

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ – ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ
ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΓΟΡΑΝΙΤΗΣ Π. ΠΑΥΛΟΣ

ΠΤΥΧΙΟ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

Υποβληθείσα για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στη Διοίκηση Τουριστικών
Επιχειρήσεων

**ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

2003

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην κυρία Δήμητρα Γιαννακοπούλου, Κοινωνική Επιθεωρήτρια του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας Νομού Αρκαδίας, για την συμβολή της στην πρόσβαση στοιχείων, χωρίς τα οποία μέρος της εργασίας δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

Σημείωμα του συμπράττοντα – ερευνητή

Η επιλογή μου, του συγκεκριμένου θέματος, προκειμένου να αποτελέσει τον τίτλο της διπλωματικής μου εργασίας δεν έγινε τυχαία. Η προσωπική μου επαφή με την συγκεκριμένη περιοχή αρκετά χρόνια τώρα, κυρίως ως τόπος προορισμού διακοπών, αποτέλεσε το βασικό ερέθισμα, να την επιλέξω ως μέσο διαπραγμάτευσης της διπλωματικής μου εργασίας, παρόλο που δεν αποτελεί τόπο καταγωγής μου. Επίσης οι φυσικές ομορφιές της εν λόγω περιοχής (που άλλωστε δεν είναι και λίγες), αποτέλεσαν το δεύτερο βασικότερο ερέθισμα, προκειμένου να αποτελέσει η Αρκαδία, το μέρος εκείνο που διαπραγματεύομαι – αναλύω επί της παρούσης. Ωστόσο, η επιλογή κατ' εξακολούθηση του συγκεκριμένου μέρους ως τόπος διακοπών ίσως αποτέλεσε και τροχοπέδη στην επίσκεψή μου σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, που είμαι βέβαιος δεν στερούνται ομορφιάς σε σύγκριση με την ευρύτερη περιοχή της Αρκαδίας. Επιφυλάσσομαι στο εγγύτερο και μακρύτερο μέλλον να τα επισκεφτώ και να ανακαλύψω αρκετά άλλα μέρη της Ελλάδας που είμαι σίγουρος ότι θα με γοητεύσουν. Μέσα από αυτές τις γραμμές θα ήθελα να στείλω τους χαιρετισμούς μου στους συγγενείς μου στην Αμερική οι οποίοι θα διαβάσουν την συγκεκριμένη εργασία, και θα ήθελα να επισημάνω ειδικά στα ξαδέλφια μου που κατάγονται από την Αρκαδία να κρίνουν την συγκεκριμένη εργασία με επιείκεια, και είμαι σίγουρος ότι κατά την διάρκεια της πολύμηνης κατάρτισής της, νοερά ήταν και αυτοί μαζί μου, λόγω της μεγάλης αγάπης που έχουν για τον τόπο της καταγωγής τους.

Επίσης εδώ θα ήθελα να επισημάνω ότι αρκετά στοιχεία της παρούσης εργασίας, βασίστηκαν στην προσωπική μου επαφή και εμπειρία που απέκτησα τόσα χρόνια με τις κατ' εξακολούθηση επισκέψεις μου σε λογής μέρη του Νομού Αρκαδίας. Θα ήθελα να επισημάνω ότι υπήρχαν και άλλα στοιχεία που έχουν να κάνουν κυρίως με τον τομέα του τουρισμού τα οποία θα ήθελα να προσθέσω στην εργασία, αλλά ένα μακραίωνα και προσφιλές στους Έλληνες έθιμο - οι απεργίες - απόκοψαν την πρόσβασή μου στα στοιχεία αυτά. Ελπίζω οι κ.κ. εξεταστές μου να μην μου χρεώσουν αρνητικά τις όποιες παραλείψεις μου με τα εν λόγω στοιχεία.

Με την παρούσα εργασία, μάλλον κλείνει ένας κύκλος 22 ετών εκπαιδευτικής μου κατάρτισης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, καθώς εκτός απρόοπτου η παρούσα θα μου επιφέρει τον μεταπτυχιακό τίτλο της Διοίκησης των Τουριστικών Επιχειρήσεων του Πανεπι-

στημίου Πειραιώς. Θέλω μέσα από το παρόν να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την πολύχρονη υπομονή που δείζανε προκειμένου να με σπουδάσουνε και θέλω να ζητήσω συγγνώμη για τυχόν λάθη που έκανα αυτά τα χρόνια σε οποιονδήποτε τομέα που σχετιζόταν άμεσα ή έμμεσα με αυτούς. Νομίζω όμως ότι η εκπλήρωση από την μεριά μου, των εκπαιδευτικών στόχων που είχαν θέσει για μένα, να τους αποζημιώνει στο ελάχιστο γι' αυτά μου τα λάθη.

Τέλος κλείνοντας θα ήθελα να πω, ότι η παρούσα εργασία προοριζόταν να αφιερωθεί στους γονείς μου, για τους λόγους που ανέφερα παραπάνω. Όμως η ζωή ή μάλλον καλύτερα ο θάνατος, είχαν διαφορετική ως προς αυτό γνώμη και με οδήγησαν στο να την αφιερώσω σε ένα πρόσωπο που από τον Σεπτέμβρη του 2003 δεν είναι πια μαζί μας.

Πειραιάς, Δεκέμβριος 2003

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

	<i>Σελίδα</i>
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1 ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	13
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2 ΟΡΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	16
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3 ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	26
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	27
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	28
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1 ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	32
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΔΗΜΟ	33
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1 ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΝΑ ΤΕΤΡ. ΧΛΜ. ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	50
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	54
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3 ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΓΑΜΩΝ	56
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4 ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5 Μ.Ο. ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΑ ΓΑΜΟ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 – 2000	57
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6 ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	59
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ / ΘΑΝΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 – 2000	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΔΗΜΟ	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΑΝΑ ΔΗΜΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991 – 2001	62
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΝΑΧΩΡΗΣΑΝΤΩΝ / ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΘΕΝΤΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991 – 2001	64

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.11	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ	73
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.12	ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ	67
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.13	ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	67
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.14	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	69
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.15	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	71
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.16	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	72
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1	ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΔΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	77
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2	ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΕΠΙΒΑΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	78
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3	ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2001	84
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5	ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	89
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6	ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7	ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	91
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8	ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	94
ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	97
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1	ΑΚΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ	102
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2	ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΘΕΡΙΝΟΥΣ ΜΗΝΕΣ	102
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3	ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΗΡΑΙΑΣ	110

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ	190
ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΣΤΡΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ	193
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1998 – 2001	223
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	227
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ & ΤΩΝ ΚΛΙΝΩΝ	229
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ	230
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ	231
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ	232
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.7	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΒΥΤΙΝΑΣ	234
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ	235
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.9	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΗΡΑΙΑΣ	236
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.10	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ	237
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.11	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ	238
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.12	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΛΕΒΙΔΙΟΥ	239
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.13	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ	240
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.14	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ	241

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.15	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ	242
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.16	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΤΡΟΠΑΙΩΝ	243
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.17	Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ	244
ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1	ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	253
ΠΙΝΑΚΑΣ 7.2	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	256
ΠΙΝΑΚΑΣ 7.3	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	258
ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	260
ΠΙΝΑΚΑΣ 7.5	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ & ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	262

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

	<i>Σελίδα</i>
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1 ΕΔΑΦΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	13
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2 ΜΕΣΗ ΜΗΝΙΑΙΑ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	24
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3 ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	28
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ	51
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2 ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	52
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	52
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.4 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	54
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5 ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 – 2000	58
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.6 ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	70
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000	87
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2 ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000 ΚΑΙ ΣΤΙΣ 3 ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	88
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3 ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 1999	97
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	224
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.2 ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ	226
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.3 ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1998 – 2001	225

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.4	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2001	227
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.1	ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 1999	254
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.2	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 2000	256
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.3	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 2000	258
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.4	ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 2000	260
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.5	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 2000	261
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.6	ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1997 – 2000	263

Στον παππού τον Παύλο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ – ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Παύλος Γορανίτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη καλύπτει σε μεγάλο βαθμό μια όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη έρευνα για την τουριστική ανάπτυξη του μεγαλύτερου σε έκταση Νομού της Περιφέρειας Πελοποννήσου, της Αρκαδίας. Καταρχάς η εργασία διαπραγματεύεται μια περιφερειακή μελέτη του Νομού Αρκαδίας, προσεγγίζοντας την όσο το δυνατόν καλύτερα από την σκοπιά του τουρισμού. Για να γίνει αυτό πραγματοποιείται επί της παρούσης περιφερειακή έρευνα του Νομού Αρκαδίας στα 5 πρώτα κεφάλαια της μελέτης τα οποία σχετίζονται έμμεσα με τον τουρισμό. Στα πρώτα αυτά 5 κεφάλαια διαπραγματεύονται τα εξής θέματα, που αναλύονται και περαιτέρω:

- 1) Κύρια χαρακτηριστικά του Νομού Αρκαδίας.
- 2) Διοικητική οργάνωση του Νομού.
- 3) Πληθυσμιακή ανάλυση και πρότυπα επαγγελματικής απασχόλησης του Νομού Αρκαδίας.
- 4) Οι υποδομές του Νομού διακρινόμενες σε τεχνικές και κοινωνικές.
- 5) Οι τουριστικοί πόροι του Νομού.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια (6^ο και 7^ο) διαπραγματεύονται στοιχεία που έχουν να κάνουν άμεσα με τον τουρισμό, όπως είναι η τουριστική προσφορά και η ζήτηση.

Τέλος στο 8^ο και τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης, και αφού πραγματοποιείται η περιφερειακή μελέτη, διαπραγματεύεται το δεύτερο σκέλος της μελέτης που έχει να κάνει με τον εντοπισμό ευκαιριών για επενδύσεις στον τουρισμό του Νομού Αρκαδίας. Ύστερα από έρευνα η εργασία εντόπισε συνολικά 27 προτάσεις – ευκαιρίες για επενδύσεις στον τουρισμό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Σελίδα</i>
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΡΑΤΤΟΝΤΑ – ΕΡΕΥΝΗΤΗ	II
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	IV
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	VIII
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	1
1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	1
1.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ & ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	10
1.2.1 Γεωγραφική θέση του Νομού στην Ελλάδα και την Πελοπόννησο	11
1.2.2 Γεωγραφική έκταση του Νομού	11
1.2.3 Μήκος ακτών	13
1.2.4 Ορεινές τοποθεσίες	14
1.2.5 Φαράγγια	19
1.2.6 Λίμνες – Υγροβιότοποι	20
1.2.7 Ποτάμια	20
1.3 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ	23
1.4 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	25
1.4.1 Γεωργικές καλλιέργειες	26
1.4.2 Κτηνοτροφικά – πτηνοτροφικά προϊόντα	27
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	30
2.1 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	30
2.1.1 Δήμος Τριπόλεως	34
2.1.2 Δήμος Απόλλωνος	36
2.1.3 Δήμος Β. Κυνουρίας	36
2.1.4 Δήμος Βαλτετσίου	37
2.1.5 Δήμος Βυτίνας	37
2.1.6 Δήμος Γορτύνης	38
2.1.7 Δήμος Δημητσάνας	38
2.1.8 Δήμος Ηραίας	38
2.1.9 Δήμος Κλείτορος	39
2.1.10 Δήμος Κοντοβάζαινης	39
2.1.11 Δήμος Κορυθίου	40
2.1.12 Δήμος Λαγκαδίων	40
2.1.13 Δήμος Λεβιδίου	40
2.1.14 Δήμος Λεωνιδίου	41
2.1.15 Δήμος Μαντινείας	41
2.1.16 Δήμος Μεγαλόπολης	42
2.1.17 Δήμος Σκυρίτιδας	45
2.1.18 Δήμος Τεγέας	45
2.1.19 Δήμος Τρικολώνων	46
2.1.20 Δήμος Τροπαίων	46
2.1.21 Δήμος Φαλαισίας	46
2.1.22 Δήμος Φαλάνθου	47
2.1.23 Κοινότητα Κοσμά	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	48

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	49
3.1 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	49
3.1.1 Γενικά βασικά στοιχεία του πληθυσμού	49
3.1.2 Μεταβολές του πληθυσμού	53
3.1.3 Ρυθμός μεταβολής γάμων / γεννήσεων	55
3.1.4 Ανανέωση του πληθυσμού	58
3.1.5 Πληθυσμός ανά Δήμο	60
3.1.6 Πληθυσμιακή μεταβολή ανά Δήμο	61
3.1.7 Συγκριτικά πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού με την Περιφέρεια Πελοποννήσου	63
3.1.8 Συγκριτικά πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού με το σύνολο της χώρας	65
3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	66
3.2.1 Οικονομικές δυνατότητες Πληθυσμού	66
3.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	68
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΥΠΟΔΟΜΕΣ	75
4.1 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	75
4.1.1 Μεταφορές	75
4.1.2 Τηλεπικοινωνίες	83
4.1.3 Ύδρευση	84
4.1.4 Ενέργεια	85
4.1.5 Αποχέτευση – διαχείριση απορριμμάτων	85
4.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	86

4.2.1	Εκπαίδευση	86
4.2.2	Υγεία	95
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

99

5.1	ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	99
5.2	ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	100
5.2.1	Ακτές	100
5.2.2	Ακτές με μπλε σημαίες	101
5.2.3	Διαδρομές	103
5.2.4	Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους	108
5.2.5	Ιαματικές πηγές	109
5.2.6	Υγροβιότοποι	110
5.2.7	Διατηρητέα μνημεία φύσης	113
5.2.8	Καταφύγια θηραμάτων	114
5.2.9	Σημαντικές περιοχές πτηνών	114
5.2.10	Οικότοποι	115
5.2.11	Προτεινόμενες προς ένταξη περιοχές στο δίκτυο "ΦΥΣΗ 2000"	116
5.2.12	Σπήλαια	117
5.3	ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ – ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ	118
5.3.1	Προϊστορικά μνημεία	119
5.3.2	Αρχαιολογικοί χώροι – μνημεία	119
5.3.3	Μνημεία των Βυζαντινών – Μεσαιωνικών χρόνων	147
5.3.4	Μεταβυζαντινά μνημεία – μνημεία των νεότερων χρόνων	155
5.3.5	Εκκλησίες	162
5.3.6	Μοναστήρια	168
5.3.7	Παραδοσιακοί οικισμοί	186
5.3.8	Μουσεία	189

5.3.9 Βιβλιοθήκες – πολιτισμικά ιδρύματα	206
5.3.10 Τουριστικά περίπτερα	208
5.3.11 Τοπικές εκδηλώσεις – εορτές	208
5.3.12 Αθλητικές δραστηριότητες	214
5.3.13 Δίκτυα πόλεων	219
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	220

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ & ΕΙΔΙΚΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

221

6.1 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	221
6.1.1 Συνολικός αριθμός ξενοδοχειακών καταλυμάτων	222
6.1.2 Συνολικά μεγέθη δωματίων και κλινών των ξενοδοχειακών καταλυμάτων	225
6.1.3 Τουριστική προσφορά των ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανά Δήμο	228
6.2 ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ	244
6.3 ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ	246
6.3.1 Κάμπινγκ	246
6.3.2 Ορεινά καταφύγια	248
6.3.3 Αγκυροβόλια – μαρίνες	249
6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	250
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	251

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 : ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

252

7.1 ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ	253
7.2 ΟΙ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	254
7.2.1 Σύνολο διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα	255
7.2.2 Σύνολο διανυκτερεύσεων στα κάμπινγκ	261

7.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΖΗΤΗΣΗ	264
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 7^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	267

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 : ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ – ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	268
---	------------

8.1 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ	269
8.1.1 Επενδύσεις στον τομέα των μεταφορών	269
8.1.2 Άλλες επενδύσεις στον τομέα των υποδομών	279
8.2 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ	286
8.2.1 Βελτίωση και επέκταση των εγκαταστάσεων του χιονοδρομικού κέντρου της Οστρακίνας	287
8.2.2 Ανοικοδόμηση του αρχαίου θεάτρου της Μεγαλόπολης	289
8.2.3 Τουριστική αξιοποίηση των ιαματικών πηγών του Νομού	290
8.2.4 Τουριστική αξιοποίηση της σπηλιάς του Κάψια	292
8.2.5 Δημιουργία εγκαταστάσεων για rafting – kayak στη Στεμνίτσα και στη Καρίταινα	294
8.2.6 Αξιοποίηση των αρχαιολογικών μουσείων του Νομού	295
8.2.7 Δημιουργία μουσείου φυσικής ιστορίας στη Μεγαλόπολη	296
8.2.8 Δημιουργία υπό την αιγίδα του Ε.Ο.Τ. οργανωμένης πλαζ στην Πλάκα Λεωνιδίου	297
8.3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ	299
8.3.1 Δημιουργία ξενοδοχείου – συνεδριακού κέντρου στην Βυτίνα	299

8.3.2	Βελτίωση των εγκαταστάσεων των καταλυμάτων Γ΄ Κατηγορίας και των κάμπινγκ – επενδύσεις στο ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού	302
8.4	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ	302
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 8^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	305
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	306

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΠΡΙΝ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ

- Πρόλογος – Εισαγωγή
- Λίγα λόγια την περιφέρεια Πελοποννήσου (μικρη τουριστική αναφορά ;)
- Μυθολογικά – ιστορικά στοιχεία του νομού Αρκαδίας

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

- **Κεφάλαιο 1: Έκταση & κύρια φυσικά χαρακτηριστικά**
  1. Θέση στην Ελλάδα/Πελοπόννησο
  2. Έκταση – με ποιους νομούς συνορεύει
  3. Κλίμα
  4. Μήκος ακτογραμμών
  5. Ορεινές τοποθεσίες / φαράγγια / οροπέδια
  6. Λίμνες – ποτάμια
  7. Καλλιεργήσιμη γη
  8. Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά
  9. Κατανομή χρήσης γης στην Αρκαδία
  10. Σεισμική δραστηριότητα στον νομό.
- **Κεφάλαιο 2: Διοικητική οργάνωση**
  1. Δήμοι – κοινότητες του νομού
  2. Ποιοι είναι οι δήμοι – έδρα δήμων – κοινότητες που περιλαμβάνει
  3. Πρωτεύουσα του νομού (λίγα λόγια)
- **Κεφάλαιο 3: Πληθυσμός/πρότυπα επαγγελματικής απασχόλησης/κατά κεφαλήν εισόδημα-συγκρίσεις με τα συνολικά μεγέθη.**
  1. Πληθυσμός του νομού – γενικά στοιχεία
  2. Πληθυσμός ανα δήμο/κοινότητα
  3. Μεταβολή του πληθυσμού κατά την δεκαετία 1991-2001
  4. Διακύμανση του πληθυσμού τα τελευταία 50 χρόνια
  5. Ανανέωση του πληθυσμού(γάμοι-γεννήσεις-θάνατοι) κατά την τελευταία εικοσαετία
  6. Ισοζύγιο ναχωρησέντων/εγκαταστηθέντων
  7. Αναλυτικός πληθυσμός πρωτεύουσας
  8. Συγκριτικά αποτελέσματα πληθυσμού του νομού με τους άλλους νομούς της Πελοποννήσου και Ελλάδος κατά την τελευταία δεκαετία
  9. Κύρια απασχόληση των κατοίκων
  10. Επαγγελματική απασχόληση κατά τομέα παραγωγής
  11. Εργατικό δυναμικό του νομού – ανεργία – απασχόληση

- 12 Επίπεδο εκπαίδευσης – αναλφαβητισμός
- 13 Ποσοστό συμμετοχής κατα επίπεδο εκπαίδευσης
- 14 Ποσοστό ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης στο νομό
- 15 Διάρθρωση απασχόλησης κατά φύλο – ηλικία
- 16 Συγκρίσεις ανεργίας / απασχόλησης μεταξύ Αρκαδίας & της χώρας
- 17 Κατά κεφαλή εισόδημα του νομού
- 18 Α.Ε.Π. του νομού.
- 19 Σύγκριση με το Α.Ε.Π. και το κατά κεφαλή εισόδημα των άλλων νομών της χώρας.

- **Κεφάλαιο 4 : Εισαγωγές – εξαγωγές του νομού**

- 1 Κυριότερες εισαγωγές του νομού
- 2 Τι εισάγει – σε τι ποσότητες
- 3 Από ποια μέρη προέρχονται αυτές οι εισαγωγές
- 4 Κυριότερες εξαγωγές του νομού
- 5 Προς τα που γίνονται αυτές οι εξαγωγές
- 6 Πως συμβάλουν οι εξαγωγές αυτές στην οικονομική ενίσχυση του νομού

- **Κεφάλαιο 5 : Υποδομές του νομού**

Α΄ Μέρος : Κοινωνική υποδομή

1) Εκπαίδευση

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Τεχνική εκπαίδευση
- Άλλες μορφές εκπαίδευσης

2) Επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης: νοσοκομεία/κέντρα υγείας/κλίνες

3) Οίκοι ευγηρίας

4) Σχολές μαθητείας Ο.Α.Ε.Δ.

Β΄ Μέρος : Τεχνική υποδομή

1) Μεταφορές

- Οδικό δίκτυο
- Θαλάσσιες μεταφορές
- Αεροπορικές μεταφορές
- Σιδηροδρομικό δίκτυο

2) Τηλεπικοινωνίες

3) Ύδρευση

4) Αποχέτευση-διαχείριση απορριμάτων

5) Ενέργεια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

1.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η ιστορική πορεία της Αρκαδίας είναι συνυφασμένη, δηλαδή επηρεασμένη από τις εδαφικές ιδιαιτερότητες του τόπου. Ιδιαίτερα τα ανάγλυφα των βουνών χαρίζει στην Αρκαδία ένα άριστο φυσικό τείχος, που δεν απέκλεισε, πάντως, την επικοινωνία με άλλες περιοχές, πράγμα που αποδεικνύεται και από τα ίχνη των αρχαίων δρόμων τους οποίους φέρνει συνεχώς στο φως η σύγχρονη έρευνα. Η διάταξη, εξάλλου, του κεντρικού ορεινού όγκου –του Μαινάλου– ερμηνεύει και τη διαφορετική πορεία που διέγραψαν το Ανατολικό και Δυτικό τμήμα της Αρκαδίας. Στις ίδιες ιδιαιτερότητες αποδίδονται, εν πολλοίς, και τα κύρια και διαχρονικά χαρακτηριστικά των Αρκάδων, όπως είναι η πολεμική τους αρετή, η ροπή προς τη μετανάστευση και η επί μακρό χρόνο διατήρηση των στοιχείων της πολιτισμικής τους παράδοσης. Το τελευταίο στοιχείο κατέστησε υποχρεωτική για τους μελετητές – από την αρχαιότητα ήδη – την εξέταση των αρκαδικών παραδόσεων, προκειμένου να εξαγάγουν συμπεράσματα για την ιστορική διαδρομή των παλαιότατων Ελλήνων, αφού, όπως είναι γνωστό, είναι δυνατή η συλλογή ψηγμάτων αλήθειας από τους μύθους μετά την αφαίρεση του πέπλου φαντασίας. Όσοι συσχετίζουν το όνομα της Αρκαδίας με τα «άκρα» των ορέων βλέπουν τους κατοίκους της να έλκουν την καταγωγή από τους επιζήσαντες του μεγάλου κατακλισμού, την καταστροφική μανία του οποίου διέφυγαν οι καταφεύγοντες στις υψηλές κορυφές. Όπως και να 'χει το πράγμα, ουδείς φαίνεται να αρνείται στους Αρκάδες το «αυτόχθονον» και ιδιαίτερα βαρύνουσες, ως προς αυτό, είναι οι αναφορές Ιστορικών όπως ο Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Ξενοφών. Την αρ-

χαιότητα της καταγωγής αποδέχεται και ο Αριστοτέλης όταν κάνει λόγο για την εγκατάσταση των Αρκάδων πριν από την εμφάνιση της σελήνης. Η απόδοση στους Αρκάδες του προσωνυμίου «πανσέληνοι» φανερώνει ότι αυτή η πίστη είχε ευρύτατη αποδοχή. Μέχρι και σήμερα είναι σχεδόν βέβαιη η αντίληψη ότι οι Αρκάδες είναι οι μόνοι αυτόχθονοι Έλληνες μετά τους Λέλεγες. Η Αρκαδία συνέβαλε στην διαμόρφωση της Ελληνικής Ιστορίας με τον δικό της τρόπο, σε κάθε της περίοδο διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο. Έτσι εξετάζοντας ανά περίοδο την Ιστορία της Αρκαδίας βλέπουμε τα εξής:

- Προϊστορικοί χρόνοι

Κατά τους προϊστορικούς χρόνους τα ίχνη της Ιστορίας αναζητούνται στον περιπλοκο και πλανερό δρόμο των μύθων, όπου είναι φυσικό να θάλλουν τα ερωτηματικά. Οι Αρκάδες, πάντως, διεκδικούν για τον τόπο τους πολλές περγαμηνές: εδώ έγινε η γιγαντομαχία, γεννήθηκε ο Δίας και οι περισσότεροι θεοί του δωδεκαθέου, έδρασε ο Ηρακλής, ετάφη ο Ορέστης και η Πηνελόπη, επήλθε το τέλος των περιπλανήσεων του Οδυσσέα, όταν επιτέλους βρήκε έναν τόπο όπου οι κάτοικοι δεν γνώριζαν τι εστί κουπί. Οι Αρκάδες υποστηρίζουν, ακόμα, ότι η Αρκαδία είναι η κοιτίδα του πολιτισμού, αφού στον γενάρχη τους Πελασγό αποδίδεται η πρώτη κατασκευή μόνιμων κατοικιών. Δεν είναι περίεργο, λοιπόν, που ο μύθος, εν συνεχεία, αποδίδει την τιμή της ίδρυσης της Λυκόσουρας –της πρώτης πόλης υπό τον ήλιο– στο γιο του Πελασγού Λυκάονα, που είναι εισηγητής και των αρχαιότατων αγώνων, των Λυκαίων. *(Ο μύθος πάντως, πρέπει να υποκρύπτει και κάποια δόση αλήθειας, αν συνδυαστεί με το ρηθέν υπό του Αριστοτέλους, που θεωρεί την «κατά κώμας εγκατάσταση των Αρκάδων ως έμβρυο της πολιτικής ζωής».)*

Με μια σχετικά μεγαλύτερη ασφάλεια, πλέον, στηριζόμενοι στις ιστορικές μαρτυρίες και στην καταγωγή των τοπωνυμίων, μπορούμε να παρακολουθήσουμε, για παράδειγμα, τις μετακινήσεις των Αρκάδων. Από το μακρύ κατάλογο των εγκαταστάσεών τους στις περιοχές γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου αποσπούμε δύο περιπτώσεις: Πρώτα, τον –για πολλούς– βέβαιο, εποικισμό του Παλλατίνου λόφου της Ρώμης από Αρκάδες, με επικεφαλής τον Εύανδρο που ξεκινά από το Παλλάντιο της Μαντινείας κι έχει ένα γιο επονομαζόμενο Πάλλα-ντα. Η εμφανής ετυμολογική συγγένεια μεταξύ Παλλατίνου – Παλλαντίου – Πάλλαντος μπορεί να πλάθει εκ των υστέρων ένα μύθο –χρήσιμο για τους αναζητούντες δάφνες υψηλής καταγωγής Ρωμαίους– αλλά μπορεί και να τεκμηριώνει ένα ιστορικό γεγονός, αν ληφθεί παράλληλα υπ’ όψιν και η μαρτυρία του Πλουτάρχου, που θεωρεί ότι ο μύθος της Λύκαινας – τροφού των ιδρυτών της Ρώμης, είναι μίμηση προγενεστέρου Αρκαδικού.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά την πορεία του Τεγεάτη Αγαπήνορος, που έλαβε μέρος στην εκστρατεία κατά της Τροίας επικεφαλής 50 πλοίων προερχόμενων από 9 Αρκαδικές πόλεις. Μετά την άλωση της Τροίας ο Αγαπήνωρ, θύμα κι αυτός της οργής του Ποσειδώνας, φτάνει στην Κύπρο και γίνεται οικιστής της Πάφου. Η στενή συγγένεια του Αρκαδικού και του Κυπριακού γλωσσικού ιδιώματος έρχεται να δώσει στο μύθο του Αγαπήνορος την ιστορική του διάσταση.

Κι ενώ, απ’ τη μια μεριά, Αρκαδικοί εποικισμοί πραγματοποιούνται σε Βορρά και Νότο, Ανατολή και Δύση, απ’ την άλλη η μητρόπολη, η Αρκαδία, μένει απρόσβλητη από τους ποικίλους επιδρομείς. Ούτε η μεγάλη «κάθοδος» των Δωριέων δεν απειλεί το «αυτόχθονον» των Αρκάδων. Ο μύθος λέει ότι τον κίνδυνο τον απέτρεψαν τότε οι Αρκάδες με την μέθοδο του προξενιού. Ο Αρκάς βασι-

λιάς Κύπελος, όταν έμαθε ότι ο Δωριεύς συνάδελφός του Κρεσφόντης ήταν άγαμος, τον έπεισε να παντρευτεί την κόρη του Μερόπη κι έτσι γλίτωσε η Αρκαδία. Λογικότερο, βέβαια, είναι να δεχθούμε πως το έδαφος της δεν αποτελούσε ελκυστική περίπτωση για όσους αναζητούσαν εύφορες περιοχές για την εγκατάστασή τους. Γι' αυτό και δεν απέφυγε τις συχνές αναστατώσεις η πλησία γη της Τεγέας, την οποία υπέβλεπαν διαρκώς οι Δωριείς της Λακεδαίμονος. Η πρώτη τους επιδρομή επιχειρήθηκε το 790 π.Χ., όταν βασίλευε στην Αρκαδία ο Πολυμήστωρ και στη Σπάρτη ο Χάριλλος. Οι Σπαρτιάτες γνώρισαν τότε την οδύνη της ήττας –οφειλόμενη, εν πολλοίς, στον ηρωισμό που επέδειξαν οι γυναίκες της Τεγέας.

Η αντιπαλότητα προς τους Σπαρτιάτες δεν σταμάτησε, βέβαια, εδώ. Κατά τους λεγόμενους Μεσσηνιακούς πολέμους, οι Αρκάδες βοηθούν τους αντιπάλους των Λακεδαιμονίων και θεωρούν την αντίθετη στάση του βασιλιά τους Αριστοκράτη τόσο προδοτική, ώστε αποσύρουν την εμπιστοσύνη τους από το πολίτευμα της βασιλείας, και το αντικαθιστούν με το «κοινόν των Αρκάδων», μια ομοσπονδία αυτόνομων πόλεων με χαλαρούς δεσμούς. *(Η αλλαγή αυτή συντελέσθηκε περί το 628 π.Χ.).*

- Κλασσικοί – Αρχαιοελληνικοί – Ρωμαϊκοί χρόνοι

Για τις πολιτικές, ωστόσο, εξελίξεις στην Αρκαδία –και κατά την προκλασσική περίοδο αλλά και μετέπειτα– δεν υπάρχουν επαρκείς μαρτυρίες που θα μας επέτρεπαν να έχουμε σαφή εικόνα. Στηριζόμενοι, απλώς, σε μεμονωμένες αναφορές μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποια ασφαλή συμπεράσματα. Όπως για παράδειγμα, μπορούμε να ισχυριστούμε βάσιμα ότι η τύχη των δούλων είναι καλύτερη στην Αρκαδία συγκριτικά με άλλες περιοχές της Ελλάδος, ή ότι η νο-

μοθεσία των Αρκάδων γίνεται ευρέως αποδεκτή, ώστε να δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός «φύλακες δικαιοσύνης» που τους αποδόθηκε.

Το πεδίο γίνεται πιο ευκρινές όταν το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στα πολεμικά γεγονότα, προς τα οποία κυρίως έχουν στραμμένη την προσοχή τους οι αρχαίοι ιστορικοί. Οι Αρκάδες συμμετέχουν σε πολλές πολεμικές επιχειρήσεις: Από κοινού με τους άλλους Έλληνες κατά των Περσών, στις εμφύλιες διαμάχες, σε ποικίλες εξορμήσεις (στην Αίγυπτο, στη Σικελία, στην Ασία) ως μισθοφόροι. Στον Μαραθώνα τους εκπροσωπεί επαξίως ο θεός τους ο Παν, που οι φωνές του σπέρνουν τον πανικό και τρέπουν σε φυγή τους εχθρούς. Στις Θερμοπύλες δίνουν το «παρών» 500 Τεγεάτες, 500 Μαντινείς, 120 Ορχομένιοι και 1.000 από την υπόλοιπη Αρκαδία. Στην τελευταία μεγάλη σύγκρουση με τους Πέρσες στις Πλαταιές το σώμα των 3.000 Αρκάδων εισβάλλει πρώτο στο εχθρικό στρατόπεδο και λεηλατεί τη σκηνή του Μαρδονίου.

Στον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Αρκάδες εμφανίζονται διηρημένοι. Άλλοι, με επικεφαλείς τους Τεγεάτες, πολεμούν στο πλευρό της Σπάρτης, άλλοι, υπό τους Μαντινείς, τάσσονται με το μέρος των Αθηναίων. Το αποτέλεσμα ήταν, κατά τη λήξη του πολέμου, η Μαντινεία να καταστραφεί από τους Λακεδαιμόνιους. Αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή τους, ως μισθοφόρων, στο στράτευμα του Κύρου, αφού οι μισοί από τους «Μυρίους» ήσαν Αρκάδες και μεταξύ αυτών πολλοί αναδείχθηκαν για τον ηρωισμό και τις ικανότητές τους, όπως μαρτυρεί ο Ξενοφών. Όταν ηγεμονεύουσα δύναμη στην Ελλάδα αναδείχθηκε η πόλη των Θηβών, ο Μαντινεύς Λυκομήδης επιχείρησε την ανασύσταση της Αρκαδικής Ομοσπονδίας αλλά το σχέδιό του προσέκρουσε στις αντιρρήσεις των Σπαρτιατών. Έτσι, προκλήθηκε η επέμβαση του Επαμεινώνδα που, ακολουθούμενος από

τους Αρκάδες, έφτασε προ των πυλών της Σπάρτης. Έπειτα, ίδρυσε την Μεγάλην Πόλιν (371/370 π.Χ.) που συνοικίσθηκε από 40 Αρκαδικές πόλεις και υπήρξε η έδρα ενιαίας διοίκησης και κοινής συνόδου. Το Θερσίλειον, στο οποίο γίνονταν οι συνεδριάσεις των αντιπροσώπων, χαρακτηρίζεται από πολλούς «κοιτίδα του κοινοβουλευτισμού». Ακολούθησε η περίφημη μάχη στη Μαντινεία (362 π.Χ.) όπου ο Επαμεινώνδας νίκησε μεν, αλλά άφησε την τελευταία πνοή του στο πεδίο της σύγκρουσης. Κατά τα επόμενα χρόνια την ηγεμονία της Ελλάδος διεκδικούν οι Μακεδόνες του Φιλίππου, του Αλεξάνδρου και των διαδόχων τους, οπότε η Αρκαδία μαζί, με κάμποσες άλλες περιοχές, γίνεται θέατρο πολλών μαχών. Μια νέα περίοδος δράσης για τους Αρκάδες αρχίζει από το έτος 243 π.Χ. όταν προσχωρούν στην Αχαϊκή συμπολιτεία. Στις συγκρούσεις της Συμπολιτείας προς τους Σπαρτιάτες και τους Αιτωλούς αναδεικνύεται ο Αρκάς στρατηγός Φιλοποίμην ενώ ήδη είχε αρχίσει η ανάμιξη των Ρωμαίων στα πολιτικά πράγματα της Ελλάδος, αλλά οι παραινέσεις του Φιλοποίμενος να μην επιταχύνουν το μοιραίο τέλος, παρέχοντας ευκαιρίες στη Ρώμη, δεν εισακούονται. Δεν θα αργήσει έτσι η ώρα που η Ελλάδα θα μεταβληθεί σε Ρωμαϊκή επαρχία. Το «γεγονός» συνέβη βασιλεύοντος στη Ρώμη του αυτοκράτορος Τιβερίου Καίσαρος Αυγούστου (13-37 μ.Χ.). Μετά από έναν αιώνα περίπου περιηγείται την περιοχή ο Πausανίας που καταγράφει στα «Αρκαδικά» του πλήθος πληροφοριών και παρατηρήσεων. Αυτές είναι, κυρίως, που μας επιτρέπουν να σχηματίσουμε τη γνώμη πως η αρχαία Αρκαδία δεν ήταν –όπως πολλοί ίσως νομίζουν– μια περιοχή σε ημίγρια κατάσταση, αλλά ένας χώρος που έσφυζε από ζωή και που επιφυλάσσει πολλές εκπλήξεις και σ' αυτούς που μελετούν τις ισχνές μαρτυρίες αλλά και σ' αυτούς που θα επιχειρήσουν με πιο εκτεταμένες ανασκαφές να αποκρυπτογραφήσουν τα πολλά μυστικά της.

- Βυζαντινή περίοδος

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους ολόκληρη η Πελοπόννησος αποτελεί ένα από τα 12 «θέματα» στα οποία είχε διαιρεθεί το ευρωπαϊκό τμήμα της Αυτοκρατορίας, με διοικητή της («κατεπάνω») ένα στρατηγό, που είχε έδρα την Κόρινθο και κύρια ασχολία του την είσπραξη ποικίλων φόρων, συνοδευόμενη –ως είθισται– από παντοειδείς πιέσεις και καταχρήσεις. Τη ζοφερή εικόνα συμπληρώνουν οι επιθέσεις των πειρατών, οι επιδρομές από ξηράς και οι θανατηφόρες επιδημίες. Από το 1204, οπότε οι Σταυροφόροι καταλύουν το Βυζαντινό κράτος, ο Μορέας γίνεται θέατρο πολεμικών συγκρούσεων ανάμεσα σε ποικιλώνυμους αντιπάλους, των οποίων γεύση λαμβάνει ασφαλώς και η Αρκαδία που ονομαζόταν τώρα Μεσαρέα (*πιθανή ετυμολογία από το μέσα + όρος = χώρα που βρίσκεται ανάμεσα σε όρη*). Τα «ιμάτιά της» οι αξιωματικοί του Βιλλαρδουίνου τα διεμοίρασαν ως εξής: ο Δεροζιέρ πήρε τη Β.Δ. Γορτυνία και έχτισε το φρούριο της Άκοβας· ο Δεβουγέρ έλαβε τα νότια της Γορτυνίας, όπου ο διάδοχός τους έχτισε το φρούριο της Καρύταινας· ο ντε Νεβέλ πήρε 6 φέουδα στη Νότια Κυνουρία με πρωτεύουσα το Γεράκι· στον Ντεμόνς δόθηκαν 4 φέουδα και εγκαταστάθηκε στη Βελιγοστή· ο Γουλιέλμος πήρε 6 φέουδα και το κάστρο του Νυκλίου. Το τελευταίο, ιδιαίτερα, κάστρο θα παίξει σημαντικό ρόλο με την πραγματοποίηση πολλών αποφασιστικής σημασίας συσκέψεων εντός των τειχών του, αλλά και πολλών συγκρούσεων προ των πυλών του. Μετά την καταστροφή του στα 1294 θα παραδώσει τη σκυτάλη στο Μουχλί, που τα σωζόμενα ερείπιά του μαρτυρούν μια ζωή, σύντομη μεν, αλλά εξαιρετικά ενδιαφέρουσα.

Εκείνο που τελικά προέκυψε ήταν ο κατακερματισμός και η εξάντληση των δυνάμεων, έτσι ώστε όταν οι Τούρκοι –πρώτα με τον Τουραχάν (1423) και έπειτα

με το Μωάμεθ τον Πορθητή (1458) –, επιχείρησαν τις εκστρατείες τους στην Πελοπόννησο, να μην συναντήσουν σθεναρή αντίσταση. Ούτε και στην Αρκαδία βέβαια: η Καρύταινα μόνο θα αντιπάζει κάποια άμυνα με το Σγουρομάλλη. Εύκολα λοιπόν θα ανοίξει η πύλη για την είσοδο στο μέγα κεφάλαιο της Τουρκοκρατίας. Η συνέχεια, ωστόσο, δε θα είναι το ίδιο εύκολη για τους κατακτητές, αφού οι κάτοικοι της Αρκαδίας, που συχνά πυκνά έβλεπαν ως μόνη διέξοδό τους την ένοπλη αντίσταση, είχαν πρόθυμους συμμάχους τους τα δύσβατα όρη.

- Τουρκοκρατία – Εθνική Παλιγγενεσία

Τα επεισόδια του δράματος αυτής της περιόδου, μέχρι αυτό να έλθει σε αίσιο πέρας, είναι πολλά. Αλλά πιο σπουδαία σημασία, από ότι αποδείχθηκε, είχε το γεγονός της εμφάνισης, γύρω στα 1550, του Τριανταφυλλάκου Τσεργίνη στο Λιμποβίσι: πρόκειται για το γενάρχη της οικογένειας των Κολοκοτρωναίων, που θα χαρίσει στην Αρκαδία γενιές ηρώων.

Η τουρκική κατοχή θα διακοπεί για 28 χρόνια (1687-1715) από την Ενετική κατοχή. Οι Αρκάδες πολεμούν αρχικά στο πλευρό του Μοροζίνη και κυριεύουν (Ιούνιος του 1687) το φρούριο της Καρύταινας αιχμαλωτίζοντας περί τους 1300 Τούρκους. Η ζωή όμως, κάτω από το νέο δυνάστη δεν θα είναι καλύτερη, σε σημείο που οι ντόπιοι να νοσταλγούν τους Τούρκους, προτιμώντας τους από τους ομόθρησκους Ενετούς. Δεν είναι παράδοξο, λοιπόν, που οι Τούρκοι επανέρχονται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. (Πρόκειται για την ανακατάληψη που επικυρώθηκε με την «Ειρήνη του Πασσάροβιτς» το 1718). Μικρή μόνο αντίσταση προεβλήθει απαραίτητα. Λίγα μόλις χρόνια μετά την έναρξη της τουρκικής κατοχής, κατά το λεγόμενο Α΄ Ενετοτουρκικό πόλεμο (1463-1479), ο Πέτρος Μπούας οδηγεί τους Αρκάδες εναντίον των Τούρκων. Δυναμική είναι, έπει-

τα, η παρουσία των ντόπιων και κατά τους χρόνους δράσης του Γενοβέζου Αντρέα Ντόρια (1532-1571). Κατά τη νέα περίοδο της Τουρκοκρατίας περίοπτη θέση στα πολιτικοστρατιωτικά πράγματα της Πελοποννήσου καταλαμβάνει η Τριπολιτσά, στην οποία το 1781 μεταφέρει την έδρα του ο Μόρα – Βαλεσής, δηλαδή ο Τούρκος διοικητής του Μοριά. Ένα άλλο κέντρο που θα συμβάλει, από το 1764 τουλάχιστον στην πνευματική αναγέννηση, είναι η Σχολή της Δημητσάνας. Σ' αυτήν σπούδασαν δεκάδες διαπρεπείς ιεράρχες, μεταξύ των οποίων και ο Δημητσανίτης Ανανίας Λαμπάρδης, ιδρυτής των δύο πρώτων μπαρουτόμυλων και ένας από τους κύριους υποκινητές της εξέγερσης του 1770, κατά την οποία και πάλι οι ελπίδες των ραγιάδων διαψεύσθηκαν οικτρότατα. Η αποχώρηση των Ορλόφ άφησε τους Έλληνες επαναστάτες ανυπεράσπιστους στην εκδικητική μανία των Τούρκων και των 10.000 Αλβανών που είχαν κληθεί να συνδράμουν στην επιχείρηση καταστολής της εξέγερσης. Επειδή, όμως, η δράση των τελευταίων είχε αρχίσει να γίνεται επικίνδυνη και για τους Τούρκους, αυτοί, το 1779, αναγκάζονται να προσφύγουν στη βοήθεια των Ελλήνων αρματολών, μεταξύ των οποίων εξέχουσα θέση κατέχει ο πατέρας του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Κωνσταντίνος. Η σχέση φιλίας, βέβαια, ανάμεσα στους Τούρκους και τους αρματολούς δεν υπήρξε σταθερή, κυρίως γιατί στηριζόταν πάνω στη σαθρή βάση των συγκεκριμένων συγκυριών. Έτσι, ένα χρόνο μετά, ο Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης και ο Παναγιώτης Βενετσανάκος πολιορκούνται από τους Τούρκους στον πύργο της Καστάνιτσας και βρίσκουν μαρτυρικό θάνατο. Το 1785, πάντως, ο Μόρα – Βαλεσής αναγνωρίζει τον αρματολισμό ως επίσημη αρχή και στην ομοσπονδία των αρματολών, που επικεφαλής της είναι ο Μπαρμπατσιώτης Ζαχαριάς, συμμετέχουν πολλοί δραστήριοι Αρκάδες καπετάνιοι. Η εικοσαετής περίπου ισχύς του «περίεργου» αυτού καθεστώτος *(καταργείται το*

1803) προσέφερε στους Έλληνες πολύτιμη εμπειρία και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις τους σε σημείο ώστε να πάψουν να προσμένουν την έξωθεν βοήθεια και να αρχίσουν την προετοιμασία της Επανάστασης του 1821 στηριζόμενοι στις δικές τους δυνάμεις. Ατελείωτοι είναι οι κατάλογοι των Αρκάδων αγωνιστών αλλά και των Αρκαδικών τόπων όπου σημειώθηκαν συγκρούσεις καθοριστικής σημασίας για την τελική έκβαση. Η Τριπολιτσά ιδιαίτερα, μπορεί άνετα να καυχηθεί ότι αποτέλεσε την κρηπίδα πάνω στην οποία χτίστηκε το οικοδόμημα του νεοελληνικού κράτους.

- Νεότεροι χρόνοι

Μετά την Απελευθέρωση από τον Τούρκικο ζυγό η πορεία της Αρκαδίας είναι παράλληλη με το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος. Έτσι δεν διαφοροποιείται πολύ η πορεία της Αρκαδίας με αυτήν του Νεοελληνικού κράτους. Ένα στοιχείο που ενισχύει την συμμετοχή της Αρκαδίας στην διαμόρφωση της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας είναι ότι αρκετοί Αρκάδες έχουν χρηματίσει πρωθυπουργοί ή Πρόεδροι Δημοκρατίας και ότι πολλοί από τους σημερινούς πρωταγωνιστές της πολιτικής σκηνής έχουν αρκαδικές ρίζες, σε σημείο ώστε συχνά να ακούγεται η φράση ότι η Ελλάδα κυβερνάται από την Αρκαδία! Επίσης πολλοί άνθρωποι του πνεύματος της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας έχουν καταγωγή την Αρκαδία.

1.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Στην παράγραφο αυτή της μελέτης θα αναλύσουμε τα κύρια γεωγραφικά χαρακτηριστικά του Νομού Αρκαδίας που συνθέτουν την μορφολογία του εδάφους. Μια πρώτη άποψη η οποία μπορεί να ειπωθεί είναι ότι στην Αρκαδία είναι έντο-

νο το ορεινό στοιχείο, ένα χαρακτηριστικό το οποίο επηρεάζει τον Νομό σε όλους τους τομείς, τόσο στους γεωμορφολογικούς όσο και στους ιστορικούς – πολιτισμικούς.

1.2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

Ο νομός Αρκαδίας ανήκει στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Πελοποννήσου. Βρίσκεται δηλαδή στην νότια Ελλάδα και μαζί με τους νομούς Κορινθίας, Μεσσηνίας, Αργολίδος και Λακωνίας αποτελεί την Περιφέρεια της Πελοποννήσου η οποία βρίσκεται στο νότιο άκρο της ηπειρωτικής Ελλάδας. Βρίσκεται στην καρδιά της Πελοποννήσου και αποτελεί τον ορεινότερο νομό αυτής.

1.2.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο νομός έχει έκταση 4.419 τετραγωνικά χιλιόμετρα και αποτελεί τον μεγαλύτερο σε έκταση της περιφέρειας Πελοποννήσου και τον 4^ο μεγαλύτερο σε έκταση στην Ελλάδα (πίνακας 1.1). Προς τα βόρεια συνορεύει με τους νομούς Αχαΐας και Κορινθίας, προς τα δυτικά με τους νομούς Ηλείας και Μεσσηνίας, προς τα νότια με τους νομούς Μεσσηνίας και Λακωνίας ενώ από τα ανατολικά βρέχεται από τον Αργολικό κόλπο (χάρτης 1). Ο νομός Αρκαδίας είναι ο ορεινότερος νομός της Πελοποννήσου. Από το σύνολο της εκτάσεως του (4.419 τετρ.χλμ.) η μορφολογία του εδάφους χωρίζεται ως εξής (διάγραμμα 1.1):

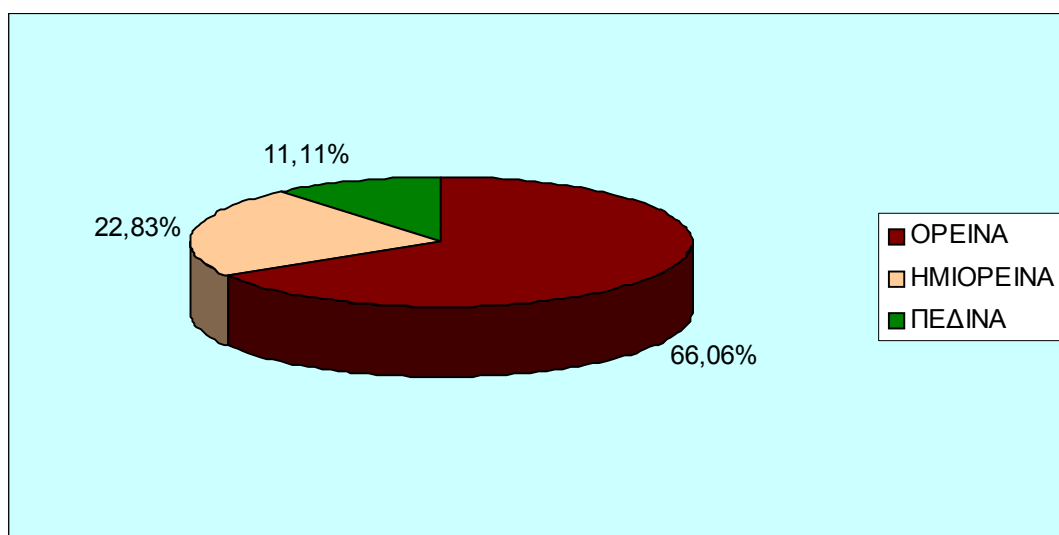

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1
ΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Α/Α	ΝΟΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ
1	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	15.490 τετρ.χλμ.
2	ΑΡΓΟΛΙΔΑ	2.214 τετρ.χλμ.
3	ΑΡΚΑΔΙΑ	4.419 τετρ.χλμ.
4	ΚΟΡΙΝΘΙΑ	2.289 τετρ.χλμ.
5	ΛΑΚΩΝΙΑ	3.636 τετρ.χλμ.
6	ΜΕΣΣΗΝΙΑ	2.991 τετρ.χλμ.

Οι λίγες πεδινές εκτάσεις αποτελούν το οροπέδιο της Τρίπολης, το οποίο βρίσκεται σε υψόμετρο 620-700 μέτρα, η λεκάνη της Μεγαλόπολης, και οι στενές παραλιακές λωρίδες του Λεωνιδίου και του Άστρους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1 : ΕΔΑΦΙΚΗ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

1.2.3 ΜΗΚΟΣ ΑΚΤΩΝ

Μόνο ένα μικρό μέρος του νομού έχει πρόσβαση στην θάλασσα το οποίο βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος και πιο συγκεκριμένα από τον Αργολικό Κόλπο. Η ακτογραμμή του Νομού καταλαμβάνει μια στενή λωρίδα κατά μήκος της κεντρικής ανατολικής ακτογραμμής του Νομού. Ο νομός σε σύγκριση με τους άλλους νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου έχει την μεγαλύτερη ακτογραμμή.

λους νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου έχει το μικρότερο μήκος ακτογραμμής. Συνολικά το μήκος των ακτογραμμών του νομού Αρκαδίας φτάνει τα 95 χιλιόμετρα το οποίο αποτελεί το 7,9% του συνολικού μήκους των ακτογραμμών της περιφέρειας Πελοποννήσου.

1.2.4 ΟΡΕΙΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ (πίνακας 1.2)

Όπως ειπώθηκε ο Νομός Αρκαδίας είναι ένας κατεξοχήν ορεινός νομός. Ολόκληρος σχεδόν ο Νομός περιβάλλεται από μεγάλους ορεινούς όγκους (γεωφυσικός χάρτης 2), οι οποίοι αποτελούν και το κύριο χαρακτηριστικό του Νομού. Τα κυριότερα όρη του Νομού Αρκαδίας είναι ο Πάρνωνας ο οποίος εκτείνεται κατά μήκος των ακτογραμμών του νομού δημιουργώντας μια στενή λωρίδα γης, και το όρος Μαίναλο, η ραχοκοκαλιά της Αρκαδίας, το οποίο είναι το ψηλότερο όρος του Νομού και ένα από τα ομορφότερα όρη της Ελλάδος. Το όρος Πάρνωνας ή Μαλεβός είναι ο μεγαλύτερος ορεινός όγκος της Πελοποννήσου και καλύπτει ολόκληρη την ανατολική πλευρά της Αρκαδίας. Βόρεια αρχίζει από το οροπέδιο της Τεγέας και φθάνει στον Κάβο-Μαλιά σε μήκος 70 χλμ. Ανατολικά ξεκινά από το Αιγαίο και καταλήγει ομαλά στην κοιλάδα του Ευρώτα. Καταλαμβάνει έκταση 2 εκ. στρέμμάτων, από τα οποία τα 650.000 είναι πάνω από την ισούψη των 1000 μ. Ψηλότερη κορυφή του είναι η Μεγάλη Τούρλα (ή Κρόνιο), με υψόμετρο 1936μ. Υπάρχουν 10 ακόμα κορυφές πάνω από τα 1500 μ. Από αυτές οι σημαντικότερες είναι η μικρή Τούρλα, (1800μ.), Γαϊτανοράχη, (1801μ.), Προφήτης Ηλίας (1788) και Πρεζέση (1701). Το 86% της συνολικής του έκτασης είναι δάση και βοσκοτόπια και το 15% γεωργική γη. Το κλίμα του Πάρνωνα είναι ήπιο με σχετικά μικρή διάρκεια χιονοκάλυψης. Ο Πάρνωνας χαρακτηρίζεται από σχετική ομαλότητα και ιδιαίτερα πλούσια χλωρίδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2
ΟΡΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΟΡΗ	ΥΨΟΜΕΤΡΟ
ΜΑΙΝΑΛΟ	1.980 μ.
ΟΛΙΓΥΡΤΟΣ	1.975 μ.
ΠΑΡΝΩΝΑΣ	1.934 μ.
ΣΑΪΤΑΣ	1.814 μ.
ΤΡΑΧΥ ΟΡΟΣ	1.808 μ.
ΛΥΡΚΕΙΟ	1.775 μ.
ΑΡΤΕΜΙΣΙΟ	1.771 μ.
ΚΤΕΝΙΑΣ	1.634 μ.
ΑΦΡΟΔΙΣΙΟ	1.447 μ.

Με εξαίρεση τις ψηλές κορφές του, είναι βουνό με πλούσια βλάστηση και πολυσύνθετη χλωρίδα, με σπάνια μάλιστα φαρμακευτικά-αρωματικά φυτά. Παρουσιάζει εμφανίσεις μεταμορφωμένου ασβεστόλιθου. Το υπόστρωμα φλύσχη, αναδύεται συχνά στην επιφάνεια και δημιουργεί δάση μαυρόπευκου και καστανιάς. Έτσι, ο Πάρνωνας καλύπτεται από πολλά δάση που αποτελούνται από Μαύρη Πεύκη, Κεφαληνιακή Ελάτη, μηλόκεδρο, δρυς, πλατάνια, καστανιές και χαρουπιές. Γύρω από τη Μονή της Μαλεβής υπάρχει δάσος δενδρόκερδου, μοναδικό στην Ευρώπη, το οποίο έχει χαρακτηριστεί σαν διατηρητέο μνημείο της φύσης και ενταχθεί σαν προστατευόμενη περιοχή στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο *Natura 2000*. Μοναδικό από άποψη φυσικής ομορφιάς είναι επίσης το καστανόδασος στην περιοχή της Καστάνισσας καθώς και το δρυόδασος Σέλας της

Σίταινας. Και τα δύο αυτά δάση, μαζί με τον υγρότοπο Μουστού, τον Ωριόντα, την κοιλάδα του Δαφνώνα, την επαρχία Επιδαύρου Λιμηράς και τις περιοχές με υψόμετρο άνω των 1.200 μέτρων, έχουν ενταχθεί στο ίδιο Ευρωπαϊκό Δίκτυο. Επίσης στον Πάρνωνα έχουν καταγραφεί πάνω από 80 είδη σπάνιων και προστατευόμενων φυτών, αρκετά από τα οποία είναι φαρμακευτικά και αρωματικά και 12 ενδημικά. Πανέμορφα οροπέδια, πλήθος βουνοκορφών, φαράγγια απaráμιλλης και άγριας ομορφιάς και βαθιές κοιλάδες σχηματίζουν το ποικιλόμορφο ανάγλυφο του Πάρνωνα. Κοντά στη Μονή Αγίου Νικολάου Σίντζας είναι η περίφημη σπηλιά του Διονύσου. Σύμφωνα με τη μυθολογία εδώ μεγάλωσε ο Διόνυσος με τη φροντίδα της Ινώς. Αξιόλογα είναι επίσης τα σπήλαια της Σωτήρας κοντά στον Πλάτανο και του Άσουλα στο Χάραδρο. Θα πρέπει επίσης να αναφερθούν, η καταβόθρα Δέρσειος (*οροπέδιο της Παλιόχωρας*) και το εντυπωσιακό σπηλαιολοβόραθρο Πρόπαντες με βάθος 315 μ. κοντά στο Παλαιοχώρι. Στην πανίδα του, ο Πάρνωνας περιλαμβάνει πολλά σπάνια και προστατευόμενα είδη πουλιών, θηλαστικών αμφιβίων και ερπετών, όπως: χουρχουριστής, ξεφτέρι, φάσα, κοτσύφι, ποντικογερακίνα, πράσινος και παρδαλός δρυκολάπτης, αρπακτικά της μακίας, σπιτόφιδο, ασινόφιδο, σαπίτης, λαγός, αλεπού, ασβός κ.ά. Το τσακάλι, που είναι είδος υπό εξαφάνιση στην Πελοπόννησο, διασώζεται, αν και σε ανησυχητικά μικρούς αριθμούς, στα εκτεταμένα θαμνοτόπια του Ανατολικού Πάρνωνα. Ο Πάρνωνας, λόγω των σημαντικών βιοτόπων του, έχει χαρακτηριστεί *Οικολογικό Πάρκο* και έχει ως εκ τούτου υπαχθεί σε ένα ειδικό καθεστώς προστασίας. Σύμφωνα με αυτό οι διάφορες περιοχές, ανάλογα με το οικολογικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, κατηγοριοποιούνται ως εξής: (α) ζώνες ειδικής προστασίας της φύσης, (β) περιοχές απλής προστασίας της φύσης και (γ) περιοχές Οίκο-ανάπτυξης. Τα προστατευτικά μέτρα έχουν σκοπό να

διασώσουν τα τοπία και τα απειλούμενα οικοσυστήματα, όπως και να προστατεύσουν και να αναδείξουν την πολιτιστική κληρονομιά και τους οικισμούς.

Το Μαίναλο καλύπτει κυρίως την Δυτική πλευρά της Αρκαδίας. Ο ορεινός όγκος του Μαινάλου (1980 μέτρα μέγιστο υψόμετρο γεγονός που το κατατάσσει στο ψηλότερο όρος της Αρκαδίας) καταλαμβάνει το κέντρο της Πελοποννήσου και το μεγαλύτερο τμήμα του Νομού Αρκαδίας, κύρια τη δυτική πλευρά της. Εκτείνεται από το οροπέδιο της Τρίπολης μέχρι τον ποταμό Λούσιο στα δυτικά και από τη Μεγαλόπολη μέχρι την λίμνη του Λάδωνα βόρεια, σε μια έκταση περίπου 1.500.000 στρεμμάτων. Η αμιγώς ορεινή του ζώνη ξεπερνάει τα 700.000 στρέμματα και το καθιστά ένα από τα πλέον εκτεταμένα ορεινά συγκροτήματα της Ελλάδος. Οι συνεχείς εναλλαγές δεκάδων κορυφών και χαραδρών με εκατοντάδες ορεινούς λειμώνες και οροπέδια, δίνουν ένα εντυπωσιακό ανάγλυφο. Το γεγονός μάλιστα ότι τα περισσότερα από τα υψίπεδά του παρουσιάζουν αρνητική κλίση καθιστά το Μαίναλο μοναδικό γεωμορφολογικό σχηματισμό σε ολόκληρη την Ελλάδα. Το φυσικό ανάγλυφο συμπληρώνεται από πολλές πηγές και υδάτινες ροές, ιδιαίτερα στο δυτικό τμήμα του λόγω στεγανότητας των πετρωμάτων (φλύσχης, σχιστόλιθοι) όπου σχηματίζεται μία πλούσια βιομάζα και ένας από τους μεγαλύτερους υπόγειους υδροφορείς της Πελοποννήσου. Ένα υπέροχο ελατοδάσος εκτείνεται στο 65% περίπου της ορεινής ζώνης και μαζί με συστάδες δρυών, πρίνων, πεύκης, κέδρων και κάθε μορφής βλάστησης, αποτελεί το υπόβαθρο μιας πλούσιας μυκοχλωρίδας. Η χλωρίδα συμπληρώνεται από μεγάλη ποικιλία θάμνων, πωιδών φυτών και λουλουδιών στα οροπέδια και στις κορυφές, που ιδιαίτερα την άνοιξη δίνουν πανέμορφους χλοοτάπητες με σπάνιες φυσικές συνθέσεις. Πρόσφατα μάλιστα το Μαίναλο έχει συμπεριληφθεί

στο δίκτυο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Natura 2000. Αμέτρητοι θρύλοι και παραδόσεις συνδέονται με το βουνό, στο οποίο έζησαν θεοί και ήρωες της μυθολογίας. Το Μαίναλο ήταν η κατοικία τού Πάνα, του τραγοπόδαρου θεού των ποιμνίων και των βοσκών, σε αυτό παρουσιαζόταν συχνά η θεά Δήμητρα, σε αυτό περιφέρονταν οι Νύμφες. Η κτηνοτροφία ήταν από την αρχαιότητα συσφασμένη με τη ζωή και την οικονομία των ορεισιβίων κατοίκων του. Σε όλο το βουνό βόσκουν μέχρι και σήμερα άφθονα κοπάδια αιγοπροβάτων. Το Μαίναλο αποτελεί έναν ενιαίο φυσικό, πολιτιστικό και ιστορικό χώρο. Τα παρθένα και αρχέγονα τοπία του, η βιολογική του ποικιλότητα, η θέση του στην συμβολή των αξόνων επικοινωνίας της χλωρίδας και πανίδας της Πελοποννήσου συνιστούν σε συνδυασμό με το ιστορικό - οικιστικό του πρόσωπο, ένα σημαντικό οικοσύστημα και ένα υψηλής στάθμης φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον.

Άλλα σημαντικά όρη του νομού στο βόρειο άκρο είναι το Αφροδίσιο, ο Σαϊτάς, ο Ολίγυρτος, το Λύρκειο, το Αρτεμίσιο, το Τραχύ Όρος και ο Κτενιάς που διαχωρίζουν τον νομό Αρκαδίας από τους νομούς Αχαΐας, Κορινθίας και Αργολίδος.

1.2.5 ΦΑΡΑΓΓΙΑ

Σαν κατεξοχήν ορεινή περιοχή, η Αρκαδία έχει αρκετά φαράγγια. Το εντυπωσιακότερο φαράγγι του νομού, είναι το φαράγγι της Ζαρμπανίτσας που βρίσκεται στον Πάρνωνα και το οποίο ξεκινά έξω από τον Άγιο Ανδρέα. Το φαράγγι σε ορισμένα σημεία γίνεται ιδιαίτερα στενό. Την εποχή που κατεβαίνουν τα νερά από τα χιόνια του Πάρνωνα σχηματίζονται κατά μήκος του μικρές λίμνες και καταρράκτες. Άλλα φαράγγια στον Πάρνωνα είναι του Λούλουγκα, της Μάζας, και των Σπηλακίων.

Εξίσου εντυπωσιακό και ιδιαίτερα αναπτυγμένο τουριστικά είναι το φαράγγι του ποταμού Λούτσιου που βρίσκεται στην καρδιά του όρους Μαίναλου και κοντά στην ιστορική κοινότητα της Δημητσάνας. Ο συνδυασμός του ποταμού με τις πευκόφυτες πλαγιές του Μαίναλου προσφέρουν ένα μοναδικό θέαμα σε χιλιάδες επισκέπτες που το επισκέπτονται κάθε χρόνο.

1.2.6 ΛΙΜΝΕΣ – ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ

Οι λίμνες του νομού ή αλλιώς οι καταγεγραμμένοι υδροβιότοποι του νομού είναι τέσσερις. Η δυνατότητα αξιοποίησής τους είναι περιορισμένη δίχως την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματός ένταξής τους σε διαδρομές με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Οι λίμνες – υδροβιότοποι του νομού είναι η Τάκα, ο Μουστός και οι δύο λίμνες του ποταμού Λάδωνα στο Β.Δ. άκρο του νομού. Η περαιτέρω εξέταση – ανάλυση των καταγεγραμμένων υδροβιότοπων θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο της παρούσης μελέτης.

1.2.7 ΠΟΤΑΜΙΑ

Ο νομός Αρκαδίας “πάσχει” από έλλειψη μεγάλων ποταμών τόσο σε μήκος όσο και σε ποσότητα νερού. Τα ποτάμια τα οποία έχουν καταγραφεί στον νομό είναι τα εξής:

- Ο Λούσιος

ο ομορφότερος ποταμός του νομού Αρκαδίας και ίσως ένας από τους ομορφότερους της περιφέρειας Πελοποννήσου. Ο ποταμός αυτός πηγάζει από την χώρα Οείσδα και πήρε το όνομα του από τον βασιλιά των αρχαίων θεών Δία, ο οποίος, μόλις γεννήθηκε, κατά τον θρύλο λούστηκε στις πηγές του. Αργότερα ονομάστηκε Γορτύνιος, από την αρχαία Γορτύνα. Το καλοκαίρι έχει τα πιο κρύα

νερά που το χειμώνα παγώνουν ολοκληρωτικά. Σχεδόν δίπλα στις πηγές του Λούσιου βρίσκεται η κοινότητα Δημητσάνας, έδρα του ομώνυμου δήμου, και το μεγαλύτερο χωριό του όρους Μαίναλο. Στις πηγές του ποταμού από τον 16^ο αιώνα έως και τα μισά του προηγούμενου λειτουργούσε βυρσοδεψείο, δηλαδή βιοτεχνία επεξεργασίας δερμάτων, μπαρουτόμυλος, ένας νερόμυλος , καθώς και ένα ροκοκάζανο, δηλαδή μεγάλος αποστακτήρας ο οποίος χρησιμοποιούσε για την παραγωγή τσίπουρου και κρασιού. Από αυτά ευνόητα απορρέει το γεγονός ότι ο Λούσιος αποτελούσε κατά τους προηγούμενους τέσσερις αιώνες, το επαγγελματικό κέντρο για τους κατοίκους της περιοχής. Σήμερα στις πηγές του Λούσιου λειτουργεί το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης. Το μουσείο έχει υπογράψει πρωτόκολλο φιλίας με το Βελγικό Musée Del' eau et De La Fontaine. Αναπόσπαστο κομμάτι των μονίμων εκθέσεων στους χώρους του Υ.Μ.Υ είναι η προβολή βιντεοταινιών σχετικά με την προβιομηχανική επεξεργασία δερμάτων, το λεγόμενο βυρσοδεψείο, καθώς και την παραγωγή της μαύρης μπαρούτης στην Δημητσάνα. Επίσης στον ποταμό Λούσιο εκτρέφονται πέστροφες. Η δημιουργία του Υπαίθριου Μουσείου Υδροκίνησης δίνει έναν ξεχωριστό τόνο στην περιοχή, αφού χιλιάδες επισκέπτες συρρέουν για να θαυμάσουν τις πηγές του Λούσιου καθώς και το μουσείο με όλα όσα παρέχει. Ο συνδυασμός αυτών συμβάλλει αποφασιστικά στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής που αποτελείται από τα χωριά που βρίσκονται στο κέντρο του όρους Μαίναλο.

- Ο Λάδωνας

Ο Λάδωνας βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο του νομού Αρκαδίας και πορεύεται παράλληλα με τα σύνορα του νομού με τους νομούς Ηλείας και Αχαΐας. Ο Λάδωνας πηγάζει κοντά στη Λυκούρια και στο δρόμο του συναντά τους παρα-

ποτάμους Τράγο (*Παναγίτσα*) και Αροάνειο. Όπως ειπώθηκε και πιο πριν είναι ευρέως γνωστός λόγω του φράγματος που δημιουργήθηκε σε αυτόν το 1955, και που συνέβαλε στην δημιουργία της τεχνητής λίμνης του Λάδωνα.

- Ο Ευρώτας

Ο Ευρώτας μπορεί να αποτελεί κατεξοχήν ποταμό του νομού Λακωνίας αλλά πηγάζει στον νομό Αρκαδίας και διασχίζει ένα μέρος του νομού μέχρι να εξέλθει από αυτόν. Ο ποταμός πηγάζει κοντά από την κοινότητα Βλαχοκερασεά στο οροπέδιο της Ασέας σε υψόμετρο 500 περίπου μέτρα, πολύ κοντά στις πηγές του ποταμού Αλφειού. Το όνομά του το οφείλει στον Βασιλιά Ευρώτα, προκάτοχο του Λακεδαιμόνα, ο οποίος έπεσε στο ποτάμι και επνίγη, επειδή υπέστη ατιμωτική ήττα από τους Αθηναίους. Ο μύθος αυτός ερμηνεύει τη θυσία των βασιλιάδων της Σπάρτης στο τέρας των υδάτων του Ευρώτα. Ο ποταμός διασχίζει καμπυλοειδώς ένα μικρό μέρος του νομού Αρκαδίας για τριάντα περίπου χιλιόμετρα εισέρχεται νότια στον νομό Λακωνίας και αφού τον διασχίσει εκβάλλει στον Μαλλαϊκό (*Λακωνικό*) κόλπο.

- Ο Ελισσώνας

Ο Ελισσώνας υπήρξε από την αρχαιότητα πολύτιμη πηγή ζωής για την περιοχή. Πηγάζει κοντά στην Αλωνίσταινα και κατευθύνεται νοτιοδυτικά προς το λεκανοπέδιο της Μεγαλόπολης, όπου και συμβάλει με τον Αλφειό. Στην πορεία του, Ν. της Δαβιάς, δημιουργείται μικρό όμορφο φαράγγι (*που περνά βορειοδυτικά από την Ασέα*) και το οποίο προσφέρεται για οδοιπορία. Στην πορεία του, Ν. της Δαβιάς, δημιουργείται μικρό όμορφο φαράγγι (*που περνά ΒΔ από την Ασέα*) και το οποίο προσφέρεται για οδοιπορία. Στο οροπέδιο λειτουργούσαν

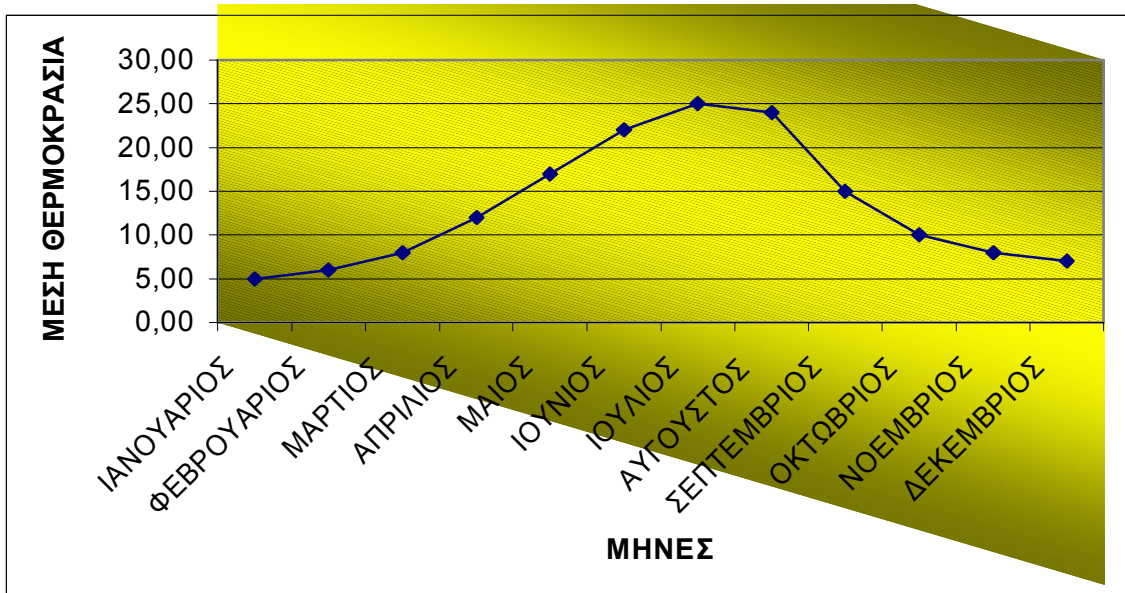
παλαιότερα αρκετοί νερόμυλοι και νεροτριβές. Σε απόσταση 1 χιλιομέτρου από το χωριό υπάρχουν τέσσερις μισοερειπωμένοι πετρόχτιστοι νερόμυλοι με θολωτά ανοίγματα, που αποτελούν εξαιρετικά δείγματα τοιχοποιίας τέτοιων οικοδομημάτων.

1.3 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ (διάγραμμα 1.2)

Το κλίμα του νομού παρουσιάζει διαφοροποιήσεις οι οποίες αντιστοιχούν στην μορφολογία του εδάφους και κυρίως με το υψόμετρο του εδάφους. Σε γενικές γραμμές το κλίμα του νομού είναι μεσογειακό στα παράλια και ηπειρωτικό στο εσωτερικό με δριμύ χειμώνα και συχνές χιονοπτώσεις. Μιας και όπως θα αναλυθεί παρακάτω το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης του νομού είναι ορεινό τότε μπορούμε να πούμε ότι ο νομός διακατέχεται κλιματολογικά από ψυχρά και δριμύ καιρικά φαινόμενα.

Από τα κλιματολογικά δεδομένα του σταθμού της Ε.Μ.Υ. που εδρεύει στην Τρίπολη του νομού Αρκαδίας, για την περίοδο 1957-2001, παρατηρείται ότι η μέση θερμοκρασία κατά τη διάρκεια του έτους κυμαίνεται από 5,1 έως 24,5 βαθμούς Κελσίου. Η απόλυτη ελάχιστη θερμοκρασία που παρατηρείται στον νομό είναι 17 βαθμούς Κελσίου, ενώ η απόλυτη μέγιστη φτάνει στους 43 βαθμούς Κελσίου. Η θερμοκρασία συχνά κατά την διάρκεια του χειμώνα πέφτει κάτω από το μηδέν με αποτέλεσμα αρκετές φορές να παρατηρείται το φαινόμενο του παγετού, δηλαδή, ελάχιστη θερμοκρασία κάτω από το μηδέν κατά την διάρκεια της ημέρας.

τού, δηλαδή, ελάχιστη θερμοκρασία κάτω από το μηδέν κατά την διάρκεια της ημέρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2 : ΜΕΣΗ ΜΗΝΙΑΙΑ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Το μέσο ύψος της βροχόπτωσης, κατά τη διάρκεια του έτους, είναι ιδιαίτερα χαμηλό, το δεύτερο πιο χαμηλό, με βάση τις μετρήσεις των μετεωρολογικών σταθμών της Ε.Μ.Υ. στην περιφέρεια Πελοποννήσου, το οποίο ανέρχεται συνολικά στα 780,6 χιλιοστά με το μήνα Δεκέμβριο να παρατηρείται το μεγαλύτερο ύψος βροχόπτωσης και κατά την διάρκεια του μήνα Ιουλίου το μικρότερο. Επίσης, ο μέσος αριθμός ημερών με βροχόπτωση είναι πολύ χαμηλός, ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες. Ο νομός Αρκαδίας παρουσιάζει χαμηλές τιμές ημερών με υψηλή ηλιοφάνεια. Ο μεγαλύτερος αριθμός ημερών με υψηλή ηλιοφάνεια παρατηρείται τον Αύγουστο και ο μικρότερος τον Ιανουάριο.

Σύνηθες φαινόμενο για την περιοχή είναι οι έντονες χιονοπτώσεις. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές του νομού, καιρικό φαινόμενο που μπο-

ρούμε να επισημάνουμε ιδιαίτερα ευνοϊκό για την ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, μιας και υπάρχει χιονοδρομικό κέντρο.

Τέλος όσον αφορά τα καιρικά φαινόμενα του νομού αξίζει να αναφέρουμε ότι η κατεύθυνση των ανέμων που επικρατούν είναι κατά κύριο λόγο βόρειοι και νοτιοδυτικοί, με ένταση ελάχιστες φορές πάνω από τα 6 Beaufort και 8 Beaufort.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι τα καιρικά φαινόμενα που επικρατούν στην Αρκαδία είναι τα ευνοϊκότερα που υπάρχουν στην περιφέρεια Πελοποννήσου προκειμένου να συμβάλουν στην ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, ενώ και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες το μέσο μεσογειακό κλίμα που επικρατεί προσφέρει με την σειρά του τα απαραίτητα στοιχεία που απαιτούνται για την ανάπτυξη του τουρισμού και κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου.

1.4 ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Τα κυριότερα προϊόντα του Νομού Αρκαδίας ανήκουν στην γεωργική και στην κτηνοτροφική παραγωγή. Συνολικά με βάση τα τελευταία στατιστικά στοιχεία που έχουμε, το 2001 οι καλλιεργούμενες εκτάσεις του Νομού Αρκαδίας είναι 467.248 στρέμματα από τα οποία τα 117.992 είναι αρδευθείσες καλλιέργειες (πίνακας 1.3 / διάγραμμα 1.3). Τα 467.248 στρέμματα των καλλιεργειών αντιστοιχούν σε μια μείωση της τάξεως του 32%, σε σύγκριση με το σύνολο των καλλιεργειών του Νομού που το 1992 ήταν 686.608. από τότε και σταδιακά κάθε χρόνο οι καλλιεργούμενες εκτάσεις μειώνονται, ίσως λόγω της έλλειψης εργατικών χεριών, πράγμα που πιθανόν οφείλεται στην πληθυσμιακή μείωση. Παρόλη την μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων, οι καλλιέργειες που έχουν

την δυνατότητα να αρδεύονται, έχουν αυξηθεί κατά την περίοδο 1992 – 2001 κατά 25,3%. Έτσι ενώ η αναλογία των καλλιεργούμενων εκτάσεων/ αρδευθείσες καλλιέργειες το 1992 ήταν 6:1, το 2001 η αντίστοιχη αναλογία στον Νομό ήταν 4:1. Αυτό ίσως οφείλεται στην καινούρια και πιο βελτιωμένη τεχνολογία, που σήμερα έχει μεγαλύτερες δυνατότητες να αρδεύει μεγαλύτερες εκτάσεις από ότι στο παρελθόν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3
ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Σύνολο καλλιεργειών	Αρδευθείσες καλλιέργειες
1992	686.608	94.165
1993	687.988	94.818
1994	685.586	102.626
1995	642.556	106.989
1996	635.607	110.376
1997	629.122	102.475
1998	624.258	104.922
1999	628.393	108.403
2000	628.160	108.898
2001	467.248	117.992

1.4.1 ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (πίνακας 1.4)

Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα που παράγει ο Νομός Αρκαδίας είναι ελαιόλαδο, σιτάρι, εσπεριδοειδή, μήλα, ροδάκινα, πατάτες και ντομάτες. Αντιθέτως στον Νομό Αρκαδίας δεν παράγονται καθόλου καπνά, βαμβάκι και ρύζι προϊόντα που χρειάζονται πιο πεδινά εδάφη για να παραχθούν. Από τα προϊόντα που παράγονται στην Αρκαδία κατά την περίοδο 1992 – 2001 έχουν αυξηθεί οι ποσότητες του ελαιόλαδου κατά 6%, οι πατάτες κατά 20,30% και οι τομάτες κατά 2,80%. Οι υπόλοιπες γεωργικές καλλιέργειες έχουν μειωθεί αρκετά όπως για

παράδειγμα η παραγωγή των ροδάκινων που κατά την περίοδο 1992 – 2001 μειώθηκε κατά 56%, γεγονός που ίσως οφείλεται στην στροφή σε άλλου είδους καλλιέργειες ή στην έλλειψη εργατικών χεριών λόγω και της μείωσης του πληθυσμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4
ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΣΕ ΤΟ-
ΝΟΥΣ

Έτος	Ελαιόλαδο	Σιτάρι	Εσπερι- δοειδή	Μήλα	Ροδάκινα	Πατάτες	Τομάτες
1992	5.219	19.358	7.992	16.601	170	58.933	19.134
1993	6.626	19.132	9.052	15.898	11	53.822	18.527
1994	3.177	19.274	8.588	14.909	141	54.849	22.352
1995	5.262	18.105	7.187	14.538	142	57.393	20.265
1996	3.585	15.601	7.019	13.178	115	56.654	19.810
1997	7.065	15.105	7.154	13.221	80	59.515	19.234
1998	2.570	15.506	7.044	12.539	80	56.348	19.329
1999	7.493	15.443	7.059	12.410	79	57.750	19.672
2000	3.924	15.222	7.170	12.224	78	58.905	19.923
2001	5.529	14.950	6.563	11.709	75	70.896	19.676

1.4.2 ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ - ΠΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ (πίνακας 1.5)

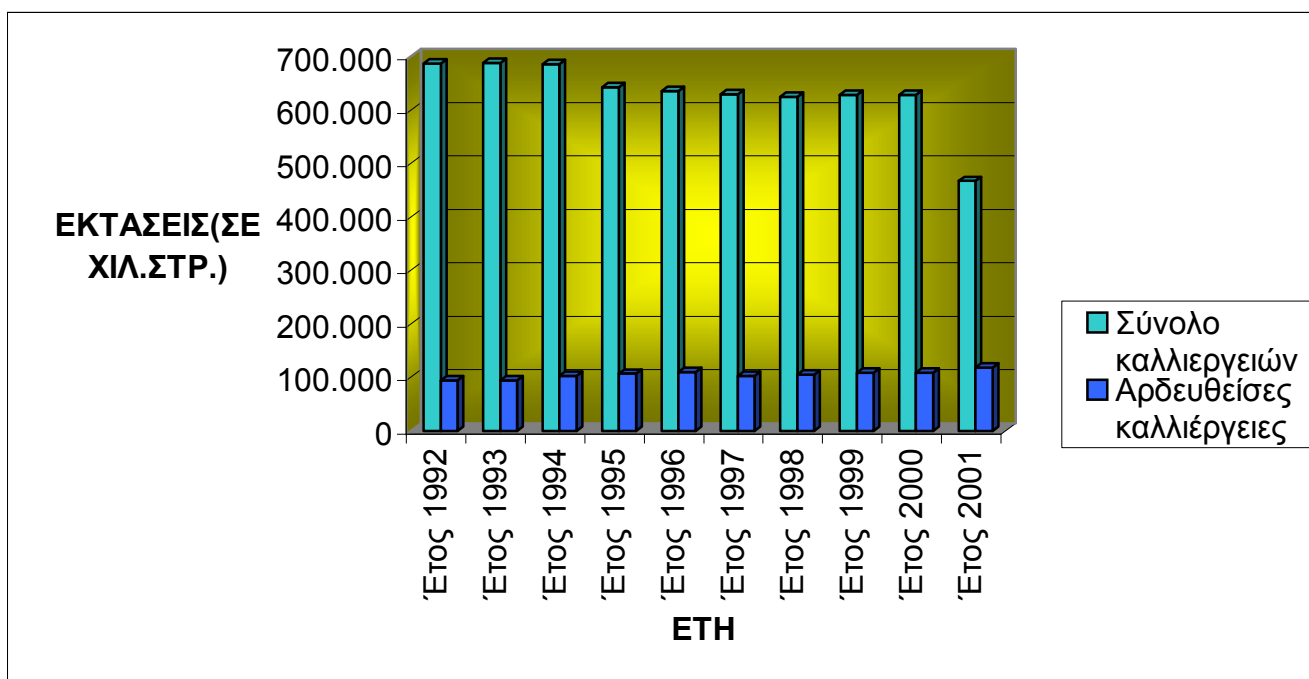
Τα κυριότερα κτηνοτροφικά – πτηνοτροφικά προϊόντα που παράγονται στον Νομό Αρκαδίας είναι κρέας, γάλα, τυρί, αυγά. Το κύριο χαρακτηριστικό της παραγωγής αυτών των προϊόντων είναι ότι η παραγωγή τους έχει μειωθεί αισθητά κατά την περίοδο 1992 – 2001 που εξετάζουμε. Έτσι η παραγωγή του κρέατος έχει μειωθεί σε αυτή την περίοδο κατά 29,5%, του γάλατος κατά 11%, του τυριού κατά 48% και των αυγών κατά 19%. Τα κτηνοτροφικά προϊόντα όπως άλλωστε και πολλά γεωργικά έχουν παρουσιάσει μεγάλη μείωση που το πιο πιθανό αυτό οφείλεται στην μείωση του πληθυσμού του Νομού, γεγονός που επηρεάζει και τον αριθμό των εργατικών χεριών ή ακόμα και ίσως λόγω της επαγ-

γευματικής στροφής του κόσμου σε επαγγέλματα παροχής υπηρεσιών, που ταιριάζουν πιο πολύ στην σημερινή εποχή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5
ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Κρέας(τόνοι)	Γάλα(τόνοι)	Τυρί μαλακό(τόνοι)	Τυρί σκληρό (τόνοι)	Αυγά(χιλ.τεμ.)
1992	8.224	30.546	3.475	1.094	62.757
1993	7.665	29.546	2.093	337	61.407
1994	11.546	32.541	2.823	196	53.566
1995	10.063	32.735	3.081	324	51.256
1996	10.366	31.079	2.604	317	54.746
1997	6.046	28.615	2.576	512	58.740
1998	6.171	27.166	2.320	334	58.409
1999	6.166	27.301	2.365	330	58.363
2000	6.024	26.618	2.314	323	56.554
2001	5.800	27.183	2.108	280	50.738

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3 : ΣΥΝΟΛΟ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Εγκυκλοπαίδεια ''Για σας παιδιά, Τόμος 2'', Εκδόσεις Αυλός, Αθήνα 1972, σελ. 599
- 2) Τσικλίδης Μενέλαος, ''Η άγνωστη Πελοπόννησος Τόμος ΙΙ'', Εκδόσεις Αλ-δεβαράν, Αθήνα 2001, σελ. 75 – 76, 152 – 155, 186 - 188
- 3) www.arkadians.gr
- 4) www.arcadia.gr
- 5) www.asda.gr
- 6) www.inarcadia.gr
- 7) www.mfa.gr
- 8) www.arcadianet.gr
- 9) www.minagric.gr
- 10) www.thalassa.gr
- 11) www.pathway.gr
- 12) www.tripolis.gr
- 13) Εφημερίδα ''Πολίτης της Αρκαδίας'', Τρίπολη Οκτώβριος 1998
- 14) Περιοδική Έκδοση Ε.Σ.Υ.Ε. ''Οι Νομοί της Ελλάδος'', Αθήνα 2001, σελ. 201
- 15) Ε.Σ.Υ.Ε. ''Στοιχεία έκτασης Νομού Αρκαδίας''
- 16) Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1991''
- 17) Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Ετήσια Γεωργική Στατιστική'' 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001
- 18) Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Προσωρινά στοιχεία εκτάσεων 2000, 2001, 2002''

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

2.1 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο νομός Αρκαδίας διοικητικά ανήκει στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, σε μία από τις δεκατρείς δηλαδή περιφέρειες της χώρας, όπως αυτές θεσπίστηκαν με το Ν. 1622/88 (ΕΚ 92/Α/88).

Πριν από την εφαρμογή του Ν. 2539/97 , ο νομός Αρκαδίας χωριζόταν σε τέσσερις επαρχίες : Γορτυνίας, Κυνουρίας, Μεγαλόπολης και Μαντινείας με επτά Δήμους : Τριπόλεως, Μεγαλόπολης, Λεωνιδίου, Άστρους, Λεβιδίου, Λαγκαδίων και Ανατολικής Φαλαισίας και με 238 κοινότητες. Μετά όμως την εφαρμογή του Ν. 2539/97 (Σχέδιο Ιωάννης Καποδίστριας), ο νομός Αρκαδίας αποτελείται από 22 νέους Δήμους (πίνακας 2.1) και μία κοινότητα με έδρα του νομού, αλλά και της Περιφέρειας Πελοποννήσου, την Τρίπολη (χάρτης 3). Οι σημαντικότερες κωμοπόλεις του νομού είναι το Λεωνίδιο και το Άστρος Κυνουρίας , η Βυτίνα, η Δημητσάνα, το Λεβίδι, τα Λαγκάδια, η Μεγαλόπολη, τα Τρόπαια και το Λεοντάρι (χάρτης 4). Από πληθυσμιακή πυκνότητα ο Νομός Αρκαδίας όπως θα δούμε βρίσκεται σε μια από τις χαμηλότερες θέσεις στην Ελλάδα. Οι πιο πολυπληθής Δήμοι του Νομού με βάση την πληθυσμιακή πυκνότητα είναι κατά σειρά ο Δήμος Τριπόλεως, ο Δήμος Τεγέας, ο Δήμος Μεγαλόπολης, ο Δήμος Απόλλωνος, ο Δήμος Κορυθίου και ο Δήμος Τροπαιίων. Αντίθετα οι λιγότερο πυκνοκατοικημένοι Δήμοι είναι οι Δήμοι Φαλάνθου, Βαλτετσίου, Γορτύνης και η Κοινότητα Κοσμά (πίνακας 2.2). Θεωρούμε σκόπιμο να γίνει εδώ μια μικρή ανάλυση των νεοσύστατων αυτών Δήμων του Νομού Αρκαδίας που τον απαρτίζουν καθώς και να κάνουμε και

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1:
ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Α/Α	ΔΗΜΟΙ/ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ	ΕΔΡΑ ΔΗΜΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ
1	Δ. ΤΡΙΠΟΛΗΣ	ΤΡΙΠΟΛΗ	11
2	Δ. ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ	ΤΥΡΟΣ	2
3	Δ. ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ	ΑΣΤΡΟΣ	26
4	Δ. ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ	ΑΣΕΑ	14
5	Δ. ΒΥΤΙΝΑΣ	ΒΥΤΙΝΑ	7
6	Δ. ΓΟΡΤΥΝΟΣ	ΚΑΡΙΤΑΙΝΑ	10
7	Δ.ΔΗΜΗΤΣΑΝΗΣ	ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ	7
8	Δ. ΗΡΑΙΑΣ	ΠΑΛΟΥΜΠΑ	17
9	Δ. ΚΛΕΙΤΟΡΟΣ	ΜΥΓΔΑΛΙΑ	9
10	Δ. ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ	ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΑ	9
11	Δ. ΚΟΡΥΘΙΟΥ	ΣΤΕΝΟ	6
12	Δ. ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ	ΛΑΓΚΑΔΙΑ	2
13	Δ. ΛΕΒΙΔΙΟΥ	ΛΕΒΙΔΙ	11
14	Δ. ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ	ΛΕΩΝΙΔΙΟ	12
15	Δ. ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	ΝΕΣΤΑΝΗ	7
16	Δ. ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ	ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ	31
17	Δ. ΣΚΥΡΙΤΙΔΑΣ	ΒΛΑΧΟΚΕΡΑΣΙΑ	7
18	Δ. ΤΕΓΕΑΣ	ΣΤΑΔΙΟ	16
19	Δ. ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ	ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ	5
20	Δ. ΤΡΟΠΑΙΩΝ	ΤΡΟΠΑΙΑ	14
21	Δ. ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ	ΛΕΟΝΤΑΡΙ	14
22	Δ. ΦΑΛΑΝΘΟΥ	ΔΑΒΙΑ	7
23	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΣΜΑ		1

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2:
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΔΗΜΟ

A/A	Δήμος	Πληθυσμός	Έκταση	Πληθυσμός ανά τετρ.χλμ.
1	Τρίπολης	28.995	119,40	242,84
2	Απόλλωνος	2.104	82,6	25,47
3	Βαλτετσίου	1.846	220,30	8,38
4	Βόρειας Κυνουρίας	12.274	577,20	21,26
5	Βυτίνας	2.017	139,20	14,49
6	Γορτύνης	1.271	116,50	10,91
7	Δημητσάνας	1.340	110,80	12,09
8	Ηραίας	3.044	138,90	21,92
9	Κλείτορος	2.656	150,50	17,65
10	Κοντοβάζαινας	2.040	160,50	12,71
11	Κορυθίου	2.488	99,50	25
12	Λαγκαδίων	1.571	79,50	19,76
13	Λεβιδίου	3.959	308,50	12,83
14	Λεωνιδίου	6.256	433,80	14,42
15	Μαντινείας	3.520	215,50	16,33
16	Μεγαλόπολης	8.629	317,10	27,21
17	Σκυρίτιδας	2.234	185,80	12,02
18	Τεγέας	4.279	118,40	36,14
19	Τρικολώνων	1.273	102	12,48
20	Τροπαίων	4.531	192,60	23,53
21	Φαλαισίας	3.250	256,70	12,66
22	Φαλάνθου	1.310	208,50	6,28
23	Κοινότητα Κοσμά	582	85,20	6,83
	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	101.268	4.419	22,92

- Τρίπολη

Η Τρίπολη όπως είπαμε είναι η πρωτεύουσα τόσο του νομού όσο και της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο 665 μέτρων σε λεκανοπέδιο που περιβάλλεται από τις επιβλητικές οροσειρές του Μαινάλου, του Αρτεμίσου, του Πάρνωνα και άλλων μικρότερων βουνών. Το όνομα της το οφείλει κατά μία εκδοχή στο γεγονός ότι δημιουργήθηκε από την συγχώνευση τριών πόλεων που υπήρχαν στην θέση της μέχρι τους πρώιμους Βυζαντινούς χρόνους. Η Τρίπολη είναι διοικητικό, εμπορικό, συγκοινωνιακό και πολιτιστικό κέντρο της Πελοποννήσου. Εκεί συγκεντρώνεται κατά μεγάλο ποσοστό η βιομηχανική δραστηριότητα της Αρκαδίας, που αντιπροσωπεύεται από βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων. Απέχει 166 χλμ. από την Αθήνα και σε συνδυασμό με την πολύ καλή εθνική οδό, που ανεβαίνει στο όρος Αρτεμίσιο με πολύ ωραία διαδρομή και διαπερνάει το όρος με ένα τούνελ 1600 μέτρων, το ταξίδι είναι οδικώς άνετο και πολύ ασφαλές. Η πρόσβαση στην πόλη εκτός από οδικώς γίνεται και με σιδηρόδρομο, ο οποίος δυστυχώς πρέπει να σημειώσουμε ότι είναι ξεπερασμένης τεχνολογίας και τα τρένα που χρησιμοποιούνται προστρέχουν σε προηγούμενες δεκαετίες.

Η θέση της πόλης στο κέντρο της Πελοποννήσου την καθιστά ιδανική βάση για εκδρομές και εξορμήσεις με εύκολη πρόσβαση οδικώς σε όλη την Πελοπόννησο και τα παράλια μέσα από πανέμορφες διαδρομές. Η Τρίπολη θεωρείται μη τουριστική περιοχή, με έντονα παραδοσιακά χαρακτηριστικά και εκπληκτική φύση. Η πόλη είναι όμορφη με ωραία περιποιημένα πάρκα, πεζόδρομους στο ιστορικό κέντρο και με αρκετά νεοκλασικά οικοδομήματα που σώζονται από την

εκ νέου ανοικοδόμηση της πόλης μετά την καταστροφή της από τον Ιμπραήμ το 1825.

2.1.1 ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

Ο Δήμος Απόλλωνος βρίσκεται στην πρώην επαρχία της Κυνουρίας και παρουσιάζει ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον μιας και αποτελεί ένα από τα λίγα παραθεριστικά κέντρα του νομού Αρκαδίας, ιδίως κατά τους θερινούς μήνες. Στον συγκεκριμένο Δήμο όπως θα δούμε παρακάτω, υπάρχει ιδιαίτερα μεγάλη συγκέντρωση ξενοδοχειακών καταλυμάτων, μια από τις μεγαλύτερες στον Νομό, γεγονός που προσδίδει μεγάλη αξία στην τουριστική σημασία του εν λόγω Δήμου. Έδρα του δήμου ορίζεται η παραθαλάσσια κοινότητα του Τυρού του τέως Δήμου Τυροσαπουνακαίκων και αποτελείται από δύο δημοτικά διαμερίσματα

2.1.2 ΔΗΜΟΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

Ο Δήμος Β.Κυνουρίας ανήκει στην παλιά Επαρχία της Κυνουρίας. Ως έδρα του νομού ορίζεται ο οικισμός του Άστρους του τέως Δήμου Άστρους. Πρόκειται για μια ως επί το πλείστον παραθαλάσσια περιοχή με έντονο τουριστικό ενδιαφέρον μιας και συγκεντρώνει ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες αρκετούς επισκέπτες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά ο Δήμος Β. Κυνουρίας και κατά την διάρκεια του χειμώνα αφού έχει πολλές περιοχές που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επίσκεψης και κατά την διάρκεια των χειμερινών μηνών. Κυρίως όμως ο συγκεκριμένος Δήμος αποτελεί αντικείμενο επίσκεψης κατά τους θερινούς μήνες. Αποτελείται από 26 δημοτικά διαμερίσματα γεγονός που τον καθιστά μετά τον

Δήμο Μεγαλόπολης, τον μεγαλύτερο Δήμο από άποψη αριθμού δημοτικών διαμερισμάτων.

2.1.3 ΔΗΜΟΣ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ

Ο Δήμος Βαλτετσίου αποτελείται από 14 δημοτικά διαμερίσματα. Έδρα του δήμου ορίζεται ο οικισμός Ασέα της τέως κοινότητας Ασέας. Πρόκειται για μία κατεξοχήν ηπειρωτική περιοχή με μικρό τουριστικό ενδιαφέρον αλλά με μεγάλη ιστορικότητα, από την οποία συνεπάγεται το όποιο τουριστικό ενδιαφέρον υπάρχει για το εν λόγω Δήμο.

2.1.4 ΔΗΜΟΣ ΒΥΤΙΝΑΣ

Ο Δήμος Βυτίνας βρίσκεται στην βόρεια πλευρά του Νομού Αρκαδίας και συνορεύει με τους Δήμους Φαλάνθου, Τρικολώνων, Δημητσάνας, Λαγκαδίων, Κλείτορος και Λεβιδίου. Αποτελείται από 7 δημοτικά διαμερίσματα. Ως έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Βυτίνα της τέως κοινότητας Βυτίνης. Ο Δήμος Βυτίνας βρίσκεται στην καρδιά του μαγευτικού όρους του Μαίναλου. Πρόκειται για έναν Δήμο ο οποίος παρουσιάζει έντονο τουριστικό ενδιαφέρον, ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες. Τον χειμώνα οι οικισμοί-δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου προσελκύουν τόσους επισκέπτες που καθιστούν τον εν λόγω Δήμο ως ένα από τα σημαντικότερα χειμερινά θέρετρα, όχι μόνο της Αρκαδίας και της Πελοποννήσου αλλά και από τα σημαντικότερα σε ολόκληρη την Ελλάδα. Από αυτό απορρέει το γεγονός ότι ο Δήμος Βυτίνας θα μας απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό όσον αφορά τον τουρισμό στα επόμενα κεφάλαια.

2.1.5 ΔΗΜΟΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ

Πρόκειται για έναν Δήμο με αρκετά όμορφους και παραδοσιακούς οικισμούς που συγκεντρώνουν αρκετούς επισκέπτες όλους τους μήνες του χρόνου. Ο Δήμος Γόρτυνος αποτελείται από δέκα δημοτικά διαμερίσματα, με έδρα του Δήμου τον οικισμό Καρύταινα της τέως κοινότητας Καρύταινης, και συγκεντρώνει τουριστικό ενδιαφέρον λόγω της ορεινής του ιδιομορφίας, αποκλειστικά κατά την διάρκεια του χειμώνα.

2.1.6 ΔΗΜΟΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

Ο Δήμος Δημητσάνας παλαιότερα πριν την εφαρμογή του σχεδίου Καποδίστριας άνηκε στην Επαρχία Γορτυνίας και συνορεύει με τους Δήμους Τρικολώνων, Γορτύνος, Ηραίας, Λαγκαδίων, Βυτίνας και Λαγκαδίων καθώς και με ένα πολύ μικρό κομμάτι του Νομού Ηλείας. Βρίσκεται κυρίως στην ανατολική πλευρά του όρους Μαίναλο. Πρόκειται για έναν Δήμο με μεγάλο τουριστικό ενδιαφέρον αφού μαζεύει αρκετούς επισκέπτες λόγω της ιστορικότητας αλλά και του κάλλους της περιοχής. Αποτελείται από επτά δημοτικά διαμερίσματα με έδρα του δήμου τον ιστορικό οικισμό της Δημητσάνας (*την λεγόμενη “μπαρουταποθήκη” του αγώνα του 1821*).

2.1.7 ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΙΑΣ

Ο Δήμος Ηραίας από τουριστική άποψη θα μας απασχολήσει λίγο αφού πρόκειται για έναν από τους πιο εγκαταλελειμμένους δήμους, όχι μόνο της Αρκαδίας αλλά και ολόκληρης της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Έτσι η τουριστική υποδομή και προσφορά είναι ελάχιστη και επικεντρώνεται σε λίγους οικισμούς. Μόνο ο οικισμός των Λουτρών Ηραίας παρουσιάζει σχετική τουριστική υποδομή

λόγω κυρίως των ιαματικών πηγών που υπάρχουν εκεί. Αποτελείται από 17 δημοτικά διαμερίσματα με έδρα του δήμου τον οικισμό Παλούμπα της τέως κοινότητας Παλούμπας.

2.1.8 ΔΗΜΟΣ ΚΛΕΙΤΟΡΟΣ

Όπως και ο προαναφερθείς Δήμος, έτσι και ο Δήμος Κλείτορος παρουσιάζει μικρό τουριστικό ενδιαφέρον αφού από η ερήμωση έχει αφήσει ανεξίτηλα τα σημάδια της και σε αυτό το σύμπλεγμα οικισμών. Βρίσκεται στην βόρεια πλευρά του Νομού Αρκαδίας και συνορεύει με τον Νομό Αχαΐας. Αποτελείται από 9 δημοτικά διαμερίσματα με έδρα του Δήμου τον οικισμό Μυγδαλιά της τέως κοινότητας Μυγδαλιάς.

2.1.10 ΔΗΜΟΣ ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ

Ο Δήμος Κοντοβάζαινης βρίσκεται στο Β.Δ. άκρο του Νομού Αρκαδίας στα όρια με τους νομούς Αχαΐας και Ηλείας και συνορεύει με τους Δήμους Κλείτορος και Τροπαίων από πλευράς Αρκαδίας. Πρόκειται για έναν αρκετά απομονωμένο Δήμο με αρκετούς ερημωμένους οικισμούς και με λιγοστούς κατοίκους. Η περιοχή του Δήμου είναι κατά κύριο λόγο ορεινή. Ο ορεινός και ο άγονος χαρακτήρας της περιοχής, η δυσκολία των μετακινήσεων και η απομακρυσμένη θέση σε σχέση με τα αστικά κέντρα, οδήγησαν τους κατοίκους να εγκαταλείψουν την πατρική τους γη τα τελευταία χρόνια. Αποτελείται από εννιά δημοτικά διαμερίσματα με έδρα τον οικισμό Κοντοβάζαινα.

2.1.11 ΔΗΜΟΣ ΚΟΡΥΘΙΟΥ

Ο Δήμος Κορυθίου βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του νομού Αρκαδίας. Συνορεύει με τους Δήμους Τριπόλεως, Τεγέας, Μαντινείας και Βόρειας Κυνουρίας. Πρόκειται για έναν Δήμο που βρίσκεται σε πεδινή τοποθεσία και περιστοιχίζεται από ψηλά βουνά, με μικρό όμως τουριστικό ενδιαφέρον. Αποτελείται από έξι δημοτικά διαμερίσματα με έδρα τον οικισμό Στενό.

2.1.12 ΔΗΜΟΣ ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ

Ο Δήμος Λαγκαδίων αποτελεί έναν από τους ομορφότερους και γραφικότερους Δήμους της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Αποτελείται από περιοχές, τοποθεσίες και οικισμούς απaráμιλλης ομορφιάς, γεγονός που κάνει χιλιάδες επισκέπτες να τον επισκέπτονται κάθε χρόνο χειμώνα-καλοκαίρι. Ο Δήμος Λαγκαδίων μπορούμε να πούμε ότι έχει αρκετά καλή τουριστική υποδομή με αρκετά καταλύματα και τουριστικές παροχές. Συνορεύει με τους Δήμους Τροπαίων, Δημητσάνας, Κλείτορος, Βυτίνας και Ηραίας. Αποτελείται από 2 δημοτικά διαμερίσματα (ο *Δήμος του Νομού Αρκαδίας με τον μικρότερο αριθμό δημοτικών διαμερισμάτων μαζί με τον Δήμο Απόλλωνος*) με έδρα του Δήμου τον γραφικότατο και ιστορικό οικισμό των Λαγκαδίων.

2.1.13 ΔΗΜΟΣ ΛΕΒΙΔΙΟΥ

Ο Δήμος Λεβιδίου αποτελεί έναν κατεξοχήν ορεινό νομό ο οποίος ξεκινά από τις ανατολικές παρυφές του όρους Μαίναλου. Συνορεύει με τους Δήμους Κλείτορος, Βυτίνας, Φαλάνθου, και Μαντινείας. Έχει αξιόλογη τουριστική υποδομή αφού σε αυτόν τον Δήμο ανήκει και το χιονοδρομικό κέντρο της Οστρακίνας, το οποίο όπως θα δούμε αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς

πόρους του Νομού. Αποτελείται από 11 δημοτικά διαμερίσματα με έδρα το Λεβίδι.

2.1.14 ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ

Ο Δήμος Λεωνιδίου θα μας απασχολήσει πολύ όσον αφορά την τουριστική υποδομή και προσφορά. Πρόκειται για έναν Δήμο που περιλαμβάνει τόσο ορεινούς όσο και παραθαλάσσιους οικισμούς-δημοτικά διαμερίσματα. Σε σύγκριση με τους άλλους Δήμους του νομού Αρκαδίας δεν έχει γνωρίσει την πληθυσμιακή ερήμωση στο εύρος που επικρατεί σε αυτούς. Βρίσκεται στο νοτιοανατολικότερο άκρο του Νομού Αρκαδίας και συνορεύει με τον Δήμο Τυροσαππουνακαίκων και την Κοινότητα Κοσμά *(την μοναδική κοινότητα του Νομού Αρκαδίας)* όσον αφορά την Αρκαδία, ενώ στα νότια συνορεύει με τον νομό Λακωνίας. Αποτελείται από 12 δημοτικά διαμερίσματα με έδρα το Λεωνίδιο.

2.1.15 ΔΗΜΟΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ

Ο Δήμος Μαντινείας οφείλει το όνομα του στην παλιά επαρχία της Μαντινείας μία από τις τέσσερις που απάρτιζαν τον Νομό Αρκαδίας πριν την εφαρμογή του Σχεδίου “Καποδίστριας”. Πρόκειται για έναν κατεξοχήν πεδινό – ημιπεδινό δήμο με μικρό τουριστικό ενδιαφέρον αλλά με μεγάλη ιστορική αξία καθώς αποτελείται από πλήθος αρχαιοτήτων. Συνορεύει με το Νομό Αργολίδας στα ανατολικά και βορειοανατολικά, με το Δήμο Λεβιδίου στα Βορειοδυτικά, με το Δήμο Φαλάνθου στα Νοτιοδυτικά και με τους Δήμους Τρίπολης και Κορυθίου στα νότια. Έδρα του Δήμου είναι ο οικισμός Νεσάνη της τέως Κοινότητας Νεσάνης, με επτά δημοτικά διαμερίσματα

2.1.16 ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ

Ο Δήμος Μεγαλόπολης αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους Δήμους όχι μόνο του Νομού Αρκαδίας αλλά και ολόκληρης της Περιφέρειας Πελοποννήσου, κυρίως λόγω του ότι αποτελεί σημαντικό βιομηχανικό κέντρο με την ύπαρξη του υδροηλεκτρικού εργοστασίου της ΔΕΗ, ενός από τα μεγαλύτερα στην Ελλάδα. Σήμερα, σε σύγκριση με τον μεγαλύτερο αριθμό Δήμων του Νομού Αρκαδίας, ο Δήμος Μεγαλόπολης αντιστέκεται στην ολοένα και αυξανόμενη ερήμωση της Περιφέρειας και αποτελεί έναν από τους πιο εύρωστους πληθυσμιακά Δήμους του Νομού Αρκαδίας. Ο Δήμος Μεγαλόπολης συνορεύει ανατολικά με τους Δήμους Βαλτετσίου και Φαλάνθου, νότια με τον Δήμο Φαισσίας, βόρεια με τους Δήμους Γορτύνης και Τρικολώνων ενώ από τα δυτικά συνορεύει με τον Νομό Ηλείας. Έδρα του δήμου είναι η ομώνυμη πόλη ενώ αποτελείται από 31 δημοτικά διαμερίσματα, γεγονός που καθιστά τον Δήμο τον μεγαλύτερο του Νομού Αρκαδίας από άποψη πλήθους δημοτικών διαμερισμάτων. Σε αυτό το σημείο, όπως και με την Τρίπολη στον Δήμο Τριπόλεως, θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρθουμε μερικώς στην δεύτερη σε τάξη πόλη του Νομού Αρκαδίας και έδρα του Δήμου που εξετάζουμε:

- Μεγαλόπολη

Η Μεγαλόπολη βρίσκεται στο κέντρο ενός εύφορου οροπεδίου, του δεύτερου σε έκταση της Αρκαδίας μετά από αυτό της Μαντινείας. Απέχει 35 χλμ. από την Τρίπολη και 200 χλμ. από την Αθήνα και βρίσκεται πάνω στο νέο αυτοκινητόδρομο Κορίνθου-Καλαμάτας. Από το 1965, όταν δημιουργήθηκε ο μεγάλος ηλεκτροπαραγωγικός σταθμός της ΔΕΗ, η Μεγαλόπολη γνώρισε αξιόλογη άνθηση οπότε και ο πληθυσμός της διπλασιάστηκε. Σήμερα έχει 5.000 κατοίκους

περίπου. Ένα μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού εργάζεται στον σταθμό και στα έργα της ΔΕΗ. Η Μεγαλόπολη είναι από τα σημαντικότερα ενεργειακά κέντρα της Ελλάδας. Η ΔΕΗ εκμεταλλεύεται τους λιγνίτες της περιοχής και έχει εγκαταστήσει τέσσερις μεγάλες μονάδες παραγωγής ρεύματος συνολικής ισχύος 850 MW. Στη πεδιάδα της Μεγαλόπολης γίνεται σε μεγάλες εκτάσεις εξόρυξη λιγνίτη. Για τις ανάγκες της εξόρυξης του λιγνίτη, ολόκληρα χωριά έχουν εγκαταλειφθεί και μεταφερθεί. Σημαντικές είναι ως εκ τούτου οι οικολογικές μεταβολές, αλλοιώσεις και επιπτώσεις που έχουν προκληθεί στο περιβάλλον της περιοχής. Είναι ήδη σε εξέλιξη στην περιοχή μεγάλο αναπτυξιακό έργο «μεταλιγνιτικής» υποδομής για την τηλεθέρμανση της Μεγαλόπολης από τα κατάλοιπα της επεξεργασίας του λιγνίτη και από τοπικά παραγόμενη βιομάζα. Η τοπική οικονομία για ολόκληρη την περιοχή στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ενεργειακή δραστηριότητα.

Τα τελευταία χρόνια Μεγαλόπολη έχει εξελιχθεί σε σύγχρονη πόλη. Έχει δημόσιες υπηρεσίες, τράπεζες, όπως και πλούσιο εμπορικό κέντρο, γύρω από την κεντρική πλατεία, την πλατεία Θ. Κολοκοτρώνη. Επίσης εστιατόρια, ταβέρνες, και χώρους διασκέδασης. Ακόμα διαθέτει σύγχρονο αθλητικό κέντρο και δύο στάδια, ένα κλειστό και ένα ανοικτό, Κέντρο Υγείας, οικολογικό πάρκο στον οικισμό Ψαθί και ξενοδοχεία. Αρκετά επίσης είναι τα έργα ανάπλασης που έχουν γίνει ή είναι σε εξέλιξη στην περιοχή. Κοντά στη Μεγαλόπολη βρίσκεται μεγάλη ερασιτεχνική πίστα Moto Cross στην οποία διεξάγονται αγώνες μοτοσυκλέτας, γνωστή σε όλους τους φίλους του αθλήματος στην Ελλάδα. Η πίστα αυτή φιλοξενεί επίσης και σημαντικούς διεθνείς αγώνες. Κάθε χρόνο προσεκκλείει δεκάδες

χιλιάδες φίλους τους αθλήματος. Τελευταία μάλιστα έχει κατασκευαστεί σύγχρονη πίστα.

Έρευνες έχουν αποδείξει ότι η λεκάνη της Μεγαλόπολης ήταν παλιότερα μια τεράστια λίμνη με μήκος 22 χλμ. και πλάτος 10 χλμ. Στη λίμνη αυτή υπήρχαν υδρόβια φυτά και γύρω της πανύψηλα δέντρα, από τα οποία τρέφονταν διάφορα σπονδυλωτά ζώα. Μετά από μεγάλες εδαφικές μεταβολές, τα νερά της λίμνης ωθήθηκαν προς το άνοιγμα της Καρύταινας και δημιούργησαν την κοίτη του ποταμού Αλφειού. Στη συνέχεια χύθηκαν στο Ιόνιο πέλαγος. Στη διάρκεια των χιλιάδων χρόνων, που μεσολάβησαν, στο πυθμένα της λίμνης θάφτηκαν μεγάλοι όγκοι οργανικής ύλης από φυτά δέντρα και ζώα, τα οποία με τον καιρό απολιθώθηκαν και σχημάτισαν το στρώμα του λιγνίτη, που αποτελεί την πρώτη ύλη για το λιγνιτικό εργοστάσιο της Μεγαλόπολης. Η ανεύρεση κατά καιρούς στην περιοχή απολιθωμένων οστών δημιούργησε το μύθο, ότι οι Αρκάδες ήταν απόγονοι γιγάντων και στην περιοχή γίνονταν γιγαντομαχίες. Σήμερα, η πεδιάδα της Μεγαλόπολης καλύπτεται από εκτεταμένα και πυκνά δάση δρυών όπως και καλλιέργειες. Μεγάλες εκτάσεις όμως έχουν δεσμευθεί και έχουν ανασκαφεί για την εξόρυξη λιγνίτη. Το λεκανοπέδιο πάντως εξακολουθεί να προσφέρει ενδιαφέρουσες και σε μεγάλο βαθμό άγνωστες διαδρομές ανάμεσα στα πυκνά δάση και την πλούσια βλάστηση.

Από τη Μεγαλόπολη ενδιαφέρουσες διαδρομές οδηγούν στην Καρύταινα, στην ανατολική Φαλαισία, στο Λεοντάρι και στο Δυρράχι, όπως και στο Λύκαιο όρος, την αρχαία Λυκόσουρα, το Ίσαρη και την Αγία Θεοδώρα.

2.1.17 ΔΗΜΟΣ ΣΚΥΡΙΤΙΔΑΣ

Ο Δήμος Σκυρίτιδας αποτελεί έναν πεδινό – ημιπεδινό Δήμο ο οποίος βρίσκεται στα νότια του Νομού Αρκαδίας. Συνορεύει δυτικά με τον Δήμο Βαλτετσίου, βόρεια με τον Δήμο Τεγέας και ανατολικά με τον Δήμο Βόρειας Κυνουρίας. Στα νότια συνορεύει με τον Νομό Λακωνίας και αποτελεί τον τελευταίο κόμβο πριν η Εθνική Οδός Τρίπολης – Σπάρτης εισέλθει στον νομό Λακωνίας. Πρόκειται για έναν Δήμο με μικρό τουριστικό ενδιαφέρον αλλά με αρκετές φυσικές ομορφιές. Έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Βλαχοκερασέα της τέως Κοινότητας Βλαχοκερασέας και απαρτίζεται από 7 Δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.18 ΔΗΜΟΣ ΤΕΓΕΑΣ

Ο Δήμος Τεγέας καταλαμβάνει σχεδόν στο σύνολο του το μεγαλύτερο μέρος του Τεγεατικού κάμπου, που βρίσκεται στο οροπέδιο της Τρίπολης – το μεγαλύτερο οροπέδιο του Νομού Αρκαδίας. Πρόκειται για έναν πεδινό – ημιπεδινό Δήμο με εύφορη γη με την μεγαλύτερη παραγωγή γεωργικών προϊόντων από όλους τους Δήμους του Νομού Αρκαδίας. Επίσης ο Δήμος Τεγέας αποτελεί έναν από τους τελευταίους Δήμους του Νομού που αντιστέκεται στην καθολική ερήμωση της Περιφέρειας. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο Δήμος Τεγέας έχει το προνόμιο να βρίσκεται κοντά στην έδρα του Νομού - την Τρίπολη. Επίσης αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι ολοένα και περισσότερες βιομηχανίες και βιοτεχνίες δημιουργούνται στην ευρύτερη περιοχή της Τεγέας. Από τουριστική πλευρά όμως ο Δήμος Τεγέας δεν έχει να παρουσιάσει μεγάλη προσφορά η οποία μάλλον κυμαίνεται σε μηδαμινά επίπεδα. Έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Στάδιο και αποτελείται από 16 δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.19 ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ

Ο Δήμος Τρικόλωνων βρίσκεται στην καρδιά του Νομού Αρκαδίας προς την δυτική πλευρά του Νομού. Συνορεύει από τα βόρεια με τους Δήμους Δημητσάνας και Βυτίνας, δυτικά με τον Δήμο Γορτύνης, νότια με τον Δήμο Μεγαλόπολης και ανατολικά με τον Δήμο Φαλάνθου. Πρόκειται για έναν Δήμο που περιβάλεται από αρκετές φυσικές ομορφιές και έχει αυξημένο τουριστικό ενδιαφέρον σε σύγκριση με άλλους Δήμους του Νομού. Πρωτεύουσα του Δήμου είναι ο οικισμός Στεμνίτσα της πρώην κοινότητας Στεμνίτσας και αποτελείται από 5 δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.20 ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΠΑΙΩΝ

Ο Δήμος Τροπαίων βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο σχεδόν του Νομού Αρκαδίας συνορεύοντας από τα βόρεια με τον Δήμο Κοντοβάζαινης, τον τελευταίο Δήμο του Νομού στον βορά, από τα ανατολικά με τον Δήμο Λαγκαδίων, από τα νότια με τον Δήμο Ηραίας ενώ από τα δυτικά συνορεύει με τον Νομό Ηλείας. Παρουσιάζει σχετικό τουριστικό ενδιαφέρον ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Τρόπαια της τέως κοινότητας Τροπαίων και έχει 14 δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.21 ΔΗΜΟΣ ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ

Ο Δήμος Φαλαισίας βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο του Νομού Αρκαδίας. Συνορεύει από τα βόρεια με τον Δήμο Μεγαλόπολης, από τα Ανατολικά με τον Δήμο Βαλτετσίου και από τα νότια με τους Νομούς Λακωνίας και Μεσσηνίας. Πρόκειται για έναν Δήμο με μικρό τουριστικό ενδιαφέρον. Έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Λεοντάρι και αποτελείται από 13 δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.22 ΔΗΜΟΣ ΦΑΛΑΝΘΟΥ

Ο Δήμος Φαλάνθου βρίσκεται στην καρδιά του Νομού Αρκαδίας πάνω στο μαγευτικό όρος του Μαίναλου. Ο Δήμος Φαλάνθου συνορεύει συνολικά με επτά Δήμους του Νομού Αρκαδίας : με τους Δήμους Βυτίνας και Λεβιδίου από τα βόρεια, με τους Δήμους Μαντινείας και Τριπόλεως από τα ανατολικά, με τον Δήμο Βαλτετσίου από τα νότια και με τους Δήμους Τρικολώνων και Μεγαλόπολης από τα δυτικά. Πρόκειται για έναν Δήμο που βρίσκεται σε πανέμορφη περιοχή και εξαιτίας αυτής του της ομορφιάς παρουσιάζει αξιόλογη τουριστική κίνηση. Έδρα του Δήμου έχει οριστεί ο οικισμός Δάβια και αποτελείται από 8 δημοτικά διαμερίσματα.

2.1.23 ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΣΜΑ

Ο Κοσμάς είναι από τα ομορφότερα χωριά της Πελοποννήσου. Είναι ο τελευταίος σταθμός στην Αρκαδία στο δρόμο για την Λακωνία. Αποτελεί σήμερα την μοναδική κοινότητα της Αρκαδίας μετά την εφαρμογή του σχεδίου “Καποδίστριας”. Το χωριό είναι χτισμένο στις νοτιοανατολικές παρυφές του Πάρνωννα σε υψόμετρο 1150 μ. σε καταπράσινο και πανέμορφο τοπίο, με υπέροχα ελατοδάση. Απέχει 32 χλμ. από το Λεωνίδιο και είναι πάνω στο δρόμο που συνδέει την Αρκαδία με την Λακωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα “Πληθυσμός ανά Δήμο”, Αθήνα 2001
- 2) Εγκυκλοπαίδεια “Για σας παιδιά, Τόμος 9”, Εκδόσεις Αυλός, Αθήνα 1972,
σελ. 3.417
- 3) www.tripolis.gr
- 4) www.arcadianet.gr
- 5) www.arkadians.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

3.1 Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Στα επόμενα θα αναλύσουμε τα πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού Αρκαδίας τόσο συγκεντρωτικά όσο και ανά Δήμο ξεχωριστά, ενώ θα επιχειρηθεί και σύγκριση με τους άλλους Νομούς της χώρας.

3.1.1 ΓΕΝΙΚΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (πίνακας 3.1 και Διαγράμματα 3.1, 3.2 & 3.3)

Ο πληθυσμός του νομού Αρκαδίας σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001 υπολογίζεται σε 101.223 κατοίκους, συγκεντρώνοντας όμως μόλις το 16% του πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου, παρόλο που είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός της Περιφέρειας. Από αυτούς οι άρρενες είναι 52.534, ενώ οι θηλές είναι 48.689. Από τα απογραφικά στοιχεία, συγκρινόμενα με αυτά των άλλων νομών της Περιφέρειας, προκύπτει ότι ο νομός Αρκαδίας είναι ο πλέον αραιοκατοικημένος νομός, με πληθυσμιακή πυκνότητα 22,9 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Εδώ αναφέρουμε ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει πληθυσμό 632.955 κατοίκους (απογραφή 2001) με πληθυσμιακή πυκνότητα 40,9 κατοίκους ανά τετρ. χλμ., γεγονός που την καθιστά μια από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας. Άρα ευνόητα

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1 :
ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΝΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΚΟ ΧΛΜ. ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

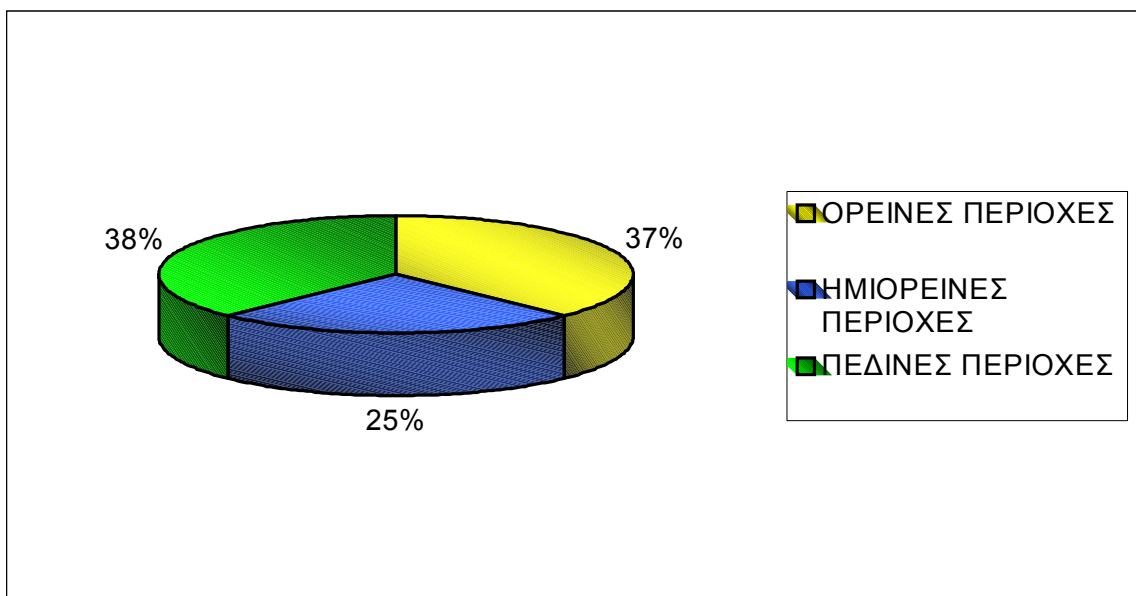
Α/Α	Νομός	Πληθυσμός	Κάτοικοι ανά τετρ.χλμ.
1	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	632.955	40,9
2	ΑΡΓΟΛΙΔΑ	105.295	48,9
3	ΑΡΚΑΔΙΑ	101.223	22,9
4	ΚΟΡΙΝΘΙΑ	153.941	67,2
5	ΛΑΚΩΝΙΑ	99.671	27,4
6	ΜΕΣΣΗΝΙΑ	172.825	27,3

γίνεται κατανοητό το γεγονός της ερήμωσης του Νομού Αρκαδίας μιας και αποτελεί τον πιο αραιοκατοικημένο νομό μιας από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της χώρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 το 38% του πληθυσμού του Νομού κατοικεί σε ορεινές περιοχές, επίσης ένα 37% κατοικεί σε πεδινές περιοχές και ένα 25% σε ημιορεινές περιοχές.

Ο Νομός Αρκαδίας συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό αγροτικού πληθυσμού σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της Περιφέρειας, το οποίο φτάνει το 69%, ενώ ο αστικός αποτελεί το 21% και ο ημιαστικός το 11%. Η χωρική κατανομή του πληθυσμού με βάση την αστικότητα, διαφοροποιείται από το μέσο όρο της Περιφέρειας, κυρίως ως προς το ποσοστό του πληθυσμού που κατοικεί σε αστικές περιοχές το οποίο είναι σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο σύνολο της Περιφέρειας.

Η ηλικιακή πυραμίδα του Νομού Αρκαδίας παρουσιάζει την αρνητική πληθυσμιακή κατανομή που χαρακτηρίζει το σύνολο της χώρας, αλλά με μεγαλύτερη ένταση, δηλαδή ελλιπή πληθυσμιακή ανανέωση και διογκωμένο τον

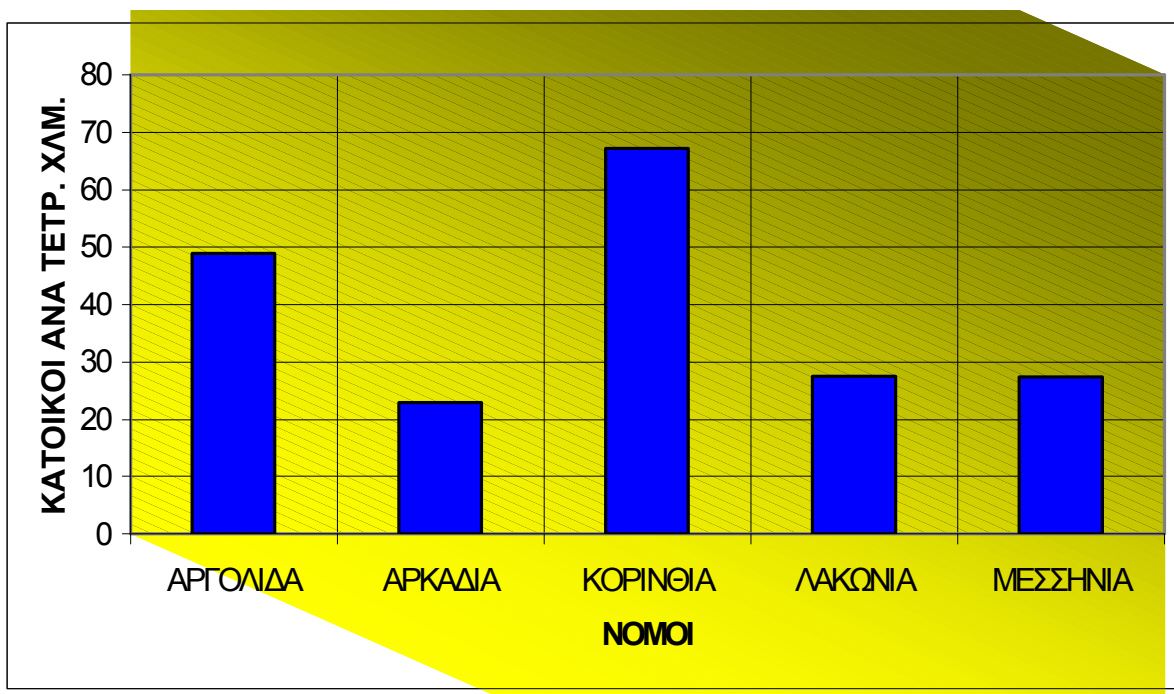
αριθμό των ατόμων στις μη παραγωγικές ηλικίες. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται στο δείκτη γήρανσης που είναι ο υψηλότερος από όλους τους

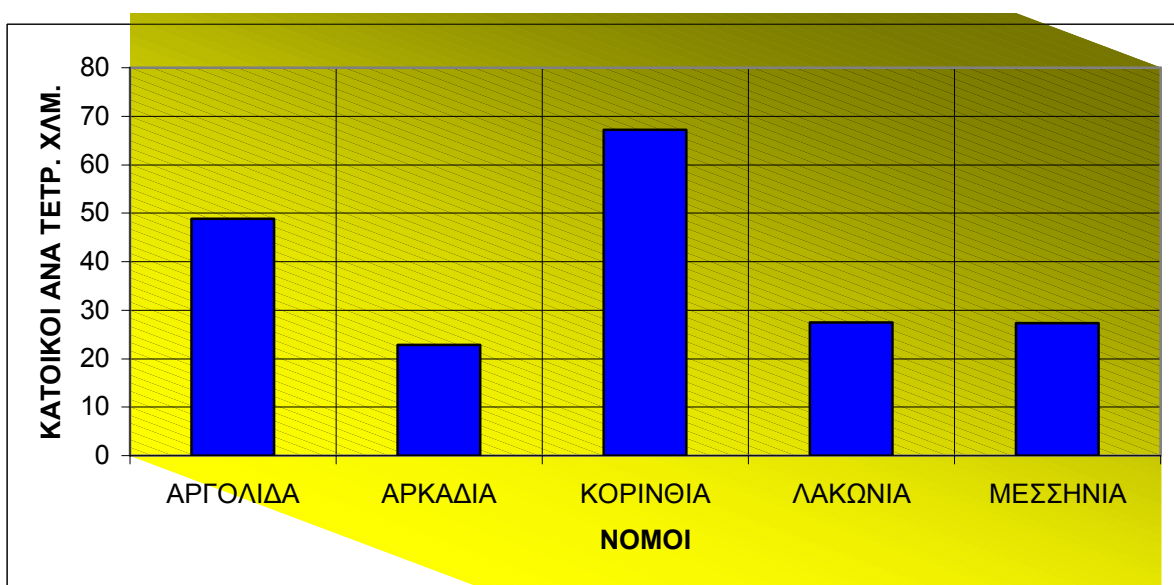
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1: ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου και φτάνει στο 122,40, όταν ο αντίστοιχος εθνικός δείκτης είναι 77,3 { Σημ. : λέγοντας δείκτη γήρανσης εννοούμε το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων (>65 ετών) που αντιστοιχούν σε 100 νέα άτομα (0 – 14 ετών)}.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2: ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.3: ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

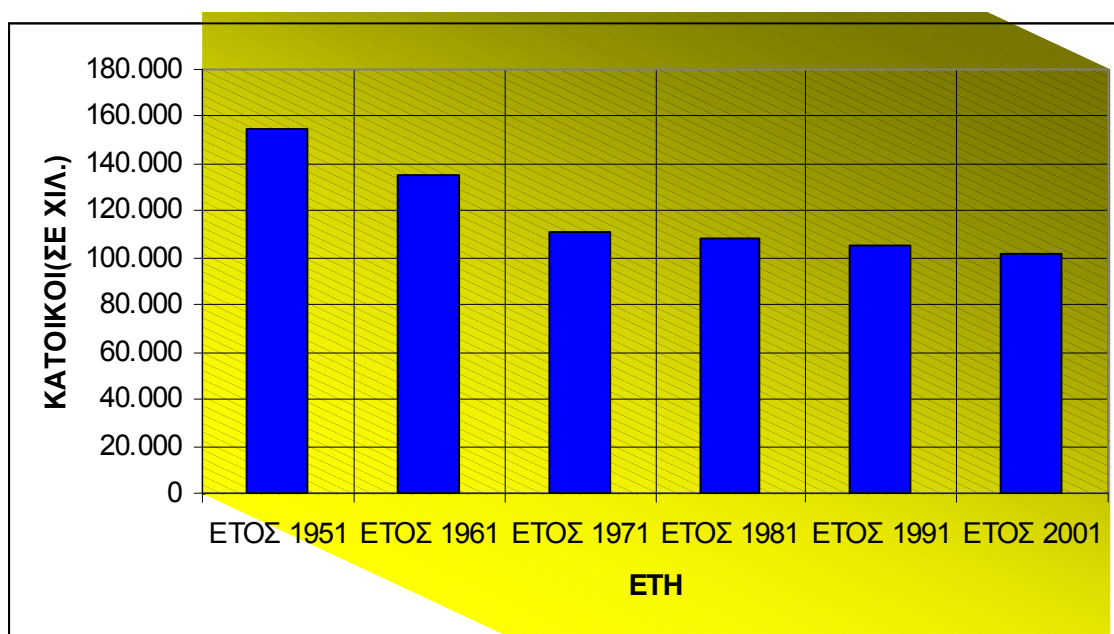
3.1.2 ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (πίνακας 3.2 και διάγραμμα 3.4)

Η πληθυσμιακή εξέλιξη στον Νομό Αρκαδίας από το 1950 μέχρι και σήμερα χαρακτηρίζεται από αρνητική μεταβολή. Ο Νομός έχει υποστεί τις σημαντικότερες πληθυσμιακές απώλειες σε σχέση με τους υπόλοιπους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου κατά την περίοδο 1951 – 2001. Σε αυτό συμβάλλει κυρίως το γεγονός που αναφέρθηκε πιο πάνω και που έχει να κάνει με την γεωμορφολογία της περιοχής όπου παρατηρείται έντονο το ορεινό στοιχείο. Ο Νομός Αρκαδίας κατά την περίοδο 1951 – 2001 έχει παρουσιάσει μείωση της τάξης του 34,40%. Από τον πίνακα 3.2 βλέπουμε ότι η μεγάλη μείωση του πληθυσμού του Νομού συνέβη κυρίως στο διάστημα 1951 - 1971, όπου έλαβε χώρα η μετανάστευση από την ύπαιθρο για τις μεγάλες πόλεις και την αλλοδαπή, κυρίως για την εύρεση “μιας καλύτερης τύχης”. Από το διάστημα αυτό παρατηρείται μια σταθερή μείωση αλλά σε επίπεδα πολύ πιο μικρά. Έτσι κατά το διάστημα 1991 – 2001 η μείωση του πληθυσμού στον Νομό Αρκαδίας ήταν μόνο 3,84%. Αυτό που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι μέσα σε διάστημα 20 χρόνων (1951 – 1971) ο πληθυσμός του Νομού μειώθηκε 43.098 κατοίκους ενώ μέσα στα επόμενα 30 χρόνια μειώθηκε μόνο 9.995 κατοίκους. Αυτό το γεγονός απεικονίζει γλαφυρά το μέγεθος της μετανάστευσης που πραγματοποιήθηκε σε αυτές τις δύο δεκαετίες (1951 – 1971) και που στιγμάτισε την πληθυσμιακή ανακατανομή όχι μόνο της Περιφέρειας αλλά και ολόκληρης της χώρας. Αξίζει να σημειώσουμε το γεγονός ότι η μείωση του πληθυσμού του Νομού σε ποσοστό της τάξεως του 34,40% κατά τα τελευταία 50 χρόνια έχει σοβαρό αρνητικό αντίκτυπο και στον τουρισμό του Νομού αφού μειώνονται ολοένα και περισσότερο οι ευκαιρίες για αύξηση της τουριστικής προσφοράς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2 :
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Πληθυσμός	Ποσοστό μεταβολής ανά δεκαετία	Ποσοστό μεταβολής σε σχέση με το έτος βάσης
1951	154.361	-	-
1961	135.042	-12,52%	-12,52%
1971	111.263	-17,61%	-27,92%
1981	107.932	-2,99%	-30,08%
1991	105.309	-2,43%	-31,78%
2001	101.268	-3,84%	-34,40%

Απώτερο αποτέλεσμα αυτού είναι να μειώνονται και οι ρυθμοί αύξησης του τουρισμού στον Νομό με όσες συνέπειες συνεπάγεται αυτό.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.4: ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΑΝΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

3.1.3 ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΓΑΜΩΝ / ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ (πίνακες 3.3, 3.4 & 3.5 και διάγραμμα 3.5)

Με τον όρο ανανέωση του πληθυσμού εννοούμε τις γεννήσεις και τους θανάτους που υπάρχουν σε μία περιοχή, και η αναλογία τους δείχνει κατά πόσο ανανεώνεται ή όχι ο πληθυσμός στην περιοχή αυτή. Σημαντικό ρόλο στην ανανέωση παίζουν και οι γάμοι που γίνονται στην περιοχή αυτή γιατί έτσι αυξάνονται οι πιθανότητες για αύξηση του ρυθμού των γεννήσεων. Εξετάζοντας τον πίνακα 3.3 δεν μπορούν να βγουν ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τον ρυθμό ανανέωσης του πληθυσμού στον Νομό Αρκαδίας αφού ο ρυθμός των γάμων στον Νομό Αρκαδίας χαρακτηρίζεται από αυξομειώσεις.

Αντίθετα με τις αυξομειώσεις που παρατηρούνται κάθε χρόνο στον αριθμό των γάμων, ο ρυθμός των γεννήσεων χαρακτηρίζεται κυρίως από μείωση κάθε χρόνο με μερικές εξαιρέσεις. Από την εξέταση των πινάκων 3.3 & 3.4 διακρίνουμε ότι ο ρυθμός των γεννήσεων κατά τη εικοσαετία 1980 - 2000 είναι μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο ρυθμό των γάμων που πραγματοποιούνται στον Νομό κατά το ίδιο διάστημα (πίνακας 3.5). Παρατηρώντας τον πίνακα 3.5 το στατιστικό συμπέρασμα που εκπορεύεται είναι ότι ο μέσος όρος παιδιών κατά την περίοδο 1980 – 2000 που αντιστοιχούν σε κάθε παντρεμένο ζευγάρι στον Νομό Αρκαδίας είναι 1,99 παιδιά, μέσος όρος που πλησιάζει αυτόν που υπάρχει στην Ελλάδα που αν διατηρηθεί μπορεί να συμβάλει στην πληθυσμιακή τόνωση του Νομού. Άλλο ένα ενθαρρυντικό στοιχείο που παρατηρείται βλέποντας τον πίνακα 3.4 του Παραρτήματος είναι ότι κατά το έτος 2000 (το τελευταίο έτος κατά το οποίο έχουμε στοιχεία) η αύξηση του ρυθμού των γεννήσεων σε σύγκριση με το

προηγούμενο έτος ανήλθε στο 13,21%, ποσοστό που δεν έχει παρατηρηθεί ποτέ σε ανάλογη αύξηση κατά την περίοδο 1980 – 2000.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3 :
ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΓΑΜΩΝ

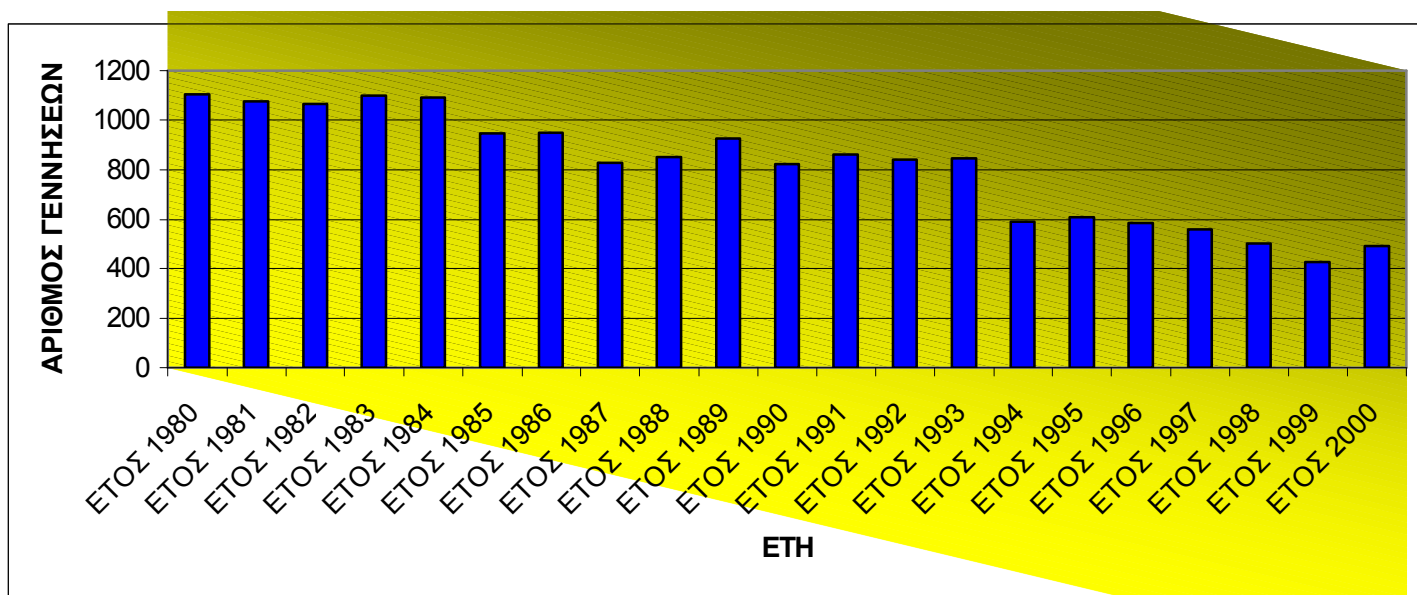
Έτος	Γάμοι	Ποσοστό μεταβολής γάμων
1980	434	-
1981	442	1,84%
1982	543	22,85%
1983	536	-1,29%
1984	415	-22,57%
1985	483	16,39%
1986	438	-9,31%
1987	437	-0,22%
1988	357	-18,31%
1989	405	13,45%
1990	389	-3,95%
1991	417	7,2%
1992	307	-21,58%
1993	382	24,43%
1994	382	0%
1995	365	-4,45%
1996	335	-8,22%
1997	409	22,09%
1998	332	-18,83%
1999	406	22,29%
2000	339	-16,5%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4 :
ΡΥΘΜΟΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Γεννήσεις	Ποσοστό μεταβολής γεννήσεων
1980	1104	-
1981	1076	-2,54%
1982	1065	-1,02%
1983	1097	-3,00%
1984	1089	-0,73%
1985	945	-13,22%
1986	949	0,42%
1987	826	-12,96%
1988	849	2,78%
1989	925	8,95%
1990	822	-11,14%
1991	860	4,62%
1992	842	-2,09%
1993	843	0,12%
1994	591	-29,9%
1995	608	2,88%
1996	584	-3,95%
1997	558	-4,45%
1998	502	-10,04%
1999	427	-14,94%
2000	492	13,21%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5 :
Μ.Ο. ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΑ ΓΑΜΟ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ
1980-2000

<i>Σύνολο γάμων</i>	<i>Σύνολο γεννήσεων</i>	<i>Αναλογία γάμων/γεννήσεων</i>
8.553	17.054	1,99

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.5: ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 – 2000

3.1.4 ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (πίνακες 3.6 & 3.7)

Η ανανέωση του πληθυσμού στον Νομό Αρκαδίας εξαρτάται από την αναλογία των γεννήσεων / θανάτων που επικρατεί στην περιοχή. Από τον πίνακα 3.5 παρατηρείται το ανησυχητικό γεγονός της μόνιμης επικράτησης του συνόλου των θανάτων κάθε έτος σε σύγκριση με το σύνολο των γεννήσεων που πραγματοποιούνται στον Νομό κάθε χρόνο κατά την περίοδο 1980 – 2000, με εξαίρεση το έτος 1983 όπου παρατηρήθηκε το αντίστροφο. Ειδικά κατά από το έτος 1994 μέχρι και το 2000 το ισοζύγιο γεννήσεων / θανάτων ξεπερνάει το -150% . Το έτος 2000 για κάθε μία γέννηση αντιστοιχούσαν πάνω από 3 θάνατοι για τον Νομό Αρκαδίας. Βλέποντας το σύνολο του ισοζυγίου γεννήσεις / θάνατοι για την περίοδο 1980 – 2000 τα συμπεράσματα που έχουν να κάνουν με την ανανέωση του πληθυσμού είναι άκρως απογοητευτικά (πίνακας 3.6). Από τον πίνακα 3.6 βλέπουμε ότι κατά την περίοδο 1980 – 2000 στον Νομό Αρκαδίας το σύνολο των θανάτων υπερτερεί κατά $66,31\%$ του συνόλου των γεννήσεων που πραγ-

ματοποιήθηκαν στο Νομό. Σε αυτό συμβάλλει σημαντικά το γεγονός που αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο αυτού του κεφαλαίου που έχει να κάνει με τον δείκτη γήρανσης του πληθυσμού του Νομού, ο οποίος είναι αρκετά υψηλότερος από τον αντίστοιχο δείκτη που επικρατεί στην χώρα. Το απώτερο αποτέλεσμα που εκπορεύεται από την ανάλυση του ισοζυγίου γεννήσεων / θανάτων του Νομού Αρκαδίας είναι ότι ο Νομός απειλείται από ολοκληρωτική ερήμωση, αφού ο ρυθμός αύξησης των θανάτων μεγαλώνει με γεωμετρική πρόοδο σε σύγκριση με τον αντίστοιχο ρυθμό των γεννήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6 :
ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Γεννήσεις	Θάνατοι	Ισοζύγιο ανανέωσης
1980	1104	1185	-7,33%
1981	1076	1300	-20,81%
1982	1065	1259	-18,22%
1983	1097	1031	6,02%
1984	1089	1223	-12,30%
1985	945	1359	-43,80%
1986	949	1373	-44,68%
1987	826	1423	-72,28%
1988	849	1251	-47,35%
1989	925	1283	-38,70%
1990	822	1229	-49,51%
1991	860	1253	-45,70%
1992	842	1282	-52,26%
1993	843	1349	-60,00%
1994	591	1477	-150,00%
1995	608	1497	-146,2%
1996	584	1471	-151,88%
1997	558	1539	-175,81
1998	502	1462	-191,24%
1999	427	1545	-261,83%
2000	492	1571	-219,31%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7 :
 ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ / ΘΑΝΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
 ΠΕΡΙΟΔΟ 1980 - 2000

Σύνολο γεννήσεων	Σύνολο θανάτων	Συνολικό ισοζύγιο γενν. / θανάτων
17.054	28.362	66,31%

3.1.5 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΝΑ ΔΗΜΟ (πίνακας 3.8)

Ο πληθυσμός ανά Δήμο του Νομού Αρκαδίας παρουσιάζει αναλυτικά την πληθυσμιακή διάρθρωση του Νομού. Από τον πίνακα 3.8 βλέπουμε ότι οι Δήμοι με τον περισσότερο πληθυσμό είναι κατά σειρά, ο Δήμος Τριπόλεως, ο Δήμος της Βόρειας Κυνουρίας και ο Δήμος Μεγαλόπολης. Βέβαια για να δούμε την πυκνότητα του πληθυσμού ανά Δήμο πρέπει να δούμε πόσοι κάτοικοι υπάρχουν ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο και με βάση αυτή την αναγωγή να δούμε ποιος είναι ο πιο πολυπληθής Δήμος (πίνακας 2.2 του προηγούμενου κεφαλαίου). Μόνο ο Δήμος Τριπόλεως περιλαμβάνει περίπου το 30% του συνολικού πληθυσμού του Νομού, ενώ ο πληθυσμός των τριών Δήμων που αναφέραμε αποτελούν το 50% του συνολικού πληθυσμού του Νομού. Από αυτά τα λίγα στατιστικά στοιχεία βλέπουμε πόσο μεγάλη είναι η ερήμωση που υπάρχει στον Νομό και ειδικά στις περιοχές όπου δεν υπάρχουν μεγάλα αστικά κέντρα. Από αυτές τις επισημάνσεις προκύπτει και το γεγονός ότι η τουριστική προσφορά μπορεί να επικεντρωθεί σε λίγες περιοχές του Νομού, αφού ο παραγωγικός συντελεστής Εργασία σχεδόν εκλείπει από το μεγαλύτερο μέρος του Νομού. Έτσι με δεδομένη την μικρή συνεισφορά του παραγωγικού συντελεστή Εργασία, λόγω της δραματικής μείωσης του πληθυσμού, η τουριστική προσφορά θεωρούμε δεδομένο ότι κυμαίνεται σε μικρά επίπεδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8 :
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΔΗΜΟ

Α/Α	Δήμος	Άρρενες	Θήλεις	Σύνολο
1	Τρίπολης	14.938	14.057	28.995
2	Απόλλωνος	1.039	1.065	2.104
3	Βαλτετσίου	1.008	838	1.846
4	Βόρειας Κυνουρίας	6.298	5.976	12.274
5	Βυτίνας	1.082	935	2.017
6	Γορτύνος	649	622	1.271
7	Δημητσάνας	709	631	1.340
8	Ηραίας	1.654	1.390	3.044
9	Κλείτορος	1.404	1.252	2.656
10	Κοντοβάζαινας	1.102	938	2.040
11	Κορυθίου	1.388	1.100	2.488
12	Λαγκαδίων	722	849	1.571
13	Λεβιδίου	2.027	1.932	3.959
14	Λεωνιδίου	3.257	2.999	6.256
15	Μαντινείας	1.857	1.663	3.520
16	Μεγαλόπολης	4.439	4.190	8.629
17	Σκυρίτιδας	1.155	1.079	2.234
18	Τεγέας	2.128	2.151	4.279
19	Τρικολώνων	689	584	1.273
20	Τροπαίων	2.364	2.167	4.531
21	Φαλαισίας	1.743	1.507	3.250
22	Φαλάνθου	689	621	1.310
23	Κοινότητα Κοσμά	314	268	582
	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	52.555	48.713	101.268

3.1.6 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΝΑ ΔΗΜΟ (πίνακας 3.9)

Όπως ειπώθηκε στην παράγραφο 3.1.2 του παρόντος κεφαλαίου ο πληθυσμός του Νομού χαρακτηρίζεται από αρνητική μεταβολή, μετατρέποντας τον Νομό Αρκαδίας στον Νομό με τις μεγαλύτερες πληθυσμιακές απώλειες σε σύγκριση με τους άλλους Νομούς της Περιφέρειας. Σε αυτή την παράγραφο θα δούμε κατά πόσο αυτή η αρνητική μεταβολή ισχύει σε κάθε Δήμο του Νομού Αρκαδίας. Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει αναλύοντας τον πίνακα 3.8 είναι ότι

δεν ισχύει για όλους τους Δήμους η αρνητική πληθυσμιακή μεταβολή. Από τους 22 Δήμους και την μία Κοινότητα του Νομού Αρκαδίας, η αρνητική μεταβολή

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9 :
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΑΝΑ ΔΗΜΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991 - 2001

A/A	Δήμος	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	Μεταβολή %
1	Τρίπολης	26.432	28.995	9,7%
2	Απόλλωνος	2.036	2.104	3,3%
3	Βαλτεσίου	2.222	1.846	-16,9%
4	Βόρειας Κυνουρίας	15.178	12.274	-19,1%
5	Βυτίνας	1.993	2.017	1,2%
6	Γορτύνος	1.500	1.271	-15,3%
7	Δημητσάνας	1.529	1.340	-12,4%
8	Ηραίας	2.810	3.044	8,3%
9	Κλείτορος	2.761	2.656	-3,8%
10	Κοντοβάζαινας	2.287	2.040	-10,8%
11	Κορυθίου	2.881	2.488	-13,7%
12	Λαγκαδίων	1.902	1.571	-17,40
13	Λεβιδίου	4.334	3.959	-8,7%
14	Λεωνιδίου	6.534	6.256	-4,3%
15	Μαντινείας	3.628	3.520	-3,0%
16	Μεγαλόπολης	8.888	8.629	-2,9%
17	Σκυρίτιδας	2.166	2.234	3,1%
18	Τεγέας	4.539	4.279	-5,7%
19	Τρικολώνων	1.255	1.273	1,4%
20	Τροπαίων	5.774	4.531	-21,5%
21	Φαλαισίας	3.296	3.250	-1,4%
22	Φαλάνθου	1.296	1.310	1,1%
23	Κοινότητα Κοσμά	668	582	-12,9%
	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	105.309	101.268	-3,8%

παρατηρείται στους 17 κατά την περίοδο 1991 – 2001. Μόνο οι Δήμοι Τριπόλεως, Απόλλωνος, Βυτίνας, Ηραίας, Σκυρίτιδας και Φαλάνθου παρουσιάζουν σε αυτό το διάστημα θετική πληθυσμιακή μεταβολή. Σημαντικά αρνητικό σημείο είναι το γεγονός ότι η δεύτερη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή σε αυτό το διάστημα παρατηρείται στον Δήμο Βόρειας Κυνουρίας, στον οποίο είναι έντονο το στοιχείο του τουρισμού ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες, γεγονός που επιβα-

ρύνει ακόμα περισσότερο την μείωση της τουριστικής προσφοράς. Επίσης μεγάλη αρνητική μεταβολή αλλά σε μικρότερο βαθμό επικρατεί στους Δήμους Γορτύνος, Δημητσάνας, Λεβιδίου και Λεωνιδίου όπου το στοιχείο του τουρισμού σε αυτούς τους Δήμους είναι εντονότερο από ότι στους άλλους Δήμους του Νομού όπου ενδεχομένως η μείωση του πληθυσμού είναι μικρότερη ή δεν υπάρχει καθόλου.

3.1.7 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (πίνακας 3.10)

Ο Νομός Αρκαδίας όπως ειπώθηκε στην παράγραφο 3.1.1 του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί τον πιο αραιοκατοικημένο Νομό της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Ο Νομός Αρκαδίας έχει 22,9 κατοίκους ανά τετρ.χλμ. ενώ ο Νομός της Περιφέρειας με το μεγαλύτερο αμέσως αριθμό κατοίκων ανά τετρ.χλμ. είναι της Μεσσηνίας με 27,3 , 4,5 κατοίκους ανά τετρ. χλμ. περισσότερους από τον Νομό Αρκαδίας. Εδώ αναφέρουμε ότι ο πληθυσμός της Περιφέρειας κατά την περίοδο 1961 – 2001 μειώθηκε κατά 5,29% , ενώ στην χώρα κατά την ίδια περίοδο παρατηρήθηκε αύξηση η οποία έφτασε το 30,4%. Ο Νομός Αρκαδίας επηρεάστηκε έντονα από το κύμα μετανάστευσης, όπως συνέβη και με την Περιφέρεια Πελοποννήσου στο σύνολό της. Η μετανάστευση έπληξε την Περ.Πελοποννήσου κυρίως μετά το 1955. Στοιχεία για την μετανάστευση κατά την περίοδο 1955 – 1975 υπάρχουν μόνο σε επίπεδο γεωγραφικού διαμερίσματος. Μετά το 1975, όπου υπάρχουν στοιχεία σε επίπεδο νομού, και παρά την κάμψη της εσωτερικής μετανάστευσης, η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει σε όλους τους νομούς της αρνητικό ισοζύγιο μετακινήσεων (πίνακας 3.10). Παρατηρώντας τον πίνακα 3.9 είναι προφανές ότι οι Νομοί Αργολίδας και Κορινθί-

ας οι οποίοι βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, όπου η χρονοαπόσταση από την Αθήνα είναι μικρότερη, παρουσιάζουν πολύ χαμηλότερο αρνητικό ισοζύγιο σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς. Ο Νομός Αρκαδίας όπως και ο Νομός Μεσσηνίας έχουν υποστεί τα σημαντικότερα πλήγματα από την μετανάστευση. Παρατηρώντας τον πίνακα 3.1 σύμφωνα με τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής, ο πληθυσμός της Περιφέρειας παρουσιάζει έντονα στοιχεία ανισοκατανομής των Νομών, καθώς οι Νομοί Κορινθίας και Μεσσηνίας συγκεντρώνουν ποσοστό που φτάνει το 52%, ενώ το υπόλοιπο του πληθυσμού σχεδόν ισοκατανέμεται στους υπόλοιπους Νομούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10 :
ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΝΑΧΩΡΗΣΑΝΤΩΝ / ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΘΕΝΤΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ ΤΗΣ ΠΕ-
ΡΙΦ. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991 - 2001

ΝΟΜΟΣ	ΑΝΑΧΩΡΗΣΑΝΤΕΣ		ΕΓΚΑΤΑΣΤΑ- ΘΕΝΤΕΣ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ
	ΣΥΝΟΛΟ	ΓΙΑ ΑΘΗ- ΝΑ		
Πελοπόννησος	59.550	31.040	42.350	-17.200
Αργολίδας	6.940	2.790	6.370	-570
Αρκαδίας	14.800	7.410	8.710	-6.090
Κορινθίας	10.530	4.390	10.460	-70
Λακωνίας	8.740	4.870	6.410	-2.330
Μεσσηνίας	18.540	11.580	10.400	-8.140

3.1.8 ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ {πίνακας 3.11 (στο τέλος του κεφαλαίου)}

Όπως ειπώθηκε ο Νομός Αρκαδίας έχει 22,9 κατοίκους ανά τετρ. χλμ., ποσοστό πληθυσμιακής πυκνότητας πολύ πιο κάτω από τον μέσο όρο της χώρας (82,90 κατοίκους ανά τετρ. χλμ.). Σύμφωνα με τον πίνακα 3.11 μπορούμε να συγκρίνουμε τον Νομό Αρκαδίας σε σύγκριση με τους υπόλοιπους Νομούς της χώρας. Παρατηρώντας τον πίνακα ο Νομός Αρκαδίας κατέχει το θλιβερό προνόμιο του Νομού από το σύνολο της χώρας που έχει υποστεί την μεγαλύτερη πληθυσμιακή πτώση, από όλους τους Νομούς κατά την περίοδο 1991 – 2001. Κατά την διάρκεια αυτής της περιόδου μόνο 5 νομοί υπέστησαν πληθυσμιακή πτώση (Αρτης, Χίου, Αιτωλοακαρνανίας, Βοιωτίας, Αρκαδίας) από όλους τους Νομούς της χώρας. Από αυτούς ο Νομός Αρκαδίας έχει την μεγαλύτερη πτώση (-3,9%), ενώ ο αμέσως προηγούμενος Νομός με την μεγαλύτερη πληθυσμιακή πτώση είναι ο Νομός Βοιωτίας (-2,2%). Αξίζει εδώ να αναφέρουμε το περίεργο γεγονός ότι ο Νομός με την μεγαλύτερη πληθυσμιακή αύξηση κατά την ίδια περίοδο είναι ο Νομός Ευρυτανίας, η οποία έφτασε το ποσοστό του 31,8%. Αυτό κυρίως οφείλεται στην ανάπτυξη της τουριστικής υποδομής που δημιουργήθηκε εκεί, παρόλο που ο Νομός Ευρυτανίας αποτελεί μια περιοχή με ίδια σχεδόν χαρακτηριστικά με τον Νομό Αρκαδίας, μιας και αποτελεί έναν κατεξοχήν ορεινό Νομό, χωρίς να βρέχεται καθόλου από θάλασσα. Βλέπουμε δηλαδή πόσο η ύπαρξη τουριστικής υποδομής συμβάλει στην πληθυσμιακή ανάπτυξη μιας και εξασφαλίζει σίγουρα εισοδήματα στους κατοίκους και τους αποτρέπει να εγκαταλείπουν τις εστίες τους για την αναζήτηση μιας “καλύτερης τύχης”. Παράλληλα βλέπουμε πως νομοί οι οποίοι οικονομικά ζουν από τον τουρισμό, έχει αυξηθεί ο πληθυσμός τους κατά την δεκαετία 1991 – 2001 λόγω κυρίως του του-

ρισμού, όπως είναι οι Νομοί οι οποίοι αποτελούνται από νησιά. Κλείνοντας όσον αφορά για τα πληθυσμιακά στοιχεία του Νομού Αρκαδίας βγαίνει το συμπέρασμα ότι η αρνητική πληθυσμιακή αλλοίωση του Νομού, επηρεάζει αρνητικά και σε μεγάλο βαθμό την τουριστική ανάπτυξη, μιας και ο παραγωγικός συντελεστής Εργασία ολοένα και φθίνει και δεν παρέχει τις δυνάμεις εκείνες ώστε να αναπτυχθεί ο τουρισμός.

3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Στις επόμενες σειρές θα επιχειρηθεί μια όσο το δυνατόν καλύτερη περιγραφή του οικονομικού επιπέδου του πληθυσμού του Νομού Αρκαδίας. Επίσης θα εξεταστούν τα οικονομικά στοιχεία που απορρέουν από τις οικονομικές δυνατότητες του πληθυσμού του Νομού, καθώς και κατά πόσο συμβάλουν στην ευημερία αυτού.

3.2.1 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (πίνακες 3.12 & 3.13)

Με βάση το κατά κεφαλή ΑΕΠ ο Νομός Αρκαδίας παραδόξως, βρίσκεται στην 11 θέση σε σύνολο 52, σε σύγκριση με τους υπόλοιπους νομούς της χώρας. Επίσης το κατά κεφαλή ΑΕΠ βρίσκεται πιο πάνω από τον μέσο όρο που επικρατεί στην χώρα. Από αυτό μπορεί να βγει το συμπέρασμα ότι ο Νομός Αρκαδίας αποτελεί έναν ευημερεύοντα, οικονομικά νομό. Από την άλλη όμως αν πάρουμε ως μέσο σύγκρισης το δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο, η 40η θέση της Αρκαδίας σε σύνολο 52 νομών, δείχνει ότι ο Νομός Αρκαδίας βρίσκεται σε κατάταξη σε μία από τις τελευταίες θέσεις στην Ελληνική Επικράτεια όσον αφορά το δηλωθέν εισόδημα των κατοίκων της. Όσον αφορά τις αποταμιευτικές δυνατότητες των κατοίκων του Νομού, αυτές είναι κάτω από τον μέσο όρο που επι-

κρατεί στην χώρα, κατατάσσοντας όμως τον Νομό στην συγκεκριμένη κατηγορία στην 14^η θέση, σε σύγκριση με τους άλλους Νομούς της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.12 :
ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Δείκτες ευημερίας	Οικονομικά μεγέθη Αρκαδίας	Μ.Ο. χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή(2001)	4,18 εκατ. δρχ.	4,05 εκατ. δρχ.	11
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις(1999)	1,52 εκατ. δρχ.	1,68 εκατ. δρχ.	14
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο(2000)	0,97 εκατ. δρχ.	1,6 εκατ. δρχ.	40
Φόρος εισοδήματος ανά κάτοικο(2000)	69.000 δρχ.	131.000	26

❖ Σημείωση: σε παρένθεση στην στήλη του δείκτη ευημερίας παρατίθεται το τελευταίο έτος στο οποίο υπάρχουν στοιχεία για τον αντίστοιχο δείκτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.13 :
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΣΤΑ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Κατηγορία μεγέθους	Ποσοστό συμμετοχής στο αντίστοιχο συνολικό μέγεθος	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ	1%	27
Φορολογούμενοι	0,7%	36
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα	0,7%	33
Άμεσοι φόροι	0,2%	36
Αποταμιευτικές καταθέσεις	1%	20

3.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ (πίνακας 3.14 και διάγραμμα 3.6)

Από τους 101.223 κατοίκους του Νομού Αρκαδίας, οικονομικά ενεργός, δηλαδή εκείνοι που έχουν την δυνατότητα να εργαστούν άσχετα εάν τελικά εργάζονται, οι 39.829 από αυτούς, ποσοστό που αντιστοιχεί περίπου με το 39,35% του συνολικού πληθυσμού του Νομού. Από αυτούς τους 39.829 οι απασχολούμενοι μεταξύ των ηλικιών 10 – 75+ (εδώ σημειώνουμε ότι υπάρχουν στατιστικά στοιχεία και για εργαζόμενα άτομα ηλικίας 10 – 14 ετών, που εμφανίζονται κυρίως στις αθίγγανες ομάδες του πληθυσμού του Νομού) είναι 36.949 ποσοστό που αντιστοιχεί σε 92,76%. Δηλαδή η καταγεγραμμένη ανεργία στον Νομό Αρκαδίας αμφοτέρων των φύλων, αγγίζει το 7,24%. Εδώ σημειώνουμε για λόγους σύγκρισης ότι η ανεργία για τις αντίστοιχες ηλικίες στην Ελληνική Επικράτεια φτάνει σήμερα περίπου το 10,12%, ενώ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου φτάνει το 8,1%, οπότε η ανεργία στον Νομό Αρκαδίας είναι μικρότερη συγκριτικά με την Ελληνική Επικράτεια και την Περιφέρεια Πελοποννήσου. Το ποσοστό ανεργίας ανά βαθμίδα ηλικίας, για τους μόνιμους κατοίκους του Νομού Αρκαδίας είναι το εξής:

- Για τις ηλικίες μεταξύ 10 – 14, είναι 19% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 15 – 19, είναι 40% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 20 – 24, είναι 37% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 25 – 29, είναι 11,4% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 30 – 34, είναι 5% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 35 – 39, είναι 3,5% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 40 – 44, είναι 2% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 45 – 49 είναι 2,2% περίπου.

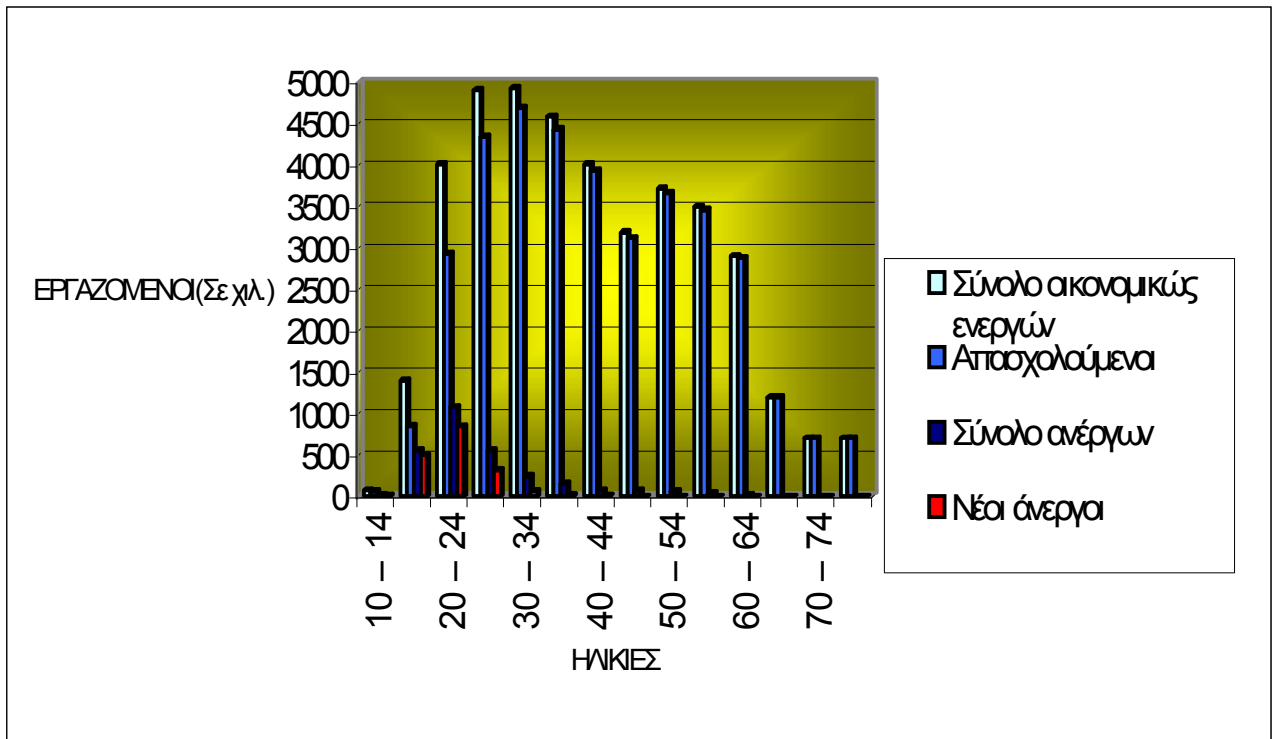
- Για τις ηλικίες μεταξύ 50 – 54, είναι 1,6% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 55 – 59, είναι 1,1% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 60 – 64, είναι 0,65% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 65 – 69, είναι 0,25% περίπου.
- Για τις ηλικίες μεταξύ 70 – 74, είναι 0% περίπου.
- Για τις ηλικίες 75 ετών και πάνω η ανεργία είναι μηδενική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.14 :
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ
ΗΛΙΚΙΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΦΥΛΩΝ

Ομάδες η- λικιών	Οικονομικώς ενεργοί			
	Σύνολο	Απασχολού- μενοι	Άνεργοι	
			Σύνολο	Από αυτούς νέοι
Αμφοτέρων των φύλων	39.829	36.949	2.880	1.767
10 – 14	74	60	14	12
15 – 19	1.403	848	555	496
20 – 24	4.010	2.925	1.085	846
25 – 29	4.905	4.347	558	320
30 – 34	4.932	4.689	243	65
35 – 39	4.588	4.430	158	18
40 – 44	4.010	3.932	78	8
45 – 49	3.185	3.115	70	1
50 – 54	3.720	3.662	58	1
55 – 59	3.495	3.456	39	0
60 – 64	2.900	2.881	19	0
65 – 69	1.197	1.194	3	0
70 – 74	704	704	0	0
75 +	706	706	0	0

Από τα στοιχεία αυτά συμπεραίνουμε, το θλιβερό μεγάλο ποσοστό ανεργίας στις νέες ηλικίες, μεταξύ 19 – 29, γεγονός που ίσως αποτελεί και την σημαντικότερη αιτία μείωσης του πληθυσμού του Νομού, μιας και η υψηλή ανεργία αναγκάζει μεγάλο ποσοστό της νεολαίας του Νομού να καταφεύγει σε μεγαλύτερα

αστικά κέντρα της χώρας ώστε να βρει εργασία. Από την ηλικία των 30 + , τα ποσοστά ανεργίας μειώνονται σταδιακά, όσο αυξάνονται οι ηλικίες, γεγονός που αποδεικνύει την επαγγελματική εξασφάλιση των μεγαλύτερων ηλικιών του τουρισμού. Πιο κάτω εξετάζουμε τα ποσοστά του οικονομικού ενεργού και ανενεργού πληθυσμού κατά ηλικίες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.6: ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΑΝΕΡΓΟΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

- Οικονομικά ενεργός πληθυσμός αρρένων (πίνακας 3.15)

Από τους 52.534 άρρενες του πληθυσμού, οι 27.999 είναι οικονομικά ενεργοί, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 53% του συνόλου των αρρένων του Νομού το οποίο είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό αμφοτέρων των φύλων. Από τους 27.999 οι άνεργοι φτάνουν τους 1.592, δηλαδή το ποσοστό ανεργίας του αντρικού πληθυσμού αγγίζει το 5,83%, λιγότερο από το αντίστοιχο συνολικό του πληθυσμού του Νομού. Εδώ σημειώνουμε ότι το ποσοστό ανεργίας του α-

ντρικού πληθυσμού στην Ελληνική Επικράτεια είναι 4,01% ποσοστό μικρότερο από το αντίστοιχο που επικρατεί στον Νομό Αρκαδίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.15 :
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΑΡΡΕΝΩΝ ΚΑ-
ΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

Ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί			
	Σύνολο	Απασχολού- μενοι	Άνεργοι	
			Σύνολο	Από αυτούς νέοι
Αρρένες	27.999	26.407	1.592	7
10 – 14	54	45	9	210
15 – 19	865	622	243	465
20 – 24	2.518	1.919	599	176
25 – 29	3.376	3.048	328	28
30 – 34	3.465	3.346	119	11
35 – 39	3.264	3.172	92	5
40 – 44	2.961	2.910	51	1
45 – 49	2.436	2.382	54	1
50 – 54	2.690	2.648	42	0
55 – 59	2.535	2.502	33	0
60 – 64	2.021	2.002	19	0
65 – 69	807	804	3	0
70 – 74	498	498	0	0
75 +	509	509	0	0

- Οικονομικά ενεργός πληθυσμός θηλέων (πίνακας 3.16)

Από τις 48.689 χιλιάδες θηλής του Νομού Αρκαδίας οι οικονομικώς ενεργοί είναι οι 11.830, ποσοστό που αντιστοιχεί στο 24,30% του γυναικείου πληθυσμού, ποσοστό φυσιολογικά πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του αντρικού πληθυσμού του Νομού. Από τις 11.830 του συνόλου του οικονομικά ενεργού γυναικείου πληθυσμού, οι 10.542 είναι απασχολούμενες ενώ οι 1.288 είναι άνεργες, πράγμα που ανεβάζει την ανεργία του γυναικείου πληθυσμού του Νομού Αρκαδίας στο 10,89%, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο του αντίστοιχου αντρικού. Έτσι

φαίνεται ότι την ανεργία στον Νομό Αρκαδίας την διαμορφώνει κατά κύριο λόγο ο γυναικείος πληθυσμός.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.16 :
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΚΑΙ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΘΗΛΕΩΝ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ

Ομάδες ηλικιών	Οικονομικώς ενεργοί			
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	
			Σύνολο	Από αυτούς νέοι
Θηλείς	11.830	10.542	1.288	863
10 – 14	20	15	5	5
15 – 19	538	226	312	286
20 – 24	1.492	1.006	486	381
25 – 29	1.529	1.299	230	144
30 – 34	1.467	1.343	124	37
35 – 39	1.324	1.258	66	7
40 – 44	1.049	1.022	27	3
45 – 49	749	733	16	0
50 – 54	1.030	1.014	16	0
55 – 59	960	954	6	0
60 – 64	879	879	0	0
65 – 69	390	390	0	0
70 – 74	206	206	0	0
75 +	197	197	0	0

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.11 :
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

A/A	Νομός	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	Μεταβολή %
1	Αιτωλοακαρνανίας	228.180	223.285	-2,1%
2	Αργολίδος	97.636	105.295	7,8%
3	Αρκαδίας	105.309	101.223	-3,9%
4	Άρτης	78.719	77.334	-1,8%
5	Αχαΐας	300.078	326.794	8,9%
6	Βοιωτίας	134.108	131.129	-2,2%
7	Γρεβενών	36.797	38.481	4,6%
8	Δράμας	96.554	103.763	7,5%
9	Δωδεκανήσου	163.476	187.564	14,7%
10	Έβρου	143.752	144.023	0,2%
11	Εύβοιας	208.408	218.078	4,6%
12	Ευρυτανίας	24.307	32.026	31,8%
13	Ζακύνθου	32.557	38.680	18,8%
14	Ηλείας	179.429	192.340	7,2%
15	Ημαθίας	139.934	144.172	3,0%
16	Ηρακλείου	264.906	295.312	11,5%
17	Θεσπρωτίας	44.188	45.508	3,0%
18	Θεσσαλονίκης	946.864	1.048.151	10,7%
19	Ιωαννίνων	158.193	170.244	7,6%
20	Καβάλας	135.937	144.920	6,6%
21	Καρδίτσας	126.854	129.536	2,1%
22	Καστοριάς	52.685	53.054	0,7%
23	Κέρκυρας	107.592	113.479	5,5%
24	Κεφαλληνίας	32.474	39.579	21,9%
25	Κιλκίς	81.710	89.227	9,2%
26	Κοζάνης	150.386	156.464	4,0%
27	Κορινθίας	141.823	153.941	8,5%
28	Κυκλάδων	94.005	111.181	18,3%
29	Λακωνίας	95.696	99.671	4,2%
30	Λαρίσης	270.612	277.973	2,7%
31	Λασιθίου	71.279	75.903	6,5%
32	Λευκάδος	21.111	22.536	6,8%
33	Μαγνησίας	198.434	207.836	4,7%
34	Μεσσηνίας	166.964	172.825	3,5%
35	Ξάνθης	91.063	101.010	10,9%
36	Πέλλης	138.761	144.340	4,0%
37	Πιερίας	116.763	128.950	10,4%
38	Πρεβέζης	58.628	59.334	1,2%
39	Ρεθύμνης	70.095	81.781	16,7%
40	Ροδόπης	103.190	110.538	7,1%
41	Σάμου	41.965	42.774	1,9%
42	Σερρών	192.828	200.561	4,0%
43	Τρικάλων	138.946	139.548	0,4%
44	Φθιώτιδας	171.274	178.896	4,5%
45	Φλωρίνης	53.147	54.751	3,0%
46	Φωκίδος	44.183	48.526	9,8%
47	Χαλκιδικής	93.653	107.432	14,7%
48	Χανίων	133.774	148.163	10,8%
49	Χίου	52.184	52.098	-0,2%
50	Περιφέρεια Πρωτευούσης	3.072.922	3.192.606	3,9%
51	Νομός Αττικής(Υπόλοιπο)	450.485	571.742	26,9%
	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.259.900	10.939.771	6,6%

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα “Πληθυσμιακά στοιχεία ανά φύλο σε κάθε Νομό”
- 2) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση “Απασχόληση – ανεργία 2001”, σελ. 8
- 3) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση “Οι Νομοί της Ελλάδος”, σελ. 201 – 203
- 4) Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα “Έρευνα εργατικού δυναμικού”, Αθήνα 2001
- 5) www.esye.gr
- 6) www.tripolis.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Στις παραγράφους που ακολουθούν θα επιχειρηθεί ανάλυση στις τεχνικές και στις κοινωνικές υποδομές του Νομού Αρκαδίας. Η ανάλυση θα στρέφεται κυρίως γύρω από τους κλάδους των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών, της αποχέτευσης και της ενέργειας όσον αφορά τις τεχνικές και την εκπαίδευση και την υγεία όσον αφορά τις κοινωνικές υποδομές.

4.1 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

4.1.1 ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Όσον αφορά τις μεταφορές θα αναλυθεί το οδικό δίκτυο του Νομού καθώς και οι θαλάσσιες, οι αεροπορικές και οι σιδηροδρομικές μεταφορές.

- Οδικό δίκτυο (πίνακες 4.1 και 4.2)

Το συνολικό οδικό δίκτυο της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται περίπου σε 6.200. Σε αυτό περιλαμβάνεται τόσο το Εθνικό Δίκτυο όσο και το Επαρχιακό Δίκτυο. Από αυτά τα 1250 περίπου χιλιόμετρα αφορούν το Εθνικό Δίκτυο και τα υπόλοιπα το Επαρχιακό. Το μεγαλύτερο μέρος του εθνικού δικτύου της Περιφέρειας διέρχεται κυρίως μέσα από τους Νομούς Κορινθίας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό του επαρχιακού δικτύου της Περιφέρειας (περίπου 35%) διασχίζει τον Νομό Αρκαδίας, πράγμα ευνόητο μιας και ο Νομός Αρκαδίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση από τους υπόλοιπους.

Το οδικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας διακρίνεται ως εξής:

- Το 16,5% του οδικού δικτύου είναι κύριο.
- Το 7,7% είναι κοινοτικό.
- Το 75,7% είναι αγροτικό / δασικό.

Ο Νομός Αρκαδίας πάλι λόγω του ότι είναι ο μεγαλύτερος Νομός της Περιφέρειας σε έκταση συγκεντρώνει το 34% του συνολικού δικτύου της Περιφέρειας με μακράν δεύτερο τον Νομό Μεσσηνίας με 26,50%.

Η σύνδεση των διαφόρων δημοτικών διαμερισμάτων του κάθε Δήμου γίνεται κυρίως μέσω του επαρχιακού και του κοινοτικού δικτύου το οποίο είναι ο μόνος τρόπος πρόσβασης μέχρι τον πιο απομακρυσμένο προορισμό του Νομού. Όμως το οδικό δίκτυο του Νομού από πλευράς ποιότητας και κυρίως το επαρχιακό και κοινοτικό δίκτυο μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται από μέτρια έως κακή κατάσταση. Σε πολλά σημεία και για αρκετά χιλιόμετρα απαιτούνται ασφαλτοστρώσεις, διαπλατύνσεις του δρόμου, οδοσήμανση και συντηρήσεις των δρόμων. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι οι δρόμοι του επαρχιακού και κοινοτικού δικτύου του Νομού Αρκαδίας είναι από τους χειρότερους που υπάρχουν στην Ελληνική Επικράτεια. Σε πολύ μεγάλο ποσοστό των δασικών και αγροτικών δρόμων απαιτείται άμεση βελτίωση. Λόγω και της εφαρμογής του Προγράμματος "Ιωάννης Καποδίστριας" προέκυψαν ιδιαίτερες ανάγκες σύνδεσης των δημοτικών διαμερισμάτων με τις έδρες

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1 :
ΕΘΝΙΚΟΙ ΟΔΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΔΟΥ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΔΟΥ	ΣΗΜΕΙΑ ΠΟΥ ΔΙΕΡΧΟΝΤΑΙ ΑΝΑ ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΗ ΘΕΣΗ
0007	ΚΟΡΙΝΘΟΣ – ΝΕΜΕΑ – ΑΡΓΟΣ – ΤΡΙΠΟΛΗ – ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ - ΚΑΛΑΜΑΤΑ	Όρια Νομών Αργολίδας – Αρκαδίας 0+000-Αγιωργίτικα 6+700-Στενό 8+800-διαστ/ση Νεοχωρίου-Τρίπολη 17-διαστ/ση Βαλτετσίου 22-διαστ/ση Μάκρης 23+300-διαστ/ση Δόριζας 29+200-διαστ/ση Μάναρη 30+500-διαστ/ση Κεραστάρη 39+600-διαστ/ση Μαλλωτά 46+200- Μεγαλόπολη 50+600-Παράκαμψη ΔΕΗ 53+100-Γέφυρα Αλφειού 56+100- Παραδείσια 64+400- διασταύρωση Χειράδων 66+600- Δερβένη 69+600- όρια Νομών Αρκαδίας- Μεσσηνίας
0033	ΠΑΤΡΑ – ΤΡΙΠΟΤΑΜΟ – ΛΕΒΙΔΙ - ΤΡΙΠΟΛΗ	Διασταύρωση της με αριθμό 74 Ε.Ο.(Τρίπολης – Πύργου) 0+000- Παναγίτσα 5+800- διασταύρωση Δάρα 9+100 – όρια Νομών Αρκαδίας – Αχαΐας 11+500
0039	ΤΡΙΠΟΛΗ – ΟΡΙΑ ΝΟΜΩΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ – ΛΑΚΩΝΙΑΣ (ΤΜΗΜΑ Ε.Ο. ΑΡΙΘΜΟΣ 39)	Τρίπολη 0+000 – Κερασίτσα 7+500 – Μανθυρέα 12+900 – όρια Νομών Αρκαδίας – Λακωνίας 23+300
0066	ΝΕΜΕΑ – ΚΑΝΔΗΛΑ – ΛΕΒΙΔΙ (ΤΜΗΜΑ Ε.Ο. ΑΡ.66)	Λεβίδι 0+000 – διαστ/ση Παλαιό-πυργου 4 – διαστ/ση Αρχ.Ορχομενού 5 – Κάνδηλα 13+640 – όρια Νομών Αρκαδίας – Αργολίδας
0072	ΤΡΙΠΟΛΗ – ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ	Τρίπολη 0+000 – αεροδρόμιο 3
0074	ΤΡΙΠΟΛΗ – ΒΥΤΙΝΑ – ΛΑΓΚΑΔΙΑ – ΟΡΙΑ ΝΟΜΩΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ – ΗΛΕΙΑΣ (ΤΜΗΜΑ Ε.Ο. ΑΡ.74)	Τρίπολη 0+000- διαστ/ση Μερκοβουνίου 1+700- διαστ/ση Νεοστάνης 6+100- Κάψια 14+700- διαστ/ση Καρδαρά 18+600- Λεβίδι 25- διαστ/ση Κανδήλας 26- Βλαχέρνα 31+780- διαστ/ση με την αρ.33 Ε.Ο. 34-διαστ/ση Νυμφασίας 41+460- 1 ^η διαστ/ση Βυτίνας 42+600- 2 ^η διαστ/ση Βυτίνας 45- διαστ/ση Μαγουλιανών 49+400- διαστ/ση Δημητσάνας 56+050- ποταμός Λούσιος 56+750- Καλονέρι 59- Λαγκάδια 66+600- Λευκοχώρι 74+800- διαστ/ση Τροπαίων- σταυρ/μι 80+300- Καλιάνι 83+500- διαστ/ση Λάδωνα 89+600- Μπερτσιά 96+700- διαστ/ση Λουτρών Ηραίας 98+100- Λιβαδάκι 101- Γέφυρα Ερύμανθου
0076	ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ – ΟΡΙΑ ΝΟΜΩΝ ΑΡΚΑΔΙΑΣ – ΗΛΕΙΑΣ (ΤΜΗΜΑ Ε.Ο. ΑΡ.76)	Μεγαλόπολη 0+000 – διαστ/ση Καρίταινας 16+300 – γέφυρα 17 – Κωτίλιο 24+300 – όρια Νομών Αρκαδίας – Ηλείας 26
0101	Ν.Ε.Ο.(ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΔΡΟΜΟΣ) ΚΟΡΙΝΘΟΥ – ΤΡΙΠΟΛΗΣ	Σάγκας 142+800 – Νεοστάνη 148+200 – Τρίπολη 164

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2 :
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΕΠΙΒΑΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟ ΟΔΙΚΟ
ΔΙΚΤΥΟ

Έτος	Λεωφορεία σε κυκλοφορία	Ταξί σε κυκλοφορία
1992	144	301
1993	147	301
1994	147	301
1995	151	301
1996	151	301
1997	152	301
1998	159	301
1999	166	301
2000	166	301
2001	168	301

των νέων Δήμων, οι οποίες συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο τμήμα των υπηρεσιών. Ήδη σε πολλές περιοχές έχουν καλυφθεί αυτού του είδους οι ανάγκες μέσω του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Αναμένεται σε δεύτερη φάση οι ανάγκες σε οδικό δίκτυο του Νομού να καλυφθούν στα επόμενα χρόνια με την ολοκλήρωση των χρηματοδοτήσεων για την βελτίωση του οδικού δικτύου μέσω του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Τα θετικά σχετικά με το οδικό δίκτυο είναι ότι την τελευταία δεκαετία δημιουργήθηκε η νέα Εθνική Οδός Αθηνών – Τριπόλεως, η οποία είναι σύγχρονη και έχει μειώσει την απόσταση κατά μία με μιάμιση ώρα περίπου σε σχέση με παλιότερα όπου χρησιμοποιούταν η παλιά Εθνική Οδός. Η νέα Εθνική Οδός χαρακτηρίζεται από το μεγάλο και επαρκές πλάτος της ασφάλτου και την έλλειψη δύσκολων στροφών πράγμα που ευνοεί την ανάπτυξη μεγάλων ταχυτήτων και άρα ταχύτερη διεκπεραίωση στον τόπο προορισμού, ενώ και η οδοσήμανση είναι σε πολύ καλό επίπεδο. Μπορούμε να πούμε ότι η νέα Εθνική Οδός έδωσε

νέα πνοή στον Νομό Αρκαδίας αφού η πρόσβαση στον Νομό από την Αθήνα είναι πολύ πιο εύκολη, άνετη και ταχύτερη.

Όσον αφορά την πρόσβαση προς τους τουριστικούς προορισμούς έχουν βελτιωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια και η βελτίωση του οδικού δικτύου συνέβαλε πολύ στην ανάπτυξη του τουρισμού στον Νομό Αρκαδίας. Σημαντικό ρόλο έπαιξε βέβαια η δημιουργία της νέας Εθνικής Οδού Τριπόλεως – Αθήνας όπου επέτρεψε την γρηγορότερη διεκπεραίωση στους διαφόρους τουριστικούς προορισμούς και δη στους ορεινούς στο όρος Μαίναλο. Επίσης το επαρχιακό οδικό δίκτυο Άστρους – Λεωνιδίου όπου βρίσκονται οι σημαντικότεροι τουριστικοί προορισμοί του Νομού, παρόλο που φείδεται σημαντικότητας ελλείψεων, έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια ενώ οι βελτιώσεις συνεχίζονται προκειμένου η πρόσβαση στους Δήμους Βόρειας Κυνουρίας, Απόλλωνος και Λεωνιδίου να είναι πιο άνετη, γρηγορότερη και πιο ασφαλής.

Σε γενικές γραμμές η προσπελασιμότητα στους τουριστικούς προορισμούς κρίνεται ως ικανοποιητική, όχι όμως σε όλα τα σημεία αφού η βατότητα του οδικού δικτύου δεν είναι πάντα καλή, και κυρίως στο επαρχιακό / κοινοτικό δίκτυο του Νομού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ορεινοί προορισμοί του όρους Μαίναλου όπου το οδικό δίκτυο έχει πολλές κακοτεχνίες γεγονός που καθιστά δυσπρόσιτους αρκετούς εν δυνάμει τουριστικούς προορισμούς του Νομού.

Η απόσταση Αθήνας – Τριπόλεως είναι 194 χλμ. Εάν δεν προτιμηθεί αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσεως τότε μπορεί να χρησιμοποιηθούν τα λεωφορεία των Κ.Τ.Ε.Λ. που ξεκινάνε από τον υπεραστικό σταθμό λεωφορείων του Κηφισού.

Υπάρχουν πυκνά δρομολόγια όλο το χρόνο ανά μία ώρα περίπου για Τρίπολη, ενώ υπάρχουν και απευθείας συνδέσεις και με άλλους προορισμούς του Νομού Αρκαδίας από την Αθήνα όπως το Άστρος, το Λεωνίδιο και την Μεγαλόπολη, ενώ από αυτούς τους προορισμούς μπορεί να χρησιμοποιηθούν τοπικά λεωφορεία για άλλους επαρχιακούς προορισμούς. Όπως βλέπουμε από τα στατιστικά στοιχεία ο αριθμός των Κ.Τ.Ε.Λ. που εκτελούν τόσο εσωτερικά όσο και ταξίδια εκτός νομού κατά την περίοδο 1992 – 2001 αυξήθηκαν κατά 16,67%, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός των ταξί παρέμεινε αμετάβλητος. Οι υποδομές που υπάρχουν στο οδικό δίκτυο καθώς και τα μέσα μεταφοράς σε αυτό, μπορούμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές κρίνονται ως ικανοποιητικά, με μεγάλα όμως περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης. Αυτό το γεγονός βοηθάει στην ανάπτυξη του τουρισμού μιας και το πιο προσφιλές μέσο για την έλευση στις περιοχές του Νομού Αρκαδίας είναι τα μέσα μεταφοράς που χρησιμοποιούν το οδικό δίκτυο.

- Θαλάσσιες μεταφορές

Οι μεταφορές μέσω θαλάσσης στον Νομό Αρκαδίας είναι ιδιαίτερα περιορισμένες λόγω των ιδιαιτεροτήτων της γεωμορφολογίας της περιοχής και απευθύνονται σε περιορισμένο αριθμό προορισμών. Οι θαλάσσιες μεταφορές γίνονται κυρίως μέσω των λιμανιών του Παράλιου Άστρους, του Τυρού και του Λεωνιδίου. Το σύστημα των λιμανιών του Νομού εντάσσεται σε ένα δίκτυο θαλασσίων μεταφορών σε διαπεριφερειακή – εθνική κλίμακα το οποίο προσλαμβάνει και έντονο τοπικό χαρακτήρα. Τα τρία αυτά λιμάνια, τα οποία βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους (περίπου 30 χλμ. το ένα από το άλλο) εξυπηρετούνται κυρίως με ιπτάμενα δελφίνια από τον Πειραιά κατά τους θερινούς μήνες τα οποία τα χρησιμοποιούν αρκετοί παραθεριστές για τους προορισμούς τους. Επί-

σης η τοπικότητα που εκλαμβάνουν οι θαλάσσιες μεταφορές διακρίνεται από την σύνδεση των λιμανιών αυτών με κοντινούς προορισμούς όπως π.χ. με το Πόρτο Χέλι και το Τολό του Νομού Αργολίδας, με τον Γέρακα και την Μονεμβασιά του Νομού Λακωνίας κ.α.

Οι συνδέσεις του συστήματος λιμένων του Νομού σε διαπεριφερειακή κλίμακα είναι περιορισμένες και σχεδόν μηδαμινές σε αριθμό. Σε γενικές γραμμές οι θαλάσσιες μεταφορές στον Νομό Αρκαδίας παίζουν δευτερεύοντα ρόλο και στο μεγαλύτερο τους ποσοστό χρησιμοποιούνται σχεδόν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

- Αεροπορικές μεταφορές

Στον τομέα των αερομεταφορών ο Νομός Αρκαδίας εξυπηρετείται, αλλά σε πολύ μικρή κλίμακα, από το αεροδρόμιο της Τριπόλεως. Το αεροδρόμιο της Τριπόλεως είναι στρατιωτικών συμφερόντων και χρησιμοποιείται κυρίως για μεταφορές και για αεροαθλήματα. Το αεροδρόμιο της Τρίπολης δεν χρησιμοποιείται για μεταφορά επιβατών ούτε σε εθνικό ούτε και σε διεθνές επίπεδο. Εύλογα συμπαιρένεται ότι οι αερομεταφορές στον Νομό έχουν πολύ μικρό ρόλο και η συμβολή τους στο σύνολο του τομέα των μεταφορών, είναι σχεδόν μηδαμινή.

- Σιδηροδρομικό δίκτυο

Το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας έχει ως κύριο χαρακτηριστικό ότι διατηρείται ακόμα έτσι όπως δημιουργήθηκε, δηλαδή βρίσκεται στην ίδια κατάσταση όπως ήταν από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Το δίκτυο εγκαινιάστηκε το 1891 και έκτοτε ελάχιστες κινήσεις βελτίωσης του έχουν γίνει. Το δί-

κτιο δυστυχώς χαρακτηρίζεται από έντονες ελλείψεις τόσο σε συρμούς όσο και σε υποδομή σιδηρογραμμών καθώς και από πολλά προβλήματα, τα οποία συνίστανται στο ότι δεν είναι συμβατό με το υπόλοιπο Εθνικό σιδηροδρομικό δίκτυο (επειδή τις δύο βασικές σιδηροδρομικές γραμμές της χώρας, αυτές των Αθήνας – Καλαμάτας και Αθήνας – Θεσσαλονίκης, τις διαχειριζόντουσαν στον προηγούμενο αιώνα διαφορετικές εταιρείες με έντονο ανταγωνισμό μεταξύ τους, είχαν διαφορετικό πλάτος γραμμής έτσι ώστε να μην μπορούν οι συρμοί της μίας γραμμής να χρησιμοποιηθούν στην άλλη), οι γραμμές έχουν όπως ειπώθηκε διαφορετικό πλάτος, είναι μονής κατεύθυνσης οπότε δημιουργείται εύλογα συνωστισμός, δεν υπάρχουν ανισόπεδες διαβάσεις και έχει κακή χάραξη. Έτσι το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας είναι μονής κατεύθυνσης με 25 περίπου σταθμούς. Το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται συρμοί παλιάς και παρωχημένης τεχνολογίας καθιστά το ταξίδι στον Νομό Αρκαδίας αρκετά χρονοβόρο και επίπονο, ενώ και η γραμμική χάραξη καθώς και η έλλειψη πλέγματος περιορίζει την πρόσβαση σημαντικών πληθυσμιακών ενοτήτων του Νομού σε αυτά. Όλα αυτά καθιστούν το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας μακράν δεύτερη επιλογή για το επιβατικό κοινό μετά το οδικό δίκτυο.

Το μόνο θετικό είναι ότι έχει ανακοινωθεί πρόγραμμα εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού του σιδηροδρομικού δικτύου Αθηνών – Πελοποννήσου κατά τα επόμενα χρόνια, το οποίο θα έχει ολοκληρωθεί έως το 2010. Η Τρίπολη καθώς και άλλοι ενδιάμεσοι σταθμοί του Νομού Αρκαδίας συνδέονται καθημερινά με την Αθήνα 2 – 3 φορές.

4.1.2 ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ (πίνακας 4.3)

Η τηλεπικοινωνιακή υποδομή μιας περιοχής εκτός από δείκτη ανάπτυξης αποτελεί σημαντικό στοιχείο τόσο για την επιχειρηματική δραστηριότητα και εξέλιξη της εν λόγω περιοχής όσο και για την τουριστική δραστηριότητα και ταυτόχρονα για την εξέλιξη της περιοχής σε τουριστικό πόλο.

Ο Νομός Αρκαδίας έχει οργανωθεί με δικό της τηλεπικοινωνιακό διαμέρισμα, ενώ το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο του Ο.Τ.Ε. και των θυγατρικών του (*OTENET & COSMOTE*) καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων σε 8 κύρια σημεία τα οποία βρίσκονται στα μεγάλα αστικά κέντρα του Νομού: στην Τρίπολη, στην Μεγαλόπολη, στο Άστρος, στο Λεωνίδιο, στην Δημητσάνα, στο Λεβίδι, στα Τρόπαια και στην Βυτίνα.

Το Τηλεπικοινωνιακό Διαμέρισμα του Νομού Αρκαδίας εκμεταλλεύεται δίκτυο επικοινωνιών όπως είναι το Τηλεφωνικό Δίκτυο, το δίκτυο ISDN, το Νοήμον δίκτυο, το δίκτυο Hellas Pac και το δίκτυο Hellas Com. Ο Νομός καλύπτεται από 48 τηλεφωνικά κέντρα, ενώ το δίκτυο έχει ψηφιακοποιηθεί σε ποσοστό 100% σε ότι αφορά τις ζεύξεις μεταξύ των κέντρων και σε ποσοστό 90% σε ότι αφορά τις τηλεφωνικές παροχές. Προκειμένου την καλύτερη εξυπηρέτηση των πιο απομακρυσμένων χωριών ή οικισμών έχουν εγκατασταθεί τα λεγόμενα Συνδρομητικά Αγροτικά Ραδιοδίκτυα, τα οποία ως σκοπό έχουν να συνδέουν ασυρματικά τα χωριά και τους οικισμούς με τα τηλεφωνικά κέντρα. Επίσης στην Τρίπολη είναι εγκατεστημένο ένα από τους 3 κόμβους σύνδεσης με το διαδίκτυο που υπάρχουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ποιότητα των τηλεπικοινωνιών στον Νομό Αρκαδίας είναι ανεπτυγμένη σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο, γεγονός που συμβάλει στη ανάπτυξη του τουρισμού, ενώ δημιουργεί και τις προϋποθέσεις εκείνες για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, όπως για παράδειγμα ο συνεδριακός.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΔΕΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2001

Έτος	Κύριες τηλεφωνικές συνδέσεις	Κύριες τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους
1992	41.479	38,1
1993	43.287	38,9
1994	44.895	39,9
1995	47.143	41,1
1996	48.954	42,3
1997	46.899	40,7
1998	48.223	42
1999	49.050	42,9
2000	49.901	43,7

4.1.3 ΥΔΡΕΥΣΗ

Όσον αφορά τον τομέα της ύδρευσης μπορούμε να πούμε ότι η πλειονότητα των κοινοτήτων και των οικισμών του Νομού Αρκαδίας διαθέτει πόσιμο νερό κατά την διάρκεια όλου του χρόνου. Εξάλλου τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά έργα προκειμένου το υδρευτικό δίκτυο να μπορεί να φτάσει και στον πιο απόμακρο οικισμό του Νομού. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό είναι το φράγμα της λίμνης του Λάδωνα το οποίο μαζεύει το νερό του ομώνυμου ποταμού το οποίο πέραν του ότι χρησιμοποιείται για την λειτουργία του υδροηλεκτρικού εργοστασίου του Λάδωνα, χρησιμεύει και για την άρδευση της περιοχής για όλο τον χρόνο. Επίσης στην λίμνη Τάκα γίνονται έργα προκειμένου να ολοκλη-

ρωθεί ο ταμιευτήρας της λίμνης και να εξασφαλιστεί η άρδευση τριάντα χιλιάδων περίπου στρεμμάτων της περιοχής.

Όσον αφορά την εξυπηρέτηση του κοινού αυτή μπορεί να γίνει από τα καταστήματα της Ε.Υ.Δ.Α.Π. στα μεγάλα αστικά κέντρα. Βέβαια το αρδευτικό δίκτυο του Νομού χρειάζεται κάποιες βελτιώσεις και επεκτάσεις λόγω των έντονων πληθυσμιακών πιέσεων που υφίσταται η περιοχή κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, προκειμένου να ικανοποιήσει τις αυξημένες ανάγκες της εποχής.

4.1.4 ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ο Νομός Αρκαδίας είναι ο μοναδικός από τους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου στον οποίο παρατηρείται μείωση της τάξεως του 25% στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας κατά την δεκαετία 1987 - 1997 γεγονός το οποίο οφείλεται κυρίως στην μείωση της βιομηχανικής κατανάλωσης σε αυτή την περίοδο. Αντίθετα με τον Νομό Αρκαδίας, στους υπόλοιπους Νομούς της Περιφέρειας παρατηρείται αύξηση της κατανάλωσης της ηλεκτρικής ενέργειας, που σε συνολικό επίπεδο η αύξηση φτάνει το 56,3%, ενώ στο σύνολο της χώρας η αύξηση φτάνει στο 44,1%.

4.1.5 ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ – ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΩΝ

Στον Νομό Αρκαδίας, όπως και εξάλλου στο σύνολο της Περιφέρειας Πελοποννήσου, παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις στις βασικές περιβαλλοντικές υποδομές διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων, τόσο στην ύπαιθρο, όσο και στις αστικές και στις ημιαστικές περιοχές. Τα μεγάλα αστικά κέντρα του Νομού διαθέτουν εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και αποχετευτικό δίκτυο. Όμως

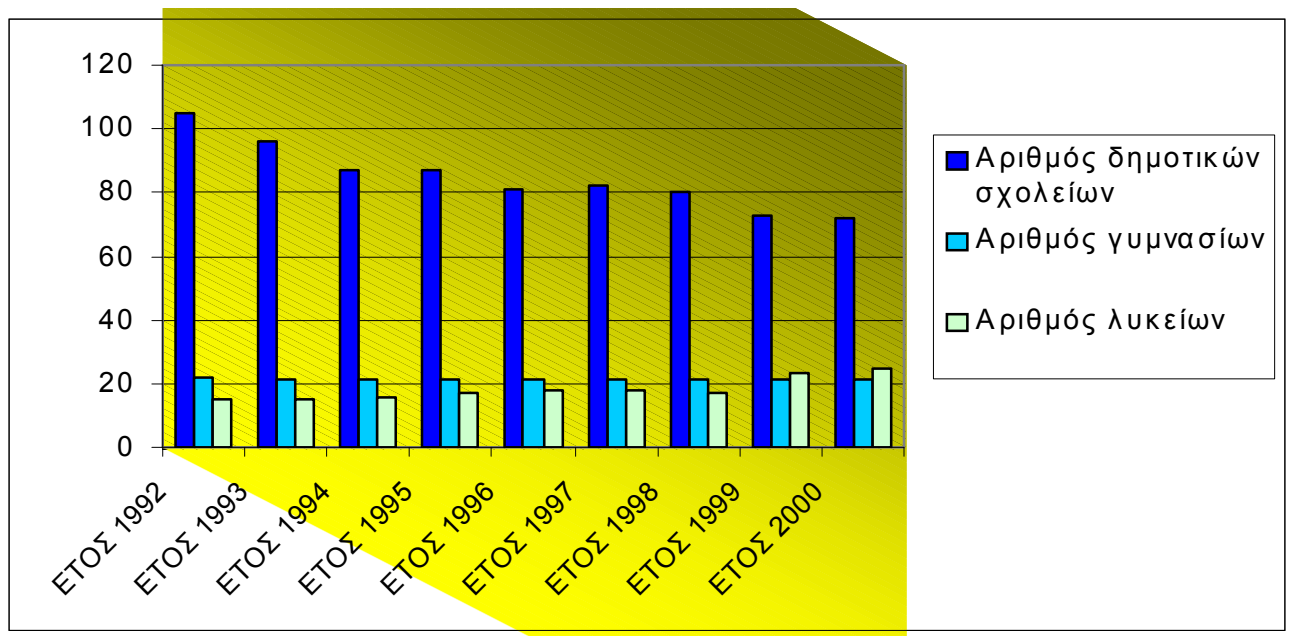
τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει μεγάλη διάσταση το πρόβλημα της διαχείρισης των αστικών απορριμμάτων καθώς ο Νομός πάσχει από έλλειψη Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.), με αποτέλεσμα η διαχείριση των οικιακών απορριμμάτων στα αστικά και στα ημιαστικά κέντρα να γίνονται σε οργανωμένους χώρους διάθεσης απορριμμάτων, συνήθως με επικάλυψη, ενώ υπάρχουν και αρκετοί χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης. Επίσης οι υποδομές στην ύπαιθρο του Νομού παρουσιάζουν πολλές ελλείψεις, τόσο στον τομέα της συλλογής, επεξεργασίας και διάθεσης των υγρών αποβλήτων, όσο και στη διαχείριση των στερεών απορριμμάτων. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται εντοπίζονται κυρίως στην αραιή κάλυψη της περιοχής από αποχετευτικά δίκτυα και τη διάθεση των λυμάτων σε βόθρους καθώς και στην έλλειψη ορθολογικά χωροθετημένων και οργανωμένων χώρων διάθεσης απορριμμάτων. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι οι διαχείριση των απορριμμάτων στον Νομό Αρκαδίας, τείνει να εξελιχθεί σε “μάστιγα” καθώς οι ελλείψεις που παρατηρούνται είναι τόσες πολλές, που επηρεάζουν αρνητικά και τον τομέα του τουρισμού, αφού δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να παρατηρείται αθρόα συγκομιδή σκουπιδιών σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους καθώς και σε ιστορικά μνημεία.

4.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

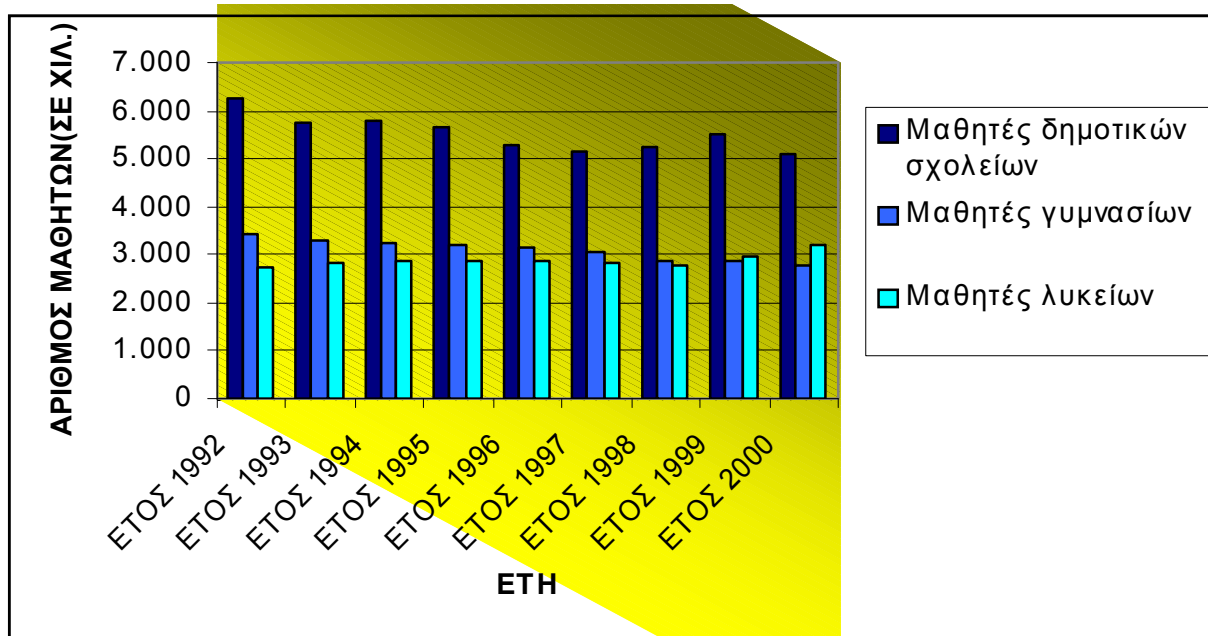
4.2.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (διαγράμματα 4.1 & 4.2)

Στον Νομό Αρκαδίας υπάρχουν και οι 3 βαθμίδες εκπαίδευσης, μιας και τα τελευταία χρόνια ιδρύθηκαν τμήματα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στην Τρίπολη. Τις 3 βαθμίδες εκπαίδευσης τις αναλύουμε διεξοδικά παρακάτω, μιας

και ένας τόσο “νευραλγικός” τομέας αποτελεί δείκτη ανάπτυξης για μία περιοχή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1: ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2: ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000 ΚΑΙ ΣΤΙΣ 3 ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (πίνακες 4.4 και 4.5)

Τα δημοτικά σχολεία που λειτουργούσαν μέχρι και το 2000 στον Νομό Αρκαδίας ανέρχονται σε 72. Αυτό σημαίνει ότι από το 1992 που λειτουργούσαν στον Νομό 105 σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο αριθμός των δημοτικών σχολείων μειώθηκε κατά 31,43%. Η μείωση αυτή προφανώς επήλθε λόγω της μείωσης του αριθμού των μαθητών που στελεχώνουν τα δημοτικά σχολεία του Νομού. Ενώ κατά το 1992 ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 6.262 αριθμός που αντιστοιχούσε σε 58 μαθητές ανά 1.000 κατοίκους, το 2000 ο αριθμός των μαθητών που στελέχωναν τα δημοτικά του Νομού ήταν 5.100 που αντιστοιχεί σε 45 μαθητές ανά 1.000 κατοίκους. Η μείωση του αριθμού των μαθητών που στελεχώνουν τα δημοτικά σχολεία του Νομού κατά την περίοδο 1992 – 2000 φτάνει το 18,56%. Αυτή η θλιβερή πραγματικότητα οφείλεται κυρίως στην δραματική μείωση του πληθυσμού του Νομού όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 3, που κατά την δεκαετία 1991

– 2001 έφτασε το 3,84%. Συνεπαγόμενη αυτής της πληθυσμιακής μείωσης αποτελεί η μείωση του αριθμού των μαθητών στον Νομό και σε προέκταση του αριθμού των δημοτικών σχολείων. Δεν είναι δύσκολο να συμπεράνουμε ότι η μείωση αυτή οφείλεται στην αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης από τους κατοίκους του Νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000

Έτος	Αριθμός δημοτικών σχολείων	Ποσοστό αύξησης/μείωσης με σύγκριση το έτος βάσης(1992),(%)
1992	105	-
1993	96	-8,6%
1994	87	-17,14%
1995	87	-17,14%
1996	81	-22,86%
1997	82	-21,90%
1998	80	-23,81%
1999	73	-30,48%
2000	72	-31,43%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5 :
ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Έτος	Μαθητές δημοτικών σχολείων	Μαθητές δημοτικού ανά 1000 κατοίκους	Ποσοστό αύξησης/μείωσης μαθητών ανά έτος(%)
1992	6.262	58	-
1993	5.749	52	-8,19%
1994	5.794	51	0,61%
1995	5.662	49	-2,28%
1996	5.279	46	-6,76%
1997	5.152	45	-2,41%
1998	5.249	46	1,88%
1999	5.503	48	4,84%
2000	5.100	45	-7,32%

- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (πίνακες 4.6 και 4.7)

Με βάση τα τελευταία στοιχεία του 2000 ο αριθμός των γυμνασίων και των λυκείων που λειτουργούν στον Νομό Αρκαδίας ανέρχονται σε 21 και 25 μονάδες αντίστοιχα. Αυτό σημαίνει ότι ο αριθμός των γυμνασίων από το 1992 μειώθηκε κατά ένα (22 γυμνάσια λειτουργούσαν στον Νομό αυτό το έτος), σε αντίθεση με τον αριθμό των λυκείων που αυξήθηκε κατά 10 σε αυτή την χρονική περίοδο. Συνολικά όσον αφορά την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (συνολικός αριθμός γυμνασίων και λυκείων) κατά την περίοδο 1992 – 2000 οι σχολικές μονάδες αυξήθηκαν κατά 24,32%.

Όσον αφορά τους μαθητές που φοιτούν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο αριθμός αυτών που στελεχώνουν τα γυμνάσια και αυτών που στελεχώνουν τα λύκεια ανέρχεται σε 2.802 και 3.194 αντίστοιχα. Όσον αφορά τους μαθητές των γυμνασίων κατά την περίοδο 1992 – 2000 ο αριθμός τους μειώθηκε κατά 18,17% (από 3.424 που ήταν το 1992), ενώ ο αντίστοιχος αριθμός μαθητών των λυκείων αυξήθηκε κατά την ίδια περίοδο κατά 17,04%. Συνολικά όσον αφορά τον αριθμό των μαθητών που φοιτούν στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο τους κατά την περίοδο 1992 – 2000 μειώθηκαν κατά 4,71%, ακολουθώντας με μικρότερο όμως ρυθμό μείωσης την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Το αξιοπερίεργο γεγονός το οποίο φαίνεται από την μελέτη των στατιστικών στοιχείων που αφορούν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι ότι ενώ κατά την περίοδο 1992 – 2000 ο αριθμός των σχολικών μονάδων αυξήθηκε κατά 24,32%, εντούτοις ο αριθμός των μαθητών που τα στελεχώνουν μειώθηκε κατά 4,71%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2000

Έτος	Αριθμός γυμνασίων	Αριθμός λυκείων	Σύνολο σχολείων δευτερ/μιας δευσης	Ποσοστό αύξησης μείωσης(%) ανά έτος
1992	22	15	37	-
1993	21	15	36	-2,7%
1994	21	16	36	-
1995	21	17	38	5,55%
1996	21	18	39	2,63%
1997	21	18	39	-
1998	21	17	38	2,56%
1999	21	23	44	15,79%
2000	21	25	46	4,55%

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7 :
ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Έτος	Μαθητές γυμνασίων	Μαθητές λυκείων	Σύνολο μαθητών δευτ/μιας εκπαίδευσης	Ποσοστό μεταβολής μαθητών ανά έτος(%)
1992	3.424	2.729	6.153	-
1993	3.288	2.831	6.119	-0,55%
1994	3.225	2.863	6.088	-0,51%
1995	3.179	2.888	6.067	-0,35%
1996	3.150	2.863	6.013	-0,89%
1997	3.057	2.816	5.873	-2,33%
1998	2.892	2.790	5.682	-0,92%
1999	2.873	2.990	5.863	7,17%
2000	2.802	3.194	5.996	9,83%

- Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση αυτή μπορούμε να πούμε ότι υφίσταται τα τελευταία 2 – 3 χρόνια αφού σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 13/2000 ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Έχει ως έδρα του την Τρίπολη και αναπτύσσεται σε επίπεδο ολοκληρωμένων Σχολών στις πρωτεύουσες των Νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Η λειτουργία του Πανεπιστημίου εγκαινιάστηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2002 με την έναρξη λειτουργίας του Τμήματος Επιστήμης και Τεχνολογίας Υπολογιστών και του Τμήματος Επιστήμης και Τεχνολογίας Τηλεπικοινωνιών της Σχολής Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας. Στόχος της ίδρυσης και λειτουργίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου είναι η δημιουργική συμβολή στην ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελληνική περιφέρεια, με υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές που να ανταποκρίνονται ως προς το περιεχόμενο των σπουδών, την έρευνα και τη διδασκαλία στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου Πανεπιστημίου με εθνική, Ευρωπαϊκή και διεθνή εμβέλεια. Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου αναφέρεται στην Ελλάδα και στον Ελληνισμό, φιλοδοξώντας να αποκτήσει ισχυρούς δεσμούς με την Ελληνική ομογένεια και να καταστεί ένας πόλος συνεργασίας και πνευματικής δημιουργίας για τους απανταχού Έλληνες. Παρατίθεται το πρώτο άρθρο του Προεδρικού Διατάγματος, ίδρυσης του Πανεπιστημίου. Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου καταρτίζεται από τα εξής τμήματα :

1) ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

- Τμήμα Επιστήμης και Τεχνολογίας Υπολογιστών
- Τμήμα Επιστήμης και Τεχνολογίας Τηλεπικοινωνιών
- Τμήμα Ενεργειακής και Βιομηχανικής Τεχνολογίας

2) ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

- Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
- Τμήμα Λογιστικής, Χρηματοοικονομικής και Ποσοτικής Ανάλυσης

3) ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

- Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών

➤ Τμήμα Φιλολογίας

4) ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

➤ Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

➤ Τμήμα Πολιτικών Θεσμών και Διεθνών Σχέσεων

5) ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

➤ Τμήμα Μουσικών Σπουδών και Ορχηστρικής Τέχνης

➤ Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

➤ Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

6) ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

➤ Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού

➤ Τμήμα Άθλησης και Ποιότητας Ζωής

• Ιδιωτική εκπαίδευση (πίνακας 4.8)

Ο τομέας της ιδιωτικής εκπαίδευσης τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στην δευτεροβάθμια βαθμίδα, δεν μπορούμε να πούμε ότι έχει γνωρίσει ιδιαίτερη άνθηση στον Νομό Αρκαδίας. Σήμερα λειτουργεί ένα ιδιωτικό δημοτικό σχολείο στον Νομό το οποίο ιδρύθηκε το 1995, του οποίου η στελέχωση έχει αυξηθεί από τότε που ιδρύθηκε κατά 90% (από 49 μαθητές το 1995 σε 83 το 2000). Στην δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης, όσον αφορά τα γυμνάσια δεν υπάρχει κανένα στον Νομό που να λειτουργεί κάτω από ιδιωτικό φορέα, ενώ όσον αφορά τα λύκεια υπάρχουν 2 τα οποία λειτουργούν μόλις από το 1999.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.8 :
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ & ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Έτος	Αριθμός ιδιωτικών δημοτικών	Μαθητές ιδιωτικών δημοτικών	Αριθμός ιδιωτικών γυμνασίων	Μαθητές ιδιωτικών γυμνασίων	Αριθμός ιδιωτικών λυκείων	Μαθητές ιδιωτικών λυκείων
1992	-	-	-	-	-	-
1993	-	-	-	-	-	-
1994	-	-	-	-	-	-
1995	1	49	-	-	-	-
1996	1	77	-	-	-	-
1997	1	84	-	-	-	-
1998	1	69	-	-	-	-
1999	1	85	-	-	2	47
2000	1	83	-	-	2	19

- Τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση

Στον Νομό Αρκαδίας λειτουργούν και οι εξής τεχνικές σχολές που προσφέρουν επαγγελματική εκπαίδευση :

- Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.)
- Περιφερειακό Επιμορφωτικό Κέντρο (Π.Ε.Κ.)
- Σχολή Επιμόρφωσης λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Μ.Ε.)
- Σχολή Επιμόρφωσης Λειτουργών Δημοτικής Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Δ.Ε.)
- Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο (Τ.Ε.Λ.)
- Τεχνική Επαγγελματική Σχολή (Τ.Ε.Σ.)
- Σχολή μαθητείας του Ο.Α.Ε.Δ.

Όλα τα παραπάνω λειτουργούν στην Τρίπολη, ενώ στην Κοινότητα Στεμνίτσας του Δήμου Τρικολώνων λειτουργεί Μέση Σχολή Αργυροχρυσόχοιας διетуός φοίτησης η οποία είναι αναγνωρισμένη από το κράτος.

4.2.2 ΥΓΕΙΑ (πίνακας 4.9 και διάγραμμα 4.3)

Η υγεία και οι προσφερόμενες υγειονομικές υπηρεσίες αφενός αποτελούν σημαντικό δείκτη του βιοτικού επιπέδου μιας περιοχής, αφετέρου αποτελεί αστάθμητο παράγοντα συμβολής στην ανάπτυξη υψηλών τουριστικών υπηρεσιών. Η δευτεροβάθμια και η τριτοβάθμια νοσοκομειακή περίθαλψη στον Νομό στηρίζεται σε ένα εκτεταμένο δίκτυο νοσοκομείων – ιατρικών κέντρων στα μεγάλα αστικά κέντρα, τα οποία καλύπτουν τόσο τις αστικές και ημιαστικές όσο και τις αγροτικές περιοχές του Νομού. Η χωροταξική τους κατανομή κρίνεται ικανοποιητική και η δυναμικότητα τους σε κλίνες σε γενικά επίπεδα κρίνεται ως επαρκής, ιδιαίτερα μετά την ουσιαστική παρέμβαση από το Π.Ε.Π 1994 – 1999 (ένα νέο νοσοκομείο και 3 επεκτάσεις σε αντίστοιχα νομαρχιακά και περιφερειακά νοσοκομεία). Έτσι σήμερα στον Νομό Αρκαδίας λειτουργούν τα εξής δημόσια νοσοκομεία – κέντρα υγείας :

- Γενικό Περιφερειακό Παναρκαδικό Νοσοκομείο Τρίπολης δυναμικότητας 300 κλινών
- Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων Τριπόλεως 360 κλινών
- Κέντρο Υγείας Μεγαλόπολης
- Κέντρο Υγείας Λεωνιδίου
- Κέντρο Υγείας Άστρους
- Κέντρο Υγείας Δημητσάνας
- Κέντρο Υγείας Τροπαίων

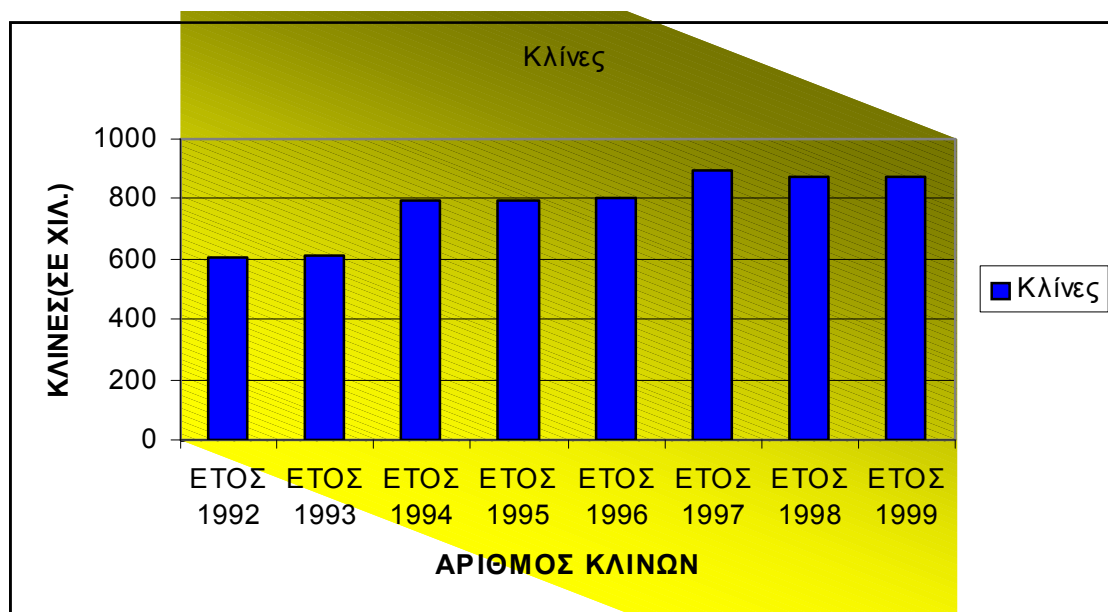
Οι αδυναμίες του συστήματος υγείας του Νομού εντοπίζονται κυρίως στην συμφόρηση που υφίσταται το Γενικό Περιφερειακό Παναρκαδικό Νοσοκομείο Τρίπολης από την εξυπηρέτηση των περιστατικών, τα οποία θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν από τα Κέντρα Υγείας και από τα περιφερειακά ιατρεία της

πρωτοβάθμιας περίθαλψης. Τα προβλήματα του δευτεροβάθμιου συστήματος υγείας εντοπίζονται κυρίως στην παλαιότητα των κτιριακών εγκαταστάσεων και του ξενοδοχειακού εξοπλισμού. Όσον αφορά τις αγροτικές περιοχές του Νομού, αυτές εξυπηρετούνται από τα Κέντρα Υγείας και από τα περιφερειακά τους ιατρεία. Το δίκτυο των Κέντρων Υγείας και των περιφερειακών τους ιατρείων άμβλυσε σημαντικά τις προϋπάρχουσες αδυναμίες και σοβαρές ελλείψεις πρωτοβάθμιας περίθαλψης στην ύπαιθρο, παρά τις ελλείψεις που εμφανίζονται τόσο στην στελέχωση έμπειρου ιατρικού δυναμικού όσο και στις αδυναμίες στην σύγχρονη τεχνολογία και στον ιατρικό εξοπλισμό.

Άλλα θετικά τα οποία φαίνονται από τα στατιστικά στοιχεία που δίνονται είναι ότι στην περίοδο 1992 – 1999 τα νοσοκομεία – Κέντρα Υγείας αυξήθηκαν κατά 200%, ενώ στην ίδια περίοδο ο αριθμός των κλινών αυξήθηκε κατά 43,66%. Επίσης πάλι στην ίδια περίοδο ο αριθμός των ιατρών στον Νομό αυξήθηκε κατά 47,52%, ενώ και ο αριθμός των φαρμακείων αυξήθηκε κατά 12,24%. Από αυτά τα θετικά στατιστικά στοιχεία καθώς και από τον θεσμό της δημιουργίας των Κέντρων Υγείας και των περιφερειακών τους ιατρείων, διακρίνεται ότι οι υποδομές υγείας στον Νομό Αρκαδίας κρίνονται οριακά ως επαρκείς για την εξυπηρέτηση των αναγκών τόσο των κατοίκων, όσο και των επισκεπτών – τουριστών, οι οποίοι επιφέρουν πρόσθετες φορτίσεις στις υπηρεσίες υγείας, ιδίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.9 :
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Δημόσια νοσοκομεία	Κλίνες	Ημέρες νοσηλείας	Αριθμός ιατρών	Φαρμακεία
1992	2	607	144.438	202	49
1993	2	613	167.947	160	51
1994	4	796	206.517	250	53
1995	6	796	135.734	194	52
1996	6	801	123.718	193	55
1997	6	896	-	275	56
1998	6	872	-	281	56
1999	6	872	-	298	55

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.3: ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 1999

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση "Οι Εθνικοί Οδοί της Ελλάδας", Αθήνα 2001, σελ. 30
- 2) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση "Μεταφορές – Επικοινωνίες", Αύγουστος 2002, σελ.9
- 3) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση "Οι Νομοί της Ελλάδος", σελ. 202 – 203
- 4) www.uop.gr
- 5) www.government.gr
- 6) www.eet.gr
- 7) www.ose.gr
- 8) www.arcadianet.gr
- 9) www.dei.gr
- 10) www.ote.gr
- 11) www.iatriki.gr
- 12) www.tripolis.gr
- 13) www.arcadia.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Η κληρονομιά της Αρκαδίας και για το οποίο είναι περισσότερη γνωστή, είναι οι άπειρες φυσικές ομορφιές, ο συνδυασμός χρωμάτων και εικόνων, οι αντιθέσεις του τοπίου και τα αμέτρητα μνημεία πολιτιστικής – ιστορικής – πολιτισμικής κληρονομιάς. Στο κεφάλαιο αυτό της μελέτης, γίνεται καταγραφή και αξιολόγηση των υφιστάμενων τουριστικών πόρων, τόσο των φυσικών όσο και των πολιτιστικών – πολιτισμικών.

5.1 ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Η πρόσβαση στον Νομό Αρκαδίας σε γενικές γραμμές είναι δύσκολη, κατά πρώτο λόγο εξαιτίας του ορεινού χαρακτήρα του Νομού και κατά δεύτερο, λόγω των εκτεταμένων ατελειών του οδικού δικτύου. Η πρόσβαση είναι ευκολότερη μόνο για την πρωτεύουσα του Νομού – την Τρίπολη – και αυτό μετά την διάνοιξη της καινούριας Εθνικής Οδού Κορίνθου – Τριπόλεως. Το μεγαλύτερο μέρος του Νομού είναι δύσβατο, καθιστώντας αρκετούς οικισμούς, άλλους λιγότερο και άλλους περισσότερο, απομωνομένους. Παρόλο που οι χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ των οικισμών δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλες, εντούτοις η κακή υποδομή του επαρχιακού και του αγροτικού δικτύου καθιστά την πρόσβαση σε αρκετά σημεία ιδιαίτερα δύσκολη. Ειδικά οι ορεινότερες περιοχές του Νομού Αρκαδίας λόγω της κακής υποδομής του δικτύου, καθίστανται από τις πιο δυσπρόσιτες περιοχές στην Ελλάδα.

5.2 ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Με τον όρο φυσικοί πόροι εννοούμε όλα τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν το φυσικό περιβάλλον του Νομού Αρκαδίας, και που έχουν άμεση σχέση με την αξιοποίηση του τουριστικού προϊόντος. Οι σημαντικότεροι φυσικοί πόροι του Νομού Αρκαδίας είναι οι εξής:

5.2.1 ΑΚΤΕΣ (πίνακες 5.1 & 5.2)

Μόνο ένα μικρό μέρος του νομού έχει πρόσβαση στην θάλασσα το οποίο βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος και πιο συγκεκριμένα από τον Αργολικό Κόλπο. Ο νομός σε σύγκριση με τους άλλους νομούς της περιφέρειας Πελοποννήσου έχει το μικρότερο μήκος ακτογραμμής. Συνολικά το μήκος των ακτογραμμών του νομού Αρκαδίας φτάνει τα 95 χλμ. το οποίο αποτελεί το 7,9% του συνολικού μήκους των ακτογραμμών της περιφέρειας Πελοποννήσου. Από τα 95 χλμ. του συνόλου των ακτογραμμών του νομού κατάλληλα για κολύμβηση είναι μόνο τα 21,2 χλμ. , ποσοστό 22,3% του συνολικού. Συνολικά στον νομό καταμετρήθηκαν 16 παραλίες που προσφέρονται για κολύμβηση, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως άριστες σχεδόν στο σύνολο τους σε ένα ποσοστό που φτάνει το 88%, σύμφωνα με έρευνα καταγραφής του ΥΠΕΧΩΔΕ. Άλλο ένα αξιοσημείωτο γεγονός το οποίο αποκτά και ιδιαίτερη τουριστική σημασία, είναι ότι το σύνολο των ακτών του Νομού Αρκαδίας πληρούν τις επιθυμητές και τις υποχρεωτικές τιμές σύμφωνα με την οδηγία 76/160 της Ε.Ο.Κ. Με άλλα λόγια οι ακτές της Αρκαδίας δεν μπορούν να γίνουν καθαρότερες από ότι είναι ήδη. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα κατά τους θερινούς μήνες, αφού πολλοί επιλέγουν τον τόπο των διακοπών τους με βάση την καθαρότητα των ακτών. Επίσης όπως παρατηρούμε μόνο σε 3 από τους 22

συνολικά Δήμους του Νομού υπάρχουν παραλίες, γεγονός που πιστοποιεί την μικρή πρόσβαση της Αρκαδίας στην θάλασσα. Οι ακτές εκτείνονται από τον όρμο του Ναυπλίου μέχρι τον όρμο του Φωκιανού. Κυριότεροι όρμοι ανάμεσά τους είναι του Άστρους, του Αγίου Ανδρέα, του Λεωνιδίου και των Πουλίθρων. Στις περισσότερες παραλίες η πρόσβαση είναι πολύ εύκολη, μιας και βρίσκονται κατά μήκος της επαρχιακής οδού Άστρους – Λεωνιδίου και εξυπηρετούνται οι λουόμενοι μέσω οδικών οχημάτων. Η μόνη εξαίρεση όσον αφορά την πρόσβαση για τις καταγεγραμμένες παραλίες είναι η παραλία του Φωκιανού, για την οποία εάν κάποιος επιθυμεί να πάει επιτρέπεται η πρόσβαση μόνο μέσω θαλάσσης ή εάν επιθυμεί να πάει οδικώς πρέπει να περάσει από χωματόδρομο ο οποίος δεν παρέχει ασφάλεια ή την κατάλληλη υποδομή.

5.2.2 ΑΚΤΕΣ ΜΕ ΜΠΛΕ ΣΗΜΑΙΕΣ

Κάθε χρόνο ο Ε.Ο.Τ εκδίδει κατάλογο με τις παραλίες της Ελλάδας που πληρούν τις προϋποθέσεις εκείνες που χρειάζονται για να πάρουν την λεγόμενη “μπλε σημαία”, δηλαδή που θεωρούνται ότι ανήκουν στην “ελίτ” των ακτών της χώρας. Για το 2003 από τις 16 καταγεγραμμένες παραλίες του Νομού Αρκαδίας, η ακτή του Παράλιου Άστρους πληρούσε τις προϋποθέσεις εκείνες προκειμένου να λάβει την “μπλε σημαία”.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1 :
ΑΚΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ

Α/Α	ΑΚΤΗ – ΔΗΜΟΣ ΠΟΥ ΑΝΗΚΟΥΝ	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Α-ΚΤΩΝ
1	Ξηροπήγαδο (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	● ●
2	Ατσιγγανος (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	● ●
3	Αρκαδικό Χωριό (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	● ● ● ●
4	Μελιγού (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	●
5	Παράλιο Άστρος (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	●
6	Κάμπινγκ Αρκαδίας (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	●
7	Παραλία Τηγάνι (ΔΗΜΟΣ Β. ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ)	● ● ●
8	Παραλία Τυρού (ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ)	●
9	Γκρίζα Παραλία (ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ)	●
10	Λιβάδι (ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ)	●
11	Θεόπαυστο (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	●
12	Πλάκα (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	● ●
13	Σαμπατική (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	●
14	Λάκκος (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	●
15	Πούλιθρα (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	● ●
16	Φωκιανός (ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ)	●

Σημείωση : όπου ● σημαίνει ότι τα νερά σε αυτήν την παραλία πληρούν τις επιθυμητές (G) και τις υποχρεωτικές (I) τιμές της οδηγίας 76/160/ ΕΟΚ, ενώ το πλήθος των μπλε σημείων αποδεικνύει πόσες φορές έχουν γίνει έλεγχοι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2 :
ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΩΝ ΑΚΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΘΕΡΙΝΟΥΣ ΜΗΝΕΣ

ΜΗΝΑΣ	ΤΙΜΕΣ ΥΓΡΑΣΙΑΣ	Μ.Ο. ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑΣ
Μάιος	57,9	28,6 C
Ιούνιος	47,9	29,1 C
Ιούλιος	45	30,9 C
Αύγουστος	46,3	30,8 C
Σεπτέμβριος	55,4	29,2 C
Οκτώβριος	67,1	26,7 C

5.2.3 ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

- Τρίπολη - Λεωνίδιο - Λακωνία

Κατευθυνόμενος κανείς νοτιοανατολικά μετά την Τρίπολη έχει να διαλέξει δύο κατευθύνσεις. Περνώντας από την Τεγέα (8 χλμ.) στη διασταύρωση μετά τις Ριζες (13 χλμ.), ο δρόμος οδηγεί στα πάνω Δολιανά, στο Καστρί και στον Άγιο Πέτρο, στην Καστάνιτσα, και στον Πραστό (Τσακωνιά), ορεινά χωριά με πολύ πράσινο που κυριαρχεί η καστανιά. Ανατολικά του Αγίου Πέτρου βρίσκεται ένα από τα πιο γνωστά μοναστήρια της Αρκαδίας, η Ιερά Μονή της Μαλεβής.

Ο άλλος δρόμος από τη διασταύρωση των Ριζών οδηγεί από τα Δολιανά, τον αρχαιολογικό χώρο της Εύας Δολιανών και την Έπαυλη του Ηρώδη του Αττικού, την Ιερά Μονή Λουκούς (12ος αι. μ.Χ.) στο Άστρος. Το Μεσόγειο Άστρος (40 χλμ.) και ύστερα από 5 χιλιόμετρα το Παράλιο Άστρος, στο λόφο του οποίου δεσπόζει το μεσαιωνικό κάστρο. Ο παραλιακός δρόμος νότια συνεχίζει σ' ένα μοναδικό και σπάνιας ομορφιάς τοπίο. Η συνεχής εναλλαγή του γαλάζιου και του πράσινου στους καταγάλανους κόλπους και τις πεντακάθαρες ακρογιαλιές αριστερά, ενώ δεξιά ο επιβλητικός ορεινός όγκος του Πάρνωνα κρατά συντροφιά. Περνώντας τον υδροβιότοπο του Μουστου, το Καρακοβούνι, τον Άγιο Ανδρέα, το Αρκαδικό χωριό (οικισμός που δημιουργήθηκε για τους ξενιτεμένους Έλληνες), τον Τυρό και τα παραλιακά χωριά της Τσακωνιάς, Σαπουνακείικα, Μέλανα, Λιβιάδι, Σαμπατική, Πραματευτή φτάνει κανείς στο Λεωνίδιο (92 χλμ.). Σε μικρή απόσταση νοτιοδυτικά του Λεωνιδίου, βρίσκεται σκαρφαλωμένη σε έναν μετέωρο κόκκινο βράχο η Ιερά Μονή Ελώνης. Καθώς ο δρόμος συνεχίζει προς τη Λακωνία μέσα από το καταπράσινο δάσος του Πάρνωνα, συναντάμε τη μοναδική κοινότητα της Αρκαδίας, τον Κοσμά.

- Τρίπολη - Σπάρτη

Ο δρόμος από την Τρίπολη στη Σπάρτη περνά μέσα από την Τεγέα η οποία έχει πολλά αρχαιολογικά μνημεία. Μετά την Κερασίτσα, τη Μανθυρέα, τη διασταύρωση προς Κερασιά και Βλαχοκερασιά που φτάνει στις Καλτεζές και στις Κολλίνες, ο δρόμος οδηγεί στη Λακωνία.

- Τρίπολη - Αθήνα

Από την Τρίπολη για την Αθήνα υπάρχουν δύο διαδρομές. Μια από τον παλιό δρόμο και η άλλη από τον καινούριο μέσω της σήραγγας του Αρτεμισίου. Η πρώτη διαδρομή περνά από το Στενό και τα Αγιωργίτικα του Δήμου Κορυθίου. Σπουδαία αρχαιολογικά μνημεία το Μουχλί και οι μεταλλικοί κλήβανοι στα Αγιωργίτικα.

Η άλλη διαδρομή μέσω σήραγγας του Αρτεμισίου περνά από τη Νεστάνη (14χλμ.). Η Νεστάνη είναι κτισμένη κοντά στα ερείπια αρχαίας πόλης. Σώζονται τα ερείπια των τειχών της αρχαίας πόλης, καθώς και η Φιλίππιος πηγή που πήρε το όνομά της από τον Φίλιππο το Β΄ το βασιλιά της Μακεδονίας. Κοντά της, πάνω στο βράχο του Γουλά, βρίσκεται η Ιερά Μονή Γοργοεπηκόου (10ος αιώνας μ.Χ.).

- Τρίπολη - Αρχαία Ολυμπία

Βόρεια της Τρίπολης, σε παράκαμψη του δρόμου προς Αρχαία Ολυμπία, βρίσκεται η Αρχαία Μαντινεία "Πτόλις" (13 χλμ). Σπουδαίος αρχαιολογικός χώρος. Σώζεται το αρχαίο θέατρο και μέρος του τείχους της. Απέναντι από τον αρχαιο-

λογικό χώρο ο ναός της Αγίας Φωτεινής ξεχωρίζει για τον πρωτότυπο ρυθμό του. Συνεχίζοντας το δρόμο από Τρίπολη προς Αρχαία Ολυμπία υπάρχει το χωριό Κάψια (15 χλμ.). Εδώ ανακαλύφτηκε ένα περίφημο σπήλαιο με πλούσιο διάκοσμο και σπάνιους χρωματισμούς. Έχει μήκος 380 μέτρα. Δεν έχει ακόμη αποδοθεί στο κοινό για να το επισκεφτεί. Το επόμενο χωριό, ο Καρδαράς (18χλμ.), έχει συνδεθεί με την Οστρακίνα το Χιονοδρομικό κέντρο της Αρκαδίας. Ο δρόμος προς την Οστρακίνα είναι παράκαμψη του κεντρικού άξονα, μέσα από τον Καρδαρά με κατεύθυνση νοτιοδυτικά. Μετά την Οστρακίνα ο δρόμος συνεχίζει μέσα στο ελατοδάσος για να φτάσει στη Βυτίνα μέσα από μια διαδρομή ιδιαίτερης ομορφιάς. Πάνω στον κεντρικό άξονα υπάρχει το Λεβίδι (25χλμ.). Κοντά στο παλαιό βυζαντινό ξωκλήσι της Παναγίας βρισκόταν η αρχαία Ελυμία με το ναό της Υμνίας Αρτέμιδας. Λειτουργεί το μουσείο του πρώτου πολιτικού που ανακήρυξε την Α΄ Ελληνική Δημοκρατία, του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Παράκαμψη του δρόμου προς τα δεξιά οδηγεί στον Ορχομενό και την Κανδήλα. Η αρχαία ακρόπολη του Ορχομενού βρίσκεται στην κορυφή του ομώνυμου λόφου. Σώζεται το αρχαίο θέατρο και μέρος του τείχους. Η Βλαχέρνα είναι το επόμενο χωριό πάνω στον κεντρικό δρόμο. Μιά παράκαμψη δεξιά οδηγεί στη Χωτούσα και τη Λίμνη. Μια άλλη παράκαμψη μισό χιλιόμετρο πιο κάτω περνά από την Παναγίτσα, και το Δάρα με κατεύθυνση την Αχαΐα. Τα γύρω χωριά της ευρύτερης περιοχής είναι η Καμενίτσα, (νεολιθικός οικισμός), το Καρβούνι, το Αγρίδι, το Πράσινο, το Δρακοβούνι, το Θεόκτιστο και η Κώμη. Προχωρώντας νοτιοδυτικά τον κεντρικό δρόμο συναντάμε ένα από τα ωραιότερα χειμερινά θέρετρα της Ελλάδας, τη Βυτίνα. Πολλές διαδρομές μπορούν να γίνουν εδώ μέσα από το δάσος. Αξιόλογη εκείνη για την Αλωνίσταινα. Μια πολύ όμορφη διαδρομή περνά από το Πυργάκι την Ελάτη και στη μεγάλη διασταύρωση αριστερά για

το Χρυσοβίτσι ή δεξιά για τη Στεμνίτσα, Δημητσάνα. Όμορφη είναι και η διαδρομή από τη Βυτίνα μέσα από τη Νυμφασία με προορισμό την Ι.Μ. Κερνίτσας. Στη διασταύρωση της Καρκαλούς ο δρόμος αριστερά οδηγεί στη Δημητσάνα (67χλμ.) χτισμένη σε δυο λόφους πάνω από το Λούσιο ποταμό, στα νερά του οποίου λούστηκε ο Δίας όταν ήταν μωρό. Είναι Πατρίδα του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄ και του Παλαιών Πατρών Γερμανού. Μεγάλη η προσφορά της στους αγώνες του έθνους. Έχει βιβλιοθήκη με σπάνιες εκδόσεις και χειρόγραφα καθώς και Λαογραφικό μουσείο. Στην περιοχή του Αγιάννη λειτουργεί μουσείο υδροκίνησης. Στην ευρύτερη περιοχή υπάρχει η Μονή Αιμυαλών, η Μονή Τιμίου Προδρόμου, η Μονή Φιλοσόφου και το Κρυφό σχολειό, οι μπαρουτόμυλοι, το ιερό του Ασκληπιού στην αρχαία Γόρτυνα. Ο δρόμος που συνεχίζει δυτικά περνά από τη Ζάτουνα, συνεχίζοντας μέσα από τη Μελισσόπετρα, την Αράχωβα, το Ράφτη, το Παλούμπα, τον Παπαδά, το Λιθαρό (*Μερκίνιζα*), τα Καλύβια, τα Λουτρά, τη Λιοδώρα (*Τσούκα*) το Κοκλαμά και το Λιβαδάκι (*Τσάρεσι*) για να φτάσει στην Ηλεία.

- Τρίπολη - Μεγαλόπολη - Καλαμάτα

Η νοτιοδυτική διαδρομή από την Τρίπολη οδηγεί στη Μεγαλόπολη κι από εκεί στην Καλαμάτα. Η Μάκρη είναι το πρώτο χωριό που συναντά ο ταξιδιώτης. Αριστερά του δρόμου υπάρχει το Παλλάντιο, ένα μικρό χωριό. Το Παλλάντιο ήταν Αρχαία Αρκαδική Πόλη, σήμερα δεν υπάρχει τίποτα απ' αυτό. Πιο κάτω, μετά τη διασταύρωση προς Δόριζα, η Ασέα, όπου σώζονται ερείπια από την ακρόπολη της αρχαίας Ασέας. Κατόπιν η Μεγαλόπολη, χτισμένη σε μικρή πεδιάδα. Σώζονται λείψανα της αρχαίας πόλης που είχε χτιστεί από το Θηβαίο Επαμεινώνδα. Υπάρχει ακόμα το αρχαίο θέατρο το μεγαλύτερο της Ελλάδος χωρητικότητας

20.000 θεατών. Αξίζει να επισκεφτεί κανείς την αρχαιολογική συλλογή της Μεγαλόπολης. Μετά τη Μεγαλόπολη ο κεντρικός οδικός άξονας οδηγεί προς Μεσσηνία, ενώ ένας άλλος δρόμος οδηγεί στο Λεοντάρι κι από κει στη Φαλαισία.

- Τρίπολη - Μεγαλόπολη - Νομός Ηλείας

Ένας άλλος δρόμος από τη Μεγαλόπολη οδηγεί προς τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Λυκόσουρας. Αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής υπάρχουν στο τοπικό μουσείο και στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας. Βόρεια της Μεγαλόπολης ο δρόμος μας φέρνει στην Καρύταινα. Πάνω της ορθώνεται το Φράγκικο κάστρο, το "Τολέδο της Ελλάδας" όπως ονομάστηκε. Από την Καρύταινα ο δρόμος προχωρεί προς το Νομό Ηλείας και δίνεται η ευκαιρία στον επισκέπτη να δει το ναό του Επικούρειου Απόλλωνος στις Βάσσες.

- Τρίπολη – Δημητσάνα (μέσα από το Μαίναλο)

Ο δρόμος Δυτικά της Τρίπολης, πάνω από το Παναρκαδικό Νοσοκομείο, ακολουθεί μια μοναδικής ομορφιάς διαδρομή μέσα στα έλατα. Μετά τη Συλίμνα, που είναι το πρώτο χωριό που αφήνει αριστερά του ο ταξιδιώτης, ακολουθεί ο κάμπος της Δαβιάς στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Φαλάνθου. Στη διασταύρωση της Δαβιάς ακολουθώντας το δρόμο αριστερά, υπάρχει το χωριό Τσελεπάκος. Συνεχίζοντας τη διαδρομή η ταμπέλα αριστερά μας ενημερώνει για το χωριό Μαντέικα, ενώ σε λιγότερα από τρία χιλιόμετρα μέσα στο ελατοδάσος βρίσκεται το Χρυσοβίτσι. Είναι χωριό με μεγάλη ιστορία και προσφορά. Ένα χιλιόμετρο μετά το χωριό ο δρόμος δεξιά οδηγεί σε δυο έρημα τώρα χωριά, στο Αρκουδόρεμα και στο Λιμποβίσι, τα λημέρια των σταυραετών της Λευτεριάς του γένους των Κολοκοτρωναίων. Μετά τη διασταύρωση του Χρυσοβιτσίου ακο-

λουθώντας τον κεντρικό δρόμο η ταμπέλα δεξιά δείχνει προς Ελάτη, Πυργάκι, Βυτίνα. Ο κεντρικός δρόμος οδηγεί στην όμορφη Στεμνίτσα, αφού μια πινακίδα πριν μας ενημερώνει για τα χωριά που μπορούμε να επισκεφτούμε αν την ακολουθήσουμε. Αυτά είναι το Ελληνικό, η Καρύταινα, η Σύρνα, η Παύλια, και τα Λυκόχια. Μετά τη Στεμνίτσα ο δρόμος οδηγεί στη Δημητσάνα, ενώ μπορούμε να επισκεφτούμε το Ζυγοβίστι και τα μοναστήρια της περιοχής, Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Αιμυαλών, Φιλοσόφου, Καλάμι, καθώς και το Κρυφό σχολειό, το μουσείο υδροκίνησης και τους Μπαρουτόμυλους.

- Τρίπολη – Βυτίνα (μέσα από το Μαίναλο)

Ο κεντρικός δρόμος δυτικά της Τρίπολης μετά τις Δαβιές οδηγεί στη Βυτίνα ακολουθώντας μια πολύ όμορφη διαδρομή μέσα στο δάσος. Μετά τις Δαβιές η πρώτη διασταύρωση οδηγεί στο Ροϊνό. Συνεχίζοντας αριστερά βλέπουμε την Πιάνα. Πιο πάνω αριστερά ο δρόμος οδηγεί στο Αρκουδόρεμα και το Λιμποβίσι. Πάνω στον κεντρικό δρόμο βρίσκεται η Αλωνίσταινα, όμορφο χωριό μέσα στα έλατα. Μετά την Αλωνίσταινα ο ταξιδιώτης φτάνει στο διάσελο, όπου η φύση του επιφυλάσσει κάτι πολύ παράξενο. Το τοπίο μοιάζει να είναι το ίδιο. Ενώ ταξιδεύεις νομίζεις πως βρίσκεσαι στο ίδιο σημείο. Μετά την Κοκκινόβρυση, φτάνουμε στην Βυτίνα, ένα από τα πιο γνωστά χειμερινά τουριστικά θέρετρα.

5.2.4 ΤΟΠΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν θεσμοθετηθεί συνολικά 15 περιοχές ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Τα βασικά στοιχεία που θεσμοθετούν αυτές τις περιοχές ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους είναι η μεγάλη αισθητική αξία που έχουν καθώς και η σπάνια ομορφιά που έχουν, ενώ παράλληλα μπορούν

να αξιοποιηθούν τουριστικά, πάντα όμως κάτω από την απαραίτητη προστασία προκειμένου να διατηρηθεί αυτή η ιδιαιτερότητα που έχουν. Στον Νομό Αρκαδίας βρίσκονται 2 από τις 15 θεσμοθετημένες περιοχές ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Αυτές οι δύο περιοχές είναι:

1. Το χωριό Καστανίτσα στον Δήμο Β. Κυνουρίας με την γύρω περιοχή και
2. Ο λόφος του χωριού Νεστάνη στον Δήμο Μαντινείας.

Το χωριό Καστανίτσα είναι ένα από τα πιο όμορφα ορεινά χωριά του Νομού με παραδοσιακές κατοικίες και βρίσκεται σε υψόμετρο 900 περίπου μέτρων. Η περιοχή γύρω από το χωριό είναι περικυκλωμένη από πανέμορφα δάση από καστανιές, έλατα και πλατάνια. Η Καστανίτσα θεωρείται ένας από τους ομορφότερους παραδοσιακούς οικισμούς της Πελοποννήσου και γι' αυτό έχει ανακηρυχτεί ως παραδοσιακός.

5.2.5 ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ (πίνακας 5.3)

Στον Νομό Αρκαδίας είναι καταγεγραμμένες 4 ιαματικές πηγές. Οι 4 αυτές πηγές είναι:

- Λουτρά Ηραίας του Δήμου Ηραίας (99 χλμ. από Τρίπολη).
- Λουτρά Οωκνίας του Δήμου Μεγαλόπολης (100 χλμ. από Τρίπολη).
- Λουτρά Χωρέμη του Δήμου Μεγαλόπολης (40 χλμ. από Τρίπολη).
- Λουτρά Μελιγούς του Δήμου Β. Κυνουρίας (45 χλμ. από Τρίπολη).

Από τις 4 καταγεγραμμένες ιαματικές πηγές στον Νομό Αρκαδίας μόνο στα Λουτρά Ηραίας υπάρχει σχετική οργάνωση και υποδομή, προκειμένου να δεχτούν τουρίστες που πιθανόν να επισκεφτούν τον οικισμό για τις ευεργετικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών που υπάρχουν εκεί. Στο κέντρο του χωριού λειτουργεί σύγχρονο υδροθεραπευτήριο με αυτεπιστασία του Δήμου, από τις 15 Ιουνίου έως και τις 15 Οκτωβρίου. Το υδροθεραπευτήριο διαθέτει είκοσι υπερ-

πολυτελείς καμπίνες με αντίστοιχες μπανιέρες από τις οποίες οι τρεις είναι για υδρομασάζ. Τα θειούχα και σιδηρούχα νερά των πηγών είναι τα πλέον ενδεδειγμένα ιατρικά, με αποδεδειγμένες θεραπευτικές ιδιότητες για: αρθρίτιδες, αυχενικό σύνδρομο, γυναικολογικά, κυκλοφορικό και νευρικό σύστημα, οστεοπόρωση, ρευματισμούς και ίσως τα καλύτερα για τη θεραπεία ήπατος και χολής. Στο χωριό υπάρχουν ενοικιαζόμενα δωμάτια, καφενεία, εστιατόρια και ταβέρνες που μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των λουομένων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.3 :
ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΤΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΗΡΑΙΑΣ

Γεώτρηση

Παροχή νερού	10 κυβικά μέτρα / ώρα
Θερμοκρασία νερού	20 °C
Ηλεκτρική αγωγιμότητα	500μs/εκατοστόμετρο
Ολική σκληρότητα (dh)	12,6 Γαλλικοί Βαθμοί
PH	8,4
Υδρόθειο (H ₂ S)	5,88 χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)

Κατιόντα

Ασβεστίου (Ca ⁺⁺)	17,5 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)
Μαγνησίου (Mg ⁺⁺)	21,0 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)
Νατρίου και Καλίου (Na ⁺ + K ⁺)	87,0 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)

Ανιόντα

Χλωρίου (Cl ⁻)	17,0 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)
Θειικά (SO ₄ ⁻)	11,0 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)
Ανθρακικά CO ⁻³ + HCO ⁻³	280 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)
Νιτρικά (NO ⁻³)	0,0 Χιλιοστά γραμμαρίου / λίτρο (mg/l)

Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε από το ΙΓΜΕ - Δ/ση θερμομεταλλικών νερών

5.2.6 ΥΓΡΟΒΙΟΤΟΠΟΙ

Οι καταγεγραμμένοι υγροβιότοποι του νομού είναι τέσσερις. Η δυνατότητα αξιοποίησής τους είναι περιορισμένη δίχως την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου

προγράμματός ένταξής τους σε διαδρομές με περιβαλλοντικό ενδιαφέρον. Οι λίμνες – υγροβιότοποι του νομού είναι οι εξής:

- Η λίμνη Τάκα
- Ο Μουστός και
- Οι δύο λίμνες του Λάδωνα στο Β.Δ. άκρο του νομού.

Πολύ κοντά στο Άστρος βρίσκεται ο υγροβιότοπος του Μουστού. Λένε πως εκεί ήταν το παλιό λιμάνι του Παραλίου Άστρους απ' όπου γινόταν η φόρτωση του μούστου, αφού η περιοχή της Θηρέας την παλιά εποχή φημιζόταν για τους αμπελώνες της. Έτσι πήρε το όνομα Μουστός (*μούστος - Μουστός*).

Ο υγροβιότοπος έχει πολύ μεγάλη περιβαλλοντική σημασία. Τόσο η χλωρίδα (*βούρλα, καλάμια, ψαθιά, κ.λ.π.*) όσο και η πανίδα (*ψάρια, χέλια, υδρόβια πουλιά, κ.λ.π.*) είναι πλούσια στην περιοχή. Πέρα από τους μόνιμους κατοίκους της λίμνης, κάθε χρόνο ξεχειμωνιάζουν πλήθος υδρόβιων πουλιών (*κύκνοι, ερωδιοί, αγριόπαπιες, κ.λ.π.*) απολαμβάνοντας τις άριστες κλιματολογικές συνθήκες αλλά και τη φιλοξενία των κατοίκων - επισκεπτών της περιοχής. Στο παρελθόν ήταν πηγή ασθενειών (*ελονοσία*), σήμερα όμως όλο και πιο πολλοί το επισκέπτονται για να το θαυμάσουν.

Νότια της Τρίπολης, πάνω στο οροπέδιο της Τεγέας και σε υψόμετρο 650 μ. βρίσκεται η λίμνη Τάκα. Στην άκρη της λίμνης υπάρχουν καταβόθρες απ' όπου φεύγουν τα νερά της. Ένα τμήμα της λίμνης καλλιεργείται όταν η στάθμη των νερών είναι χαμηλά. Η αξιοποίηση της λίμνης Τάκα ήταν ένα χρόνιο πρόβλημα που αντιμετώπιζε η περιοχή της Τεγέας. Σήμερα έχει εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση της κατασκευής του ταμιευτήρα της λίμνης. Οι εργασίες έχουν αρχίσει. Με το έργο αυτό εξασφαλίζεται η

άρδευση τριάντα χιλιάδων στρεμμάτων στην περιοχή, αλλά και η δημιουργία ενός σημαντικού υδροβιότοπου. Διασώζοντας τη χλωρίδα και την πανίδα του υδροβιότοπου θα αναδειχτεί η περιοχή σε περιβαλλοντικό και τουριστικό πόλο έλξης. Μια βόλτα στην Τάκα έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον. Τα νερά της το χειμώνα αλλά και ως το τέλος της άνοιξης φτάνουν μέχρι το χωριό Βουνό, που γίνεται παραλιακό και ο παφλασμός του κύματος θυμίζει θάλασσα. Η λίμνη Τάκα αποτελεί ίσως τον σημαντικότερο υδροβιότοπο της Αρκαδίας και πηγή ζωής για την περιοχή.

Η λίμνη του Λάδωνα αποτελεί την μοναδική τεχνητή λίμνη του νομού Αρκαδίας. Η λίμνη του Λάδωνα, σχήματος φιδιού, βρίσκεται ανάμεσα στα Λαγκαδινά βουνά και στο Αφροδίσιο όρος. Δημιουργήθηκε όταν το έτος 1955 κατασκευάστηκε το φράγμα από τη Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού.

Η λίμνη βρίσκεται σε υψόμετρο 420 μέτρων και έχει μήκος 15 χμ., όταν βρίσκεται στη μέγιστη στάθμη λειτουργίας της (*420 μέτρα*). Το μέγιστο πλάτος της τότε είναι 1500 μ. ενώ το ελάχιστο 75 μ. και η χωρητικότητά της 49.000.000 μ³. Η ελάχιστη στάθμη λειτουργίας της είναι 400 μέτρα. Τροφοδοτείται με τα νερά του ποταμού Λάδωνα, ο οποίος πηγάζει κοντά στη Λυκούρια και στο δρόμο του συναντά τους παραποτάμους Τράγο (*Παναγίτσα*) και Αροάνειο (*Πλανητέρο*).

Σημαντικό ρόλο έπαιξε στην περιοχή της "Κυράς το γεφύρι" που επέτρεπε το πέρασμα από τη μια όχθη της λίμνης στην άλλη. Χτίστηκε από την Αρχόντισσα της Άκοβας, την Κυρά, τον 13ο αιώνα. Έχει μήκος 56,60 μ. και πλάτος 2,15 μ. Το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα η γέφυρα σκεπάζεται από τα νερά της λίμνης, γι' αυτό η ΔΕΗ είχε εξασφαλίσει το πέρασμα ανθρώπων, ζώων και οχημάτων, με ένα πλωτό πορθμείο. Σήμερα ανάμεσα στην παλιά γέφυρα και στο πορθμείο

υπάρχει μια σύγχρονη, μεγάλη γέφυρα για την κάλυψη των αναγκών της περιοχής.

Το φράγμα

Το φράγμα κατασκευάστηκε το έτος 1955 στη θέση "Πήδημα", σε απόσταση δέκα χιλιομέτρων από τα Τρόπαια. Κατασκευαστής ήταν Ιταλική εταιρεία. Το ύψος του φράγματος είναι 50 μέτρα. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι δυο υπερχειλιστές. Βρίσκονται πάνω στο φράγμα και σκοπό έχουν την εκφόρτιση των πλημμυρικών νερών, πάνω από τη στάθμη των 420 μέτρων. Κοντά στο φράγμα βρίσκεται η είσοδος της σήραγγας που μεταφέρει την απαιτούμενη ποσότητα νερών στους υδροτροβίλους, για τη λειτουργία του Υδροηλεκτρικού εργοστασίου. Η σήραγγα έχει μήκος εννέα χιλιόμετρα και διάμετρο 3,90 μέτρα (η μεγαλύτερη της Ελλάδας), συνδέει τη λίμνη με το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο του Λάδωνα.

5.2.7 ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΥΣΗΣ

Ως Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης κηρύσσονται εκτάσεις, δημόσιες ή μη, που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον, καθώς και συστάδες δένδρων ή δένδρα ή και σπάνια είδη φυτών που έχουν ιδιαίτερη βοτανική, φυτογεωγραφική, αισθητική και ιστορική σημασία. Στις περιοχές αυτές ισχύουν οι ίδιες απαγορεύσεις όπως και στους πυρήνες Εθνικών Δρυμών. Από τις περιοχές που μελετήθηκαν στην Ελληνική Περιφέρεια, 14 περιλαμβάνουν εκτάσεις που προστατεύονται ως διατηρητέα μνημεία φύσης. Ωστόσο, σε ορισμένες μεγάλες περιοχές, οι προστατευόμενες εκτάσεις καλύπτουν πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής επιφάνειας, με αποτέλεσμα η επί τοις εκατό τους κάλυψη να εμφανίζεται ως μηδενική. Μία από τις 14 περιοχές αυτές βρίσκεται στον Νομό Αρκαδίας, στην Μαλεβή που ανήκει στο δημοτικό διαμέρισμα

του Αγίου Πέτρου στον Δήμο Β.Κυνουρίας στην ευρύτερη περιοχή του Πάρνωνα, η οποία αναγνωρίζεται μεταξύ άλλων με την κωδική ονομασία GR2520006.

5.2.8 ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ ΘΗΡΑΜΑΤΩΝ

Ως καταφύγια θηραμάτων ιδρύονται οι περιοχές εκείνες που πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να καλύπτονται οι βασικές ανάγκες των θηραμάτων σε ησυχία, τροφή και νερό. Στις περιοχές αυτές απαγορεύεται το κυνήγι όλο το χρόνο, προκειμένου την προστασία των θηραμάτων και την αύξηση της βιοποικιλότητας. Μέχρι ενός βαθμού αυτές οι περιοχές μπορεί να γίνουν αντικείμενο επίσκεψης και περιήγησης για τους φυσιολάτρες. Ο μεγαλύτερος αριθμός των προστατευόμενων περιοχών ανήκει στην κατηγορία αυτή, και είναι 119 στην Ελληνική Επικράτεια, από τις οποίες έξι περιοχές περιλαμβάνουν τμήματα ή αποτελούν εξολοκλήρου εκτροφεία θηραμάτων. Από αυτές τις 119 οι τρεις ανήκουν στον Νομό Αρκαδίας. Αυτές είναι :

- Το Όρος Μαίναλο με κωδική ονομασία GR2520001.
- Η περιοχή του Παράλιου Άστρους και της λιμνοθάλασσας του Μουστού με κωδική ονομασία GR2520003.
- Το Όρος Πάρνωνας και η περιοχή της Μαλεβής με κωδική ονομασία GR2520006.

5.2.9 ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΤΗΝΩΝ

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι περιοχές εκείνες οι οποίες έχουν θεσμοθετηθεί από το Υπουργείο Γεωργίας, και στις οποίες βρίσκονται πολλά και σπάνια είδη πουλιών. Οι περιοχές αυτές ενδέχεται να μετατραπούν σε καταφύγια θηραμάτων οπότε και θα απαγορευτεί το κυνήγι. Για τους λάτρεις της φυσιολατρίας

ας και του πτητικού βασιλείου οι περιοχές αυτές μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο περιήγησης και μελέτης των ειδών που υπάρχουν εκεί. Στην Ελληνική Επικράτεια έχουν χαρακτηριστεί 135 περιοχές ως “σημαντικές περιοχές πτηνών”. Στην Αρκαδία υπάρχει μία μόνο περιοχή που έχει αυτή την ιδιότητα η οποία είναι η λίμνη Τάκα με την κωδική ονομασία GR250002.

5.2.10 ΟΙΚΟΤΟΠΟΙ

Πολλές από τις περιοχές που μελετήθηκαν έχουν αναγνωρισθεί από τις Ελληνικές Αρχές ως σημαντικές για την προστασία της φύσης και προστατεύονται νομοθετικά. Ωστόσο, υπάρχουν περιοχές που δεν είναι επαρκώς γνωστές και συνεπώς δεν προστατεύονται σε περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Στα πλαίσια του έργου, λήφθηκε υπόψη η εθνική νομοθεσία, έτσι ώστε να περιληφθούν σχεδόν όλες οι περιοχές που βρίσκονται κάτω από κάποιο εθνικό καθεστώς προστασίας, όπως οι Εθνικοί Δρυμοί, τα Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, τα Αισθητικά Δάση, τα Θαλάσσια Πάρκα, τα Καταφύγια Θηραμάτων, τα Εκτροφεία Θηραμάτων και οι Ελεγχόμενες Κυνηγετικές Περιοχές. Οι περιοχές που μελετήθηκαν είναι διάσπαρτες σε όλη τη χώρα: 19 βρίσκονται στη Θράκη, 25 στη Ανατολική Μακεδονία, 33 στην Κεντρική Μακεδονία, 13 στη Δυτική Μακεδονία, 16 στη Θεσσαλία, 19 στην Ήπειρο, 20 στην Κεντρική Ελλάδα, 27 στη Δυτική Ελλάδα, 15 στα Ιόνια νησιά, 26 στην Πελοπόννησο, 9 στην Αττική, 10 στο Βόρειο Αιγαίο, 30 στο Νότιο Αιγαίο και 34 στην Κρήτη. Συνολικά, καλύπτουν 18% της χερσαίας επιφάνειας της Ελλάδας δηλαδή περίπου 2.360.000 στρέμματα, χωρίς να περιλαμβάνονται οι αμιγώς θαλάσσιες περιοχές. Η επιλογή και οριοθέτηση των προαναφερόμενων περιοχών βασίστηκε σε συνδυασμό των παρακάτω δύο προσεγγίσεων: α) της βιοποικιλότητας, σύμφωνα με την οποία η

οριοθέτηση των περιοχών ακολούθησε τα όρια των τύπων οικοτόπων και β) της οικολογίας του τοπίου, σύμφωνα με την οποία η οριοθέτηση περιέλαβε περισσότερους τύπους οικοτόπων και ακολούθησε κυρίως φυσικά όρια. Παρακάτω αναφέρουμε για ποιες περιοχές του Νομού Αρκαδίας έχει συμπληρωθεί το απαραίτητο Τυποποιημένο Δελτίο Δεδομένων (Τ.Δ.Δ.) προκειμένου να προστατεύονται νομοθετικά. Αυτές οι περιοχές είναι :

- Το Όρος Μαίναλο με κωδική ονομασία GR2520001
- Η λίμνη Τάκα με κωδική ονομασία GR2520002
- Η Μονή Έλωνας και η ευρύτερη περιοχή της Χαράδρας του Λεωνιδίου με κωδική ονομασία GR2520005
- Η περιοχή του Παράλιου Άστρους και της λιμνοθάλασσας του Μουστού με κωδική ονομασία GR2520003
- Το Όρος Πάρνωνας και η περιοχή της Μαλεβής με κωδική ονομασία GR2520006.

Όλοι οι παραπάνω οικότοποι λόγω της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας που έχουν και λόγω του κάλλους του τοπίου μπορούν να αποτελέσουν τόπο προορισμού περιηγητών και φυσιολατρών και να τις αναγάγουν σε περιοχές ιδιαίτερου τουριστικού ενδιαφέροντος.

5.2.11 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣ ΕΝΤΑΞΗ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΣΤΟ ΔΙΚΤΥΟ "ΦΥΣΗ 2000"

Οι διεθνώς χαρακτηρισμένες περιοχές μπορεί να αποτελούν τμήμα, να ταυτίζονται ή ακόμη και να έχουν ευρύτερα όρια από τις προτεινόμενες προς ένταξη στο δίκτυο "ΦΥΣΗ 2000" περιοχές. Αυτές αποτελούν περιοχές οι οποίες τείνουν στο να πληρούν τις προϋποθέσεις που απαιτούνται προκειμένου να προ-

στατεύονται από τους διεθνείς κανόνες που αφορούν την φύση. Οι περιοχές αυτές οι οποίες είναι προτεινόμενες προς ένταξη στο δίκτυο “ΦΥΣΗ 2000” είναι 273 στην Ελληνική Περιφέρεια. Από αυτές οι 4 βρίσκονται στην Αρκαδία :

- Η Λίμνη Τάκα με κωδική ονομασία GR2520002
- Η περιοχή του Παράλιου Άστρους και της λιμνοθάλασσας του Μουστου με κωδική ονομασία GR252003
- Το Όρος Μαίναλο με κωδική ονομασία GR2520001
- Το Όρος Πάρνωνας και η περιοχή της Μαλεβής με κωδική ονομασία GR2520006.

Αυτές οι περιοχές αφού ολοκληρωθεί η ένταξη τους στο δίκτυο “ΦΥΣΗ 2000” τότε θα προστατεύονται από τους διεθνείς νόμους που εναπόκεινται στην προστασία της φύσης και θα αποτελεί άλλη μια προκειμένου οι φυσιολάτρες – περιηγητές να τα εντάξουν στο τουριστικό τους πρόγραμμα.

5.2.12 ΣΠΗΛΑΙΑ

Στην Αρκαδία υπάρχουν καταγεγραμμένα 7 σπήλαια. Όπως και στα περισσότερα σπήλαια της Περιφέρειας Πελοποννήσου, έτσι και αυτά της Αρκαδίας, αν και επισκέψιμα εντούτοις δεν έχουν αξιοποιηθεί σημαντικά και δεν είναι κατάλληλα οργανωμένα ώστε να παρέχουν όλες τις ανέσεις προκειμένου να τα επισκεφτούν οι ενδιαφερόμενοι. Το πιο αξιόλογο σπήλαιο του Νομού Αρκαδίας είναι το σπήλαιο του Κάψια. Βρίσκεται 15 χιλιόμετρα από την Τρίπολη και 1,5 χλμ. βόρεια του χωριού Κάψια του Δήμου Μαντινείας. Ο πλούσιος εσωτερικός φυσικός διάκοσμος από πολύχρωμους σταλαγμίτες και σταλακτίτες εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη. Είχε δηλώσει την παρουσία του από το 1887 όταν πρώτος το είχε επισκεφτεί ο Γάλλος αρχαιολόγος Γουσταύος Φουζέρ που έκανε ανασκαφές

στην Αρχαία Μαντινεία. Στο σπήλαιο βρέθηκαν ανθρώπινα οστά και πήλινα αντικείμενα. Οι ειδικοί το κατατάσσουν μεταξύ των δέκα πιο αξιόλογων σπηλαίων της Ελλάδας. Δεν έχει ακόμη αποδοθεί στο κοινό κάτι που ελπίζεται να συμβεί άμεσα στο εγγύς μέλλον. Το δεύτερο σημαντικότερο σπήλαιο του Νομού Αρκαδίας από άποψη ομορφιάς είναι τα σπήλαια των Λιμνών. Κοντά στη Μονή Αγίου Νικολάου Σίντζας είναι η περίφημη σπηλιά του Διονύσου. Σύμφωνα με τη μυθολογία εδώ μεγάλωσε ο Διόνυσος με τη φροντίδα της Ινώς. Αξιόλογα είναι επίσης τα σπήλαια της Σωτήρας κοντά στον Πλάτανο και του Άσουλα στο Χάραδρο. Θα πρέπει επίσης να αναφερθούν, η καταβόθρα Δέρσειος (*οροπέδιο της Παλιόχωρας*) και το εντυπωσιακό σπηλαιοβάραθρο Πρόπαντες με βάθος 315 μ. κοντά στο Παλαιοχώρι.

5.3 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ – ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Ο Νομός Αρκαδίας είναι πλούσιος σε αξιόλογα πολιτιστικά – ιστορικά – πολιτισμικά στοιχεία, ξεκινώντας από τα προϊστορικά χρόνια και καταλήγοντας στα νεότερα. Όλος ο Νομός είναι διάσπαρτος με αξιόλογα μνημεία κάθε εποχής, δηλώνοντας την πλούσια πολιτιστική – πολιτισμική κληρονομιά που έχουν αποκομίσει από τους προγόνους τους οι Αρκάδες. Στις πιο κάτω παραγράφους εξετάζουμε όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την πολιτιστική – ιστορική – πολιτισμική κληρονομιά της Αρκαδίας, και που αποτελούν τον σημαντικότερο πόλο έλξης του Νομού. Όλα τα αρχαιολογικά μνημεία οποιασδήποτε εποχής είναι προσβάσιμα και κανείς μπορεί εύκολα να τα επισκεφτεί.

5.3.1 ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Τα προϊστορικά μνημεία του Νομού Αρκαδίας, όπως είναι άλλωστε φυσικό δεν είναι ιδιαίτερα πολλά. Εξάλλου ο Ελληνικός χώρος κατακλύζεται από αμέτρητα μνημεία των αρχαίων – κλασικών – ύστερων χρόνων, που κρατούν αμείωτο το ενδιαφέρον του επισκέπτη – ερευνητή. Τα σημαντικότερα μνημεία της Αρκαδίας που αντιστοιχούν στους προϊστορικούς χρόνους είναι τα εξής :

- Νεολιθικός Οικισμός Καμενίτσας

Στο λόφο Σακοβούνι κοντά στην Καμενίτσα του Δήμου Γορτύνης υπάρχει σημαντικότερος νεολιθικός οικισμός που κατοικήθηκε μέχρι τα ύστερα μυκηναϊκά χρόνια καθώς και νεολιθικό σπήλαιο (θέση "Παναγία"). Ο οικισμός περιλαμβάνει αψιδωτά κτίρια. Οι ανασκαφές έγιναν την τελευταία δεκαετία από τον Έφορο Αρχαιοτήτων Δρ. Θ. Σπυρόπουλο.

Στο σπήλαιο έχουν βρεθεί αγγεία και οστά. Ο αρχαιολογικός χώρος της Καμενίτσας περιλαμβάνει επίσης προϊστορικά οικιστικά λείψανα (θέσεις "Αγιάννης" και "Κάστρο").

- Μεταλλουργικοί κλίβανοι Αγιωργήτικων

Έξω από το χωριό Αγιωργίτικα του Δήμου Κορυθίου και κοντά στο δημόσιο δρόμο, βρέθηκε ένας τεράστιος προϊστορικός μεταλλουργικός κλίβανος με συμπληρωματικές εγκαταστάσεις (πλυντήρια, δεξαμενές και εργαστήρια) για τον εμπλουτισμό και τήξη του μεταλλεύματος. Ο κλίβανος θεωρείται ο μεγαλύτερος κλίβανος των Προϊστορικών Χρόνων (πριν από 2000 π.Χ.). Το δάπεδο του κλίβανου φέρει έντονα ίχνη φωτιάς από την καμίνευση. Ο κλίβανος και οι εγκατα-

στάσεις πλυντηρίων προορίζονταν για καμίνευση και επεξεργασία χαλκούχου μεταλλεύματος που εξορυσσόταν στην περιοχή.

- Μεταλλουργικοί κλίβανοι Στενού

Εκτός από τα Αγιωργήτικα, μεταλλουργικοί κλίβανοι έχουν ανακαλυφτεί και στην Κοινότητα Στενό του Δήμου Κορυθίου. Κοντά στο χωριό Στενό (*δίπλα από το σιδηροδρομικό σταθμό*) βρίσκονται τέσσερις αρχαίοι Μεταλλουργικοί Κλίβανοι και εγκαταστάσεις πλυντηρίων μεταλλουργίας που λειτουργούσαν στους προϊστορικούς (1700 π.Χ.) και στους υστερορωμαϊκούς χρόνους (400 μ.Χ.). Εκεί γινόταν ανάτηξη των μεταλλικών σκουριών της προϊστορικής καμινιάς.

Οι κλίβανοι αποκαλύφθηκαν το 1980 και χρονολογούνται στους πρωτοελλαδικούς και μεσοελλαδικούς χρόνους.

- Προϊστορικά μνημεία Χωτούσσας

Κοντά στο χωριό Χωτούσα (*Καφυές*) του Δήμου Λεβιδίου, σε πεδινή έκταση έχουν βρεθεί αρχαία τείχη, προϊστορικά οικιστικά λείψανα, λείψανα του Χώματος των Καφυατών, προϊστορικές καταβόθρες, και ένας αρχαίος ναός (4ος αιώνας π.Χ.). Επίσης βρέθηκαν και πρωτοελλαδικά λείψανα (3η χιλιετία π.Χ.).

5.3.2 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ – ΜΝΗΜΕΙΑ

Ο Νομός Αρκαδίας είναι διάσπαρτος σε πολλά σημεία από αρκετούς αρχαιολογικούς χώρους και από αρχαία μνημεία. Όμως παρά το πλήθος των αρχαίων μνημείων εντούτοις η Αρκαδία δεν έχει αποκτήσει μεγάλη φήμη για τις αρχαιολογικές της ομορφιές. Αυτό οφείλεται περισσότερο στην κακή κατάσταση των αρχαίων χώρων – μνημείων καθώς και στην μικρή συντήρηση αυτών. Εντούτοις

το μεγαλύτερο μέρος αυτών μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επίσκεψης, και να επιτρέψουν στον ενδιαφερόμενο να ανακαλύψει αρκετούς αρχαιολογικούς πλούτους – λιγότερο όμως διάσημους από άλλους που κατακλύζουν την Ελληνική Περιφέρεια. Οι σημαντικότεροι αρχαιολογικοί χώροι – μνημεία του Νομού Αρκαδίας είναι οι εξής :

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Μαντινείας του Δήμου Μαντινείας

Ο Αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Μαντινείας βρίσκεται 14 χλμ. από την Τρίπολη στο Μαντινειακό οροπέδιο στη θέση Παλαιόπολη, και αποτελεί ίσως τον πιο σπουδαίο αρχαιολογικό χώρο του Νομού Αρκαδίας. Η αρχαία Μαντινεία ήταν μαζί με την Τεγέα οι σημαντικότερες πόλεις της Αρκαδίας για μια μεγάλη περίοδο. Τα ερείπια της “αρχαιότατης και μεγίστης πόλεως των κατά την Αρκαδία” κατά τον Πολύβιο, αποκαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές που έγιναν το 1887-1889 από την Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει το Αρχαίο Θέατρο, τα ερείπια του ναού του Δία, το Βουλευτήριο και τα ερείπια της Αγοράς. Οι ανασκαφές του Γάλλου αρχαιολόγου Fougeres έφεραν στο φως σχεδόν ολόκληρα τα τείχη της πόλης με τους πύργους και τις πύλες (υπήρχαν 126 πύργοι και 10 πύλες), καθώς και την Αγορά, έναν ορθογώνιο χώρο, όπου κατέληγαν οι κεντρικές αρτηρίες της πόλης. Σε έναν από τους δρόμους, την οδό της Τεγέας, υπήρχε μεγάλη στοά με κίονες. Σήμερα σώζονται δέκα από αυτούς. Στις ίδιες ανασκαφές αποκαλύφθηκε αρχαίο θέατρο κοντά στην Αγορά, η σκηνή του οποίου διατηρείται σήμερα ανέπαφη. Οι ανασκαφές αποκάλυψαν επίσης τους ναούς του Ηραίου και του Σωτήρος Διός, το Βουλευτήριο, πλήθος γλυπτών (έργα και του Πραξιτέλη), που φυλάσσονται στο εθνικό Μουσείο των Αθηνών, όπως και μια Βυζαντινή εκκλησία.

Από το θέατρο έχει ανασκαφεί η σκηνή, η οποία σώζεται άθικτη, η ορχήστρα και μερικά από τα χαμηλότερα χτιστά εδώλια του κοίλου. Οι κερκίδες χαμηλά ήταν τουλάχιστον επτά. Είναι ένα από τα ελάχιστα θέατρα της κυρίως Ελλάδας που για την κατασκευή του κοίλου σχηματίστηκε τεχνητή επίχωση, επειδή η πόλη βρισκόταν σε τελείως επίπεδο χώρο. Η προσέλευση των θεατών στο κοίλο γινόταν από 4 συνολικά εισόδους που υπήρχαν στο πίσω μέρος του ημικυκλικού αναλημματικού τοίχου, του οποίου διατηρούνται μερικά μέρη. Η διάμετρος του αναλήμματος είναι 67 μ. και η ακτίνα της ορχήστρας 10,87 μ. Το αρχαίο θέατρο χρησιμοποιείται περιστασιακά σήμερα για ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων.

- Η Έπαυλη του Ηρώδη του Αττικού στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Αρκαδίας είναι η Έπαυλη του Ηρώδη Αττικού στην Εύα Δολιανών Κυνουρίας, στην περιοχή της μονής Λουκούς. Η Εύα ήταν αρχαία κώμη της Κυνουρίας από την οποία σήμερα σώζονται ελάχιστα λείψανα (*θραύσματα κεραμικής κ.λ.π.*).

Ο Ηρώδης Αττικός (103-179 μ.Χ.) υπήρξε πάμπλουτος ρήτορας, φιλόσοφος και πολιτικός αλλά και λάτρης και συλλέκτης έργων τέχνης. Ο πατέρας του Αττικός είχε ήδη στην Εύα μια μικρή έπαυλη από την οποία φαίνεται να διεύθυνε τις οικονομικές επιχειρήσεις του στην Πελοπόννησο. Σήμερα η Έπαυλη του Ηρώδη Αττικού θεωρείται ένα από τα πλουσιότερα αρχαιολογικά μνημεία της Ευρώπης. Ο πλούτος των αρχιτεκτονικών, γλυπτών και ψηφιδωτών της ευρημάτων είναι εκπληκτικός. Η Έπαυλη είναι ένα τεράστιο κτιριακό και πολεοδομικό συγκρότημα που ξεπερνά τα 20.000 τ.μ. Κτίστηκε σύμφωνα με τις αρχές της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας. Η διάταξη μάλιστα των κτισμάτων της βρίσκε-

ται σε χαρακτηριστική συμφωνία με τα κτίρια της βίλας του αυτοκράτορα Αδριανού στο Τίβολι, προς τον οποίο ο Ηρώδης θέλησε έτσι να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του για την αυτοκρατορική εύνοια που απολάμβανε.

Ο αρχαιολογικός χώρος βρίσκεται λίγο μετά τα Κάτω Δολιανά, στα αριστερά του δρόμου για το Άστρος και ακριβώς απέναντι από τη Μονή Λουκούς. Ο χώρος της Έπαυλης περιλαμβάνει αίθριο (*αυλή*) που αποτελούσε το κέντρο της έπαυλης, τεχνητή τάφρο-ποταμό, τρεις στοές με εκπληκτικά ψηφιδωτά δάπεδα, εξέδρα, Μέγαρο και λουτρικό συγκρότημα. Σώζονται ερείπια από την έπαυλη, υδραγωγείο με δύο τόξα σε πολύ καλή κατάσταση, ιερό των Νυμφών, θεμέλια οικοδομημάτων, ψηφιδωτά δάπεδα, κίονες και διάσπαρτο οικοδομικό υλικό.

Η ταύτιση της Έπαυλης έγινε το 1906 από τον αρχαιολόγο Κ. Ρωμαίο, αν και η θέση ήταν γνωστή από τον περασμένο αιώνα. Οι συστηματικές ανασκαφές άρχισαν το 1979 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα από τον Έφορο Αρχαιοτήτων Δρα Θ. Σπυρόπουλο. Τα πλούσια ευρήματα από την Έπαυλη εκτίθενται στα Αρχαιολογικά Μουσεία της Τρίπολης και του Άστρους, ενώ άλλα παραμένουν σε αποθηκευτικούς χώρους του τελευταίου.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Επισκοπής – Τεγέα στον Δήμο Τεγέας

Ο χώρος της Επισκοπής Τεγέας, είναι από τους πιο σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους της Αρκαδίας. Βρίσκεται μεταξύ των χωριών Στάδιο και Επισκοπή, στο πάρκο του Τεγεατικού Συνδέσμου. Περιλαμβάνει μνημεία από διάφορες περιόδους. Τα σημαντικότερα είναι το αρχαίο μαρμάρινο θέατρο των ελληνιστικών χρόνων, που ανέγειρε στα 175 μ.Χ. περίπου ο Αντίοχος Γ' ο Επιφανής, τμήματα της αρχαίας Αγοράς των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων,

τμήμα παλαιοχριστιανικής Βασιλικής (5ος - 6ος αιώνας μ.Χ.) που περιλαμβάνει ψηφιδωτό δάπεδο που αναπαριστά τους τέσσερις ποταμούς της Εδέμ και τους μήνες του έτους, βωμός αυτοκρατορικής λατρείας (1ος - 4ος αιώνας μ.Χ.) και τμήματα βυζαντινού οικισμού (10ος - 13ος αιώνας μ.Χ.).

Στο κοίλο του θεάτρου είναι χτισμένος ο ωραίος βυζαντινός Ναός της Παναγίας, ο οποίος οικοδομήθηκε το 1888 από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο για να αντικαταστήσει την προγενέστερη ερειπωμένη βυζαντινή βασιλική (11ου ή 12ου αιώνα) που αποτελούσε τη μητρόπολη του μεσαιωνικού Νικλίου.

Κοντά στην εκκλησία, όπως και στο εσωτερικό του παρακείμενου πάρκου σώζονται υπολείμματα μεσαιωνικών τοίχων. Στο χώρο του πάρκου, προστατευμένο από ειδικό στέγαστρο βρίσκεται το ψηφιδωτό δάπεδο με αναπαράσταση των Ποταμών της Εδέμ και των Μηνών του έτους που αποτελεί τμήμα της λεγόμενης Βασιλικής του Θύρσου. Είναι το μόνο που έχει διασωθεί από τις δύο παλαιοχριστιανικές Βασιλικές που αποκάλυψε ο καθηγητής Berard της Γαλλικής αποστολής και οποίες στο μεταξύ αφανίσθηκαν. Οι ανασκαφές ξεκίνησαν τον περασμένο αιώνα από Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή οπότε αποκαλύφθηκαν τμήμα του αρχαίου θεάτρου, λείψανο της Στοάς της αρχαίας Αγοράς και λείψανα δύο παλαιοχριστιανικών Βασιλικών. Στο διάστημα 1982-1995 έγιναν νέες ανασκαφές από τον Έφορο Αρχαιοτήτων Δρα Θ. Σπυρόπουλο, οι οποίες χρηματοδοτήθηκαν από το Ίδρυμα "ΒΙΟΧΑΛΚΟ Μ. Ν. Στασινόπουλος". Οι ανασκαφές αυτές αποκάλυψαν μεταξύ άλλων τμήμα του κοίλου του Θεάτρου, τμήμα του περιμετρικού του τείχους, την Αγορά και θεμέλια ιερού της ρωμαϊκής πε-

ριόδου. Όλος ο αρχαιολογικός χώρος είναι προσβάσιμος για τους επισκέπτες και προσφέρει σημαντικότερες πληροφορίες για την περιοχή.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Νεστάνης στον Δήμο Μαντινείας

Πάνω σε μικρό λόφο δίπλα στο χωριό Νεστάνη (*Τσιπιανά*), σώζονται τα ερείπια της Ακρόπολης της Αρχαίας Νόστιας ή Νοστέας ή Νεστάνης. Η κώμη αποτελούσε έναν από τους Δήμους της Αρχαίας Μαντινείας. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει υπολείμματα πελασγικού τείχους και τμήμα ενός πύργου. Ο περίβολος του τείχους είχε κατά διαστήματα πύργους και περιέκλειε έκταση έξι στρεμμάτων. Διακρίνεται η πύλη της ακρόπολης της κώμης. Στην κορυφή του λόφου υπάρχουν πέντε ογκόλιθοι οι οποίοι εικάζεται ότι ήταν βάσεις ανακτόρου. Η κώμη ήκμασε από τον 5ο μέχρι τον 3ο αιώνα π. Χ. Τα λείψανα του τείχους στην πύλη χρονολογούνται στο 465 π.Χ. Ο αρχαιολογικός χώρος είναι σήμερα επισκέψιμος.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Μεγαλόπολης στον Δήμο Μεγαλόπολης

Ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Μεγάλης Πόλης βρίσκεται 3 χιλιόμετρα έξω από την σημερινή πόλη της Μεγαλόπολης, κοντά στο δρόμο Μεγαλόπολης-Καρύταινας, και 35 χλμ. από την Τρίπολη. Κοντά κυλά ο ποταμός Ελισσών που εκβάλλει στον Αλφειό. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει το μεγαλύτερο αρχαίο ελληνικό θέατρο, το Θερσίλειο Βουλευτήριο και λείψανα της αρχαίας Αγοράς στην οποία περιέχονται τα Ιερό του Διός και του Σωτήρος, η Φιλίππειος Στοά και η Στοά Μυρόπολις. Κεντρικό μνημείο είναι το Αρχαίο Θέατρο, το οποίο αποτελεί μεγάλη μαρτυρία της κραταιάς Αρκαδικής Ομοσπονδίας και της πανίσχυρης Μεγάλης Πόλεως, της νεώτερης πόλης της αρχαίας Αρκαδίας, που

γνώρισε αίγλη και μεγαλείο, αλλά χάθηκε μέσα σε δύο αιώνες. Όπως μας πληροφορεί ο Πausανίας, “*Ἡ δε επέκεινα του ποταμού μοίρα η κατά μεσηβρίαν παρείχεται ες μνήμην θέατρον μέγιστον των εν τη Ελλάδι*” (Paus. VIII 32.1), το θέατρο ήταν το μεγαλύτερο και αρχαιότερο θέατρο της αρχαίας Ελλάδας. Κατασκευάστηκε από τον Αργεΐτη Πολύκλειτο λίγο μετά το 370 π.χ. Το κοίλο είχε διάμετρο 145 μ., ενώ η ορχήστρα του 30 μ. περίπου. Θεωρείται ότι το κοίλο περιελάμβανε δύο διαζώματα, με 20 σειρές εδωλίων στα δύο κατώτερα μέρη του και 17 στο ανώτερο μέρος. Κατόπιν τούτου υπολογίζεται πως η χωρητικότητά του ήταν 18.200 θεατές περίπου. Το θέατρο είχε σχεδιαστεί τόσο μεγάλο για να εξυπηρετεί τις συγκεντρώσεις των αντιπροσώπων των συνοικισμένων στην Μεγαλόπολη 40 αρκαδικών πόλεων καθώς και όλων των Αρκάδων που ήθελαν να παρευρεθούν σ’ αυτές.

Το 1890 αποκαλύφθηκαν από τις ανασκαφές του Βρετανικού Ινστιτούτου (1890 – 1891), η ορχήστρα, το προσκήνιο, μέρος της προεδρίας, οι χαμηλότερες λίθινες κερκίδες, τα επιβλητικά αναλήμματα των παρόδων και τα θεμέλια της σκηνοθήκης. Σήμερα στο χώρο του Θερσίλιου νεώτερες ανασκαφές είναι σε εξέλιξη.

Συνέχεια του θεάτρου, στη βόρεια πλευρά είναι το Θερσίλειο Βουλευτήριο της Αρκαδικής Ομοσπονδίας (*Κοινού των Αρκάδων*) και η Αρχαία Αγορά. Οι ανασκαφές έχουν αποκαλύψει υπολείμματά τους. Το Θερσίλιο στηριζόταν σε μαρμαρίνους στύλους και χωρούσε 6.000 άτομα καθιστά και 10.000 όρθια. Υπολογίζεται επίσης ότι το τείχος της αρχαίας πόλης είχε μήκος 8.850 μέτρα.

Μετά από πολλά χρόνια αδράνειας της πολιτείας για την υποστύλωση και συντήρηση του θεάτρου - μάλιστα μέρος του κοίλου του υπέστη κατολίσθηση πριν

από μερικά χρόνια - είναι ήδη σε εξέλιξη αναστηλωτικές εργασίες στον χώρο της εισόδου του. Αν και το έργο έχει από πολύ καιρό υπαχθεί σε χρηματοδοτούμενο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα (*Unesco*), οι εργασίες για τη στερέωση των αναλημμάτων έχουν καθυστερήσει.

- Η Αρχαία Ασέα στον Δήμο Βαλτετσίου

Βόρεια της Κάτω Ασέας Μαντινείας, στο λόφο Παλιόκαστρο, σώζονται τα ερείπια από την ακρόπολη της αρχαίας Ασέας καθώς και λείψανα των τειχών της πόλης, που ερευνήθηκε από ομάδα Σουηδών αρχαιολόγων. Η πόλη εγκαταλείφθηκε κατά την ρωμαϊοκρατία και ξανακατοικήθηκε τον 15ο αιώνα μ.Χ. Στην ίδια θέση υπάρχουν και ίχνη κατοίκησης από τους νεολιθικούς έως τους μεσοελλαδικούς χρόνους. Έχουν ανακαλυφθεί επίσης και αρχαίοι τάφοι.

Οι ανασκαφές αποκάλυψαν οικοδομικά λείψανα ελληνοιστικών κυρίως χρόνων και ενός ναού καθώς και άλλα ευρήματα, τα οποία εκτίθενται στα αρχαιολογικά μουσεία της Τρίπολης, της Τεγέας και του Ναυπλίου. Βρέθηκαν επίσης και χάλκινα νομίσματα τα οποία σήμερα εκτίθενται στο Νομισματικό Μουσείο της Αθήνας. Σημαντικό και εξαιρετικής πλαστικής τέχνης είναι ακέφαλο μαρμάρινο άγαλμα καθήμενης θεάς (*του 6ου αι. π.Χ.*) που βρέθηκε στην αρχαία Ασέα. Πιθανολογείται ότι πρόκειται για τη θεά Αθηνά και χρονολογείται από το 510 π.Χ. Φαίνεται ότι είναι έργο του Αθηναίου γλύπτη Ενδοίου. Το άγαλμα εκτίθεται στο Παναρκαδικό αρχαιολογικό μουσείο Τρίπολης.

Στην κορυφή υψώματος του προφήτη Ηλία λίγο έξω από την Ασέα, με εκπληκτική θέα στο οροπέδιο, βρίσκονται λείψανα (*βάση*) αρχαίου ναού που δεν έχει ακόμα με βεβαιότητα ταυτισθεί. Πιθανολογείται ότι ανήκει στην Αθηνά ή στον

Ποσειδώνα. Διάσπαρτα οικοδομικά μέλη υπάρχουν στο γύρω χώρο. Η πρόσβαση γίνεται από την πάνω Ασέα με χωματόδρομο. Στην θέση αυτή πραγματοποιήθηκαν ανασκαφές το 1936 από τον Σουηδό αρχαιολόγο Ερρίκο Χόλμπεργκ. Εκτός από το ναό ανακαλύφθηκαν και ερείπια κτισμάτων νεολιθικής εποχής τα οποία δεν μπορούν να καθοριστούν σαφώς καθώς και διάφορα κεραμικά ευρήματα τα οποία μαρτυρούν ότι η περιοχή κατοικήθηκε στην νεολιθική εποχή πριν από 3.000 χρόνια περίπου.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Γορτυνίας στον Δήμο Γορτυνίας

Ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Γόρτυνος βρίσκεται στη δεξιά όχθη του ποταμού Λούσιου, σε μαγευτική τοποθεσία, στην έξοδο του φαραγγιού του. Είναι οδικά προσιτός από τα χωριά Ελληνικό (6 χλμ.) και Ατσίχολος (4 χλμ.), όπως και από τη Μονή Προδρόμου.

Η Αρχαία Γόρτυς υπήρξε μια σημαντική αρκαδική πόλη κατά την αρχαιότητα. Ακόμα και σήμερα τα ερείπιά της συνεχίζουν να έλκουν το ενδιαφέρον και το θαυμασμό του επισκέπτη, σε συνδυασμό με τη φυσική ομορφιά και γαλήνη του τοπίου.

Η αρχαία Γόρτυς ανεσκάφει από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή τα έτη 1940-1943, 1947-1948, και 1951-1956. Οι ανασκαφές απεκάλυψαν δύο αμυντικές οχυρωματικές περιβόλους, δύο σημαντικά Ασκληπιεία, δύο περίπτερους ναούς, και εξελιγμένες για την εποχή λουτρικές και ιαματικές εγκαταστάσεις του 4ου-3ου αιώνα π.Χ. Η αρχαία πόλη ήταν χτισμένη ακριβώς δίπλα από το Λούσιο, σε υψόμετρο που ξεκινάει από 340 μ., και στο χώρο της περιελάμβανε το ναό του

Ασκληπιού και τα ιαματικά λουτρά (4 χλμ. βορειοανατολικά του Ατσίχολου). Οι ακροπόλεις της (του 4ου π.Χ. αιώνα) είχαν μεγάλη και ισχυρή περιείχιση και βρισκόντουσαν η μια κοντά στην άλλη, σε υψόμετρο που φτάνει τα 480 μέτρα, νότια του ναού του Ασκληπιού και των ιαματικών λουτρών (2,5 χλμ. βορειοανατολικά του Ατσίχολου). Η κυριότερη είχε μήκος 425 μ. περίπου και πλάτος 100-160 μ., και τρεις πύλες.

Σώζονται ερείπια του ναού του Ασκληπιού, των εγκαταστάσεων των λουτρών και στοάς και από τη μια ακρόπολη 4-6 σειρές λίθων και τμήματα πύργων. Επίσης μέσα και έξω από τους οχυρωματικούς περιβόλους υπάρχουν λείψανα δημόσιων οικοδομημάτων, ιερών και κατοικιών. Εύκολη είναι η πρόσβαση μόνο για το Ασκληπιείο. Τα αρχαιολογικά ευρήματα από την περιοχή χρονολογούνται από τα Γεωμετρικά χρόνια μέχρι και τη Βυζαντινή περίοδο και καταδεικνύουν μια σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα σε μια μεγάλη χρονική περίοδο, κύρια όμως στην Κλασική και στην Ελληνιστική εποχή. Η σημαντικότερη περίοδος της ακμής της αρχαίας πόλης εντοπίζεται στον 4^ο π.Χ. αιώνα. Επίσης οι ανασκαφές έδειξαν ότι η πόλη καταστράφηκε τον 2^ο μ.Χ. αιώνα.

Ο ναός του Ασκληπιού ήταν περιλαμπρός και φημισμένος, όπως και τα ιαματικά λουτρά. Ο Πausanίας αναφέρει ότι στην πόλη υπήρχε ναός του Ασκληπιού που τον στόλιζαν λατρευτικά αγάλματα του Ασκληπιού και της Υγείας, κατασκευασμένα από πεντελικό μάρμαρο, έργα του Παριανού γλύπτη Σκόππα. Αναφέρει επίσης ότι όταν κατέβηκε ο Μ. Αλέξανδρος στην Πελοπόννησο, πέρασε από την Γόρτυνα για να προσκυνήσει, αφιερώνοντας την πανοπλία και το δόρυ του στο ναό.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Λυκοσούρας – Ιερό της Δέσποινας στον Δήμο Μεγαλόπολης

Η Λυκόσουρα, ήταν η ιερότερη και αρχαιότερη πόλη των Αρκάδων. Ιδρύθηκε από το μυθικό βασιλιά Λυκάωνα, γιο του Πελασγού. Σύμφωνα με τις παραδόσεις η πόλη εθεωρείτο σαν η αρχαιότερη στην ηπειρωτική γη και τα νησιά. Την πόλη επισκέφτηκε ο Πausanίας, και μάλιστα έγραψε ότι είναι η πρώτη πόλη που είδε ο ήλιος:

"πόλεων δε, οπόσας επί τη ηπίρω έδειξε γη και εν νήσοις, Λυκόσουρα εστί πρεσβυτάτη, και ταύτην είδεν ο ήλιος πρώτην. Από ταύτης δε οι λοιποί ποιείσθαι πόλεις μεμαθήκασιν άνθρωποι" (Από όλες τις πόλεις που εμφάνισε η γη στην ήπειρο και στα νησιά, η Λυκόσουρα είναι η αρχαιότερη, και αυτή είδε πρώτη ο ήλιος, από αυτή δε εδώ έχουν μάθει οι άλλοι άνθρωποι να φτιάχνουν πόλεις.) (Paus. H' 38.1)

Η αρχαία πόλη ήταν χτισμένη σε λόφο κοντά στο σημερινό χωριό Λυκόσουρα. Σήμερα σώζονται ελάχιστα λείψανα του τείχους της ακρόπολης του 4^{ου} –5^{ου} αιώνα π.Χ. Στην πόλη υπήρχαν ιερό της Δέσποινας, το άλσος της Δέσποινας, Λουτρά, βωμός, ιερό του Πάνα με αγάλματα του Πάνα, του Απόλλωνα, της Αθηνάς και της Αφροδίτης, καθώς και ιδιαίτερο ιερό της Αθηνάς. Το ιερό της Δέσποινας βρίσκεται ανατολικά, στο λόφο Τερζή.

Η θέση της πόλης, πραγματικά προνομιακή, δείχνει ότι δεν επιλέχτηκε τυχαία από τον ιδρυτή της που φέρεται ότι ήταν ο ίδιος ο βασιλιάς Λυκάων.

Ο αρχαιολογικός χώρος της αρχαίας Λυκόσουρας βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Αρκαδίας, στην ανατολική πλευρά του Λυκαίου όρους, μέσα σε καταπράσινο και ειδυλλιακό περιβάλλον. Απέχει 49 χλμ. από Τρίπολη και 12 χλμ.

από την Μεγαλόπολη. Το ιερό της Δέσποινας στη Λυκόσουρα ήταν ένα σύμπλεγμα βωμών και ναών αφιερωμένων σε διάφορες θεότητες. Όμως κορυφαία ήταν ο ναός και το μέγαρο της Δέσποινας. Ο αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει ναό, περίβολο, το "μέγαρο", μεγάλη στοά, υπολείμματα Λουτρών, και τους βωμούς της Δέσποινας, της Δήμητρας και της Μεγάλης Μητρός. Τα σωζόμενα ερείπια είναι του 2^{ου} αι. π.Χ. Στο ναό της Δέσποινας υπήρχε το βάθρο του περιφήμου "συντάγματος" του Μεσσήνιου γλύπτη Δαμοφώντα (*σύμπλεγμα των κολοσσιαίων αγαλμάτων της Αθηνάς, της Δήμητρας, της Αρτέμιδας και του τιτάνα Ανύτου*) του 2^{ου} π.Χ. αιώνα. Το μέγαρο της Δέσποινας, ένα όμορφο οικοδομημα-βωμός, ήταν ένας ιερός χώρος όπου γίνονταν τελετουργίες και μυστηριακές θυσίες. Νοτιοδυτικά του μεγάρου υπάρχει κρηνικό κτίσμα από μεγάλες ορθογωνισμένες πέτρες. Μέσα στον αρχαιολογικό χώρο βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο Λυκόσουρας. Οι ανασκαφές έγιναν το 1903 από την Αρχαιολογική Επιτελεία.

- Το Αρχαίο Παλλάντιο στον Δήμο Τριπόλεως

Κοντά στο χωριό Παλλάντιο (7 χλμ. από Τρίπολη), ΒΔ της λίμνης Τάκας και πάνω σε έναν ειδυλλιακό κατάφυτο λοφίσκο όπου είναι η σημερινή εκκλησία του Αγίου Ιωάννη βρίσκονται τα λιγοστά λείψανα της ακρόπολης της αρχαίας πόλης Παλλάντιον που ήκμασε στην αρχαιότητα. Από την πόλη αυτή ξεκίνησαν άποικοι με επικεφαλής τον Εύανδρο που ίδρυσαν τη Ρώμη. Για τον λόγο αυτόν ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αντωνίνος Πίος ανακήρυξε την πόλη ανεξάρτητη και προνομιούχο. Από το αρχαίο Παλλάντιο ελάχιστα ευρήματα σώζονται. Στον λόφο υπάρχουν λιγοστά λείψανα τεσσάρων ναών των αρχαϊκών χρόνων, ένας εκ των οποίων στην πλαγιά του λόφου. Στην πεδιάδα κάτω από το λόφο, στη θέση

"Μπατάκι", υπάρχουν τα λείψανα δύο παλαιοχριστιανικών βασιλικών με εντοιχισμένα αρχαία αρχιτεκτονικά μέλη. Η σημαντικότερη από αυτές είναι του 6ου αιώνα και αφιερωμένη στον Άγιο Χριστόφορο.

- Τα Αρχαϊκά τείχη Άστρους στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Βόρεια του κάστρου του Παράλιου Άστρους και πάνω στο ύψωμα που σχηματίζεται στη μικρή χερσόνησο, διακρίνονται λείψανα αρχαϊκών τειχών. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, πρόκειται για τείχος που ξεκίνησαν να χτίζουν οι Αιγινήτες οι οποίοι μετοίκησαν στην περιοχή, αλλά τελικά το άφησαν ημιτελές. Στο σημείο αυτό οδηγεί μονοπάτι.

- Το Ιερό Αλέας Αθηνάς στον Δήμο Τεγέας

Ο ναός της Αλέας Αθηνάς ήταν ο μεγαλύτερος της Πελοποννήσου μετά τον ναό του Ολυμπίου Διός στην Ολυμπία και από τα σημαντικότερα ιερά κτίσματα της αρχαιότητας. Βρίσκεται στην Τεγέα στο χωριό Αλέα 10 χλμ. από την Τρίπολη. Το σημαντικότερο μνημείο του αρχαιολογικού χώρου είναι το Ιερό της Αλέας Αθηνάς. Το Ιερό του ναού της Αλέας Αθηνάς είναι κτίσμα του α' μισού του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Είναι ναός δωρικός περίπτερος (4x14) και κατά την αρχαιότητα ήταν μεγαλοπρεπής και περιλάμπρος, όπως και απαραβίαστο άσυλο. Τον έκτισε μάλλον ο Αλεός, γιος του βασιλέως της Τεγέας Αφειδαντος. Ο ναός ήταν κτισμένος στο νοτιοδυτικό άκρο του οχυρωτικού περιβόλου της αρχαίας πόλης. Κατασκευάστηκε από ντόπιο μάρμαρο των Δολιανών και αποτελείται από πρόδρομο, σηκό και οπισθόδομο. Τα θεμέλια που σώζονται είναι από αμυγδαλόλιθο, ένα ορυκτό που βγαίνει στην περιοχή. Οι ανασκαφές απεκάλυψαν πως στην ίδια θέση υπήρχε ιερό και λατρεία θεάς από τα μυκηναϊκά χρόνια, αφού κάτω από τον ναό βρέθηκαν λείψανα ναού των αρχαϊκών χρόνων.

Στα αετώματα του ναού παριστάνονταν μυθολογικά θέματα, όπως το κυνήγι του Καλυδωνίου Κάπρου και η διαμάχη του Τήλεφου με τον Αχιλλέα. Σημαντικά τμήματα τους εκτίθενται στο Μουσείο Τεγέας σε ειδική αίθουσα. Εξαιρετικής τέχνης κεφαλή κόρης που έχει ευρεθεί στο χώρο του ιερού, θεωρείται ότι ανήκει στη θεά Υγεία, κόρη του Ασκληπιού, και εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Οι ανασκαφές στο Ιερό της Αλέας Αθηνάς άρχισαν στα τέλη του περασμένου αιώνα, πρώτα από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και στη συνέχεια από τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών. Συνεχίσθηκαν με διαλείμματα μέχρι τη δεκαετία του 1930. Εκτός από το αρχαίο ναό, αποκαλύφθηκαν δίπλα - και είναι σήμερα ορατά - και λείψανα παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Οι ανασκαφές ξανάρχισαν το 1990 από το Νορβηγικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και την Ε' Εφορεία Προϊστορικών - Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Δεν έχει γίνει ακόμα προσπάθεια μερικής αναστήλωσης του ναού. Το αρχαίο ιερό απασχολεί όμως και σήμερα σε μεγάλο βαθμό τους αρχαιολόγους και ερευνητές. Ο αρχαιολογικός χώρος είναι σήμερα επισκέψιμος. Ο δρόμος που περνά δίπλα από αυτόν καταλήγει στο (αρχαιολογικό) πάρκο της παλαιάς Επισκοπής Τεγέας και στον ομώνυμο αρχαιολογικό χώρο.

- Ο Αρχαίος Ορχομενός στον Δήμο Λεβιδίου

Στην αριστερή πλευρά του δρόμου από Λεβίδι προς Κάνδηλα βρίσκεται η αρχαία αρκαδική ακρόπολη του Ορχομενού, πάνω σε ύψωμα που δεσπόζει της μοναδικού κάλους πεδιάδας του Λεβιδίου. Ο Όμηρος την ανέφερε ως “πολύμη-

λον”, που σημαίνει “πλούσια σε πρόβατα”. Πρωτοκατοικήθηκε στα Γεωμετρικά χρόνια. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν το κέντρο της Αρκαδίας και μέχρι τον 5^ο π.Χ. αιώνα εθεωρείτο και έδρα των βασιλέων της. Ο Πausanias όταν την επισκέφτηκε βρήκε την πόλη σε παρακμή.

Η ακρόπολη βρίσκεται στην κορυφή του βουνού, όπου υπάρχουν ερείπια του ναού της Αρτέμιδος, της αγοράς και των τειχών. Υπάρχει επίσης αξιόλογο αρχαίο θέατρο του 3^{ου} π.Χ. αιώνα που διατηρείται σε καλή κατάσταση και που ήλθε στο φως από ανασκαφές της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Διατηρούνται θεμέλια σκηνικής κατασκευής, μέρος του κοίλου με 13 σειρές χτιστά ειδώλια, τμήμα της προεδρίας, στα κράσπεδα της ορχήστρας λίθινο κυλινδρικό βάθρο, δύο λίθινοι θρόνοι με ανάγλυφα και ανάλημμα της δεξιάς παρόδου. Όπως μαρτυρούν επιγραφές, το θέατρο φιλοξενούσε και αγώνες προς τιμήν του Διονύσου. Στην αρχαιότητα υπήρχε κοντά στην πόλη ξόανο της Άρτεμης τοποθετημένο σε ένα μεγάλο κέδρο. Για τον λόγο αυτό η θεά ονομαζόταν θεά Κεδρεάτις. Αξιοθέατο αποτελεί επίσης η πηγή, από όπου υδρεύονταν τα ιερά του Ποσειδώνα και της Αφροδίτης. Παλαιότερα στο αρχαίο θέατρο λάμβαναν χώρα το καλοκαίρι θεατρικές παραστάσεις. Ο αρχαιολογικός χώρος απέχει 30 χλμ. από Τρίπολη και 8 χλμ. από Λεβίδι.

- Ο αρχαιολογικός χώρος Ελύμια στον Δήμο Λεβιδίου

Πρόκειται για το χώρο στον οποίο τοποθετείται η αρχαία πόλη της Ελύμια, στην οποία υπήρχε ο ναός της Υμνίας Αρτέμιδας. Στη θέση αυτή βρίσκεται σήμερα το εκκλησάκι της Παναγίας.

- Το Ιερό της Δήμητρας και της Κόρης στον Δήμο Τεγέας

Στο ύψωμα όπου σήμερα είναι χτισμένο το χωριό Άγιος Σώστης κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Παλαιάς Επισκοπής Τεγέας, τοποθετείται από αρκετούς ερευνητές η ακρόπολη της αρχαίας Τεγέας. Στην κορυφή του λόφου έχουν ανασκαφεί από τον Κ. Ρωμαίο λείψανα του ιερού της Δήμητρος και της Κόρης. Έχουν αποκαλυφθεί ο περίβολος του ιερού, καθώς και ένα χάσμα ημικυκλικού σχήματος και βάθους δύο μέτρων, το οποίο εικάζεται ότι ήταν ο χώρος λατρείας του ιερού. Η θέση του ιερού είναι στην πλατεία του χωριού.

- Η Αρχαία Ανθήνη στον δήμο Β.Κυνουρίας

Στην παραλία του Αγίου Ανδρέα και δίπλα στη θάλασσα υπάρχει βραχώδης λόφος, το "νησί του Άγιου Ανδρέα", με λείψανα αρχαίου οχυρωμένου οικισμού. Διακρίνονται υπολείμματα οχυρωματικών τειχών δίπλα από το δρόμο πρόσβασης στην περιοχή και στην πλαγιά του λόφου. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη ο οικισμός ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Ανθήνη. Σώζονται τμήματα από τον εξωτερικό περίβολο με πύργους του 5^{ου} – 4^{ου} αιώνα π.Χ. Αργότερα η πόλη μεταφέρθηκε χαμηλότερα προς τη θάλασσα, όπου σώζονται υστερορωμαϊκά ερείπια και συμπληρωματική οχύρωση από τους βυζαντινούς χρόνους. Κοντά στο κάστρο σώζεται μισοκατεστραμένο τοξωτό λιθόκτιστο γεφύρι.

- Η Αρχαία Γλυππία στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Ανάμεσα στα χωριά Άγιος Βασίλης και Πλατανάκι της Κυνουρίας, στην περιοχή όπου βρίσκεται χαρακτηριστικός μεσαιωνικός πύργος, τοποθετείται η αρχαία κώμη Γλυππία και το κάστρο της. Μαρτυρία για την ύπαρξή της αποτελούν διάσπαρτα υπολείμματα, όπως θραύσματα από κεραμική και αρχαία αγγεία, όπως

και τμήμα αρχαίου αγάλματος στην είσοδο της παρακείμενης εκκλησίας της Παλαιοπαναγιάς.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Λυκαίου Όρους – Ιερό Λυκαίου Διός στον Δήμο Μεγαλόπολης

Όλοι οι γενεαλογικοί και πολλοί θρησκευτικοί μύθοι και λατρευτικά έθιμα των αρχαίων Αρκάδων έχουν την προέλευσή τους στο όρος Λύκαιο που δεσπόζει στα δυτικά της πεδιάδας της Μεγαλόπολης.

Στην αρχαιότητα το όρος Λύκαιο υπήρξε μεγάλο θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο και συγκέντρωνε όλα τα Αρκαδικά φύλα, αλλά και κατοίκους από όλη την Πελοπόννησο.

Ο αρχαιολογικός χώρος του Λυκαίου Διός βρίσκεται κοντά στο χωριό Άνω Καρυές 30 χλμ. από τη Μεγαλόπολη. Τα σημαντικότερα μνημεία του είναι το τέμενος του Λυκαίου Διός με το Βωμό και τον περίβολό του, κοντά στην κορυφή του Λυκαίου, και το Στάδιο, ο Ιππόδρομος, οι Δεξαμενές, οι Κρήνες και οι Ξενώνες που βρίσκονται σε ένα μικρό και γαλήνιο οροπέδιο ("Κάτω Κάμπος" ή "Ελληνικό") 3 χλμ. χαμηλότερα. Οι ανασκαφές στο χώρο του Λυκαίου έγιναν το 1903 από την Αρχαιολογική Εταιρεία, με υπεύθυνο τον αρχαιολόγο Κ. Κουρουνιώτη. Το Ιερό του Διός, στην κορυφή "Προφήτης Ηλίας" του Λυκαίου, ήταν απέριπτο και λιτό. Σώζονται αναλημματικοί τοίχοι και βωμός-τύμβος από χώμα, το "χώμα γής του Πausανία", όπου γινόντουσαν θυσίες στο Δία, με σχήμα στρογγυλού αλωνιού και διαμέτρου 30 μ. και ύψους 1.5 μ. Κάτω από το βωμό υπάρχουν δύο βάσεις κίωνων οι οποίες στήριζαν κατά την παράδοση δύο χρυσούς αετούς

που κοιτούσαν συμβολικά ο ένας προς την ανατολή και ο άλλος προς την δύση. Το τέμενος ήταν άβατο - μόνον ο ιερέας είχε δικαίωμα να εισχωρήσει - αφού η λατρεία και οι μυσταγωγίες εδώ ήταν απόκρυφες. Στο οροπέδιο υπήρχε μικρός ναός αφιερωμένος στον Πάνα και άλσος δένδρων. Δίπλα, στο Στάδιο και στον Ιπποδρόμο γίνονταν τα Αρχαία Λύκαια που περιελάμβαναν αθλητικούς και ιπποδρομιακούς αγώνες. Σήμερα σώζονται διάσπαρτα μερικά λίθινα εδώλια και βάσεις ανδριάντων.

Η οδική πρόσβαση στον αρχαιολογικό χώρο γίνεται από ομαλό επαρχιακό δρόμο που περνάει από τα χωριά Λυκόσουρα, Λύκαια και Άνω Καρυές. Στο στάδιο οδηγεί χωματόδρομος από τις Άνω Καρυές (3 χλμ.), ενώ προς το ιερό υπάρχει διασταύρωση λίγο πριν από αυτό.

- Η Ακρόπολη Κάστρου Τυρού στον Δήμο Απόλλωνος

Πάνω και νότια από τη σημερινή Παραλία Τυρού και Σαπουνακαΐικων υψώνεται ο λόφος Κάστρο με λείψανα αρχαίου οχυρωμένου οικισμού στην κορυφή του. Η οχύρωση ξαναχτίστηκε στις αρχές του 3^{ου} αιώνα π.Χ. Σύμφωνα με τον καθηγητή Κ.Ρωμαίο ο οποίος έκανε ανασκαφές στην περιοχή, τα ερείπια στο Κάστρο ταυτίζονται με την αρχαία κώμη Τύρο, την οποία αναφέρει ο Στέφανος Βυζάντιος, χωρίς να υποδεικνύει τη θέση της. Στη θεώρησή του αυτή κατέληξε ο Ρωμαίος βασιζόμενος στις επιγραφές που βρήκε σε συνδυασμό με το επίθετο Τυρίτας, που είχε εδώ ο Απόλλων. Το τείχος περιβάλλει την κορυφή του λόφου, η οποία στο ψηλότερο σημείο της είναι βραχώδης και ανώμαλη. Σώζεται κυρίως στη βόρεια πλευρά του λόφου, σε μήκος 300 μ. περίπου με 4 τετράγωνους πύργους κι έναν ημικυκλικό. Έχει τοιχοδομία πολυγωνική αλλά όχι επιμελημένη

με αδρά δουλεμένη την εξωτερική επιφάνεια των λίθων και σε μερικά σημεία σώζεται σε ύψος 4 μέτρα. Ένας πύργος της βόρειας πλευράς έχει μήκος μετώπου 4,80 μ., εξέχει από το τείχος 3,30 μ. και διασώζει 6 στρώσεις λίθων συνολικού ύψους 3 μ.. Ένας λίθος στην κατώτατη στρώση του ίδιου πύργου έχει μήκος 2,45 μ., ύψος 0,80 μ., πάχος 0,90 μ. Το πάχος του τείχους είναι 2,30 μ. και σύμφωνα με την τοιχοδομία του μπορεί να χρονολογηθεί στις αρχές του 3^{ου} αιώνα π.Χ. Μέσα στον οχυρωτικό περίβολο βρέθηκαν λίθινοι τριπτήρες και όστρακα ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων. Σημειώνουμε τμήμα από βάση άβαφου σκυφού τεφρού πηλού, άλλο από βάση μικρού σκυφού με μαύρο χρώμα εξωτερικά και κόκκινο εσωτερικά και λαιμό άβαφου αμφορέα. Στο δημαρχείο Λεωνιδίου βρίσκονται μια πήλινη πυραμιδόσχημη αγνίθα, ένα θραύσμα κυφού με δικτυωτή διακόσμηση του 2^{ου} μισού του 4^{ου} αι. π.Χ. και λίγα όστρακα από μελαμβαφή και άβαφα αγγεία.

- Το Ιερό Απόλλωνα Τυρίτα στον Δήμο Απόλλωνος

Στην κορυφή υψώματος του Προφήτη Ηλία, πάνω από το χωριό Πέρα Μέλανα της Κυνουρίας (80 χιλ. από Τρίπολη), υπάρχουν λείψανα του ιερού του θεού Απόλλωνα Τυρίτα, του σημαντικότερου από τα ιερά της αρχαίας Κυνουρίας.

Πάνω στα θεμέλια του αρχαίου ιερού έχει κτισθεί το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία. Έχουν αποκαλυφθεί ίχνη μικρού ναού του 6^{ου} αιώνα π.Χ., τετράγωνος βωμός, αναλημματικός τοίχος του 4^{ου} αιώνα π.Χ., δωρικό κιονόκρανο και επιστύλιο και δισκοειδή ακρωτήρια λακωνικού τύπου, Επίσης βρέθηκαν και άλλα μικρότερα ευρήματα, πήλινα και χάλκινα, μεταξύ των οποίων αρκετά αναθήματα διαφόρων περιόδων. Τα περισσότερα από τα τελευταία είναι των αρχαϊκών χρό-

νων. Στα πλέον αξιόλογα ευρήματα περιλαμβάνονται χάλκινο αγαλμάτιο ταύρου που φέρει την επιγραφή "ΑΠΕΛΟΝ ΚΛΕ", χάλκινη λεοντόσχημη πόρπη με την επιγραφή "ΑΠΟΛΟΝΟΣ ΕΜΙ", χάλκινη φιάλη με την επιγραφή "ΑΠΕΛΟΝ ΤΥΡΙΤ[ΑΣ]" στο χείλος της και χάλκινο ανδρικό αγαλμάτιο με επιγραφή "ΑΠΕΛΟΝ ΤΥΡΙΤΑΣ".

- Η Αρχαία Θεισόα στον Δήμο Δημητσάνας

Κοντά στο χωριό Καρκαλού, στη θέση Παλαιοκάτουνα, και στο δρόμο για το χωριό Ράδου βρίσκονται διάσπαρτα τα ερείπια της αρχαίας πολίχνης Θεισώας. Αρχαιολογικές ανασκαφές που έγιναν το 1911 αποκάλυψαν υπολείμματα της ακρόπολης της αρχαίας κώμης, λείψανα οχυρωματικού περιβόλου, του αρχαίου ιερού του "Μεγάλου Θεού" (*αφιερωμένου μάλλον στον Δία που σχετίζεται άμεσα με τον Λούσιο*), δύο άλλων οικοδομημάτων κοντά στο ιερό, όπως επίσης και οικοδομημάτων ρωμαϊκών και ελληνοιστικών χρόνων. Επίσης στο χώρο βρέθηκε ένα χάλκινο ειδώλιο του 3^{ου} αι. π.Χ.

- Η Αρχαία Κλείτωρ στον Δήμο Κλείτορος

Η αρχαία πόλη Κλείτωρ ήταν αρκαδική πόλη κατά την αρχαιότητα και βρισκόταν μεταξύ Φενεού και Ψωφίδας. Ερείπια της πόλης υπάρχουν και διακρίνονται στη σημερινή θέση "Παλαιόπολη". Στη βορειοδυτική πλαγιά της Κόντρας διακρίνεται καθαρά η θέση του θεάτρου της αρχαίας πόλης. Ο αρχαιολόγος Παπανδρέου, που ερεύννησε τον αρχαιολογικό χώρο, βρήκε στη θέση αυτή κομμάτι λίθινου λαξευτού εδωλίου.

- Το Αρχαίο Μεθύδριο στον Δήμο Βυτίνας

Σε ορεινή και ερημική τοποθεσία στο Μαίναλο κοντά στα χωριά Πυργάκι και Μεθύδριο (5 χλμ. από την Βυτίνα) βρίσκονται τα λιγοστά υπολείμματα του Αρχαίου Μεθυδρίου, αρχαίας αρκαδικής κώμης. Ο αρχαιολογικός χώρος βρίσκεται κοντά στο δρόμο που οδηγεί στο χωριό Μεθύδριο. Τρία χιλιόμετρα περίπου δυτικά του Μεθυδρίου, στη θέση Πετροβούνι, ΒΑ της διακλάδωσης για τα Μαγούλιανα βρέθηκαν αξιόλογα υπολείμματα αρχαίου ναού, της Μεθυδριάδας. Πρόκειται για τα θεμέλια αρχαίου ναού, λίγα μόλις μέτρα νότια της χριστιανικής εκκλησίας της Παναγίας, που διακρίνεται δεξιά. Ο πρώτος που ανακάλυψε τα ερείπια ήταν ο Άγγλος Ληκ το 1805, ο οποίος αναφέρει ότι οι χωρικοί τα ονόμαζαν "Παλάτια". Από τον Ιούνιο του 1910 πραγματοποίησε ανασκαφές και έρευνες στο χώρο ο Φ. Χίλλερ φον Γκαίρτριγγεν. Ο ναός της ελληνιστικής περιόδου επικάθεται επί άλλου αρχαιότερου κτίσματος. Οι διαστάσεις του μετρήθηκαν 16,50 μέτρα το μέγιστο μήκος και 8,40 μέτρα το μέγιστο πλάτος. Η πρόσοψη είναι στραμμένη προς την Ανατολή, όπως άλλωστε συνηθίζονταν στους αρχαίους ναούς. Ήταν πέραν πάσης αμφιβολίας ναός "επί παραστάσιν", δηλαδή ανήκε στον πιο απλό τύπο ναού. Στο χώρο βρέθηκαν αρκετά πήλινα ευρήματα και ένα ορειχάλκινο σύμπλεγμα αποτελούμενο από τέσσερις κριοκέφαλες αρσενικές μορφές. Το έργο είναι αφελές, τραχείας εκτελέσεως και άκομψο. Εικάζεται ότι οι μορφές αυτές χορεύουν προς τιμήν του θεού Ερμή, τον πανάρχαιο αρκαδικό θεό των κριών.

- Η Αρχαία Πολίχνη στον Δήμο Λεωνιδίου

Σύμφωνα με τον καθηγητή Κ.Α. Ρωμαίο, η αρχαία κώμη Πολίχνη που μνημονεύεται από τον αρχαίο ιστορικό Πολύβιο τοποθετείται στην περιοχή του χωριού

Πούλιθρα της Κυνουρίας. Η ακρόπολη της αρχαίας πόλης, λείψανα της οποίας σώζονται μέχρι σήμερα, βρίσκεται στο λόφο που είναι δίπλα από το λιμάνι του χωριού.

- Η Αρχαία Τεύθις στον Δήμο Δημητσάνας

Στο ύψωμα της Δημητσάνας στο οποίο σήμερα βρίσκονται οι συνοικίες του Κάστρου και της Πλάτσας, τοποθετείται η ακρόπολη της αρχαίας κώμης Τεύθιδος που άκμασε τα αρχαϊκά χρόνια. Την κώμη την αναφέρει και ο περιηγητής Πausανίας, ο οποίος την επισκέφθηκε το 174 μ.Χ. Από την ακρόπολη σώζονται σήμερα τμήματα οχυρωματικών τειχών μεταξύ μερικών σπιτιών (κοντά στο Ναό των Αγίων Ταξιάρχων) που άλλα χρονολογούνται στα υστεροαρχαϊκά και άλλα στα ελληνιστικά χρόνια. Η ταύτιση της Τεύθιδος με τη σημερινή της θέση, απασχόλησε αρκετούς Έλληνες και ξένους ερευνητές. Ο πρώτος που εξέφρασε την άποψη ότι τα διάσπαρτα ερείπια που υπάρχουν στην Δημητσάνα ανήκουν στην αρχαία Τεύθιδα, ήταν ο Άγγλος περιηγητής William Martin Leake που την επισκέφθηκε το 1805. Η θεώρηση αυτή αργότερα βρήκε σύμφωνους αρκετούς μεταγενέστερους ερευνητές και ισχύει μέχρι και σήμερα. Από τα πολλά και διάσπαρτα κατάλοιπα της Τεύθιδος, που στο παρελθόν έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία της πόλης, πιστεύεται από τους ερευνητές ότι η αρχαία Τεύθις κάλυπτε τον ίδιο σχεδόν χώρο που καταλαμβάνει σήμερα η Δημητσάνα. Ευρήματα από την αρχαία κώμη εκτίθενται στην τοπική αρχαιολογική συλλογή που στεγάζεται στη Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας.

- Οι Αρχαίες Βρασιές (ή Πρασιές) στον Δήμο Λεωνιδίου

Δίπλα στην Πλάκα του Λεωνιδίου στην πλαγιά του λόφου του Αγίου Αθανασίου, βρίσκονται τα υπολείμματα των αρχαίων Βρασιών (ή Πρασιών), της σπουδαιό-

τερης πόλης της αρχαίας Κυνουρίας. Σώζονται λείψανα τείχους, πύργων και θεμέλια κτηρίων. Επίσης διατηρούνται λείψανα των κρηπιδωμάτων του αρχαίου λιμένα.

- Άρτη – Αρχαίες Θαλιάδες στον Δήμο Κοντοβάζαινας

Σε απόσταση ενός χιλιομέτρου δυτικά της Βάχλιας στη θέση Άρτη, δίπλα στο δρόμο για την Κοντοβάζαινα, υπάρχει μικρό ύψωμα όπου σώζονται λείψανα αρχαίας κώμης. Εικάζεται ότι πρόκειται για τις Αρχαίες Θαλιάδες που αναφέρει και ο Πausanίας. Σώζονται θεμέλια αρχαίου ναού και ερείπια τειχών.

- Ο αρχαιολογικός χώρος Ελληνικό (Τείχιο) στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Το Ελληνικό είναι τοποθεσία στην Κυνουρία, 8 χλμ. ΝΔ του Άστρους, στο δρόμο Άστρους-Άγιου Πέτρου, με ελάχιστα σπίτια. Σε παρακείμενη θέση και πάνω στο λόφο Τειχιό υπάρχουν λείψανα αρχαίου οικισμού ο οποίος πιθανόν ταυτίζεται με την πόλη Θυρέα. Σώζονται τμήματα τειχών του 5^{ου}, του 4^{ου} και του 3^{ου} αιώνα π.Χ. Επίσης σώζονται κατάλοιπα κτηρίων και δεξαμενές της ίδιας εποχής. Υπάρχουν επίσης ίχνη κατοίκησης από τη μυκηναϊκή περίοδο.

- Το Ιερό Απόλλωνος Ελληνικού στον Δήμο Τρικολώνων

Στη θέση Ανεμόμυλος, 400 μ. βόρεια του χωριού Ελληνικό, υπάρχουν τα λείψανα αρχαίου ναού του 4^{ου} αιώνα π.Χ., που θεωρείται ότι ανήκει στον Απόλλωνα. Σώζονται τα θεμέλια του ναού. Πάνω τους υπάρχει μικρό κτίσμα με δομικά υλικά από το αρχαίο ιερό.

- Το Ιερό Μαλεάτη Απόλλωνος στην Κοινότητα Κοσμά

Κοντά στον Κοσμά Κυνουρίας και στην κορυφή υψώματος βρίσκονται ελάχιστα λείψανα του τρίτου αρχαίου ιερού της Κυνουρίας που ήταν αφιερωμένο στον Απόλλωνα. Στον χώρο έχουν βρεθεί ευρήματα που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη του ιερού στη θέση αυτή και που μπορεί κάποιος να τα επισκεφτεί.

- Το Ιερό Αρτέμιδος Κνακεάτιδος στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Στη θέση Παντελεήμονας της Βέρβενας, σε μια έρημη πλαγιά και σε υψόμετρο 1300μ. περίπου, βρίσκονται τα ερείπια του ιερού της Αρτέμιδος. Απέχει περίπου 45' με τα πόδια από το χωριό Βέρβαινα.

Το 1907 ο Βουρβουραίος καθηγητής αρχαιολογίας Κ.Α.Ρωμαίος έκανε ανασκαφές με πολύ σημαντικά αποτελέσματα. Βρέθηκαν πολλά αρχιτεκτονικά λείψανα από ένα μαρμάρινο ναό και δεκάδες μικροευρήματα αφιερώματα των πιστών. Θραύσματα από αγγεία, χάλκινες αιχμές βελών, πήλινα γυναικεία ειδώλια και άλλα ευρήματα έδειχναν ότι στο μέρος εκείνο λατρευόταν η Άρτεμις, κατ' εξοχήν Αρκαδική θεά.

- Το Ιερό Βίγλας στον Δήμο Τριπόλεως

Δυτικά του Αρχαίου Παλλάντιου και στη θέση Βίγλα του Βόρειου όρους (*σήμερα Γράβαρη*), 2 χιλιόμετρα από το Καλογερίκό, σε βραχώδη και ερημική τοποθεσία σώζονται λείψανα σημαντικού περιπτερου μαρμάρινου δωρικού ναού του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ. ο οποίος αποδίδεται από τον Πausανία στην Αθηνά Σώτεια και στον Ποσειδώνα. Σώζονται τα θεμέλια του ναού καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη διασκορπισμένα στο γύρω χώρο. Στη βόρεια άκρη του ναού είναι χτι-

σμένη μικρή εκκλησία αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα. Το μεγαλύτερο μέρος από το οικοδομικό υλικό του ναού έχει χρησιμοποιηθεί σε νεότερα κτίσματα της περιοχής. Η θέση του ναού είναι προσβάσιμη από το Παλλάντιο.

- Το Ιερό Δήμητρας Ελευσίνιας στον Δήμο Γορτυνίας

Κοντά στο χωριό Δήμητρα της Γορτυνίας βρίσκεται το αρχαίο ιερό της Δήμητρας της Ελευσίνιας. Στην εποχή του Πausanias βρισκόταν σε καλή κατάσταση, αλλά ακόμη και σήμερα σώζονται κάποια μέλη από το ιερό και μπορεί κανείς να τα επισκεφτεί.

- Το Ιερό Ιππίου Ποσειδώνα στον Δήμο Μαντινείας

Νοτιοανατολικά της αρχαίας Μαντινείας, κοντά στο χωριό Μηλιά έχουν αποκαλυφθεί λείψανα του Ιερού του Ιππίου Ποσειδώνα, ενός από τα σημαντικότερα ιερά της Αρχαίας Αρκαδίας. Μαζί του αποκαλύφθηκαν από νεώτερες και παλιότερες ανασκαφές νεώτερα κτίσματα, τάφοι με αρχαίες επιγραφές και διάφορα άλλα ευρήματα.

- Ο Αρχαιολογικός χώρος Λόφου Γκορτσούλι στον Δήμο Μαντινείας

Κοντά στον αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Μαντινείας βρίσκεται λόφος χαρακτηριστικού σχήματος, ο λόφος Γκορτσούλι και ο αρχαιολογικός του χώρος. Στους πρόποδες του λόφου υπάρχει μικρός οικισμός, ενώ ένας χωμάτινος δρόμος οδηγεί στην κορυφή του. Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους στη θέση αυτή υπήρχε εκτεταμένος οικισμός και ακρόπολη των Πρωτοελλαδικών χρόνων. Στους αρχαϊκούς χρόνους η πόλη μεταφέρθηκε στον επίπεδο χώρο, δηλαδή στη θέση του αρχαιολογικού χώρου της αρχαίας Μαντινείας.

Ο λόφος "Γκορτσούλι" είναι περιστοιχισμένος από ένα χαμηλό περίβολο, πρόσφατα επισκευασμένο, του οποίου οι πέτρες μοιάζουν να προέρχονται από αρχαία λάξευση. Στην κορυφή του λόφου, όπου και ο ναός της Ζωοδόχου Πηγής, βρέθηκαν σε ανασκαφές του Θ. Σπυρόπουλου μυκηναϊκά όστρακα και ένα ναϊκό κτίσμα ορθογωνίου σχήματος στο εσωτερικό του οποίου αποκαλύφθηκαν πολλοί σφαιρικοί αρύβαλλοι και άλλα ευρήματα των όψιμων αρχαϊκών χρόνων. Λείψανα ναϊκού κτίσματος ανακαλύφθηκαν επίσης και στον κοντινό λόφο Τριπήχι, όπου βρέθηκαν χαρακτηριστικά λατρευτικά πήλινα εδώλια κάποιας θεότητας, τα οποία εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Τρίπολης.

- Οι Μυκηναϊκοί τάφοι Παλαιοχωρίου στον Δήμο Λεωνιδίου

Κοντά στο χωριό Παλαιοχώρι και στη θέση Μικρή Τούρλα έχουν ανακαλυφθεί ίχνη μυκηναϊκού νεκροταφείου. Συγκεκριμένα έχουν αποκαλυφθεί δύο κιβωτίοσχημοι και ένας θολωτός τάφος της μυκηναϊκής περιόδου. Θεωρείται βέβαιο ότι στην περιοχή υπήρχε οικισμός της ίδιας περιόδου. Στη θέση των τάφων βρέθηκαν ενδιαφέροντα ευρήματα, κυρίως κεραμικά των μυκηναϊκών και υστερομυκηναϊκών χρόνων.

- Το Μυκηναϊκό νεκροταφείο Παλαιοκάστρου στον Δήμο Γορτυνίας

Σε μικρό λόφο κοντά στο χωριό Παλαιόκαστρο Γορτυνίας, αποκαλύφθηκε τυχαία μεγάλο και σημαντικό νεκροταφείο της μυκηναϊκής περιόδου. Αρχικά το 1955 ανεσκάφησαν δύο μυκηναϊκοί τάφοι. Οι ανασκαφές ξανάρχισαν το 1979 από τον Έφορο Αρχαιοτήτων Θ. Σπυρόπουλο και διήρκεσαν 12 έτη. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως περίπου 100 λαξευτούς τάφους διαφόρων τύπων (θολωτοί, θαλαμωτοί, φρεατοειδείς, λακκοειδείς και κιβωτίοσχημοι). Αποκαλύφτηκε

επίσης, και μία κατασκευή λατρευτικού και τελετουργικού σκοπού η οποία θεωρείται ότι χρησίμευε σαν Νεκρομαντείο των ύστερων μυκηναϊκών χρόνων. Το νεκρομαντείο αυτό θεωρείται σαν το αρχαιότερο και μοναδικό μυκηναϊκό Νεκρομαντείο της αρχαίας Ελλάδας. Τα πλούσια ευρήματα του νεκροταφείου εκτίθενται στο Μουσείο Τριπόλεως.

- Ο Μυκηναϊκός οικισμός Παλαιόπυργου του Δήμου Λεβιδίου

Ανατολικά του Αρχαίου Ορχομενού, στη θέση Μύτικα Παλαιοπύργου, έχει αποκαλυφθεί μεγάλος μυκηναϊκός οικισμός, ίσως ο μεγαλύτερος που έχει αποκαλυφθεί στην Αρκαδία. Ο αρχαιολογικός χώρος εκτείνεται στην πλαγιά υψώματος και βρίσκεται αριστερά του επαρχιακού δρόμου, προς το χωριό Παλαιόπυργος του Δήμου Λεβιδίου. Ο οικισμός θεωρείται ότι ανήκει στον μυκηναϊκό Ορχομενό. Στην ίδια θέση αποκαλύφθηκαν λείψανα αρχαίου ιερού που λειτουργούσε από τα αρχαϊκά χρόνια μέχρι την ρωμαϊκή περίοδο (*δεξιά του δρόμου*). Σώζονται τα θεμέλια του ναού και ενός βωμού. Στην περιοχή έχουν αποκαλυφθεί επίσης γεφύρι των αρχαϊκών χρόνων, δύο προϊστορικοί τύμβοι και αναχωματικές εγκαταστάσεις απορροής και αποστράγγισης της Ορχομένηας λεκάνης, που συνδέονται και με το μνημονευόμενο από τον Πausανία "χώμα των Καφυστών.

- Ο τάφος του Επαμεινώνδα στον Δήμο Μαντινείας

Ο εντοπισμός του τάφου του Επαμεινώνδα, ο οποίος σύμφωνα με γραπτές μαρτυρίες είχε ταφεί κάπου στη μαντινειακή πεδιάδα, μετά το θάνατό του στη νικηφόρα μάχη της Μαντινείας το 362 π.Χ. απασχόλησε επισταμένα και για καιρό τους αρχαιολόγους ερευνητές. Διάφορες έρευνες που έκανε στην περιοχή η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, δεν καρπο-

φόρησαν. Πρόσφατα, το 2002, το μυστήριο φαίνεται να λύθηκε, μετά από ανασκαφές του εφόρου αρχαιοτήτων Σπάρτης Δρ. Θ. Σπυρόπουλου στη θέση Μαρμαράκι, κοντά στο αρχαίο δρόμο Μαντινείας-Τεγέας και στο δρόμο που οδηγεί στο σημερινό χωριό Λουκά. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως τα υπολείμματα του ταφικού μνημείου, το οποίο αξίζει κανείς να επισκεφτεί. Η ανακάλυψη του τάφου βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην αξιοποίηση των σχετικών πληροφοριών για τη θέση του τάφου του Πausanias στο βιβλίο του "Αρκαδικά".

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Ηραίας στον Δήμο Ηραίας

Πρόκειται για την αρχαία πόλη της Ηραίας ερείπια της οποίας υπάρχουν στην πλαγιά του λόφου κοντά στο χωριό Άγιος Ιωάννης. Η Ηραία ήταν στην αρχαιότητα, η μεγαλύτερη πόλη της αρχαίας Αρκαδίας και συνόρευε με την Ηλεία. Στο Βρετανικό Μουσείο βρίσκεται χαραγμένη χάλκινη πλάκα του 540 π.Χ. με τη συνθήκη συμμαχίας ανάμεσα στους Ηλείους και στους Ηραίους.

- Ο αρχαιολογικός χώρος της Θελπούσας στον Δήμο Τροπαίων

Από την αρχαία πόλη της Θελπούσας σώζονται σήμερα τμήματα του οχυρωματικού περιβόλου, ερείπια οικοδομήματος ρωμαϊκών χρόνων και λείψανα δεξαμενής νερού.

5.3.3 ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ – ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Εκτός από τους πολλούς αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία τα οποία είναι διάσπαρτα σε όλη την Αρκαδία, ο Νομός κατακλύζεται και από αρκετά μνημεία (κυρίως κάστρα) της βυζαντινής εποχής. Τα περισσότερα από αυτά είναι αρκετά αξιόλογα και μπορεί κανείς σχεδόν εύκολα να τα επισκεφτεί, διακρίνοντας ότι πέραν από τα αρχαία μνημεία, η Αρκαδία από πλευράς πολιτιστικών πόρων

είναι ιδιαίτερα αξιόλογη και από βυζαντινά μνημεία – κάστρα. Άλλα σώζονται σε πολύ καλή κατάσταση, ενώ σε άλλα απομένουν κάποια λίγα ερείπια - μάρτυρες της ύπαρξής τους. Τα σημαντικότερα μνημεία - κάστρα των Βυζαντινών χρόνων είναι τα εξής:

- Το Κάστρο του Άστρους στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Στο Παράλιο Άστρος και στην νότια κορυφή του λόφου ("νησί") που δεσπόζει του λιμανιού, υπάρχει κάστρο από τα χρόνια της φραγκοκρατίας. Στα μεταγενέστερα χρόνια της ή Τουρκοκρατίας το κάστρο διαμορφώθηκε σε ισχυρό αμυντικό συγκρότημα. Έχει τετράπλευρη κάτοψη και διατηρεί μεγάλο τμήμα του οχυρωματικού περιβόλου και έναν από τους οχυρούς του πύργους. Σώζονται επίσης δύο εξωτερικές πύλες του κάστρου. Το κάστρο είναι επισκέψιμο όλο το χρόνο και αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα αρκαδικά κάστρα – μνημεία των βυζαντινών χρόνων. Σε παρακείμενο ύψωμα διακρίνονται τμήματα από τείχος κλασικών χρόνων. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, πρόκειται για τείχος οχύρωσης που ξεκίνησαν να χτίζουν οι Αιγινήτες οι οποίοι μετοίκησαν στην περιοχή, αλλά τελικά το άφησαν ημιτελές. Στο σημείο αυτό οδηγεί μονοπάτι.

- Το Κάστρο της Ωριάς στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Κοντά στον Άγιο Ιωάννη Κυνουρίας, 2 χλμ. από τον αμαξιτό δρόμο και πάνω σε έναν λόφο στη θέση "Ξηροκάμπι" σώζονται τα ερείπια του Κάστρου της Ωριάς, μεσαιωνικού κάστρου κτισμένου την περίοδο της Φραγκοκρατίας. Από το κάστρο, διασώζονται λείψανα του οχυρωτικού περιβόλου, των πυλών και ενός πύργου.

- Το Κάστρο της Γλυππίας στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Σε μικρό ύψωμα μεταξύ των χωριών Άγιος Βασίλης και Πλατανάκι της Κυνουρίας, σώζεται ένας μεσαιωνικός πύργος και υπολείμματα οχυρωματικών τειχών κάστρου. Εικάζεται ότι το κάστρο ανήκε σε φράγκο ηγεμόνα της περιοχής, και χρησιμοποιείτο για τον έλεγχο της. Στην περιοχή τοποθετείται η αρχαία κώμη Γλυππία και το κάστρο της. Μαρτυρία για την ύπαρξή της αποτελούν διάσπαρτα υπολείμματα, όπως θραύσματα από κεραμική και αρχαία αγγεία, όπως και τμήμα αρχαίου αγάλματος στην είσοδο της παρακείμενης εκκλησίας της Παλαιοπαναγιάς.

- Η Άκοβα στον Δήμο Τροπαίων

Κοντά στην κοινότητα Βυζίκι (3,5 χλμ.) του δήμου Τροπαίων, σε πλάτωμα χαμηλού λόφου βρίσκονται τα ερείπια του φράγκικου κάστρου της Άκοβας ή Μονοβύζας, έδρας μιας από της ισχυρότερες βαρονίες της Πελοποννήσου. Χρονολογείται στα μέσα του 13^{ου} αιώνα. Σώζονται μικρά τμήματα από τον εξωτερικό περίβολό του και από έναν τετραγωνικό πύργο.

Πιθανότερη ρίζα του ονόματος Άκοβα είναι το λατινικό aqua, που σημαίνει νερό, από τα πολλά νερά της περιοχής και κυρίως αυτά του Λάδωνα.

- Το Κάστρο της Καρύταινας στον Δήμο Γορτύνης

Το κάστρο της Καρύταινας, χτισμένο σε απόκρημνο βράχο σε υψόμετρο 700 μέτρων, στα νότια του ομώνυμου χωριού, είναι ένα μεσαιωνικό φράγκικο κάστρο με σημαντική ιστορική πορεία. Σημαντικό φυσικό οχυρό λόγω της θέσης του και περισφιγμένο ολόγυρα από τα αρκαδικά βουνά υπήρξε ένα από τα πιο

αξιόλογα φρούρια της Πελοποννήσου, τόσο κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, όσο και κατά την Τουρκοκρατία και την Επανάσταση του 21.

Χτίστηκε στα μέσα του 13^{ου} αιώνα (1245) από το Γάλλο ηγεμόνα Ούγκο (Γοδεφρείδο) ντε Βριγιέρ. Σ' αυτά τα χρόνια της φραγκοκρατίας γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή της η Καρύταινα και το κάστρο χάρη στη στρατηγική του θέση θεωρείτο σαν ένα από τα σημαντικότερα της Πελοποννήσου. Ονομάστηκε μάλιστα "Τολέδο της Ελλάδας". Το εξωτερικό μέρος του κάστρου διατηρείται σήμερα σε αρκετά καλή κατάσταση, σε αντίθεση με το εσωτερικό του που είναι ερειπωμένο. Στο εσωτερικό σώζονται οι ξέσκεποι τοίχοι μιας ευρύχωρης αίθουσας με πολλά παράθυρα όπου φαίνεται να γίνονταν άλλοτε οι συγκεντρώσεις των ιπποτών. Η πρόσβαση στο κάστρο είναι εύκολη, αφού στην είσοδό του οδηγεί καλοσυντηρημένο κλιμακωτό μονοπάτι που αρχίζει από σημείο κοντά στην πλατεία της Καρύταινας.

- Το Κάστρο Αράκλωβο στον Δήμο Γορτύνης

Είναι μεσαιωνικό κάστρο και βρίσκεται κοντά στο Παλιόκαστρο. Το όνομά του έχει συνδεθεί με το φεουδάρχη Δοξαπατρή Βουσαρά που από εκεί αντιμετώπισε τους Φράγκους κατά την Δ΄ Σταυροφορία. Ανήκει στο Δήμο Γόρτυνας και βρίσκεται σε αρκετά ερειπωμένη κατάσταση.

- Το Αγγελόκαστρο στον Δήμο Βυτίνας

Μεταξύ της Βλαχέρνας και της Καμενίσσας και πάνω από την τελευταία (στη νότια πλευρά του κάμπου του Δάρα), σε μια δασωμένη κορυφή του Μαινάλου που λέγεται Μύτικας, υπάρχουν λείψανα μεσαιωνικού κάστρου, του Αγγελόκαστρου. Ο Μυτικός ανήκει σε μια οροσειρά Μαινάλου, το Αγγελόκαστρο, απ' όπου και

πήρε το κάστρο το όνομα του. Σήμερα από αυτό δεν απομένουν παρά ελάχιστα λείψανα του πύργου του. Πρόσβαση στην περιοχή του Αγγελόκαστρου υπάρχει από το δρόμο Βυτίνας - Αλωνίσταινας, παίρνοντας στη συνέχεια δασικό δρόμο και μονοπάτι.

- Το Αργυρόκαστρο στον Δήμο Βυτίνας

Πάνω από τα Μαγούλιανα και στην κορυφή απόκρημνου υψώματος σε υψόμετρο 1450 μέτρων βρίσκεται το ψηλότερο κάστρο της Πελοποννήσου, το Αργυρόκαστρο, επονομαζόμενο και "Γορτυνιακό δυναμάρι". Κοντά του περνά ο δρόμος που οδηγεί στο χωριό Λάστα. Το κάστρο, που έχει ανεγερθεί την εποχή της Φραγκοκρατίας, δεσπόζει σε ολόκληρη την περιοχή και ήταν χτισμένο σε τέτοιο οχυρό σημείο που να προσφέρει ιδιαίτερη ασφάλεια. Το κάστρο βρίσκεται σε ερειπωμένη κατάσταση σήμερα. Σώζεται ακόμα τμήμα του τείχους με την οπή της πύλης, ενώ στην περιοχή υπάρχουν σωριασμένοι όγκοι των οικοδομικών μελών του. Τα τείχη είναι χτισμένα στο χείλος απότομου βράχου, με ύψος 100μ περίπου. Στην γύρω περιοχή υπάρχουν πολλές σπηλιές, που στο παρελθόν χρησίμευσαν σαν καταφύγιο από τους ντόπιους όταν διωκόντουσαν από τους ξένους κατακτητές. Μερικές από αυτές ήταν οχυρωμένες και διέθεταν στέρνα βρόχινου νερού καθώς και υπόγεια έξοδο διαφυγής.

- Το Κάστρο του Αγ.Γεωργίου των Σκορτών στον Δήμο Μεγαλόπολης

Σε βραχώδη λόφο πάνω από την αρχαία Λυκοσούρα, υπάρχουν τα ερείπια του κάστρου του Αγίου Γεωργίου των Σκορτών που ιδρύθηκε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας. Σώζεται τμήμα του τείχους κοντά στο ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου. Στην περιοχή υπάρχουν διάσπαρτα λείψανα και άλλων φρουρίων και Βιγλών

που αποτελούσαν ένα σύστημα προστασίας των δρόμων προς τη Σπάρτη και την Καλαμάτα. Την παρουσία του κάστρου την μαρτυρούν σήμερα ελάχιστα ερείπια.

- Το Κάστρο του Βαλτεσινίκου στον Δήμο Κλείτορος

Στην κορυφή του υψώματος Παλαιόκαστρο (*υψόμετρο 1350 μ.*) πάνω από το Βαλτεσινικό υπήρχε μικρό μεσαιωνικό οχυρό. Κατεστραμμένο σήμερα, διασώζει μόνον ελάχιστα ίχνη της εξωτερικής οχύρωσης. Το μικρό κάστρο καταλαμβάνει τη δυτική πλευρά μικρού πλατώματος που βρίσκεται στην κορυφή. Στη θέση αυτή οδηγεί μονοπάτι έξω από το χωριό. Προστατευόταν από τείχος 40 μέτρων μήκους από ξερολιθιά στην ανατολική πλευρά της στενής ράχης του υψώματος, ενώ στο ψηλότερο σημείο του πλατώματος υπήρχε πύργος και στέρνα. Το κάστρο είχε φτωχή και πρόχειρη κατασκευή, χωρίς καμιά συνδετική ύλη να ενώνει τις πέτρες του τείχους της οχύρωσης.

- Το Κάστρο της Δαβιάς στον Δήμο Φαλάνθου

Κοντά στο χωριό Δαβιά έδρα του Δήμου Φαλάνθου σώζονται υπολείμματα του κάστρου της μεσαιωνικής πόλης Ταβίας. Σύμφωνα με τους μελετητές παραμένει ακόμα ανεξακρίβωτο ποιον αρχαίο οικισμό διαδέχθηκε η μεσαιωνική αυτή πόλη, αφού δε έχουν γίνει ακόμα συστηματικές έρευνες. Το κάστρο βρίσκεται πάνω σε λόφο δίπλα από τη γέφυρα του ποταμού Ελλισσώνα. Σώζονται λείψανα του περιμετρικού τείχους, υπολείμματα τεσσάρων πύργων, μερικών κτισμάτων στο εσωτερικό του, ενώ διακρίνονται οι δύο πύλες του. Το κάστρο έχει κτισθεί πάνω στα λείψανα αρχαίου οχυρού – οικισμού. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε ορισμένα σημεία χρησιμοποιεί την αρχαία περιμετρική οχύρωση.

- Το Κάστρο της Σιλίμνας στον Δήμο Φαλάνθου

Πάνω στο διπλανό λόφο της κοινότητας Σιλίμνας του Δήμου Φαλάνθου υπάρχουν λείψανα μεσαιωνικού κάστρου.

- Το Κάστρο Λεονταρίου στον Δήμο Φαλαισίας

Δίπλα από το Λεοντάρι και πάνω στον λόφο που δεσπόζει στο χωριό υπάρχουν τα ερείπια μεσαιωνικού φράγκικου κάστρου. Στο κάστρο σώζονται υπολείμματα της οχύρωσης και μιας δεξαμενής. Κοντά στην είσοδό του υπάρχει η επίσης ενδιαφέρουσα βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, χαρακτηριστικό δείγμα βυζαντινής αρχιτεκτονικής.

- Το Κάστρο του Μουχλίου στον Δήμο Κορυθίου

Πολύ κοντά στην κοινότητα Παρθενίου, αριστερά από το δρόμο Άργους – Τριπόλεως και μετά τον Αχλαδόκαμπο, είναι το ύψωμα Μουχλί, ένα παρακλάδι του βουνού Παρθενίου. Κατά τη βυζαντινή περίοδο υπήρχε εκεί βυζαντινό φρούριο και μεσαιωνική πόλη στη δυτική και νοτιοδυτική πλευρά του βουνού. Από το κάστρο και την πόλη δεν σώζονται παρά λιγοστά ίχνη. Το πιο αξιόλογο σωζόμενο μνημείο είναι τα ερείπια της εκκλησίας της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, γνωστής ως Παναγίας του Μουχλίου (*Μουχλιώτισσα*). Πιθανότερη χρονολογία ανέγερσής της είναι το 1281μ.Χ.

- Το Κάστρο του Μπεζενίκου στον Δήμο Λεβιδίου

Στην κορυφή του μεγάλου βράχου που ορθώνεται πάνω από τη Βλαχέρνα υπήρχε μεσαιωνικό κάστρο, το κάστρο του Μπεζενίκου. Από το κάστρο αυτό οι Έλληνες προέβαλαν το 1458 ηρωική αντίσταση κατά των στρατευμάτων του

Μωάμεθ Β' του πορθητή. Το ίδιο συνέβη και το 1826 κατά την επέλαση των ορδών του Ιμπραήμ. Σήμερα δεν σώζονται παρά ελάχιστα ερείπια.

- Το Κάστρο του Ορχομενού στον Δήμο Λεβιδίου

Στη θέση Καλπάκι, κοντά στον αρχαίο Ορχομενό, και πάνω σε χαμηλό ύψωμα, υπάρχουν τα ερείπια μεσαιωνικής οχύρωσης – Κάστρου. Είναι το τελευταίο μεσαιωνικό οχυρό που συναντάμε ανατολικά στην περιοχή του Μαινάλου και αποτελεί τμήμα των οχυρώσεων του αρχαίου Ορχομενού. Ξεχωρίζει μικρός πύργος διαστάσεων 7x10 μ. και ύψους 2-4 μ. στην κορυφή του λόφου, χτισμένος πάνω σε βράχο. Στην κατασκευή του έχουν χρησιμοποιηθεί δομικά υλικά από τις αρχαϊκές οχυρώσεις. Σε όλο το μήκος του πύργου εκτείνεται υπόγεια δεξαμενή. Δίπλα του και ανατολικά υπάρχουν ερείπια και άλλου μικρότερου κτίσματος που είναι σκεπασμένο με πουρνάρια. Στην ανατολική και βόρεια πλευρά του πύργου υπάρχουν ίχνη θεμελίων τείχους τα οποία φαίνεται να προστάτευαν τον πύργο.

- Το Κάστρο του Παλαιόπυργου του Δήμου Λεβιδίου

Στην κορυφή του υψώματος Μύτηκας κοντά στο χωριό Παλαιόπυργος του Δήμου Λεβιδίου, που δεσπόζει απέναντι από το λόφο του αρχαίου Ορχομενού, βρίσκονται λείψανα μεσαιωνικού κάστρου, που διατηρεί την ονομασία Παλαιόπυργος. Σώζεται ο πύργος του και μέρος της περιβόλου. Στην τοποθεσία οδηγεί μονοπάτι από το χωριό Παλαιόπυργος.

5.3.4 ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ – ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Στην Αρκαδία πέραν των αρχαίων και των Βυζαντινών – Μεσαιωνικών μνημείων υπάρχουν και αρκετά άλλα διατηρητέα μνημεία των νεότερων σχετικά χρόνων (από την τουρκοκρατία και μετά), τα οποία αποτελούν και αυτά με τη σειρά τους αναπόσπαστα κομμάτια των πολιτιστικών – ιστορικών πόρων του Νομού. Σχεδόν όλα αυτά τα μνημεία διατηρούνται σε εξαιρετική κατάσταση και πολλά από αυτά έχουν και την κατάλληλη υποδομή προκειμένου να δέχονται επισκέπτες. Επίσης σε πολλά από αυτά γίνονται προσπάθειες για περαιτέρω συντήρηση και αξιοποίησή τους. Μεταξύ των σημαντικότερων νεότερων διατηρητέων μνημείων μπορούν να συμπεριληφθούν τα επόμενα :

- Το Μαλλιαροπούλειο Θέατρο στην Τρίπολη

Το Μαλλιαροπούλειο Δημοτικό Θέατρο δωρίστηκε στην Τρίπολη από τον Ιωάννη Μαλλιαρόπουλο (1847-1919), ένα φιλότεχνο και οραματιστή γιατρό. Το θέατρο θεμελιώθηκε το 1905 και εγκαινιάστηκε με πανηγυρική τελετή το 1910. Έκτοτε σημάδεψε την πολιτιστική ζωή της πόλης. Τα σχέδιά του εκπόνησε ο Αναστάσιος Μεταξάς, ένας από τους καλύτερους αρχιτέκτονες της εποχής, έχοντας σαν πρότυπο το αυστριακό θέατρο και ακολουθώντας τα αρχιτεκτονικό στυλ -της μόδας τότε- του Νέου Μπαρόκ. Ρυθμολογικά η αρχιτεκτονική του ανήκει στον "εκλεκτικισμό". Ο εσωτερικός διάκοσμος του θεάτρου έγινε από ειδικούς τεχνίτες με την καθοδήγηση του ειδικά προσκεκλημένου Γάλλου καλλιτέχνη Ζολί. Είχε σκηνικά από το Παρίσι, ζωγραφιστή αυλαία από ιταλικό μουσαμά, δερμάτινες κουρτίνες στις εξόδους, γύψινες διακοσμήσεις, πιάνο και γλυπτά. Η πλατεία του είχε αρχικά 112 καθίσματα καλυμμένα με βαθύ κόκκινο βε-

λούδο, και ο εξώστης του 80 καθίσματα. Είχε επίσης 2 θεωρεία και 12 καμαρίνια.

Κατά τη γερμανική κατοχή το θέατρο διακόπτει τη λειτουργία του και το 1941 λεηλατείται από ιταλούς στρατιώτες. Έκτοτε αρχίζει η φθορά και η παρακμή του. Βαθμιαία χρησιμοποιείται κυρίως σαν κινηματογράφος με σποραδικές αναλαμβάνεις παραστάσεων από περιοδεύοντες θιάσους, αλλά και ακροβάτες και ταχυδακτυλουργούς. Τελικά, λόγω του συναγωνισμού από τις νέες κινηματογραφικές αίθουσες, παύει να αποδίδει και σαν κινηματογράφος, οπότε παραδίδεται εξαθλιωμένο και ρημαγμένο στο Δήμο Τρίπολης. Για να συμπληρωθεί η καταστροφή, το 1975 καταρρέει η στέγη του. Το 1977 το θέατρο αποκαταστάθηκε εξωτερικά από τον αρχιτέκτονα-καθηγητή Σ. Κυδωνιάτη. Εσωτερικά όμως, παρά κάποιους εξωραϊσμούς, παραμένει μέχρι σήμερα σε απαράδεκτη κατάσταση. Και περιμένει την οριστική και ολική του αποκατάσταση και συντήρηση. Άλλωστε, όπως έχει ανακοινωθεί αρμοδίως, το ποσόν που απαιτείται ανέρχεται σε εκατοντάδες εκατομμυρίων δραχμών.

Σήμερα στο Μαλλιαροπούλειο Θέατρο φιλοξενεί κατά καιρούς διάφορες θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις. Την θερινή περίοδο δίνει εκεί τις παραστάσεις της η Θεατρική Ομάδα Τρίπολης, μια αξιόλογη ομάδα ερασιτεχνών υπηρετών του Θεάτρου, που εδώ και χρόνια προσπαθεί με τις πρωτοβουλίες της να αναβιώσει την θεατρική παράδοση στην Τρίπολη, και να ανακινήσει το ενδιαφέρον της πολιτείας για την αξιοποίηση του ξεχασμένου αυτού θεατρικού στολιδιού της πόλης. Επίσης, από το 2001 οργανώνονται σε αυτό πολλές εκδηλώσεις από το Κέντρο Καλλιτεχνικής Πράξης της Τρίπολης.

- Άλλα σημαντικά παραδοσιακά κτίρια της Τρίπολης

Άλλα σημαντικά παραδοσιακά κτίρια της Τριπόλεως τα οποία έχουν ανακηρυχτεί σήμερα ως διατηρητέα είναι τα εξής:

- η οικία του ποιητή Κώστα Καρυωτάκη
- το δικαστικό μέγαρο στην Πλατεία του Άρεως
- το μέγαρο Μαλλιαρόπουλου όπου σήμερα στεγάζεται το Πολεμικό Μουσείο Τριπόλεως, ενώ παλιότερα στέγαζε την φιλαρμονική Τρίπολης.
- Το ανακαινισμένο παραδοσιακό “Καφενείο το Μέγα” στην πλατεία του Άρεως.
- Ο ανδριάντας του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Βρίσκεται στην Πλατεία του Άρεως και στην βάση του έχει τα οστά του μεγάλου στρατηγού του Έθνους. Πρόκειται για το μεγαλύτερο άγαλμα που έχει φιλοτεχνηθεί προς χάρη του μεγάλου αρχιστράτηγου της Επανάστασης του 1821, και για ένα από τα μεγαλύτερα αγάλματα στην Ελλάδα.

- Το σπίτι των Κολοκοτρωναίων στο Λιμποβίσι του Δήμου Φαλάνθου

Στο Λιμποβίσι, το χωριό των Κολοκοτρωναίων, κοντά στο Χρυσοβίσι και την Πιάνα, έχει ανακατασκευαστεί το σπίτι του Θ. Κολοκοτρώνη με δαπάνες του Αρκάδα επιχειρηματία Π. Αγγελόπουλου. Το σπίτι είναι ένα πετρόχτιστο κτήριο κτισμένο σύμφωνα με τις μαρτυρίες κατά τα πρότυπα του παλαιού, που βρισκόταν σε παρακείμενο σημείο. Ακριβώς δίπλα του υπάρχουν ερείπια παλιού σπιτιού. Ο γύρω χώρος είναι διαμορφωμένος σε μικρό πάρκο. Σήμερα το σπίτι λειτουργεί σαν μουσείο και φιλοξενεί σύγχρονο εικονογραφικό υλικό από τη ζωή και δράση του Θ. Κολοκοτρώνη. Είναι επισκέψιμο από το κοινό από τον Μάιο ως Σεπτέμβριο από 10π.μ.-7μ.μ. και Απρίλιο και Οκτώβριο από 11π.μ.-4μ.μ. Η

πρόσβαση στην περιοχή μπορεί να γίνει από το Χρυσοβίτσι (8 χλμ.), από διακλάδωση του δρόμου Πιάνας - Αλωνίσταινας και από διακλάδωση του δρόμου Βυτίνας - Ελάτης -Χρυσοβιτσίου. Ο ομαλότερος δρόμος είναι από το Χρυσοβίτσι. Μετά την εγκατάλειψη του χωριού στα τέλη του 19ου αιώνα το σπίτι σωριάστηκε, ενώ διατηρήθηκαν τα θεμέλια και μέρος του τοίχου μέχρι το 1990, οπότε και αναστηλώθηκε.

- Οι μπαρουτόμυλοι της Δημητσάνας στον Δήμο Δημητσάνας

Οι μπαρουτόμυλοι της Δημητσάνας πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα νεότερα μνημεία του Νομού Αρκαδίας, που διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην Επανάσταση του 1821. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι αν δεν υπήρχαν αυτοί, ο μεγάλος ξεσηκωμός δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Εκεί, στην Δημητσάνα και κάτω από την άγρυπνη επίβλεψη των αδερφών Σπηλιοτοπουλαίων, οι Δημητσανιώτες παρήγαγαν μπαρούτη και πυρομαχικά για τον Αγώνα, κάτω από την μύτη των Τούρκων. Μαζί με τους νέους μύλους που έφτιαξαν, μετέτρεψαν και όλους τους παλιούς που υπήρχαν στην Δημητσάνα σε μπαρουτόμυλους. Λίγο πριν τον ξεσηκωμό λειτουργούσαν μέσα στην Δημητσάνα 14 μπαρουτόμυλοι, ενώ υπολογίζεται ότι στην ευρύτερη περιοχή του Λούσιου, λειτουργούσαν γύρω στους 90.

Σήμερα από τους 14 μπαρουτόμυλους της Δημητσάνας, σώζονται μόνο 6, οι οποίοι βρίσκονται στον περίγυρο της πόλης και μπορεί κανείς να τους επισκεφτεί και να θαυμάσει από κοντά τα μνημεία εκείνα που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην απελευθέρωση των Ελλήνων. Οι μπαρουτόμυλοι βρίσκονται μέσα και κοντά στο Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης που βρίσκεται δίπλα στον Λού-

σιο ποταμό. Η απόσταση από την πόλη της Δημητσάνας είναι γύρω στο 1 χιλιόμετρο, και τους μπαρουτόμυλους μπορεί κανείς να τους επισκεφτεί όλο τον χρόνο.

- Η οικία του Παλαιών Πατρών Γερμανού στην Δημητσάνα στον Δήμο Δημητσάνας

Εκτός από τους φημισμένους μπαρουτόμυλους, η Δημητσάνα έχει και σαν σημαντικό μνημείο την οικία όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ένας από τους σημαντικότερους ανθρώπους της Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας: του Επισκόπου Παλαιών Πατρών Γερμανού. Η οικία αυτή σήμερα έχουν αναστηλωθεί και μετατραπεί σε μικρό μουσείο, όπου φυλάσσονται προσωπικά είδη και εικόνες του μεγάλου αυτού άνδρα της Εκκλησίας και του Ελληνισμού. Η οικία – μουσείο βρίσκεται μέσα στην πόλη της Δημητσάνας και είναι επισκέψιμη όλο το χρόνο.

- Το μαρμάρινο βιβλίο στο Ζυγοβίσι του Δήμου Δημητσάνας

Σε υψόμετρο 1160 μ. πάνω στο Μαίναλο ανατολικά της Δημητσάνας βρίσκεται το Ζυγοβίσι. Εκεί, στην πλατεία του χωριού, στην "πλατεία Αθανάτων", όπως ονομάζεται, βρίσκεται το μαρμάρινο βιβλίο. Ένα βιβλίο μεγάλων διαστάσεων με 24 σελίδες. Το ανοιχτό τούτο βιβλίο περιλαμβάνει τους σωματοφύλακες του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, το γνωστό "Σώμα των Αθανάτων". Οι Ζυγοβιστινοί ήταν από τους πρώτους που έτρεξαν κοντά στον Κολοκοτρώνη και έδειξαν μεγάλη γενναιότητα στον αγώνα της παλιγγενεσίας. Εκείνος τους ξεχώρισε για σωματοφύλακές του και τους ονόμασε "Αθάνατο Σώμα". Οι νεότεροι σε ανάμνηση των αγώνων και της θυσίας τους τοποθέτησαν αυτό το Βιβλίο - Ηρώο στην ομώνυμη πλατεία.

- Το Κρυφό Σχολείο στη Μονή Φιλοσόφου του Δήμου Δημητσάνας

Νότια της Δημητσάνας σε κοίλωμα βράχου της χαράδρας που διαρρέει ο Λούσιος ποταμός βρίσκεται ερειπωμένη μια από τις αρχαιότερες και ιστορικότερες μονές της Ελλάδας, η παλιά Μονή της Παναγίας Φιλοσόφου . Είναι κτίσμα του 963 μ.Χ. και ιδρύθηκε από τον Ιωάννη Λαμπαρδόπουλο - Φιλόσοφο και Πρωτοκρίτη του Νικηφόρου Φωκά. Είχε χαρακτηριστεί σταυροπηγιακή. Σήμερα διατηρείται αυτό το μικρό εκκλησάκι της Βυζαντινής τεχνοτροπίας του 10ου αιώνα με τις τοιχογραφίες του. Κοντά στα ερείπια της παλιάς μονής βρίσκεται η Νέα Μονή Φιλοσόφου που υπήρχε προ του 1691. Σώζεται μόνο η εκκλησία της βυζαντινής τεχνοτροπίας με πλούσια εικονογράφηση. Στη μονόπορη, έτσι λέγεται η περιοχή της παλιάς μονής, και σε όλο το νότιο μήκος της χαράδρας του Λούσιου υπήρχαν σπηλιές και σειρά ασκηταριών που καταστράφηκαν από τις επιδρομές των Σλάβων τον 7ο και 8ο αιώνα.

Η περιοχή αναδείχτηκε σαν κέντρο παιδείας και πνευματικής καλλιέργειας την περίοδο της τουρκοκρατίας όπου λειτουργούσε Κρυφό Σχολείο. Εβδομήντα αρχιερείς και επτά Πατριάρχες μαθήτευσαν στο "Κρυφό Σχολείο" της Δημητσάνας. Από τη Δημητσάνα υπάρχουν δυο διαδρομές για τη Μονή Φιλοσόφου και το Κρυφό Σχολείο. Η πρώτη, νότια της Δημητσάνας περνώντας από το Παλιοχώρι, μετά το μικρό γεφύρι του Λούσιου φτάνει ο επισκέπτης στη νέα Μονή Φιλοσόφου στην οποία μένει μόνιμα ένας καλόγηρος. Η δεύτερη, ακολουθώντας το δρόμο νοτιοδυτικά μετά τη Ζάτουνα περνώντας το χωριό Μάρκου φτάνει στη νέα Μονή Φιλοσόφου. Μέρος των δυο διαδρομών είναι χωματόδρομος σε καλή κατάσταση.

- Ο Πύργος Τσικαλιώτη στο Λεωνίδιο του Δήμου Λεωνιδίου

Ο πύργος αυτός κατασκευάστηκε το 1808 και είναι από τα παλαιότερα οικοδομήματα της Πελοποννήσου και έχει κατασκευασθεί στην Τουρκοκρατία. Πρόκειται για ένα κτίριο εναρμονισμένο με τις προσαγές της μοναδικής τσακωνικής αρχιτεκτονικής και αποτελεί το σημαντικότερο αρχοντικό του Λεωνιδίου. Στο εσωτερικό του έχει ωραία ξύλινη επένδυση και ένα τεράστιο τζάκι. Έχει μερικά αποκατασταθεί και σχεδιάζεται να στεγάσει μουσείο. Λόγω όμως των χαμηλών ρυθμών χρηματοδότησης, οι εργασίες αποκατάστασης έχουν διακοπεί και έτσι ο πύργος παραμένει ακόμα ημιτελής.

- Ο Πύργος του Νούφρη στο Λεωνίδιο του Δήμου Λεωνιδίου

Άλλο ένα δείγμα της υψηλής τσακωνικής αρχιτεκτονικής αποτελεί ο πύργος του Νούφρη στην πόλη του Λεωνιδίου. Πρόκειται για ένα πυργόσπιτο - τριώροφη κατασκευή με μικρά τοξωτά ανοίγματα, πολεμίστρες και ζεματίστρες, κτίσμα του 18ου αιώνα, κοντά στην εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης.

- Η οικία των Δελληγιανναίων στα Λαγκάδια του Δήμου Λαγκαδίων

Το σπίτι της οικογένειας των Δελληγιανναίων που πρωτοστάτησαν στον Αγώνα του 1821 στα Λαγκάδια, αποτελεί ένα από τα καλύτερα δείγματα αρχιτεκτονικής των Λαγκαδιανών μαστόρων. Βρίσκεται στην Επάνω Γειτονιά του χωριού και λειτουργεί σαν μικρό μουσείο με κειμήλια που άνηκαν στην ιστορική οικογένεια,. Το μουσείο – οικία είναι επισκέψιμο όλο το χρόνο.

- Η γέφυρα του Αλφειού ποταμού στον Δήμο Γορτύνος

Κοντά στο χωριό Καρύταινα το οποίο είναι και η έδρα του Δήμου Γορτύνος περνά ο ποταμός Αλφειός. Εκεί, στη διασταύρωση του δρόμου από τη Μεγαλόπολη και κάτω από τη σύγχρονη γέφυρα, υπάρχει μια υπέροχη μνημειακή κατασκευή, ένα παλιό πεντάτοξο γεφύρι μήκους 50μ. που παρουσιάζει φράγκικα στοιχεία, και δίπλα του μια δίκοχη μικρή βυζαντινή εκκλησία, στη δυτική πλευρά του, αφιερωμένη στο Γενέσιο της Θεοτόκου. Το γεφύρι βρίσκεται στο δρόμο που συνέδεε το κάστρο της Καρίταινας με τη Μεσσηνία κατά το μεσαίωνα. Χτίστηκε από τους Φράγκους τον 13ο αιώνα και ανακαινίστηκε στα 1439 -1440 με δαπάνη του Μανουήλ Ραούλ Μελίκη, όπως μας πληροφορεί η εντοιχισμένη κτιτορική επιγραφή. Σύγχρονο με την ανακαίνιση του γεφυριού πρέπει να είναι και το εκκλησάκι.

- Το κτίριο που έλαβε χώρα η Β΄ Εθνοσυνέλευση στον Δήμο Β. Κυνουρίας

Το κτίριο στο οποίο έλαβε χώρα η Β΄ Εθνοσυνέλευση των Ελλήνων το 1822 βρίσκεται στο Άστρος, έδρα του Δήμου Β.Κυνουρίας. πρόκειται για ένα παραδοσιακό νεοκλασικό κτίριο το οποίο σήμερα λειτουργεί ως μουσείο με καιμήλια από την Εθνοσυνέλευση και γενικότερα από τον Εθνικό Αγώνα του 1821. Το κτίριο είναι επισκέψιμο όλο τον χρόνο.

5.3.5 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Η αρχιτεκτονική βυζαντινή παράδοση και η επιδεξιότητα των Αρκαδών κτιστών συγκεράστηκαν τέλεια ώστε ο αρκαδικός χώρος να γεμίσει από όμορφες και απέριπτες εκκλησίες, μνημεία αρχιτεκτονικής και αισθητικής καλαισθησίας αλλά και έντονης θρησκευτικής λατρείας σε καιρούς χαλεπούς. Σήμερα, άλλες λιγότε-

ρο και άλλες περισσότερο συντηρημένες, στέκουν αληθινά στολίδια των παραδοσιακών οικισμών. Ο αριθμός των εκκλησιών που υπάρχουν στην Αρκαδία υπολογίζεται σε περίπου 2.000. σε αυτές περιλαμβάνονται και τα ξωκλήσια τα οποία κατακλύζουν την ύπαιθρο του Νομού. Μεταξύ των εκκλησιών μπορούμε να διακρίνουμε παλαιοχριστιανικές βασιλικές, τρίκλιτες βασιλικές με τρούλο, σταυροειδείς με τρούλο, όλες με μεγάλο αρχιτεκτονικό και θρησκευτικό ενδιαφέρον. Ο μεγάλος αριθμός των εκκλησιών – ορισμένες από τις οποίες αποτελούν υψηλά δείγματα αρχιτεκτονικής όπως π.χ. η εκκλησία του Αγίου Βασιλείου στην Τρίπολη, αποτελεί σημαντική πολιτιστική υποδομή, αφού τονώνει τον θρησκευτικό τουρισμό, ο οποίος είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στην χώρα μας. Επειδή θα ξέφευγε από τον σκοπό της συγκεκριμένης μελέτης να αναφέρουμε έστω και ονομαστικά τις εκκλησίες που υπάρχουν στην Αρκαδία, θα αναφέρουμε εκείνες οι οποίες ξεχωρίζουν έχοντας ως γνώμονα την αρχιτεκτονική και την ιστορία τους. Αυτές είναι :

- Ο Άγιος Βασίλειος στην Τρίπολη

Είναι ο επιβλητικός μητροπολιτικός ναός της Τρίπολης και συγχρόνως σύμβολό της. Είναι βυζαντινού ρυθμού, διακοσμημένος με μάρμαρο και βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της πόλης. Παρουσιάζει την ιδιοτυπία να είναι χτισμένος πάνω από καταστήματα τα οποία αποτελούν και το ισόγειο της κατασκευής του. Έχει αξιόλογο τέμπλο και λαμπρό διάκοσμο.

- Ο ναός της Αγίας Φωτεινής Μαντινείας

Πρόκειται για μια σπάνια στο είδος της εκκλησία με την αρχιτεκτονική της, γεγονός που την καθιστά μια από τις ελάχιστες σε όλη την Ελλάδα. Βρίσκεται ακριβώς απέναντι από τις αρχαιότητες της Αρχαίας Μαντινείας κοντά στην Τρίπολη

και χτίστηκε το 1972. Η εκκλησία αποτελεί ιδιοκτησία του Μαντινειακού Συνδέσμου, βρίσκεται μέσα στην αρχαία πόλη και ολοκληρώθηκε εξωτερικά το 1973. Η εκκλησία ξεχωρίζει για την πρωτότυπη αρχιτεκτονική της που είναι κράμα διάφορων ρυθμών, από την παραδοσιακή ελληνική αρχιτεκτονική μέχρι την βυζαντινή αρχιτεκτονική, όπως και τον αγιογραφικό της διάκοσμο που παραπέμπει στην κλασική αρχαιότητα. Ο περίβολος του ναού διακοσμείται από κατασκευές αρχαιοελληνικής έμπνευσης και μνημειακού χαρακτήρα. Η διάθεση του αρχιτέκτονα είναι εμφανώς να συγκεράσει παραδοσιακές ελληνικές επιδράσεις με την αρχαία ελληνική αισθητική, προτείνοντας μια γέφυρα-συνέχεια μεταξύ του παλιού - της κλασικής εποχής που εδώ εκπροσωπείται από την αρχαία Μαντινεία - και του νέου, δηλαδή της νεοελληνικής αρχιτεκτονικής παράδοσης. Η αρχιτεκτονική του ναού, όπως και η κλασική σύλληψη και απόδοση των μορφών των αγιογραφιών, προκάλεσε και συνεχίσει να προκαλεί αντικρουόμενες κριτικές, διαφωνίες και αντιπαραθέσεις. Στο παρελθόν μάλιστα προκάλεσε και την επέμβαση της επίσημης Εκκλησίας, η οποία απαίτησε, και τελικά επέβαλε, την μερική αντικατάσταση των αγιογραφιών.

- Ο ναός του Αγίου Ανδρέα Γορτύνας

Παλιός ναός χτισμένος μέσα στο φαράγγι του Λούσιου, δίπλα στον ποταμό και σε μαγευτική τοποθεσία. Βρίσκεται δίπλα από τον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Γορτύνας. Ξεχωρίζει γιατί πρόκειται για μια από τις πιο παλιές εκκλησίες της Αρκαδίας. Κτίστηκε πριν τον 11^ο αιώνα πάνω σε λείψανα ρωμαϊκού κτηρίου και δέχτηκε μετατροπές στους μεταβυζαντινούς χρόνους. Ανήκει στον τύπο της τρουλαίας μονόχωρης βασιλικής. Έχει ψηλό και κυλινδρικό τρούλο με μικρά παράθυρα και δύο οδοντωτές ταινίες. Στο εσωτερικό του υπάρχουν ίχνη τοιχο-

γραφίας σε δύο επιστρώσεις. Κοντά στην εκκλησία βρίσκεται παλιό πέτρινο τοξωτό γεφύρι, του Κοκορή, από την περίοδο της Ενετοκρατίας .

- Ο ναός των Αγίων Αποστόλων Λεονταρίου στον Δήμο Φαλαισίας

Βρίσκεται στη κεντρική πλατεία του Λεονταρίου και είναι κτίσμα του 14ου αιώνα. Είναι μικτού τύπου, βασιλικής και εξελιγμένου βυζαντινού ρυθμού και είναι ένα αριστούργημα της βυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Διακοσμείται από τοιχογραφίες εξαιρετικής βυζαντινής τεχνοτροπίας, κομψό μαρμάρινο τέμπλο βυζαντινού ρυθμού καθώς και πολύχρωμο ψηφιδωτό δάπεδο.

- Ο ναός της Αγίας Θεοδώρας στην Βάστα Μεγαλόπολης του Δήμου Μεγαλόπολης

Ο ναός της Αγίας Θεοδώρας αποτελεί μοναδικό φαινόμενο και είναι από τα πιο αξιόλογα αξιοθέατα της Αρκαδίας. Η εκκλησία κτίστηκε μεταξύ του 1050-1100 προς τιμήν της οσιομάρτυρας Θεοδώρας. Βρίσκεται κοντά στο χωριό Βάστα της Μεγαλόπολης σε μια κατάφυτη ειδυλλιακή ρεματιά με πυκνό δάσος από θεόρατες βελανιδιές. Η οδική πρόσβαση γίνεται από το Ίσαρη μετά από μια πανέμορφη κατηφορική διαδρομή μισής ώρας περίπου.

Στη μικρή αυτή εκκλησία η Φύση έχει θαυματουργήσει. Δεκαεφτά πελώρια δένδρα είναι φυτρωμένα πάνω στη στέγη της, ενώ από τα θεμέλιά της αναβλύζουν τα νερά ενός κεφαλαριού. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται να οφείλεται στο ότι η εκκλησία είναι πέτρινη και θολωτή με αρκετή περιεκτικότητα σε χώμα. Σε αυτό το λίγο χώμα φύτευσε αρχικά ένα πουρνάρι που σιγά-σιγά μεγάλωσε και έριξε και τους δικούς του καρπούς.

Σύμφωνα με την παράδοση, η οσιομάρτυς μαρτύρησε για την πίστη της και εκτελέστηκε από τους διώκτες της. Λίγο πριν εκτελεστεί, προσευχήθηκε: "...Κάνε Κύριε στο μνήμα μου να φυτρώσουν δέντρα που να μαρτυρούν την προστασία σου στην αγνότητά μου. Και το αίμα μου να γίνει νερό και να ποτίζει. Αμήν". Έτσι μετά το θάνατό της δεκαεπτά δένδρα που αντέχουν σε κάθε άνεμο, φύτρωσαν από θαύμα γύρω από το ναό.

Πεντακόσια μέτρα από την εκκλησία, ακολουθώντας το κεφαλάρι, είναι η θέση "Νερόμυλος", μαγευτική τοποθεσία πνιγμένη στο πράσινο. Εδώ υπήρχε παλιότερα νερόμυλος. Στη θέση του σήμερα υπάρχει εξοχικό κέντρο. Ο μηχανισμός του νερόμυλου έχει αποκατασταθεί από τους ιδιοκτήτες και λειτουργεί κανονικά. Η εκκλησία προσελκύει κάθε χρόνο χιλιάδες προσκυνητών και επισκεπτών που κάνουν θρησκευτικό τουρισμό και αρκετά γραφεία εκδρομών την εντάσσουν στις διαδρομές τους. Γιορτάζει στις 11 Σεπτεμβρίου.

- Ο ναός της Επισκοπής Τεγέας στον Δήμο Τεγέας

Ο Ναός είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου και είναι μια πανέμορφη εκκλησία βυζαντινού ρυθμού. Βρίσκεται στο χώρο της Παλαιάς Επισκοπής της Τεγέας. Γιορτάζει στις 15 Αυγούστου, οπότε και συγκεντρώνεται κόσμος από όλη την περιοχή, ενώ παράλληλα στο γύρω χώρο διοργανώνεται το μεγαλύτερο πανηγύρι της Πελοποννήσου. Χτίστηκε με δαπάνες του Τεγεατικού Συνδέσμου το 1888 στα ερείπια παλαιότερου ναού, για να αντικαταστήσει την ερειπωμένη βυζαντινή βασιλική (11ου ή 12ου αιώνα) που αποτελούσε τη μητρόπολη του μεσαιωνικού Νικλίου. Ο ναός είναι χτισμένος επάνω στο κοίλο αρχαίου θεά-

τρου. Κοντά στην εκκλησία σώζονται υπολείμματα μεσαιωνικών τοίχων, ενώ δίπλα είναι ο αρχαιολογικός χώρος της Επισκοπής και το όμορφο πάρκο του Τεγεατικού Συνδέσμου. Στον μεσαίωνα περιβαλλόταν από φρούριο, ίχνη του οποίου σώζονται μέχρι σήμερα.

- Εξωκλήσι της Παναγίας Λεβιδίου στον Δήμο Λεβιδίου

Βυζαντινό εξωκλήσι κοντά στο Λεβίδι το οποίο πιστεύεται ότι ήταν καθολικό της παλιάς Μονής της Θεοτόκου. Έχει πλούσια εικονογράφηση και εντυπωσιακό διάκοσμο. Ο ναός έχει κτιστεί πάνω στα ερείπια του αρχαίου ναού της Ύμνιας Αρτέμιδος, αρκετά τμήματα του οποίου έχουν χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή του. Το εξωκλήσι γιορτάζει κάθε χρόνο στα "Εννιάμερα της Παναγίας" με μεγάλη εμποροπανήγυρη και εκδηλώσεις.

- Ο ναός της Ζωοδόχου Πηγής Καρύταινας στον Δήμο Γορτύνης

Ο ναός της Ζωοδόχου Πηγής είναι βασιλικού ρυθμού του 17^{ου} αιώνα με καμπαναριό με φράγκικα στοιχεία. Βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της Καρύταινας.

- Ο ναός της Μεταμορφώσεως Σωτήρας Λουκούς στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Το καθολικό της μονής Λουκούς, κοντά στο Άστρος είναι ο ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα και είναι του 11^{ου} αιώνα. Είναι ένα ιδιαίτερα κομψό κτίσμα με εντυπωσιακό οκταγωνικό τρούλο. Οι αγιογραφίες της θυμίζουν αρχαϊκούς Κούρους και προκαλούν εντύπωση τα εντοιχισμένα γλυπτικά τμήματα υστερορωμαϊκών χρόνων.

- Ο ναός του Αγίου Γεωργίου Στεμνίτσας στον Δήμο Τρικολώνων

Ο ναός είναι βυζαντινού ρυθμού του 17^{ου} αιώνα. Βρίσκεται στην κεντρική πλατεία της Στεμνίτσας.

- Οι Βυζαντινές εκκλησίες της Ζωοδόχου Πηγής(15^{ος} αιώνας) της Παναγιάς της Μπαφέρω (12^{ος} αιώνας), του Αγίου Νικολάου και των 3 Ιεραρχών.
- Η Βυζαντινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου στο Δήμο Μεγαλόπολης.
- Η Βυζαντινή εκκλησία του Τίμιου Προδρόμου στο Δήμο Λεβιδίου.
- Οι εκκλησίες του Αγίου Γεωργίου του Αγίου Ιωάννη στο Άστρος του Δήμου Β.Κυνουρίας.
- Η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου και των Αγίων Θεοδώρων στο Βαλτεσίνικο του Δήμου Κλείτορος.
- Η εκκλησία των Ταξιαρχών και του Αγίου Ιωάννη στα Λαγκαδία του Δήμου Λαγκαδίων.
- Η εκκλησία των Αγίων Αναργύρων (1.884) στην Κοινότητα Κοσμά.

5.3.6 ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ

Η Αρκαδία εκτός από εκκλησίες έχει και αρκετά μοναστήρια, πολλά από τα οποία είναι αρκετά αξιόλογα από αρχιτεκτονικής πλευράς. Ο μεγάλος αριθμός

μοναστηριών ενισχύει και αυτός τον εκκλησιαστικό τουρισμό, όπως αναφέραμε και με τις εκκλησίες. Τα μοναστήρια της Αρκαδίας, ιδιαίτερα πολυπληθή και πλούσια σε εκκλησιαστικό, αρχαιακό και ιστορικό υλικό, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα, ιδιαίτερα κατά την εποχή των χαλεπών χρόνων της τουρκοκρατίας. Η ίδρυση των περισσότερων ανάγεται μεταξύ του 16^{ου} και 18^{ου} αιώνα. Πολλά από αυτά κήκαν κατά τις επιδρομές του Ιμπραήμ ή εγκαταλείφθηκαν αργότερα. Σήμερα τα μοναστήρια που λειτουργούν, αλλά και όσα έχουν εγκαταλειφθεί, παραμένουν μνημεία και φόροι για τη διαφύλαξη και διάδοση της παράδοσης, της ιστορίας και της πίστης. Παρακάτω αναφέρουμε τα πιο αξιόλογα από αυτά:

- Η Μονή Αμπελάκη στον Δήμο Φαλαισίας

Η μονή ιδρύθηκε το 19^ο αιώνα, και είναι αφιερωμένη στη Γέννηση της Θεοτόκου. Σήμερα είναι γυναικεία μονή. Βρίσκεται στην ανατολική Φαλαισία, χτισμένη σε επιβλητική θέση, στους πρόποδες του Ταΰγετου και κολλημένη σε απότομο βράχο. Η γύρω περιοχή είναι κατάφυτη και από το μοναστήρι προσφέρεται έξοχη θέα προς αυτή. Χαμηλότερα περνά ο ποταμός Ευρώτας.

Απέχει 5 χλμ. από το χωριό Σκορτσινού και 10 χλμ. από το Λεοντάρι.

- Η Μονή Μπούρα στον Δήμο Φαλαισίας

Η μονή Μπούρα βρίσκεται κοντά στο χωριό Λεοντάρι (6 χλμ.), δίπλα από τον αμαξιτό δρόμο Λεονταρίου-Σπάρτης. Είναι κτισμένη σε κατάφυτο λόφο, 4 χιλ. από το χωριό Φαλαισία και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου.

Αν και δεν είναι γνωστή η ακριβής χρονολογία κατασκευής της μονής, πιθανολογείται ότι χτίστηκε στα μέσα του 12ου αιώνα. Από τότε ήταν ανδρική μονή. Τα

προεπαναστατικά χρόνια, όπως και την περίοδο της επανάστασης του 21 υπήρξε λίκνο του αγώνα για την απελευθέρωση. Ο "Πύργος", ένα κτίσμα της Μονής ύψους 10 μέτρων, αποτελεί με τις πολεμίστρες του μαρτυρία της αντίστασης των μοναχών κατά των Τούρκων.

Στην επανάσταση του 1770 η μονή λεηλατήθηκε από Τουρκαλβανούς οι οποίοι σκότωσαν όλους τους μοναχούς και κατέστρεψαν τις τοιχογραφίες. Αργότερα, κατά την επιδρομή του Ιμπραήμ, οι μοναχοί πρόβαλαν γενναία αντίσταση κατά των Τουρκοαιγυπτίων, μέχρι που σκοτώθηκαν όλοι. Το 1932 η Μονή προσαρτήθηκε στη Μονή του Τιμίου Προδρόμου και έκλεισε. Το 1934 ξανάνοιξε με λίγες μοναχές που ήλθαν από την κοντινή Μονή Αμπελακίου. Το 1952 η περιουσία της παραχωρήθηκε στους ακτήμονες της Φαλαισίας και από τότε άρχισε παρακμάζει. Το 1984 εγκαταστάθηκε μια ομάδα από μοναχές οι οποίες σε διάστημα 15 χρόνων συντήρησαν και αναμόρφωσαν τη Μονή, αναπαλαιώνοντας τα παλιά της κτίσματα και δημιουργώντας νέα φροντισμένα κτίσματα. Ανάμεσα στα τελευταία είναι η ωραία εκκλησία του Αγίου Αλεξίου, οι Ναοί των Αγίων Αναργύρων, Ραφαήλ, Νικολάου και Ειρήνης και το διώροφο κτήριο που στεγάζει τα κελλά, διάφορα εργαστήρια, τη βιβλιοθήκη και άλλους χώρους.

- Η Μονή Ρεκίτσας στον Δήμο Φαλαισίας

Παλαιά μονή ανάμεσα στο Λεοντάρι, και στο Δυρράχι χωμένη μέσα στα έλατα. Η μονή έχει συνδεθεί με τη νεώτερη ελληνική ιστορία, αφού υπήρξε στη περίοδο της επανάστασης του 21 ορμητήριο του Παπαφλέσσα. Μάλιστα ο ηγούμενος της μονής, Δημήτριος, ήταν ο περίφημος σημαιοφόρος του. Σήμερα σώζεται μόνο το καθολικό, το οποίο και γιορτάζει τον Δεκαπενταύγουστο με πανηγύρι ("Παπαφλέσσια").

- Η Μονή της Παναγίας της Μαλεβής στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Σε απόσταση 44 χλμ. από την Τρίπολη και 5 χλμ. από τον Άγιο Πέτρο, στο δρόμο Αγίου Πέτρου - Άστρους βρίσκεται η γυναικεία Μονή της Παναγίας Μαλεβής. Είναι χτισμένη σε υψόμετρο 950 μ. και περιβάλλεται από δάσος της σπάνιας και προστατευμένης ποικιλίας του δενδρόκεδρου. Η μονή είναι η πιο φημισμένη της Κυνουρίας και προσελκύει μεγάλο αριθμό προσκυνητών.

Η πρώτη μονή χτίστηκε το 14^ο αιώνα. Η πρώτη αναφορά στη Μονή είναι το 1320 σε χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Παλαιολόγου. Η Μονή τότε βρισκόταν στη θέση Πουρνάρια λίγο πιο πάνω από τη θέση της σημερινής Μονής. Η μονή στη σημερινή της θέση χτίστηκε το 1616 και είχε σημαντική προσφορά στον αγώνα του 1821. Το καθολικό της Μονής είναι μικρός μονόκλιτος σταυρεπίστεγος ναός με τρούλο και περιέχει την εικόνα της Παναγίας, η οποία θεωρείται ότι είναι έργο του 1360. Η εικόνα θεωρείται θαυματουργή και πλήθη προσκυνητών συρρέουν κάθε χρόνο για να την προσκυνήσουν. Στον περίβολο της μονής έχει κτιστεί νέος επιβλητικός ναός αφιερωμένος στην Παναγία. Δίπλα από τη μονή βρίσκεται η όμορφη μικρή εκκλησία του Αγίου Νείλου. Το συγκρότημα της μονής περιλαμβάνει επίσης μεγάλη νεόδμητη πτέρυγα με ξενώνες και άλλους βοηθητικούς χώρους

- Η Μονή Παλαιοπαναγίας στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Στις πρώτες στροφές του δρόμου Άστρους – Μαλεβής – Αγίου Πέτρου, βρίσκεται το μοναστήρι της Παλαιοπαναγίας. Η μονή διατηρεί τον αρχικό της χαρακτήρα με λίγες σύγχρονες επεμβάσεις. Το καθολικό είναι σταυρεπίστεγος τετρακίονιος και έχει κτιστεί το 1814. Η πρώτη ιστορική μνεία γίνεται το 1612 ενώ άλλοι

αναφέρουν το 1310. Το μοναστήρι διατηρεί σε κοντινή απόσταση μετόχι. Η μονή σήμερα είναι γυναικεία.

- Η Μονή Προδρόμου Καστρίου στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Παλιό ανδρικό μοναστήρι αφιερωμένο στον Ιωάννη τον Πρόδρομο. Βρίσκεται στο φαράγγι του ποταμού Τάνου κοντά στο χωριό Περδικοβρύση και είναι χτισμένο πάνω σε απόκρημνο βράχο. Το γύρω τοπίο είναι επιβλητικό και ανόθευτο. Μεταγενέστερη επιγραφή μαρτυρεί την ιστορική παρουσία της μονής από το 1126. Άλλες επιγραφές επίσης μαρτυρούν ότι ανακαινίστηκε τον 18^ο αιώνα. Με βάση αυτές και άλλες υπάρχουσες γραπτές μαρτυρίες, το μοναστήρι θεωρείται ως το παλαιότερο της Πελοποννήσου.

- Η Μονή Αγίας Τριάδας Μελιγούς στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Η Μονή Αγίας Τριάδος είναι και αυτή ένα εγκαταλελειμμένο μοναστηριακό κτίσμα της Κυνουρίας. Φτάνει κανείς εκεί ακολουθώντας τον αγροτικό χωματόδρομο που ξεκινά αριστερά του επαρχιακού δρόμου Άστρους- Αγίου Πέτρου, πριν από το διάσελο όπου η διακλάδωση προς Αγ. Ιωάννη και Πλάτανο, Χάραδρο κτλ. Ανάμεσα από ερειπωμένα κτίσματα ξεπροβάλλει, σαν μέσα από κρυψώνα, ένας ογκώδης Ναός. Στο εξωτερικό τύμπανο του τρούλου διακρίνονται όμορφα κεραμικά διακοσμητικά. Τέτοια είχαν, πριν από μερικά χρόνια, όλοι οι τοίχοι, όπως και θραύσματα αρχαίων ανάγλυφων αλλά η σύγχρονη κεραμοσκεπή κατέστρεψε αυτά τα στοιχεία.

- Η Μονή Εορτακουστής στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Ιστορικό και γραφικότατο μοναστήρι, το αρχαιότερο μοναστικό κέντρο της Τσακωνιάς. Είναι αφιερωμένο στην Παναγία. Ονομάζεται και μονή της Ορθοκωστιάς ή Αρτοκωστιάς και ιδρύθηκε το 1617. Περιβάλλεται από συνεχόμενα κτίσματα με χαγιάτια και πυργίσκους. Στο κέντρο βρίσκεται το καθολικό, που είναι σταυροειδής ναός με τρούλο.

Η μονή διαθέτει σημαντικό ιστορικό αρχείο του 18ου αιώνα. Στο ιερό φυλάσσονται κειμήλια και λείψανα. Κοντά στο μοναστήρι υπάρχουν τα ερείπια της Μονής Κάτω Παναγίας του 12ου αιώνα. Εδώ βρισκόταν η εικόνα της Παναγίας Αρτοκωστιάς που αποδίδεται στον Ευαγγελιστή Λουκά. Η εικόνα, που έχει αφιερώσεις του αυτοκράτορα Ιωάννη Η' Παλαιολόγου και του Ιωάννη Κατακουζηνού, είναι σήμερα στην Ιταλία. Τα ερείπια της παλιάς μονής διακρίνονται από το δρόμο, πριν από τη μονή της Εορτακουστής.

- Η Μονή Λουκούς στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Η μονή Λουκούς βρίσκεται κοντά στο Άστρος πάνω στον οδικό άξονα Τρίπολης-Άστρους. Είναι αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος και είναι κτίσμα του 12^{ου} αιώνα με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Χτίστηκε στα ερείπια του ιερού του Πολεμοκράτη εγγονού του Ασκληπιού. Η εκκλησία, όπως και άλλα κτίσματα της μονής, περιλαμβάνει εντοιχισμένα, γλυπτικά τμήματα υστερορωμαϊκών χρόνων. Η μονή έχει σημαντική βιβλιοθήκη με ιστορικά χειρόγραφα και κώδικες. Στον προαύλιο χώρο της μονής υπάρχουν γλυπτά που προέρχονται από την παρακείμενη έπαυλη του Ηρώδη του Αττικού και γλυπτά με περίτεχνο διάκοσμο που προέρχονται από το αρχαίο ιερό. Με το ιερό αυτό είχε συνδεθεί ο

Ηρώδης ο Αττικός ο οποίος είχε κτίσει δίπλα την έπαυλή του. Στο μοναστήρι βρέθηκε ανάγλυφο του 4^{ου} αι. π.Χ. που αναπαριστά τον Ασκληπιό και την οικογένειά του, που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών. Επίσης βρέθηκε τμήμα ράβδου με ελισσόμενο φίδι από άγαλμα του Ασκληπιού. Λίγα μέτρα από την μονή υπάρχει ρωμαϊκό υδραγωγείο με τις χαρακτηριστικές καμάρες.

- Η Μονή Αγίου Νικόλα Καρυάς στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Σε διακλάδωση του επαρχιακού δρόμου Αγίου Ανδρέα-Μονής Αρτοκωστάς-Πραστού βρίσκεται η ανδρική Μονή του Αγίου Νικολάου Καρυάς σε υψόμετρο 600μ. Η αρχιτεκτονική του μοναστηριού παραπέμπει στο Άγιο Όρος. Σύμφωνα μάλιστα με την παράδοση χτίστηκε το 1580 μ.Χ. από μοναχούς των Καρυών του Αγίου Όρους οι οποίοι κατέφυγαν εκεί για να σωθούν από τους πειρατές. Υπάρχει όμως και άλλη εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η ίδρυση της μονής έγινε το 1620 ή 1621, όπως αναφέρει τουρκικό έγγραφο του 1621. Η στέγη του μοναστηριού είναι σκεπασμένη με σχιστόλιθους του όρους Μαλεβού. Το καθολικό περιβάλλεται από χαγιάτια. Είναι αγιορείτικου τύπου σε μορφή εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο. Ο τρούλος, δυσανάλογα μεγάλος προς το κύριο οικοδόμημα του ναού, είναι δωδεκάπλευρος και στεγάζεται σε σχιστολιθικές πλάκες. Περίτεχνο είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο (από καρυδιά), λαξευμένες φυτικές διακοσμήσεις και θαυμάσιες ένθετες εικόνες βυζαντινής τεχνοτροπίας. Οι εικόνες χαρακτηρίζονται από απαλές αρμονίες θερμών και ψυχρών χρωμάτων, αυστηρές γεωμετροποιημένες μορφές με σκούρα γαιώδη πρόσωπα που δένουν αρμονικά με το σκούρο τέμπλο, και τη χρήση μπλε χρώματος κοβαλτίου για το "γέμισμα" του βάθους το οποίο και δημιουργεί αντίθεση με τα χρυσά φωτισμένα και "τελειώματα" των υφασμάτων. Η εικόνα του Αγίου Νικολάου χρονολο-

γείται στα 600 μ.Χ. και είναι παραμορφωμένη από το χρόνο. Ας σημειωθεί ότι ο φωτισμός του καθολικού γίνεται ακόμα μόνο από κεριά. Στη μονή μπορεί κανείς να φτάσει και από τον Τυρό και τη Βασκίνα.

- Η Μονή Αγίων Ταξιαρχών στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Παλιό και γραφικό μοναστήρι 3 χλμ. από τον Άγιο Βασίλειο Κυνουρίας, σε όμορφη και καταπράσινη τοποθεσία κοντά στον επαρχιακό δρόμο που οδηγεί στο χωριό και χαμηλότερα από το επίπεδό του. Περιβάλλεται από φρουριακό τοίχο και στο εσωτερικό του μπαίνει κανείς από την τοξωτή πύλη. Το μοναστήρι κάηκε από τον Ιμπραήμ κατά την επέλασή του στην Πελοπόννησο και εγκαταλείφθηκε οριστικά το 1834.

- Η Μονή Αγίας Ελεούσας στον Δήμο Λεβιδίου

Παλαιά μονή τρυπωμένη σε μια μεγάλη σπηλιά κοντά στην κορυφή του βράχου του Μπεζενίκου που υψώνεται πάνω από τη Βλαχέρνα. Σώζεται το καθολικό. Δεν έχει μοναχούς σήμερα. Η θέση όπου βρίσκεται το μοναστήρι έχει εξαιρετική θέα. Από το χωριό υπάρχει δρόμος που οδηγεί στη μονή.

- Η Μονή Κανδήλας στον Δήμο Λεβιδίου

Βρίσκεται πάνω από το χωριό Κανδήλα της Μαντινείας, σκαρφαλωμένη στην απότομη πλαγιά βουνού. Ο χρόνος ίδρυσής της είναι άγνωστος. Ήκμασε το 18^ο αιώνα, πυρπολήθηκε το 1770 και έπαθε ζημιές στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης. Πίσω από τον καθολικό του ναού υπάρχει, στο βράχο, ένα σπήλαιο, που χρησιμοποιείται για ψυγείο. Είναι γυναικείο μοναστήρι.

- Η Μονή Αγίας Παρασκευής Βάχλιας στον Δήμο Κοντοβαζαίνης

Η Μονή Αγίας Παρασκευής Βάχλιας ευρίσκεται σε υψόμετρο 1.045μ. Ν.Α. των υπωρειών του όρους Αφροδίσιον και απέχει 5χλμ. από το χωριό Βάχλια, 65χλμ. από την Τρίπολη και 68χλμ. από τον Πύργο της Ηλείας. Στη μονή οδηγεί δρόμος 1 χιλιόμετρο πριν από τη Βάχλια, στο ύψος της αρχαίας πόλης Κώμης. Η ίδρυση της Μονής, σύμφωνα με εκτιμήσεις ειδικών, χρονολογείται στα μέσα του 16ου αιώνα. Σύμφωνα με την Αρχαιολογική Υπηρεσία, το κτιριακό συγκρότημα της Ιεράς Μονής, αποτελεί ένα πολύ αξιόλογο ιστορικό μνημείο της Β.Δ. Γορτυνίας. Το σχήμα της Ιεράς Μονής είναι τετράπλευρο, αποτελείται από την εκκλησία, μονόκλιτη, μεγάλο καθιστικό, μαγειρείο και πέντε κελιά. Στη μέση υπάρχει το αίθριο με τα υπόστεγα, καταπακτή και σκάλα επικοινωνίας με τους ημιυπόγειους χώρους. Στις 31-12-1995 η Μονή πήρε φωτιά με αποτέλεσμα να καταστραφεί η κεντρική πτέρυγα. Σύντομα όμως έγινε αποκατάσταση των ζημιών, με αναστήλωση των καταστραφέντων κελιών σύμφωνα με τους όρους που υπέδειξε η Αρχαιολογική Υπηρεσία.

- Η Μονή Παναγίας Κλειβωκάς στον Δήμο Κοντοβαζαίνης

Το μοναστήρι της Παναγίας της Κλειβωκάς βρίσκεται κοντά στην Κοντοβάζαινα, στη δυτική πλευρά του ομώνυμου όμορφου φαραγγιού. Η πρόσβαση στη μονή γίνεται από στενό κατηφορικό δρόμο στα αριστερά από την διασταύρωση προς Βελημάχι, Καρδαρίτσι, και Παραλογγούς που συναντάμε φεύγοντας από την Κοντοβάζαινα προς Βούτση. Η μονή είναι χτισμένη στη μέση ακριβώς ενός μονοκόμματος βράχου ύψους πάνω από 200μ. Στο σημείο αυτό βρέθηκε πριν από ένα και πλέον αιώνα η εικόνα της Παναγίας μέσα σε μια σπηλιά. Στο προαύλιο της μικρής εκκλησίας, που είναι χτισμένη στο στόμιο της σπηλιάς αυτής,

ανεβάζουν εκατόν τριάντα πέτρινα σκαλιά. Η μονή εορτάζει τον Δεκαπενταύγουστο, ενώ στην εορτή της Ζωοδόχου Πηγής γίνεται πανηγύρι.

- Η Μονή Αγίου Νικολάου Βαλτεσινίκου στον Δήμο Κλείτορος

Παλιό και ιστορικό δίδυμο μοναστήρι – ασκηταριό στη δυτική πλευρά του φαραγγιού του Κάψαλη, 3 χλμ. έξω από το Βαλτεσίνικο, στο δρόμο προς το χωριό Ολομάδες. Είναι χτισμένο στην πτύχωση του βράχου μέσα σε σπήλαιο και είναι σήμερα εγκαταλειμμένο. Γνωστό και σαν Παλαιομονάστηρο το μοναστήρι είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νικόλαο και την Ανάληψη. Κτίστηκε γύρω στα 1500-1550, εποχή φυγής προς το μοναχισμό. Κάηκε μερικά το 1826 από τον Ιμπραήμ. Η επίσημη διάλυσή του έγινε το 1833. Η είσοδος στο μοναστήρι γίνεται σήμερα από μια πέτρινη σκάλα που οδηγεί σε μια μικρή αίθουσα, τον εξωνάρθηκα, 23τ.μ. Οι δύο ναοί είναι χτισμένοι σε δύο επίπεδα-ορόφους. Μια σκάλα ανεβάζει στο πάνω επίπεδο όπου είναι ο ναός της Ανάληψης, λαξευμένος στον βράχο. Ο ναός σώζει, αν και σε κακή κατάσταση από το χρόνο, την υγρασία και την έλλειψη συντήρησης, υπέροχες τοιχογραφίες των μέσων του 16ου αιώνα. Το ιερό χωρίζεται με μικρό ξύλινο τέμπλο. Σε μια κοιλότητα του βράχου που έχει τη μορφή τρούλου εικονίζεται ο Παντοκράτωρ με τους Ευαγγελιστές. Πάνω από την είσοδό του διακρίνεται εντοιχισμένο αγγείο που λειτουργούσε σαν ηχείο. Από τον εσωνάρθηκα ένας στενός διάδρομος οδηγεί στο ναό του Αγίου Νικολάου. Είναι ένας μικρός ναΐσκος που μόλις χωράει τους παπάδες και δύο ψάλτες. Η αγιογράφηση είναι κατεστραμμένη. Σώζονται μόνον ίχνη δύο αγιογραφιών.

- Η Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Βαλτεσινίκου στον Δήμο Κλείτορος

Γυναικεία μονή αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου, 1 χλμ. Β.Δ. του Βαλτεσινίκου. Βρίσκεται σε ένα μαγευτικό τοπίο με έλατα, κέδρα και σφεντάμια. Το καθολικό κτίστηκε μεταξύ του τέλους του 16^{ου} αιώνα και αρχών του 17^{ου} αιώνα, σε μια εποχή δύσκολη, τότε που οι Τούρκοι δεν έδιναν άδεια για το κτίσιμο ναών. και έχει υποστεί εξωτερικά αρκετές μετασκευές. Το ίδιο και η περίβολος της μονής. Το καθολικό εξωτερικά δεν παρουσιάζει αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον αλλά διατηρεί ωραιότατες και μεγάλης αγιογραφικής αξίας αγιογραφίες στο τέμπλο και στον κυρίως ναό.

- Η Μονή Αγίου Νικολάου Γκλήμη στον Δήμο Μαντινείας

Ορεινό παλιό μοναστήρι χτισμένο κοντά στο χωριό Πικέρνη της Μαντινείας. Σώζεται το καθολικό. Δεν έχει μοναχούς σήμερα. Το μοναστήρι πήρε την ονομασία του από έναν μοναχό.

- Η Μονή Βαρσών στον Δήμο Μαντινείας

Η Μονή Βαρσών είναι κτισμένη πάνω στο όρος Κτενιάς και είναι αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο. Ιδρύθηκε το 16^ο αιώνα. Το άφθονο νερό που τρέχει από τους κρουνοί της αυλής, έρχεται από μια κρυφή πηγή, μέσα από το ιερό βήμα του ναού. Η μονή έχει πλούσιο αρχείο, βιβλιοθήκη και πολλά κειμήλια. Το σημερινό καθολικό κτίστηκε τον προηγούμενο αιώνα και έχει διακοσμηθεί εξωτερικά με πολλά γλυπτά από τον παλαιότερο ναό ο οποίος κτίστηκε το 1610 και κάηκε κατά τις καταστροφές του Ιμπραήμ.

- Η Μονή Γοργοεπηκόου στον Δήμο Μαντινείας

Η Μονή Γοργοεπηκόου είναι χτισμένη στις δυτικές πλαγιές του υψώματος Γουλά που δεσπόζει πάνω από τη Νεσάνη, και βρίσκεται σε υψόμετρο 680 μ. (16 χλμ. από Τρίπολη). Από τη θέση του προσφέρεται εξαιρετική θέα προς το λεκανοπέδιο της Μαντινείας.

- Το μοναστήρι Αγίου Νικολάου Σίντζας του Δήμου Λεωνιδίου

Παλιό μοναστήρι, γυναικείο σήμερα, 5 χλμ. βορειοδυτικά του Λεωνιδίου. Είναι φωλιασμένο στην κοιλότητα μιας σπηλιάς σε απότομο κοκκινόβραχο σε ύψος 500 μ. Το όνομα Σίντζα φαίνεται ότι το έλαβε η τοποθεσία από παλιά μεγάλη συκιά (*συντζά στα τσακωνικά*) που θα υπήρχε στη σπηλιά. Η θέα προς το Λεωνίδιο και τα νησιά του Αργολικού είναι εξαιρετική. Η μονή έχει σταυρεπίστεγο καθολικό με ενδιαφέρουσες εικόνες του 1650, σκαλιστό τέμπλο και κατάλευκα κελιά. Οι πρώτες μαρτυρίες για την ιστορία της χρονολογούνται από το 1628. Στη βιβλιοθήκη της μονής φυλάσσεται ένα κομμάτι από σπονδυλική στήλη, λένε πως είναι του φιδιού που σκότωσαν με τρομπόνια Σπετσιώτες και Υδραίοι ναυτικοί όταν ο φόβος του έδιωχνε τους προσκυνητές. Γύρω από το μοναστήρι υπάρχουν ασκηταριά σε κάθετους βράχους. Σήμερα οι μοναχές βρίσκονται συνήθως στον Άγιο Χαράλαμπο, κοντινό μετόχι του μοναστηριού.

- Η Μονή της Παναγιάς Κουνουπιάς του Δήμου Λεωνιδίου

Βρίσκεται στην άκρη του χωριού Κουνουπιά της Κυνουρίας. Ο όμορφος ναός είναι χτισμένος σε ρυθμό εγγεγραμμένης σταυροειδούς βασιλικής. Χτίστηκε το 10ο αιώνα, πιθανότατα πάνω στα θεμέλια αρχαίου ναού. Ανακαινίστηκε το 1954 με δαπάνες των ομογενών Κουνουπιωτών από την Αμερική. Στο μαρμάρινο τέ-

μπλο διατηρούνται εξαιρετικής ποιότητας βυζαντινές εικόνες. Αξιόλογες - αν και φθαρμένες - είναι δύο ρώσικες εικόνες που κοσμούν το τέμπλο, αριστερά και δεξιά της ωραίας πύλης.

- Η Μονή Αιμουαλών του Δήμου Δημητσάνας

Στο φαράγγι του Λούσιου και σε εντυπωσιακό τοπίο, 3 χλμ. από τη Δημητσάνα (68 χλμ. από Τρίπολη) βρίσκεται η Μονή Αιμουαλών. Είναι κτισμένη στη ρίζα μεγάλου βράχου, σχεδόν μετέωρη, σε κοιλότητα της χαράδρας του χειμάρρου Ίσβορα. Είναι αφιερωμένη στη γέννηση της Θεοτόκου. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή, η Μονή κτίστηκε το 1600, ίσως πάνω στα ερείπια άλλης προγενεστέρας μονής από τη Βυζαντινή περίοδο. Αρχικά η Μονή είχε τη μορφή ασκητηρίου με λίγα κελιά σφηνωμένα μέσα σε σπήλαιο. Οι τοιχογραφίες του καθολικού είναι έργα του ζωγράφου Δημήτρη Μόσχου (17ος αιώνας) και χαρακτηρίζονται από τη βυζαντινή παραδοσιακή τεχνοτροπία και την ιεροπρέπεια στην παράσταση των μορφών.

- Η Μονή του Τιμίου Προδρόμου του Δήμου Δημητσάνας

Πάνω από την αριστερή όχθη του ποταμού Λούσιου, στη βάση ενός ψηλού και άγριου βράχου και σχεδόν απέναντι από τη Μονή Φιλοσόφου, δεσπόζει το ιστορικό μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου. Χτίστηκε το 16ο αιώνα και είναι σήμερα από τις μεγαλύτερες και ιστορικότερες μονές της Πελοποννήσου. Είναι ανδρική μονή και έχει τους περισσότερους μοναχούς σε σχέση με τις άλλες μονές της Αρκαδίας. Κατά την παράδοση, η αρχή της ανάγεται στα μέσα του 12^{ου} αιώνα (1167). Το Καθολικό της είναι κτισμένο στην κοιλότητα του βράχου, έχει σχήμα θολωτής Βασιλικής και εξωτερικά φέρει αγιογραφίες. Η Μονή διαθέτει

αξιόλογη βιβλιοθήκη με σημαντικά θεολογικά και φιλοσοφικά βιβλία. Πλάι στη μονή είναι το εκκλησάκι του θαυματουργού Αγίου Αθανασίου Χριστιανουπόλεως όπου ευρίσκονται και τα οστά του. Η θέση του προσφέρει πανοραμική θέα στο φαράγγι και την Αρχαία Γορτύνα.

- Η Μονή των Αγίων Θεοδώρων του Δήμου Βυτίνας

Παλιό και ιστορικό μοναστήρι χωμένο στο ελατόδασος του Μαινάλου. Είναι κτισμένο απέναντι από το χωριό Πυργάκι, 4 χλμ. από τη Βυτίνα. Είναι ορατό από το δρόμο Βυτίνας-Ελάτης. Το μοναστήρι είχε κτισθεί από τους Παλαιολόγους σε άλλη θέση (σε απόσταση 15' με τα πόδια από τη σημερινή) και στο 1680 μεταφέρθηκε στη θέση που είναι σήμερα.

- Η Μονή Κερνίτσας του Δήμου Βυτίνας

Τρία χιλιόμετρα από το χωριό Νυμφασία κοντά στη Βυτίνα και σε πανέμορφο ορεινό φυσικό περιβάλλον (*υψόμετρο 840 μ.*) βρίσκεται η παλιά μονή της Κερνίτσας. Κτίστηκε το 14^ο αιώνα (1386), και είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Η θέση της ανάμεσα στα βουνά του Αργυρόκαστρου και του Θαυμάσιου όρους της δίνει φυσική οχύρωση. Η σημερινή μονή είναι κτισμένη στη θέση της παλιάς και ανήκει στη χωρική αρμοδιότητα της Βυτίνας. Κάτω από τη Μονή υπάρχει ωραίο πέτρινο γεφύρι, το γεφύρι της Κερνίτσας που χτίστηκε από το 1901 μέχρι το 1905. Στο επάνω τμήμα της Μονής βρίσκεται το παρεκκλήσι των Ταξιαρχών, αριστούργημα τέχνης με το καλλιτεχνικό ξυλόγλυπτο τέμπλο, το οποίο χρησιμοποιείται ως εξομολογητήριο. Σήμερα η Μονή λειτουργεί σαν γυναικεία μονή. Απέχει 47 χλμ. από Τρίπολη και 7 χλμ. από τη Βυτίνα.

- Η Μονή Επάνω Χρέπας του Δήμου Τριπόλεως

Γυναικεία μονή αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου, χτισμένη σε πλαγιά του Μαινάλου σε υψόμετρο 1278 μέτρων. Χτισμένο στις αρχές του 11^{ου} αιώνα, είναι το ψηλότερο μοναστήρι της Πελοποννήσου και είναι ορατό από την Τρίπολη. Στο μοναστήρι σώζονται το Δισκοπότηρο με το οποίο ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κοινώνησε των αχράντων μυστηρίων καθώς και το Ευαγγέλιο που ασπάστηκε πριν επιτεθεί για την απελευθέρωση της Τριπολιτσάς. Η θέση της μονής προσφέρει υπέροχη πανοραμική θέα προς ολόκληρο το μαντινειακό οροπέδιο, φθάνοντας μέχρι τον Πάρνωνα και τον Ταΰγετο. Στο μοναστήρι οδηγεί δρόμος από την Τρίπολη, μέσω του χωριού Περθώρι (10 χλμ. από Τρίπολη).

- Η Μονή Ζωοδόχου Πηγής του Δήμου Τρικολώνων

Το μοναστήρι είναι 2 χιλιόμετρα έξω από τη Στεμνίτσα πάνω από το χωριό, αριστερά του δρόμου που οδηγεί στην Τρίπολη. Το όμορφο καθολικό της, η εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, κτίστηκε τον 15^ο αιώνα και είναι βασιλικού ρυθμού. Σε ένα από τα κελιά της συνεδρίασε η Πρώτη Πελοποννησιακή Γερουσία το 1821. Τα κτίσματα της μονής και το καθολικό έχουν υποστεί αναπαλαίωση. Η θέση της προσφέρει υπέροχη θέα στο γραφικό οικισμό της Στεμνίτσας.

- Η Μονή Αγίου Νικοδήμου Ελληνικού του Δήμου Τρικολώνων

Η Μονή Αγίου Νικοδήμου είναι μια νέα Μονή και είναι κτισμένη λίγο πριν το χωριό Ελληνικό της Γορτυνίας, στο δρόμο από την Καρύταινα. Η Μονή και η κοινοβιακή αδελφότητα που την υπηρετεί ακολουθεί το παλαιό Ημερολόγιο. Τη μονή επισκέπτονται αρκετοί προσκυνητές από την περιοχή της Αττικής.

- Η Μονή Τίμιας Ζώνης του Δήμου Τροπαίων

Κοντά στο χωριό Χώρα του Δήμου Τροπαίων, βρίσκεται το μικρό μοναστήρι της Τίμιας Ζώνης. Είναι χτισμένο στο κοίλωμα ενός απότομου βράχου. Δεν έχει σήμερα μοναχούς.

- Η Μονή Παναγίας Νέας Εκκλησούλας του Δήμου Μεγαλόπολης

Η Μονή της Παναγίας, ή Αγία Μονή, είναι ένα παλιό Μοναστήρι κοντά (4 χλμ.) στο χωριό Νέα Εκκλησούλα της Μεγαλόπολης, χτισμένο σε ειδυλλιακή και κατάφυτη τοποθεσία κοντά στις Ν.Δ. υπώρειες του Μαινάλου. Σήμερα υπάρχει μόνο το καθολικό το οποίο έχει αξιόλογες τοιχογραφίες. Η Μονή υπήρξε τάμα του Θ. Κολοκοτρώνη κατά τον αγώνα του 21 και κτίστηκε για την εκπλήρωσή του. Ο ναός εορτάζει στις 15 Αυγούστου με μεγάλο πανηγύρι που συγκεντρώνει πλήθος κόσμου από τη γύρω περιοχή. Δίπλα από το ναό έχει κατασκευαστεί κιόσκι για να στεγάζει τους επισκέπτες. Επίσης ο γύρω χώρος έχει διαμορφωθεί για την υποδοχή των προσκυνητών. Λίγο πιο πέρα, κοντά στο ναό, είναι στημένη προτομή του Θ. Κολοκοτρώνη, για να θυμίζει την προσφορά του στον τόπο.

- Η Μονή Καλαμίου Ατσιχόλου του Δήμου Καρύταινας

Η μονή Καλαμίου Ατσιχόλου είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Υπεραγίας Θεοτόκου και χτισμένη πάνω από τις όχθες του ποταμού Λούσιου, στη δυτική πλευρά του ομώνυμου φαράγγιού. Βρίσκεται σε απόσταση τεσσάρων περίπου χιλιομέτρων από το χωριό Ατσιχολος, σε υπέροχη και καταπράσινη τοποθεσία με πανοραμική θέα στο φαράγγι. Περιλαμβάνει την παλαιά και την νέα Μονή Καλαμίου. Η παλαιά Μονή είναι κτισμένη σε απότομο βράχο 100 μέτρα βορειο-ανατολικά της νέας, πάνω ακριβώς από το φαράγγι του Λούσιου. Κατά την ά-

ποψη διαφόρων ιστορικών είναι κτίσμα του 15^{ου} αιώνα. Οδική πρόσβαση στη μονή υπάρχει από τον Ατσίχολος και από την Αρχαία Γορτύνα (5 χλμ.) μέσω χωμάτινου δρόμου.

- Η Μονή Καλτεζών του Δήμου Βαλτετσίου

Η Μονή Κελτεζών βρίσκεται κοντά στο χωριό Καλτέζες του Δήμου Βαλτετσίου, 13 χλμ. από την Κάτω Ασέα και 31 χλμ. από Τρίπολη. Είναι χτισμένη σε όμορφη και καταπράσινη τοποθεσία. Στο μοναστήρι οδηγεί δρόμος πριν από το χωριό Μαυρογιάννη, ενώ οδική πρόσβαση υπάρχει και από τις Καλτεζές. Η μονή είναι αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο, τον Προφήτη Ηλία και τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Η μονή είναι από τις νεώτερες μονές της Αρκαδίας. Η επιγραφή στην κύρια πύλη της μονής αναγράφει σαν έτος ίδρυσης το 1795. Σύμφωνα με την παράδοση η Μονή ιδρύθηκε στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, ενώ άρχισε να χτίζεται το 1719 από τους μοναχούς Άνθιμο και Καλλίνικο. Αρχικά αφιερώθηκε στον Άγιο Νικόλαο.

- Η Μονή Αγίου Γεωργίου Δρομέα της Κοινότητας Κοσμά

Μικρό παλιό μοναστήρι, 5 - 6 χλμ. δυτικά του Κοσμά, είναι από τα διαλυμένα μοναστήρια της νότιας Κυνουρίας. Έχει όρθιο μόνο το καθολικό, μια βασιλική με αμφίρρουχη στέγη και κόγχη στο Ιερό. Έντονη είναι η παρουσία του τσιμέντου. Σε σύγχρονη επιγραφή μπορεί να διαβάσει κανείς ότι ιδρύθηκε το 1592 και εγκαταλείφθηκε κατά το 1843. Βρίσκεται προς το Παλαιοχώρι, μέσα σε ξέφωτο από ελατόφυτες πλαγιές του Πάρνωνα.

- Η Μονή της Παναγίας της Έλυνας της Κοινότητας Κοσμά

Η Μονή Έλυνας είναι ένα από τα ομορφότερα και τα πλέον γνωστά μοναστήρια όχι μόνο της Αρκαδίας, αλλά και ολόκληρης της Πελοποννήσου. Βρίσκεται στο δρόμο για τον Κοσμά 14 χιλιόμετρα από το Λεωνίδιο (107 χλμ. από την Τρίπολη) στο φαράγγι του Δαφνώνα. Είναι φημισμένη για την τοποθεσία της. Χτισμένη σε ένα κάθετο και επιβλητικό κοκκινόβραχο, συναρπάζει τον επισκέπτη δίνοντας την εντύπωση ότι αιωρείται στο χάος. Η θέση της προσφέρει εξαιρετική θέα στη γύρω περιοχή.

Η μονή ιδρύθηκε στις αρχές του 16ου αιώνα. Το καθολικό της είναι κτισμένο το 1809. Το πέτρινο καμπαναριό κατασκευάστηκε το 1831. Πιστεύεται, ότι η εικόνα της "Παναγίας της Ελώνας" που φυλάσσεται εκεί, είναι έργο του Αποστόλου Λουκά (μια από τις 70 εικόνες που ζωγράφισε). Θεωρείται θαυματουργή από τους προσκυνητές και είναι ολόκληρη ασημωμένη. Στο καθολικό υπάρχουν ωραίο ξυλόγλυπτο τέμπλο και άγια λείψανα, ευαγγέλια, ιερά κειμήλια και πολλά αφιερώματα. Το τέμπλο είναι αχρονολόγητο και χαρακτηρίζεται από λεπτή εργασία και φαντασία. Στα θωράκιά του υπάρχουν σκαλιστές παραστάσεις. Γύρω γύρω βρίσκονται παλαιά και καλοβαλμένα κτίσματα. Σήμερα είναι γυναικεία μονή.

Κατά την Τουρκοκρατία η μονή λεηλατήθηκε και πυρπολήθηκε πολλές φορές. Από το 1875 και μετά γνώρισε άνθηση πρωτόγνωρη με τη συμβολή των Λεωνιδιωτών, Σπετσιωτών και Υδραίων. Στην επανάσταση του '21 έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η μονή γιορτάζει το Δεκαπενταύγουστο και τα εννιάμερα της Παναγίας. Συγκεντρώνει τότε πολλούς προσκυνητές όλη την Ελλάδα, ιδιαίτερα από την Κυνουρία, τη Λακωνία και τις Σπέτσες.

5.3.7 ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Ο Νομός Αρκαδίας με την πλούσια ιστορία και πορεία μέσα στον χρόνο, κατάφερε να δημιουργήσει έναν μεγάλο αριθμό παραδοσιακών οικισμών θεσμοθετημένων από το ΥΠΕΧΩΔΕ και το Υπουργείο Πολιτισμού. Σήμερα ο Νομός Αρκαδίας συγκεντρώνει 49 θεσμοθετημένους οικισμούς χαρακτηριζόμενους ως παραδοσιακούς, γεγονός που τον καθιστά δεύτερο σε αριθμό στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Οι οικισμοί αυτοί αποτελούν το πιο δυνατό σημείο ως βάση ανάπτυξης του τουρισμού στον Νομό. Οι οικισμοί αυτοί μαζεύουν ολοένα και περισσότερους τουρίστες κυρίως τους χειμερινούς μήνες, γεγονός που καθιστά τον Νομό να έχει περισσότερα οφέλη και κέρδη τον χειμώνα παρά το καλοκαίρι. Οι οικισμοί που έχουν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί είναι οι εξής:

➤ Με προεδρικό διάταγμα του 1978 οι εξής οικισμοί:

Στην Επαρχία Γορτυνίας οι κοινότητες:

- Βλόγγος
- Δημητσάνα
- Καρίταινα
- Λαγκάδια
- Ερμιόνη (*Μανδράκια*)

Στην Επαρχία Κυνουρίας οι κοινότητες:

- Λεωνίδιο

- Πλάτανος
- Πραστός

➤ **Με προεδρικό διάταγμα του 1998 οι εξής οικισμοί:**

Στον Δήμο Κλείτορος οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Αγρίδι
- Βαλτεσίνικο

Στον Δήμο Γορτύνης οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Ατσίχολος
- Βλαχορράπτης

Στον Δήμο Τροπαίων οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Βυζίκι

Στον Δήμο Βυτίνας οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Βυτίνα
- Ελάτη
- Λάστα
- Μαγουλιανά
- Πυργάκι

Στον Δήμο Δημητσάνας οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Ζατούνα
- Ζιγοβίστι
- Μελισσόπετρα
- Ράδος

Στον Δήμο Κοντοβάζαινων οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Κοντοβάζαινα

- Παραλογοί

Στον Δήμο Λαγκαδίων οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Λευκοχώρι

Στον Δήμο Τρικολώνων οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Στεμνίτσα

Στον Δήμο Β. Κυνουρίας οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Άγιος Ανδρέας
- Άγιος Πέτρος
- Κάτω Δολιανά
- Καστανίτσα
- Παράλιο Άστρος

Στον Δήμο Απόλλωνος οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Τυρός
- Σαπουνακαίικα
- Πέρα Μέλανα

Στον Δήμο Λεωνιδίου οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Κουνουπιά
- Πούλιθρα
- Πραγματευτής

Στον Δήμο Φαλάνθου οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Αλωνίσταινα
- Πιάνα
- Χρυσοβίτσι

Στον Δήμο Βαλτετσίου οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Βαλτέτσι

Στον Δήμο Σκυρίτιδος οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Βλαχοκερασιά
- Κερασιά

Στον Δήμο Λεβιδίου οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Καρδαράς

Στον Δήμο Μεγαλόπολης οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Ίσαρης

Στον Δήμο Φαλαισίας οι κοινότητες – Δημοτικά Διαμερίσματα:

- Λεοντάρι
- Δυρράχιο

Και ο οικισμός Κοσμάς της ομώνυμης Κοινότητας

Τέλος με προεδρικό διάταγμα του 2003 χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακός οικισμός το Δημοτικό Διαμέρισμα των Άνω Δολιανών.

5.3.8 ΜΟΥΣΕΙΑ

Η Αρκαδία ως μέρος με πλούσια ιστορική, πολιτιστική και πολιτισμική παράδοση, εύλογα χρειάζεται χώρους για να στεγάσουν τα ευρήματα νεότερα ή παλαιότερα – που άντεξαν στο πέρασμα των αιώνων. Αποτέλεσμα αυτής της πλούσιας κληρονομιάς είναι να υπάρχουν στην Αρκαδία 25 μουσεία από τα οποία τα 5 είναι αρχαιολογικά, τα 15 λαογραφικά και τα υπόλοιπα 5 διαφόρων ειδών. Δυστυχώς όπως φαίνεται και από τον πίνακα 5.2 του Παραρτήματος, ο αριθμός των επισκεπτών τους είναι μικρός γιατί κυρίως δεν έχουν προβληθεί αρκετά απέναντι στο ευρύ κοινό, και πρέπει να ψάξει κανείς διεξοδικά για να τα ανακαλύψει. Τα μουσεία αυτά του Νομού Αρκαδίας είναι τα εξής :

- ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

- Το Αρχαιολογικό Μουσείο Τρίπολης

Το Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στο κέντρο της Τρίπολης, κοντά στη πλατεία Κολοκοτρώνη. Στεγάζεται σε ένα πολύ όμορφο διώροφο νεοκλασικό κτίριο, κτισμένο με σχέδια του αρχιτέκτονα Τσίλερ. Παλιότερα το κτίριο στέγαζε το νοσοκομείο "Ευαγγελίστρια". Περιλαμβάνει 8 αίθουσες στις οποίες εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές αρχαίων θέσεων στην Αρκαδία.

Εκτίθενται νεολιθικά και πρωτοελλαδικά αντικείμενα και σκεύη από πρόσφατες ανασκαφές στο Σακοβούνι Καμενίτσας Αρκαδίας, και πλούσια συλλογή Υστερομυκηναϊκών Χρόνων και Υπομυκηναϊκών Χρόνων από το Παλαιόκαστρο της Γόρτυνας και ευρήματα από τις ανασκαφές στην έπαυλη του Ηρώδη Αττικού στην Εύα Κυνουρίας. Εκτίθενται ακόμη ευρήματα Γεωμετρικών Χρόνων από νεκροταφεία της Μαντινείας και κεραμική, γλυπτική Αρχαϊκών μέχρι Ρωμαϊκών χρόνων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.4 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ

Έτος	Αριθμός επισκεπτών	Εισπράξεις(σε χιλ.δρχ.)
1999	703	290.000
2000	539	265.000

Στο μουσείο υπάρχουν 3 αίθουσες με γλυπτά και ανάγλυφα Αρχαϊκών έως Ρωμαϊκών χρόνων από θέσεις στην Αρκαδία, μια αίθουσα με χάλκινα (αγγεία, ελάσματα, ειδώλια κ.ά.) Κλασικών έως Ρωμαϊκών χρόνων, μια αίθουσα με επι-

γραφές, συμβάσεις, ψηφίσματα κ.ά. των Αρκάδων, καθώς και μια ειδική αίθουσα (*αρκαδικών ιερών*) στην οποία εκτίθενται μικροαντικείμενα, ειδώλια, χάλκινα αντικείμενα και κεραμική διαφόρων χρόνων από αρκαδικά ιερά.

Υπάρχουν επίσης και λίγα ευρήματα Παλαιοχριστιανικών και Πρώιμων Βυζαντινών Χρόνων. Στον κήπο του Μουσείου εκτίθενται 50 επιτύμβιες στήλες και επιγραφές. Στο Μουσείο ξεχωρίζει η μοναδική στην Ελλάδα συλλογή των λατρευτικών ειδωλίων (*ανάμεσα στα οποία και ζώδια*) των Πρωτοελλαδικών χρόνων από το Σακοβούνι. Επίσης, το ολόγλυφο καθήμενο άγαλμα θεάς (*ίσως της Αθηνάς*) από την Ασέα, τα εκθέματα από το Παλαιόκαστρο, μεταξύ των οποίων ένας ψευδόστομος αμφορέας διακοσμημένος με φυτικά, θαλασσινά και γεωμετρικά θέματα, και τα εκθέματα από την Έπαυλη του Ηρώδη Αττικού.

➤ Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Τεγέας στον Δήμο Τεγέας

Το μικρό πέτρινο Μουσείο της Τεγέας χτίστηκε το 1908 με δαπάνες του Ιδρύματος Στασινόπουλου και βρίσκεται στο χωριό Αλέα, 12 χλμ. από την Τρίπολη. Την αρχική οργάνωση του μουσείου επιλήφθηκε ο αρχαιολόγος Κωνσταντίνος Ρωμαίος, ο οποίος έκαμε ανασκαφές και μελέτησε την αρχαία Τεγέα. Το μεγαλύτερο μέρος των εκθεμάτων του Μουσείου προέρχεται από τον χώρο της ανασκαφής του ναού της Αλέας Αθηνάς, του 4^{ου} αιώνα π.Χ., εποχή κατά την οποία εργάστηκε ως αρχιτέκτονας αλλά και ως γλύπτης των αετωμάτων του ναού της Αθηνάς ο γλύπτης Σκόπας, από την Πάρο.

Τα εκθέματα του μουσείου δίνουν μια εικόνα του πολιτισμού και της ιστορίας της αρχαίας Τεγέας. Στη μια αίθουσα περιλαμβάνει ανάγλυφα σκοπαδικής κυρίως

νοοτροπίας, τμήματα αγαλμάτων και αγαλμάτια από το ναό της Αλέας Αθηνάς, και ορισμένα όστρακα αγγείων από τις ανασκαφές στον ίδιο χώρο. Στις άλλες δύο αίθουσες εκτίθενται ευρήματα από ορισμένες περιοχές της Αρκαδίας, καθώς και πήλινα, μετάλλινα και χάλκινα αντικείμενα, επιτύμβιες πλάκες, όπως και διάφορα αντικείμενα από τις ανασκαφές σε άλλες περιοχές της Τεγέας. Υπάρχει επίσης αντίγραφο της "κεφαλής της Υγείας", το πρωτότυπο του οποίου εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Ξεχωρίζουν κορμός Νίκης, κεφαλή του Τήλεφου, κολοσσιαία κεφαλή Ασκληπιού, μια ανάγλυφη πλάκα από τη διακόσμηση σαρκοφάγου που εικονίζει τον Αχιλλέα να σέρνει τον Έκτορα έξω από τα τείχη της Τροίας, κεφαλή Ηρακλή, ανάγλυφη πλάκα με αναπαράσταση λιονταριού, ανάγλυφη πλάκα με αναπαράσταση του θεού Πάνα κ.λ.π. Η κεφαλή του Τήλεφου (4^{ος} αι. π.Χ.), η οποία εκκλάπει μαζί με άλλα σκοπαδικά ευρήματα πριν μερικά χρόνια, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της σκοπαδικής τεχνοτροπίας και χαρακτηρίζεται από πάθος στην έκφραση, διογκωμένο μέτωπο, βαθιά μάτια και ημιανοικτά χείλη.

➤ Το Αρχαιολογικό Μουσείο Άστρους στον Δήμο Β.Κυνουρίας

Βρίσκεται στο Μεσόγειο Άστρος. Στεγάζεται στο κτίριο της πρώην σχολής Καρυτσιώτη, δίπλα στο χώρο που έγινε η Β' Εθνοσυνέλευση των Επαναστατημένων Ελλήνων, το 1821. Περιλαμβάνει σημαντικά ευρήματα και συλλογή μαρμαρινών επιγραφών από την έπαυλη του Ηρώδου του Αττικού στη Λουκού της Κυνουρίας, ευρήματα από την περιοχή της αρχαίας Θυρέας καθώς και αντικείμενα των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων. Η αυλή του μουσείου περιλαμβάνει μέλη από την έπαυλη του Ηρώδη του Αττικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.5 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΣΤΡΟΥΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ

Έτος	Αριθμός επισκεπτών	Εισπράξεις(σε χιλ.δρχ.)
1999	300	146.000
2000	492	239.000

➤ Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Μεγαλόπολης στον Δήμο Μεγαλόπολης

Βρίσκεται στο κέντρο της Μεγαλόπολης. Ιδρύθηκε το 1987 και περιλαμβάνει αρχιτεκτονικά μέλη, επιγραφές και όστρακα που βρέθηκαν στον αρχαιολογικό χώρο της Μεγαλόπολης. Επίσης, αντικείμενα των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων, που βρέθηκαν στα λιγνιτωρυχεία της Μεγαλόπολης. Το Μουσείο προγραμματίζεται να μεταστεγαστεί σε παραδοσιακό κτίριο της πόλης και να πάρει την μορφή υπερτοπικού Μουσείου.

➤ Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Λυκοσούρας στον Δήμο Μεγαλόπολης

Το μικρό Αρχαιολογικό Μουσείο της Λυκόσουρας βρίσκεται 15 χιλιόμετρα από τη Μεγαλόπολη, στον αρχαιολογικό χώρο του ιερού της Δέσποινας. Το μουσείο περιλαμβάνει γλυπτά, επιγραφές, μαρμάρια και πήλινα αναθήματα διαφόρων τύπων από τον παρακείμενο ιερό της Δέσποινας, όπως και διάφορα μικρά ευρήματα από την περιοχή γύρω από το ιερό και το ιερό του Διός στο Λύκαιο όρος. Τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου είναι μέρη από το γλυπτό σύμπλεγμα του Δαμοφώντα, πήλινα αναθήματα από το Μέγαρο (βωμό) του Ιερού της Δέσποινας, μαρμάρινη τράπεζα που στηρίζεται σε πόδια που έχουν αποδο-

θεί ανάγλυφα σε λεοντόποδα, μαρμάρινος αναθηματικός λύχνος, αφιέρωμα στο Ιερό της Δέσποινας. Το σύμπλεγμα του Δαμοφώντα ήταν κολοσσιαίων διαστάσεων και παρίστανε πάνω σε βάθρο τέσσερις τοπικές θεότητες, στο μέσον τη Δήμητρα και τη Δέσποινα και στα άκρα την Άρτεμη και τον Τιτάνα Άνυτο. Ήταν στημένο μέσα στο ιερό της Δέσποινας στην αρχαία Λυκόσουρα. Το μισό του γλυπτού συντάγματος εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Στο μουσείο εκτίθενται επίσης αντίγραφα των υπερφυσικών κεφαλών που ανήκαν στα αγάλματα του συμπλέγματος. Τα πήλινα αναθήματα συνίστανται σε ειδώλια ή πλακίδια με παραστάσεις ονοκέφαλων και κριοκέφαλων δαιμόνων. Ας σημειωθεί ότι αυτά απεικονίζοντο και στον μαρμάρινο πέπλο του αγάλματος της Δέσποινας.

- ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

- Το Λαογραφικό Μουσείο της Στεμνίτσας στον Δήμο Τρικολώνων

Το Λαογραφικό μουσείο Στεμνίτσας είναι ένα από τα πιο αξιόλογα λαογραφικά μουσεία της Ελλάδα. Στεγάζεται σε όμορφο παραδοσιακό σπίτι της Στεμνίτσας, το αρχοντικό Χατζή και λειτουργεί από το 1985. Το ίδρυσαν ο Γιάννης και Μαρία Σαββοπούλου. Καλύπτει την επαγγελματική και κοινωνική ζωή της Στεμνίτσας κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Στο ισόγειο αναπαρίστανται εργαστήρια παραδοσιακών επαγγελμάτων: αργυροχρυσοχοΐας, κατασκευής καμπάνας (*κανταρτζή ή καμπανά*), του μπαλωματή (*τσαγκάρη*), του γανωματή, του μπαλωματή και του κηροπλάστη. Στο μεσοπάτωμα υπάρχει αναπαράσταση παλιού γορτυνιακού - στεμνιτσιώτικου σπιτιού (*σάλα, χειμωνιάτικο, κάμαρα, κελάρι*). Στον πρώτο όροφο εκτίθεται η συλλογή Σαββόπουλου με μεταβυζαντινές εικόνες, όπλα του Αγώνα, έργων κεραμικής, μεταλλοτεχνίας, ξυλογλυπτικής, κεντήματα και υφαντά. Στους δύο ορόφους της νέας πτέρυγας εκτίθενται αντικείμενα από τη Στε-

μνίσα, όπως, μεταβυζαντινές εικόνες, έργα κεραμικής και μεταλλοτεχνίας, γυάλινα δοχεία, υφαντά, αγροτικές και αστικές παραδοσιακές ενδυμασίες, αργαλειό και φιγούρες του Θεάτρου Σκιών φτιαγμένες από Στεμνιτσιώτη караγκιοζοπαίκτη. Το μουσείο είναι ανοιχτό όλο το χρόνο εκτός του Φεβρουαρίου.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο της Τεγέας στον Δήμο Τεγέας

Το Λαογραφικό Μουσείο Τεγέας, ένα από τα πιο ενδιαφέροντα μουσεία της Αρκαδίας, στεγάζεται στους ειδικά φροντισμένους χώρους ενός ωραίου πετρόκτιστου κτιρίου, της πρώην Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας, στην Επισκοπή Τεγέας. Το κτίριο βρίσκεται κοντά στα ερείπια του αρχαίου ναού της Αλέας Αθηνάς και δίπλα από το Βυζαντινό ναό της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, μέσα στο όμορφο πάρκο της Επισκοπής. Το Μουσείο ζωντανεύει τη νεότερη κληρονομιά της Τεγέας και της ευρύτερης περιοχής, με πλούσια συλλογή και άρτια παρουσίαση εκθεμάτων. Περιέχει ενδιαφέρουσες συλλογές παραδοσιακών υφαντών, κεντημάτων, ρούχων, τοπικών φορεσιών και φωτογραφιών από την περιοχή της Τεγέας, καθώς και αργαλειούς. Σε ειδικούς χώρους επίσης έχουν δημιουργηθεί αναπαραστάσεις παλιών εργαστηρίων, πεταλωτήριο, τσαγκάρικο, και σιδηρουργείο, όπως και χώρων παραδοσιακού σπιτιού (*σάλα, κρεβατοκάμαρα και κουζίνα*).

Σε άλλους χώρους τέλος εκτίθενται γεωργικά εργαλεία, σκεύη καθημερινής χρήσης, καταμεμημένα ανά επάγγελμα και λειτουργία της καθημερινής ζωής. Ξεχωρίζουν η ολυμπιακή δάδα της πρώτης Ολυμπιάδας, καθώς και δημιουργήματα των μαθητριών της Οικοκυρικής Σχολής Τεγέας. Το Μουσείο είναι δημιούργημα του Τεγεατικού Συνδέσμου, στον οποίο ανήκει το κτίριο της Οικοκυ-

ρικής Σχολής και το πάρκο της Επισκοπής. Το μουσείο είναι επισκέψιμο καθημερινά όλο το χρόνο.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο της Βυτίνας στον Δήμο Βυτίνας

Το Λαογραφικό Μουσείο Βυτίνας στεγάζεται σε νέο πετρόκτιστο ισόγειο κτίριο στο πάνω μέρος της κεντρικής πλατείας της Βυτίνας. Σε ένα άνετο και ιδιαίτερα φροντισμένο χώρο 180 τ.μ. εκτίθενται 650 παλαιά αντικείμενα της καθημερινής ζωής: ποιμενικά, γεωργικά και υλοτομικά εργαλεία, παλαιές μηχανές, πλήρες τσαγκαράδικο, εκκλησιαστικά είδη, οικιακά σκεύη, σίδερα, παλαιά φωτιστικά, πήλινα δοχεία, ενδύματα, πλήρης αργαλειός, στολές, παλιές φωτογραφίες, παλιά έπιπλα κ.α. Το Μουσείο ανήκει στο Δήμο Βυτίνας.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο του Σκορτσινού στον Δήμο Μεγαλόπολης

Βρίσκεται έξω από το χωριό Σκορτσινού της Μεγαλόπολης, 32 χιλιόμετρα από την Τρίπολη στο δρόμο για το Λεοντάρι. Αποτελείται από τέσσερις αίθουσες στις οποίες εκτίθενται λαογραφικά αντικείμενα, παλιά σχολικά βιβλία, φορητές εικόνες, εκκλησιαστικά και λειτουργικά σκεύη καθώς και ένα αρκαδικό σπίτι του 19^{ου} αιώνα με όλον τον εξοπλισμό του.

➤ Το ιδιωτικό Λαογραφικό Μουσείο Τρίπολης

Αξιόλογη ιδιωτική λαογραφική συλλογή του κ. Α. Μπιρμπίλη με παραδοσιακά χάλκινα αντικείμενα και σκεύη. Στεγάζεται σε ένα όμορφο παραδοσιακό σπίτι (που είναι πατρικό του), στην οδό Χρονά 18, στην συνοικία των Αγίων Ταξιαρχών στην Τρίπολη. Περιέχει πλούσια συλλογή λαογραφικών κομματιών, κύρια

χάλκινων χειροποίητων σκευών, από την ιστορική Τριπολιτσά. Τα αντικείμενα της συλλογής εκτίθενται στο χαγιάτι και στην αυλή του σπιτιού.

Μέρος της συλλογής του κ. Μπιρμπίλη έχει εκτεθεί κατά καιρούς σε διάφορες λαογραφικές εκδηλώσεις, όπως του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Επισκοπή Τεγέας (1993). Ας σημειωθεί, ότι κομμάτια της συλλογής έχουν ευγενώς προσφερθεί στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και τοποθετηθεί μαζί με άλλα σημαντικά εκθέματα σε ειδική προθήκη που κοσμεί το συγκρότημα αμφιθεάτρων ακαδημαϊκής εκπαίδευσης που ονομάζεται "Πελοπόννησος".

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο της Πιάνας στον Δήμο Φαλάνθου

Πάνω ακριβώς από την πλατεία του χωριού Πιάνα βρίσκεται Λαογραφική Συλλογή που λειτουργεί με τη φροντίδα του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου. Στο ισόγειο παλαιού σπιτιού, που παλαιότερα χρησίμευε σαν αποθήκη, εκτίθενται με καλαισθησία διάφορα είδη του λαϊκού βίου καθώς και εκκλησιαστικά αντικείμενα. Το Μουσείο δίνει στον επισκέπτη μια αντιπροσωπευτική εικόνα οικογενειακής, αγροτικής και επαγγελματικής ζωής του χθες. Στο ένα τμήμα του περιλαμβάνει αντικείμενα και εργαλεία της καθημερινής ζωής και των παραδοσιακών καλλιεργειών: αργαλειός, είδη οικιακής χρήσης, σοφράς, πιθάρια, άροτρο, είδη ένδυσης κ.α. Σε ξεχωριστό τμήμα εκτίθενται εκκλησιαστικά σκεύη, εικόνες λαϊκές, βυζαντινές και μεταβυζαντινές, μανουάλια, όπλα και σφραγίδες.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο Παρθενίου στον Δήμο Κορυθίου

Δημιούργημα του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου, το Λαογραφικό Μουσείο Παρθενίου βρίσκεται στο χωριό Παρθέني και στεγάζεται στο ανακαινισμένο παλιό Δημοτικό Σχολείο. Περιλαμβάνει αντικείμενα και εργαλεία της καθημερινής

ζωής και των παραδοσιακών καλλιιεργειών, όπως και υφαντά, κεντήματα, κοσμήματα και τοπικές φορεσιές.

➤ Το Μουσείο λαϊκής τέχνης στο Μάναρι στον Δήμο Βαλτετσίου

Λειτουργεί στην Κοινότητα Μάναρι της Μαντινείας από το 1974. Εκθέτονται υφαντά, κεντήματα, τοπικές φορεσιές και αργαλειοί.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο Παναγιάς στον Δήμο Δημητσάνας

Στο χωριό Παναγιά, σε ένα όμορφο και λιτό πετρόχτιστο κτίριο που στο παρελθόν χρησίμευε σαν πλυσταριό του χωριού, στεγάζεται ένα ενδιαφέρον λαογραφικό μουσείο που λειτουργεί από το Σεπτέμβριο του 1999. Δημιούργημα του Συνδέσμου των απανταχού Παναγιωτών, το μουσείο δίνει μια απτή εικόνα της ζωής ενός ορεινού αρκαδικού χωριού, περικλείοντας την ιστορία της Παναγιάς αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Περιλαμβάνει αντικείμενα και εργαλεία της καθημερινής ζωής, παραδοσιακών καλλιιεργειών, όπλα από την επανάσταση του 21, υφαντά κλπ. Για τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του χωριού, μέλη του παραπάνω συνδέσμου μάζεψαν και καθάρισαν με μεγάλη φροντίδα και επιμονή παλαιά πεταμένα και σκουριασμένα αντικείμενα, τα οποία τοποθέτησαν με ξεχωριστή επιμέλεια στον όμορφο και λιτό χώρο του παλιού κτιρίου. Στα εκθέματα περιλαμβάνονται το καμίνι του σιδερά, το ρακοκάζανο, το κουρείο, είδη οικιακής χρήσης, εργαλεία, ο αργαλειός, το αλέτρι, παλιά όπλα, υφαντά, παλιές φωτογραφίες και άλλα. Πολλά από τα εκθέματα χρονολογούνται από τον 19^ο αιώνα, ενώ όλα χρησιμοποιούνταν μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα. Ο επισκέπτης μπορεί να αγγίξει τα εκθέματα, όπως και να τα θέσει σε λειτουργία.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο Βλαχορράφη στον Δήμο Γορτύνος

Στην είσοδο του χωριού Βλαχορράφη Γορτυνίας, στο παλιό μονώροφο κτίριο του Δημοτικού Σχολείου που ανακαινίστηκε με δωρεά του Π. Αγγελόπουλου, στεγάζεται μικρό Λαογραφικό Μουσείο. Περιλαμβάνει παλαιά αντικείμενα της καθημερινής ζωής, ποιμενικά και γεωργικά εργαλεία, οικιακά σκεύη, υφαντά και εργόχειρα, φορεσιές, παλιές φωτογραφίες κ.α. Δίπλα βρίσκεται η ανακαινισμένη πλατεία του χωριού με τις προτομές των Αγγελοπουλαίων, και πίσω ο μεταβυζαντινός ναός του Αγίου Δημητρίου.

➤ Το Μουσείο λαϊκής τέχνης Άνω Καρυών στον Δήμο Μεγαλόπολης

Δημιούργημα του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Άνω Καρυών του Δήμου Μεγαλόπολης, είναι από τα πιο αξιόλογα λαογραφικά μουσεία της Αρκαδίας. Περιλαμβάνει αντικείμενα και εργαλεία της καθημερινής ζωής, υφαντά, κεντήματα, και τοπικές φορεσιές.

➤ Το Λαογραφικό Μουσείο Κολλίνων στον Δήμο Σκυρίτιδας

Το Λαογραφικό Μουσείο Κολλινών βρίσκεται στο χωριό Κολλίνες του Δήμου Σκυρίτιδας. Είναι δημιούργημα του τοπικού πολιτιστικού συλλόγου, "Σύλλογος Φίλων της Σκυρίτιδας", και στεγάζεται στο β' όροφο του Δημοτικού Σχολείου Κολλινών. Έχει σαν σκοπό την αναπαράσταση της καθημερινής ζωής των παλιότερων γενιών από την ευρύτερη περιοχή των Κολλινών. Περιλαμβάνει παραδοσιακά, ιστορικά και λαογραφικά εκθέματα. Στις αίθουσες του μουσείου εκτίθενται αντικείμενα και εργαλεία της καθημερινής ζωής, υφαντά, κεντήματα, τοπικές φορεσιές, παραδοσιακά σκεύη, συλλογές φωτογραφιών και έντυπο υλικό.

➤ Η λαογραφική συλλογή των Πέρα Μελάνων στον Δήμο Απόλλωνος

Είναι δημιούργημα του πολιτιστικού συλλόγου Πέρα Μελάνων, και στεγάζεται στο ανακαινισμένο κτίριο του συλλόγου στα Πέρα Μέλινα της Κυνουρίας. Περιλαμβάνει τοπικές τσακωνικές φορεσιές, τοπικά υφαντά, τσακωνικά ταγάρια, άλλες τοπικές ενδυμασίες, φωτογραφικό υλικό κλπ. Η συλλογή εμπλουτίζεται συνεχώς και φιλοδοξεί να αποτελέσει τον κατ' εξοχή χώρο προβολής της τσακωνικής παράδοσης.

➤ Η λαογραφική συλλογή Σαρακινίου στον Δήμο Ηραίας

Πρόκειται για μικρή λαογραφική συλλογή, η οποία στεγάζεται στο γραφείο της κοινότητας Σαρακινίου του Δήμου Ηραίας (πάνω στον αμαξιτό δρόμο Παλούμπα-Σαρακινίου -Λυσσαρέας). Η συλλογή περιλαμβάνει παλαιά αντικείμενα της καθημερινής ζωής, σκεύη, ποιμενικά και γεωργικά εργαλεία κ.λ.π.

➤ Η λαογραφική συλλογή Κοσμά στην Κοινότητα Κοσμά

Στο κοινοτικό κατάστημα Κοσμά Κυνουρίας στεγάζεται μικρή πινακοθήκη και λαογραφική συλλογή. Η τελευταία περιλαμβάνει αντικείμενα της καθημερινής ζωής, υφαντά και κεντήματα.

• ΔΙΑΦΟΡΑ

➤ Το Υπαίθριο Μουσείο υδροκίνησης Δημητσάνας στον Δήμο Δημητσάνας

Το μουσείο Μουσείο Υδροκίνησης Δημητσάνας είναι ένα πρότυπο υπαίθριο μουσείο, μοναδικό στα Βαλκάνια. Βρίσκεται στο πανέμορφο Κεφαλάρι του Αϊ-Γιάννη, ένα χιλιόμετρο έξω από τη Δημητσάνα, στην ανατολική πλαγιά του φαραγγιού του Λούσιου. Στην τοποθεσία παλαιότερα λειτουργούσαν με τα νερά

του κεφαλαριού 14 μπαρουτόμυλοι, οι οποίοι μεταξύ άλλων τροφοδότησαν και τις ανάγκες της Επανάστασης, όπως και πολλά βυρσοδεψεία. Στη θέση του κεφαλαριού υπάρχει το εκκλησάκι του Αϊ-Γιάννη.

Το μουσείο ιδρύθηκε και λειτούργησε το 1997 από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ και καταλαμβάνει έκταση ενός τετραγωνικού χιλιομέτρου. Το ίδρυμα ανέλαβε την αποκατάσταση του συμπλέγματος των ερειπωμένων κτιρίων υδροκίνητων εγκαταστάσεων που ήταν στην περιοχή. Τα κτίρια ανήκουν στη Μονή Αιμυαλών και η χρήση τους παραχωρήθηκε στο ίδρυμα από τον μητροπολίτη Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως. Στόχος του μουσείου είναι η διατήρηση, η διάσωση και η κατανόηση της γνώσης για την παραδοσιακή τεχνολογία της υδροκίνησης στην ευρύτερη περιοχή, η οποία ξεκίνησε το 16ο αιώνα και είναι στενά δεμένη με την ιστορία της. Στο χώρο του μουσείου παρουσιάζονται οι μορφές της υδροκίνησης και της χρήσης του νερού στην παραγωγή που δίνουν την εικόνα τη βιοτεχνική ιστορία της περιοχής. Το συγκρότημα των κτισμάτων και μηχανισμών που περικλείει αποτελεί ένα μικρό δείγμα των ερειπωμένων σήμερα βιοτεχνικών εγκαταστάσεων που ακολουθούν την ροή του νερού των πηγών του Αϊ-Γιάννη αλλά και των πάνω από 100 εγκαταστάσεων που υπήρχαν κατά μήκος του ποταμού Λούσιου και τροφοδοτούσαν την τότε ανθηρή οικονομία των γύρω χωριών. Έχουν αποκατασταθεί και λειτουργούν με τους παραδοσιακούς μηχανισμούς μια ομάδα υδροκίνητων μηχανών: ένας αλευρόμυλος μια νεροτριβή, ένα βυρσοδεψείο και ένας μπαρουτόμυλος. Ακόμα υπάρχουν το σπίτι του μυλωνά, το σπίτι του βυρσοδέψη και ένα ρακοκάζανο. Για την ενημέρωση των επισκεπτών χρησιμοποιούνται σύγχρονες μέθοδοι με κείμενα, φωτογραφίες, και βιντεοταινίες σε όλους τους χώρους του μουσείου.

Στην περιοχή της Δημητσάνας οι πρώτοι νερόμυλοι άρχισαν να εμφανίζονται το 16ο αιώνα. Τις μυλόπετρες τις έφερναν σε κομμάτια από τη Μήλο και τις συναρμολογούσαν επί τόπου με μεταλλικά στεφάνια. Επίσης στην ίδια περιοχή λειτουργούσαν έως τα μέσα του 20ου αιώνα 20 περίπου νεροτριβές. Η επεξεργασία και η παραγωγή μπαρούτης οφείλεται στο γεγονός ότι η περιοχή της είναι πλούσια σε φυσικά μείγματα νίτρου και ακάθαρτου νιτρικού καλίου. Για το λόγο αυτό στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι Τούρκοι ευνόησαν την παραγωγή πυρίτιδας στη Δημητσάνα και στη Στεμνίσα, απαλλάσσοντας μάλιστα τους κατοίκους από την καταβολή φόρου.

Η διαδρομή μέσα στον υπαίθριο χώρο του μουσείου, ξεκινά από τη στέρνα και κατευθύνεται προς το κτίριο του αλευρόμυλου, όπου λειτουργεί ένας υδρόμυλος άλεσης σιτηρών και μια νεροτριβή και στεγάζεται το σπίτι του μυλωνά. Ο αλευρόμυλος είναι λειτουργικός και αλέθει με τη δύναμη του νερού, ενώ ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ενημερωθεί συμπληρωματικά από πλούσιο οπτικο-ακουστικό υλικό.

Απέναντι βρίσκονται τα ερείπια δύο βυρσοδεψείων για το πλύσιμο των δερμάτων, των οποίων οι γούρνες (*λίμπες*) καθαρίστηκαν και στερεώθηκαν. Κοντά υπάρχει αποκατεστημένο βυρσοδεψείο και το σπίτι του βυρσοδέψη, όπου ο επισκέπτης διαφωτίζεται για τη λειτουργία του με τη βοήθεια πλούσιου οπτικο-ακουστικού υλικού. Δίπλα του σχηματίζεται πίδακας νερού του κεφαλαριού που πέφτει με δύναμη από τη γούρνα. Ακολουθώντας το λιθόστρωτο, φτάνει κανείς πιο κάτω στο μπαρουτόμυλο ο οποίος περιέχει πλήρη μηχανισμό, με τη φτερωτή του, τον εκκεντροφόρο άξονα, τα κοπάνια, τα ξύλινα στοιχεία, τα γουδιά και

άλλα απαραίτητα σκεύη. Πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τις φάσεις παραγωγής και επεξεργασίας της μπαρούτης. Στο κέντρο του υπαίθριου χώρου υπάρχει κιόσκι που στεγάζει το ρακοκάζανο. Πίσω του σε άλλο κιόσκι σε ειδικούς πίνακες παρέχονται γενικές πληροφορίες για το μουσείο. Τέλος από το ταμείο στην είσοδο μπορούν οι επισκέπτες να προμηθευτούν ειδικά πληροφοριακά τεύχη για το μουσείο και την περιοχή.

Το μουσείο αποτελεί σήμερα σημαντικό πόλο έλξης πολλών επισκεπτών και είναι ένα από τα κυριότερα αξιοθέατα της περιοχής της Δημητσάνας. Επίσης οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για τα παιδιά σχολικής ηλικίας, όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Είναι ανοικτό από τις 10 το πρωί έως τις 2 το μεσημέρι και από τις 5 το απόγευμα έως τις 7 το βράδυ, κάθε μέρα, εκτός Τρίτης σε όλη τη διάρκεια του έτους.

Το εκπαιδευτικό υλικό που διατίθεται στο μουσείο περιλαμβάνει δύο βιντεοταινίες και μια σειρά εντύπων. Από τις βιντεοταινίες η πρώτη αφορά την προβιομηχανική επεξεργασία των λεπτών δερμάτων στην Άμφισσα, ενώ η δεύτερη την ιστορία και την παραγωγή της μαύρης μπαρούτης στη Δημητσάνα. Στα έντυπα περιλαμβάνονται: ο οδηγός του Υπαίθριου Μουσείου Υδροκίνησης, ο Πολιτιστικός Χάρτης Αρκαδίας, "Η υδροκίνηση στην προβιομηχανική Ελλάδα" (Στ. Νομικός), "Η προβιομηχανική βυρσοδεψία στην Άμφισσα" (Κ. Ζαρκιά), "Μπαρούτη, μπαρουτόμυλοι και ο αγώνας του '21" (Στ. Παπαδόπουλος), αφίσα και πληροφοριακό δίπτυχο.

➤ Το Μουσείο του Αλ. Παπαναστασίου στον Δήμο Λεβιδίου

Στο Λεβίδι, γεννέτειρα του πολιτικού Αλέξανδρου Παπαναστασίου, πρωθυπουργού της Ελλάδας από το 1924 μέχρι το 1932, λειτουργεί σε χώρο του Δημαρχείου μικρό μουσείο με φωτογραφίες, προσωπικά αντικείμενα και το πλούσιο προσωπικό αρχείο του πρωτοπόρου δημοκράτη πολιτικού. Οι φωτογραφίες αναφέρονται στην οικογενειακή του ζωή και στις στρατιωτικές και πολιτικές δραστηριότητες του μεγάλου πολιτικού. Στα προσωπικά αντικείμενα περιλαμβάνονται αντικείμενα καθημερινής χρήσης, το γραφείο του, κομπολόι, κιάλια, σακάκι, μπαστούνι, ομπρέλα κ.λ.π. Το προσωπικό αρχείο περιλαμβάνει χειρόγραφα, επιστολές, επιστημονικές μελέτες και συγγράμματα, λόγους και άρθρα, καθώς και άλλα κείμενα πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου, γραμμένα στα Ελληνικά και στα Γερμανικά. Στο μουσείο στεγάζεται επίσης και η προσωπική του βιβλιοθήκη (2.000 τόμοι). Το μουσείο ιδρύθηκε το 1976, προσωρινά στεγάζεται στο υπόγειο του Δημαρχείου Λεβιδίου, ενώ σύντομα πρόκειται να μεταστεγασθεί στο σπίτι του Α. Παπαναστασίου (*παλαιό δημαρχείο*) που είναι στο στάδιο της ανακαίνισης.

➤ Το Πολεμικό Μουσείο Τριπόλεως

Το Πολεμικό Μουσείο της Τρίπολης εγκαινιάστηκε στις 23 Ιανουαρίου του 2000. Φιλοδοξεί να φιλοξενήσει και να προβάλλει θέματα της νεώτερης ελληνικής ιστορίας, αλλά και της ιστορίας της Επανάστασης του 21 που είναι συνδεδεμένα με την ευρύτερη περιοχή της Αρκαδίας. Στεγάζεται στον πρώτο όροφο του καλαίσθητου νεοκλασικού σπιτιού του Μαλλιάρόπουλου στην κεντρική πλατεία του Αγίου Βασιλείου. Περιλαμβάνει 11 ενότητες εκθεμάτων από την Επανάσταση του 1821, τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο, τον Μακεδονικό Αγώνα, του Βαλκανι-

κούς πόλεμους, τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, την Μικρά Ασία, τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, τη Γερμανική εισβολή, την Κατοχή, τη Μέση Ανατολή και την Απελευθέρωση. Από τα εκθέματα ξεχωρίζουν το εκμαγείο του Θ. Κολοκοτρώνη, η προτομή του, συλλογές όπλων και σπαθιών από την επανάσταση και στρατιωτικές στολές.

➤ Το Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας στον Δήμο Δημητσάνας

Στο αναπαλαιωμένο σπίτι του Γρηγορίου του Ε' στη Δημητσάνα (κοντά στην πλατεία) στεγάζεται το Εκκλησιαστικό Μουσείο Δημητσάνας. Περιέχει παλαιά ιερά σκεύη, εικόνες, ιερά άμφια κ.λ.π. Δημιουργήθηκε το 1992 και αποτελεί υλοποίηση μιας ιδέας του μητροπολίτη Γόρτυνος & Μεγαλοπόλεως κ. Θεόφιλου. Στη δημιουργία του συνέβαλαν καθοριστικά ο ευεργέτης Παναγιώτης Αγγελόπουλος (1909-2001) και ο αδελφός του Δημήτριος (1907-1986) από το χωριό Βλαχορράφτη. Πρόκειται για μια διώροφη μονοκατοικία με υπόγειο, που διατηρεί την αρχική της παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Στους χώρους των δύο ορόφων, που επικοινωνούν μεταξύ τους με εσωτερική πέτρινη κλίμακα, έχουν προστεθεί ειδικές προθήκες που περιέχουν τα εκθέματα, ενώ το υπόγειό της, που ήταν το κελάρι του σπιτιού, έχει διαμορφωθεί σε μικρό ναό προς τιμή του Αγίου Γρηγορίου Ε'. Στην είσοδο του κτιρίου, η εντοιχισμένη πινακίδα πληροφορεί τους επισκέπτες: "ΕΝ ΤΗ ΟΙΚΙΑ ΤΑΥΤΗ ΕΓΕΝΝΗΘΗ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Ε΄ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΘΕΙΣ ΤΗ 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1821 ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ". Όλα τα εκθέματα του Εκκλησιαστικού Μουσείου, έχουν συγκεντρωθεί από τη Δημητσάνα και από την ευρύτερη περιοχή της Γορτυνίας και χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες. Στην αγιογραφία υπάρχουν εικόνες διαφόρων εποχών, διαστάσεων και τεχνοτροπιών. Σημαντικότερη όλων, είναι η εικόνα του Αγίου Γεωργίου, έργο

Αγιορείτικης τέχνης του 1808, αφιέρωμα του Γρηγορίου Ε΄ στον Άγιο Γεώργιο Δημητσάνης με την αφιέρωση: "ΔΕΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ 1808".

Επίσης, στις προθήκες του Μουσείου υπάρχουν ιερά σκεύη Θείας Λειτουργίας, Σταυροί ευλογίας με ανάγλυφες παραστάσεις, Ευαγγέλια, θυμιατά, χρυσοκέντητα χειροποίητα άμφια αρχιερέων και ιερέων, ένας χρυσοκέντητος χρυσοποίκιλτος Επιτάφιος, ένα εξαγωνικό αγιογραφημένο σκευοφυλάκιο και ένα αντιμήνσιο προερχόμενο από τη Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους, με ιδιόχειρη υπογραφή του Γρηγορίου "Ο Κωνσταντινουπόλεως και Νέας Ρώμης Γρηγόριος".

5.3.9 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Αξιόλογο ιστορικό – πολιτιστικό – πολιτισμικό πόρο, στα πλαίσια καταγραφής της τουριστικής προσφοράς αποτελούν οι υπάρχουσες αξιόλογες βιβλιοθήκες που υπάρχουν στον Νομό Αρκαδίας. Σε αυτά υπάρχουν πολλά αξιόλογα και συνάμα σπανιότατα βιβλία - κληρονομιά για τις νεώτερες γενιές των Ελλήνων. Οι βιβλιοθήκες που υπάρχουν σήμερα στην Αρκαδία είναι οι εξής:

- Η Βιβλιοθήκη της Τριπόλεως

Περίπου 8.000 τόμοι βιβλίων βρίσκονται στην Βιβλιοθήκη της Τρίπολης που στεγάζεται στο "Ματζούνειο", από τα ελάχιστα διασωζόμενα κτήρια στην Τρίπολη από την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης κοντά στην πλατεία Κολοκοτρώνη και περιμένει τις εργασίες για την αναπαλαίωσή του.

- Η Βιβλιοθήκη της Δημητσάνας στον Δήμο Δημητσάνας

Πρόκειται για την περίφημη και πλουσιότατη βιβλιοθήκη της Δημητσάνας που ιδρύθηκε το 1764. Κατά την Τουρκοκρατία συγκαταλεγόταν μεταξύ των τεσσάρων βιβλιοθηκών που υπήρχαν στην Ελλάδα και περιείχε 5.000 τόμους. Στεγάζεται στο όμορφο κτίριο του παλιού Δημοτικού Σχολείου (1845) στη θέση της Σχολής Δημητσάνης, απέναντι από την εκκλησία της Αγίας Κυριακής. Το κτίριο συνδυάζει στοιχεία νεοκλασικού ρυθμού και της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της ορεινής Αρκαδίας. Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιοθήκης καταστράφηκε, όταν τα βιβλία της χρησιμοποιήθηκαν σαν χαρτί για να κατασκευασθούν φυσέκια κατά την επανάσταση του 1821. Από τους παλιούς τόμους της σήμερα διασώζονται 700 περίπου. Σήμερα η βιβλιοθήκη έχει ανασυγκροτηθεί και τα βιβλία της υπολογίζονται σε 15.000 τόμους. Περιλαμβάνει χειρόγραφους κώδικες, παλαιότυπα βιβλία του 16^{ου} αιώνα και πλούσιο ιστορικό αρχείο. Στο κτίριο στεγάζεται η βιβλιοθήκη, λαογραφική συλλογή καθώς και αρχαιολογική συλλογή με ευρήματα από την Αρχαία Τεύθιδα. Μεταξύ των εκθεμάτων υπάρχει και η σέλα του οπλαρχηγού Παπαφλέσσα, έγγραφα του αγώνα κ.λ.π.

- Η Βιβλιοθήκη της Κοινότητας Κοσμά

Περιέχει περίπου 3.000 τόμους βιβλίων, μικρή πινακοθήκη με έργα Ελλήνων καλλιτεχνών και λαογραφικό μουσείο. Η βιβλιοθήκη χαρακτηρίζεται ως μικρή αλλά αξιόλογη. Περιλαμβάνει κώδικες, παλαιά χειρόγραφα ζωγραφισμένα στο χέρι, παλαιότυπα κ.α.

- Άλλες Βιβλιοθήκες

Στην Αρκαδία λειτουργούν ακόμα βιβλιοθήκες – μικρότερων όμως συλλογών – στις εξής κοινότητες :

- Στο Λεωνίδιο στον ομώνυμο Δήμο.
- Στην Ιερή Μονή του Τίμιου Προδρόμου Στεμνίτσας στον Δήμο Τρικολώνων.
- Στην Ιερή Μονή Αγίου Νικολάου Βαρσών στον Δήμο Μαντινείας.
- Στην Ιερή Μονή Γοργοεπηκόου στην Νεστάνη στον Δήμο Μαντινείας.
- Στην Ιερή Μονή της Παναγιάς της Ελώνας στην Κοινότητα Κοσμά.
- Στην Ιερή Μονή Λουκούς στο Άστρος στον Δήμο Β. Κυνουρίας.

5.3.10 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

Στον Νομό Αρκαδίας υπάρχουν 5 τουριστικά περίπτερα σε διάφορα σημεία του Νομού και τα οποία περιέχουν σημαντικές τουριστικές πληροφορίες για τους επισκέπτες – τουρίστες. Αυτά βρίσκονται στις εξής περιοχές:

- 2 στην Τρίπολη στον Δήμο Τριπόλεως. Το περίπτερο στο Άλσος της πλατείας Άρεως και το περίπτερο στο άλσος του Αϊ-Γιώργη.
- Ένα στην Αρχαία Μαντινεία στον Δήμο Μαντινείας
- Ένα στο Δημοτικό διαμέρισμα του Άστρους στον Δήμο Β. Κυνουρίας
- Ένα στο Δημοτικό διαμέρισμα του Σταδίου στον Δήμο Τεγέας.

5.3.11 ΤΟΠΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ – ΕΟΡΤΕΣ

Οι τοπικές εκδηλώσεις πολιτιστικού ή θρησκευτικού χαρακτήρα ισχυροποιούν μια περιοχή ως πόλο έλξης τουρισμού. Η Ελληνική Επαρχία και η ύπαιθρος αποτελεί μια μαζική εστία όπου λαμβάνουν χώρα χιλιάδες τέτοιες εκδηλώσεις καθόλη τη διάρκεια του έτους. Η Αρκαδία, ως ένας παραδοσιακός τόπος, δεν θα

μπορούσε να ξεφύγει από αυτόν τον κανόνα. Σε κάθε Δήμο του Νομού λαμβάνουν χώρα αρκετές τέτοιες εκδηλώσεις – ιστορικού, αναβιωτικού ή και θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Τα τελευταία χρόνια βλέπουμε ότι γίνεται συστηματική προσπάθεια προβολής ορισμένων εκδηλώσεων, προκειμένου να υπερβούν τον τοπικό χαρακτήρα που έχουν. Οι πιο σημαντικές εκδηλώσεις – εορτές ανά Δήμο στον Νομό Αρκαδίας είναι οι εξής:

➤ Στον Δήμο Τριπόλεως

- Στην Τρίπολη, στις 23 Σεπτεμβρίου γιορτάζεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα η επέτειος της απελευθέρωσης της Τρίπολης από τον Τουρκικό ζυγό. Οι κύριες εκδηλώσεις οργανώνονται στην πλατεία του Άρεως το βράδυ και περιλαμβάνουν χορούς και πυροτεχνήματα.
- Με παρελάσεις, εκδηλώσεις και χορούς επίσης γιορτάζεται στην πόλη η επέτειος της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου.
- Οι παραδοσιακοί εορτασμοί κατά την διάρκεια του Πάσχα.

➤ Στον Δήμο Βαλτετσίου

- Στο ιστορικό Βαλτέτσι, στις 24 Απριλίου γίνεται η αναβίωση της μεγάλης μάχης του Βαλτετσίου που πραγματοποιήθηκε κατά την Επανάσταση του 1821.

➤ Στον Δήμο Τεγέας

- Ο Δεκαπενταύγουστος έχει το δικό του χρώμα στην Αρκαδία. Από τις 13 ως τις 20 Αυγούστου, γίνεται στην Επισκοπή της Τεγέας, οκτώ χιλιόμετρα από την Τρίπολη, το πιο σημαντικό εμπορικό πανηγύρι της Πελοποννήσου. Για

15 ημέρες, μια εβδομάδα πριν τις γιορτές και μια εβδομάδα μετά, η Τεγέα και η Τρίπολη γίνονται το κέντρο τη Πελοποννήσου. Η ζωηρή εμπορική κίνηση αλλά και οι πλούσιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις (διαγωνισμοί τοπικών χορών και τραγουδιών, αναβίωση αρχαίων αγώνων, θεάματα κ.λ.π.) μαζεύουν στην καρδιά της Αρκαδίας, όχι μόνον ολόκληρη την Πελοπόννησο, αλλά και πολύ κόσμο από την υπόλοιπη Ελλάδα. Στις 14 Αυγούστου γίνεται η λιτανεία της θαυματουργής εικόνας της Παναγίας. Στα πλαίσια του πανηγυριού διοργανώνεται από τον Τεγεατικό Σύνδεσμο εμπορική και γεωργική έκθεση στο όμορφο πάρκο της Επισκοπής.

- Στα μέσα Αυγούστου η γιορτή του σκόρδου στα Λιθοβούνια.
- Στον Δήμο Μεγαλόπολης
- Στη Μεγαλόπολη, από τις 15 έως τις 17 Αυγούστου, γίνεται καλλιτεχνικό Φεστιβάλ, στα πλαίσια του οποίου γίνονται θεατρικές παραστάσεις στο αρχαίο θέατρο της πόλης και οργανώνονται συναυλίες, δημοτικοί χοροί, διαλέξεις και μουσικές βραδιές.
- Κάθε τέσσερα χρόνια οργανώνεται από το Σύλλογο Άνω Καρυωτών "Ο Λυκαίος Δίας " η αναβίωση των Λυκαίων Αγώνων στην κορυφή του Λυκαίου όρους.
- Στον Δήμο Β.Κυνουρίας
- Στο Άστρος γίνεται τριήμερο πανηγύρι της Αναλήψεως και την πρώτη Παρασκευή μετά το Πάσχα γιορτή για την επέτειο της Β' εθνοσυνέλευσης του 1823.
- Στην Καστανίτσα και στα Δολιανά το φθινόπωρο γίνεται η "γιορτή του κάστανου".

- Οι εορταστικές εκδηλώσεις της Παναγίας στο μοναστήρι της Παναγίας της Μαλεβής.
  - Οι εορταστικές εκδηλώσεις των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου στις 29 Ιουνίου στον Άγιο Πετρο.
  - Οι εορταστικές εκδηλώσεις της Αγίας Παρασκευής στις 26 Ιουλίου και του Αγίου Παντελεήμονα στις 27 Ιουλίου στο Καστρί.
  - Στον Πλάτανο, στη γέμιση του φεγγαριού του Αυγούστου διοργανώνονται στο χωριό οι γιορτές των Νερών, των Φεγγαριών και των Ερώτων με πλούσιες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.
- Στον Δήμο Λεωνιδίου
- Στο Λεωνίδιο γίνεται στις 22 Αυγούστου μια όμορφη παραδοσιακή γιορτή, η "γιορτή της μελιτζάνας". Η γιορτή έχει ως βάση της την τσακώνικη μελιτζάνα η οποία έχει πάρει Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων πραγματοποιείται αναπαράσταση της μεταφοράς της τσακώνικης μελιτζάνας από το λιμάνι του Λεωνιδίου, την Πλάκα, όπως γίνονταν τα παλαιότερα χρόνια. Οι εκδηλώσεις επίσης περιλαμβάνουν χορούς και τσακόνικα τραγούδια από τοπικά χορευτικά συγκροτήματα και τον "διαγωνισμό της μελιτζάνας", δηλαδή του καλύτερου πιάτου μελιτζάνας, στον οποίον συμμετέχουν οι γυναίκες της περιοχής. Η βράβευση γίνεται από ειδικούς "chefs" που καλούνται από την Ελλάδα και το εξωτερικό.
  - Επίσης κάθε βράδυ της Ανάστασης στο Λεωνίδιο, πραγματοποιούνται εορταστικές εκδηλώσεις με φωτισμένα αερόστατα τα οποία δίνουν ένα διαφορετικό χρώμα σε αυτή την μεγάλη γιορτή.

➤ Στον Δήμο Λαγκαδίων

- Το καλοκαίρι, στα Λαγκάδια, γίνεται επταήμερο φεστιβάλ και διαγωνισμός δημοτικών τραγουδιών και χορού στα τέλη Ιουνίου.

➤ Στον Δήμο Λεβιδίου

- Στο Λεβίδι εορτάζονται στην εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου τα εννιάμερα της Παναγίας, με πανηγύρι και πολιτιστικές εκδηλώσεις που διοργανώνονται στην κεντρική πλατεία (δημοτικές ορχήστρες, χοροί και άλλες εκδηλώσεις). Επίσης, από το 1986 και κάθε τρία χρόνια, γίνεται τις μέρες αυτές στο Λεβίδι, το Παν-Λεβιδιώτικο Αντάμωμα, το οποίο συγκεντρώνει τους ομογενείς με καταγωγή από το Λεβίδι. Διοργανώνονται γλέντια, ομιλίες και συνεστιάσεις και συγκεντρώνονται χρήματα για την στήριξη διάφορων τοπικών δραστηριοτήτων.
- Στην Κάνδηλα με ξεχωριστό παραδοσιακό τρόπο και με τοπικές εκδηλώσεις και χορούς γιορτάζονται οι αποκριές.

➤ Στον Δήμο Δημητσάνας

- Στη Δημητσάνα γίνεται το πανηγύρι της Αγίας Κυριακής στις 7 Ιουλίου.

➤ Στον Δήμο Φαλαισίας

- Στο Δυρράχιο οι εορταστικές εκδηλώσεις της εξόδου του Παπαφλέσσα στα μέσα Αυγούστου, καθώς και οι γιορτές του Αγίου Νικήτα και της Πεντηκοστής.
- Τα “Φαζαισιώτικα” από 3 – 7 Αυγούστου στο Λεοντάρι.

- Στο χωριό Σκορτσινό διοργανώνονται τον Σεπτέμβριο τα "Ευρώτεια", πλούσιες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, με επίκεντρο τις πηγές του Ευρώτα.
- Στον Δήμο Βυτίνας
  - Στη Βυτίνα γίνεται το πανηγύρι του Αγίου Τρύφωνα, την 1η Φεβρουαρίου.
- Στον Δήμο Τροπαίων
  - Στο Βυζίκι διοργανώνονται τον Αύγουστο από την ένωση Βυζικιωτών "Ο Άγιος Νικόλαος" πλούσιες εκδηλώσεις και θεατρικό φεστιβάλ στο ενετικό κάστρο της Άκοβας.
- Στον Δήμο Μαντινείας
  - Μεγάλη γιορτή για τη Νεσάνη και όλη την περιοχή της Μαντινείας είναι το πανηγύρι του Αϊ Γιώργη. Διοργανώνονται δημοτικοί χοροί με τοπικά τραγούδια. Οι ντόπιοι χορεύουν φορώντας την παραδοσιακή τσιπιανίτικη φορεσιά.
- Στον Δήμο Κλείτορος
  - Στο Βαλτεσινίκο τον Αύγουστο γίνεται μια αξιόλογη εκδήλωση - γιορτή με θέμα την αναβίωση του αλωνίσματος.
- Στον Δήμο Φαλάνθου
  - Μεγάλο πανηγύρι με χορούς και τραγούδια γίνεται την γιορτή του Αγίου Γεωργίου στο Ροϊνό, όπου γιορτάζει η τοπική εκκλησία.

- Στον Δήμο Τρικολώνων
  - Στη Στεμνίτσα οι εορταστικές εκδηλώσεις της πρώτης Κυριακής του Ιουνίου με παραδοσιακούς χορούς και τραγούδια, ενώ παράλληλα διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις από τον πολιτιστικό σύλλογο στο Νικολετοπούλειο Πνευματικό Κέντρο.

- Στον Δήμο Γορτυνίας
  - Στην Καρύταινα, τα πανηγύρια της Καρβουναραϊκής Παναγίας στις 23 Αυγούστου, του Αγίου Αθανασίου στις 17 Μαΐου και του Αγίου Παντελεήμονα στις 27 Ιουλίου.

- Στον Δήμο Απόλλωνος
  - Το πανηγύρι της Παναγίας στις 15 Αυγούστου στην παραλία Τυροσαπουνακαίικων.

- Στην Κοινότητα Κοσμά
  - Τα πανηγύρια των Αγίων Αναργύρων την 1^η Ιουλίου και 1^η Νοεμβρίου και της Παναγίας τον Δεκαπενταύγουστο.

5.3.12 ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Οι αθλητικές εύλογα δραστηριότητες δεν αποτελούν ισχυρό πολιτιστικό πόρο, προκειμένου να προσελκύσουν τουρίστες. Κάτω από ορισμένες συνθήκες όμως αποτελούν πόλο έλξης, κυρίως για εκείνους οι οποίοι κάνουν αθλοτουρισμό – δηλαδή συνδυάζουν τον τουρισμό με την παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων ή και που ακόμα παίρνουν μέρος σε αυτές τις δραστηριότητες. Στην Αρκα-

δία υπάρχουν ορισμένα αθλητικά γεγονότα τα οποία προσελκύουν ικανοποιητικό αριθμό τουριστών προκειμένου να τα παρακολουθήσουν. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα πιο σημαντικά:

- Τα Παπαναστασεία

Κάθε χρόνο ο σύλλογος Λεβιδιωτών Αττικής "Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου" τιμώντας τη μνήμη του Αλ. Παπαναστασίου διοργανώνει σε συνεργασία με την Ένωση Αθλητικών Σωματείων ΣΕΓΑΣ Περιφέρειας Πελοποννήσου ετήσιες Αθλητικές και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις με την επωνυμία ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΑ. Σαν χώρος διεξαγωγής των αγώνων έχει επιλεγεί η Αρκαδία, η οποία γέννησε τον "πατέρα της Δημοκρατίας" και η οποία φέρει την κύρια ευθύνη για τη διατήρηση της μνήμης και των υποθηκών του.

- Τα Λύκαια

Τα σύγχρονα Λύκαια είναι μια αξιόλογη προσπάθεια για την αναβίωση των Αρχαίων Λυκαίων. Ο σύλλογος των Άνω Καρυωτών ο "Λύκαιος Δίας" οργανώνει κάθε τέσσερα χρόνια τον Αύγουστο την αναβίωση των αρχαίων αγώνων για τους λάτρεις του αρχαίου αγωνιστικού πνεύματος. Ο τόπος τέλεσης είναι ο ίδιος, το όρος Λύκαιο, σε υψόμετρο 1.300μ. Αν και πολύ λιγότερο γνωστά από τα σύγχρονα Ολύμπια διατηρούν άθικτη την αρχαιοπρέπειά τους. Η αναβίωση των Λυκαίων προέρχεται από τη βαθιά ανάγκη των σύγχρονων Αρκάδων να αναβιώσουν την μοναδική ομορφιά και ιδιαιτερότητα των Αρχαίων Λυκαίων σε μια όσο γίνεται πιο αρχαιόπρεπτη αναζήτηση του θησαυρού της κληρονομιάς τους, πάντα με απώτερο σκοπό την πνευματική, ψυχική και σωματική άσκηση και υγεία των σύγχρονων νέων.

Οι αγώνες και εκδηλώσεις "Τα Λύκαια" αναβιώθηκαν από το Σύλλογο Άνω Καρυωτών Αρκαδίας και από την Κοινότητα Άνω Καρυών, ύστερα από το 1800 χρόνια σιωπής τους. Πραγματοποιήθηκαν για πρώτη φορά το 1973 και από τότε τελούνται συνεχώς κατά τα αρχαία πρότυπα κάθε τέσσερα χρόνια, με ανοδική πορεία και επιτυχία. Κατά γενική ομολογία προσφέρουν μια πολύτιμη υπηρεσία στην περιοχή του Λυκαίου όρους, στην Αρκαδία, στην Ελλάδα και στον πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο διαχρονικό πολιτισμό. Η γύρω περιοχή ζει επί δεκάκα ημέρες, στον παλμό των αρχαίων Λυκαίων. Τα σύγχρονα Λύκαια έχουν σαν κέντρο τους τον αρχαιολογικό χώρο του Λυκαίου Όρους αφού λίκνο τους είναι η κορυφή του βουνού. Περιλαμβάνουν αθλητικές, μουσικές και πνευματικές γιορτές με Πανελλήνια συμμετοχή και παγκόσμια απήχηση. Έμφαση δίνεται στη διατήρηση των ιδεών που χαρακτήριζαν τα Αρχαία Λύκαια.

Τα Λύκαια έχουν ήδη Παναρκαδική, Παμπελοποννησιακή και Πανελλήνια συμμετοχή και εμβέλεια, αφού πολλοί ξένοι Ελληνολάτρες καθηγητές ξένων Πανεπιστημίων και Ακαδημαϊκοί έχουν ενεργό συμμετοχή, όπως και πολλοί Έλληνες συνάδελφοί τους, όπως και άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών προσπαθούν για την επιτυχία τους. Αλλά και η συμμετοχή των αθλητών από όλη την Ελλάδα, όπως και των φίλων του αρχαίου αθλητικού πνεύματος είναι επίσης αξιόλογη.

- Αγώνες χειμερινού σκι στο χιονοδρομικό κέντρο Οστρακίνας

Στη θέση "Οροπέδιο της Οστρακίνας" κοντά στην κορυφή του Μαινάλου και σε υψόμετρο 1600μ., βρίσκεται σύγχρονο χιονοδρομικό κέντρο και ορειβατικό κα-

ταφύγιο. Το χιονοδρομικό κέντρο προσφέρει μια από τις καλύτερες πίστες για σκι στην Ελλάδα και προσελκύει πολλούς φίλους του σπορ από την Πελοπόννησο και την Αθήνα. Διαθέτει σαλέ με εντευκτήριο και εστιατόριο, 3 αναβατήρες μεταφοράς 200, 350 και 500 ατόμων ανά ώρα και 5 πίστες. Το χιονοδρομικό κέντρο παλιότερα λειτουργούσε χάρις στις προσπάθειες του Ορειβατικού συλλόγου Τρίπολης. Σήμερα εποπτεύεται από το Δήμο Λεβιδίου. Από την Οστρακίνα περνά το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι Μεγάλων Διαδρομών E4.

Η πρόσβαση στο χιονοδρομικό είναι εύκολη μέσω ασφαλτοστρωμένου δρόμου και γίνεται από την Τρίπολη (27 χιλ.) ή και από την Πάτρα (μέσω του δρόμου "111"). Η διασταύρωση για το χιονοδρομικό βρίσκεται πάνω στο δρόμο Τρίπολης-Πάτρας στο χωριό Καρδαράς (18 χιλ από Τρίπολη). Το καταφύγιο απέχει από εκεί 9 χιλ. (5,5 χιλ. άσφαλτος και 3,5 χιλ. χωματόδρομος σε καλή κατάσταση).

Στο χιονοδρομικό κέντρο της Οστρακίνας (ύψος 1.981 μ.), στην κορυφή του Μαινάλου, προσφέρει μια από τις καλύτερες πίστες για σκι στην Ελλάδα-ανοιχτή και για το κοινό. Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει εξαιρετική χιονοδρομική πίστα, σύγχρονο χιονοδρομικό καταφύγιο, εντευκτήριο και δυο χιονοδρομικούς αναβατήρες (ΛΙΦΤ). Διεξάγονται εκεί οι χιονοδρομικοί αγώνες Νοτίου Ελλάδος, τα πρωταθλήματα των τμημάτων Τριπόλεως και Αθηνών και το διασυλλογικό πρωτάθλημα δρόμου αντοχής, τα οποία μαζεύουν αρκετούς φίλους των χειμερινών σπορ κατά την διάρκεια διεξαγωγής τους.

- Αγώνες αυτοκινήτου και μοτοσικλέτας στο αεροδρόμιο της Τρίπολης

Η Αρκαδία από αθλητική πλευρά είναι ιδιαίτερα γνωστή για τους αγώνες αυτοκινήτου και μοτοσικλέτας που πραγματοποιούνται στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Τρίπολης. Οι αγώνες αυτοί πραγματοποιούνται όλο το χρόνο και μετράνε για το Πανελλήνιο πρωτάθλημα. Ειδικά οι αγώνες μοτοσικλέτας που διεξάγονται εκεί είναι οι πιο δημοφιλείς στην Ελλάδα σε αυτό το είδος. Οι αγώνες αυτοί προσελκύουν χιλιάδες φίλους του αυτοκινήτου και της μοτοσικλέτας, γεγονός που τονώνει τουριστικά και οικονομικά την περιοχή. Για το μέλλον αναμένεται περαιτέρω αξιοποίηση της πίστας – αεροδρόμιο προκειμένου να αποκτήσει την υποδομή εκείνη, προκειμένου να προσελκύσει περισσότερους επισκέπτες.

- Αγώνες Rafting και Kayak

Τα ποτάμια του Νομού Αρκαδίας ο Αλφειός και ο Λούσιος τα οποία διασχίζουν κυρίως τους Δήμους Δημητσάνας, Τρικολώνων και Γορτύνης, προσφέρονται για διαδρομές rafting και kayak, οι οποίοι είναι μεταξύ των πιο γνωστών προορισμών στο σύνολο της χώρας και οι μοναδικοί του είδους που υπάρχουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Εκεί διοργανώνονται από διάφορους συλλόγους αγώνες rafting και kayak ή ακόμα μεμονωμένα άτομα ασχολούνται με αυτούς του είδους τις αθλητικές δραστηριότητες. Αυτές οι αθλητικές δραστηριότητες συνδυάζουν τον αθλητισμό με την περιπέτεια και την περιήγηση και προσφέρονται ως εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες αποκτούν ολοένα και περισσότερους οπαδούς.

5.3.13 ΔΙΚΤΥΑ ΠΟΛΕΩΝ

Από το Νομό Αρκαδίας σε δίκτυα πόλεων συμμετέχει μόνο η Τρίπολη, στο δίκτυο Ελληνικών Πόλεων Κρασιού. Επίσης, η Τρίπολη συμμετέχει στο Εθνικό Πολιτιστικό Δίκτυο της χώρας με το Κέντρο Καλλιτεχνικής Πράξης. Τέλος η Τρίπολη και το Λεωνίδιο είναι οι μοναδικές πόλεις του Νομού Αρκαδίας, που συμμετέχουν σε συνεργασίες με πόλεις του εξωτερικού, με τη μορφή των αδελφοποιήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Ειδική ενημερωτική έκδοση "Πολιτιστικές Στατιστικές", Αθήνα 2003, σελ. 446
- 2) Νατάσσα Σαραντάκη, "Αρκαδία, τα μοναστήρια και οι εκκλησίες της", Εκδόσεις Πετρούλια
- 3) www.gnto.gr
- 4) www.thalassa.gr
- 5) www.minenv.gr
- 6) www.culture.gr
- 7) www.eot.gr
- 8) www.aktes.gr
- 9) www.arcadianet.gr
- 10) www.arcadia.gr
- 11) www.inarcadia.gr
- 12) www.arkadians.gr
- 13) www.tripoli.gr
- 14) Φ.Ε.Κ., Φύλλο 594, Δεκέμβριος 1978
- 15) Φ.Ε.Κ., Φύλλο 908, 13 Νοεμβρίου 1998
- 16) Φ.Ε.Κ., Φύλλο 1081, 13 Οκτωβρίου 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Σε αυτό το κεφάλαιο της μελέτης θα εξετάσουμε την τουριστική προσφορά και το τουριστικό δυναμικό του Νομού Αρκαδίας. Με άλλα λόγια θα εξετάσουμε τις δυνατότητες του Νομού στην τουριστική υποδομή τόσο σε αριθμό ξενοδοχειακών καταλυμάτων όλων των κατηγοριών, καθώς και ενοικιαζομένων δωματίων όσο και σε αριθμό κλινών. Επίσης θα εξετάσουμε τις ειδικές τουριστικές υποδομές όπως π.χ. καταφύγια , κάμπινγκ κ.λ.π.

6.1 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Τα τουριστικά καταλύματα είναι γνωστό ότι κατατάσσονται ως εξής: Τα ξενοδοχεία (ανάλογα με τον τύπο και τις τεχνικές προδιαγραφές τους) μπορεί να είναι πολυτελείας, Α, Β, Γ, Δ, ή Ε, τάξης.

Εδώ θα κάνουμε μια πρώτη καταγραφή των δυνατοτήτων, σε συνολικό επίπεδο, του Νομού Αρκαδίας τόσο σε αριθμό καταλυμάτων όσο και σε αριθμό κλινών. Σαν πρώτο στοιχείο δίνουμε ότι στην Αρκαδία υπάρχουν καταλύματα όλων των τάξεων (Α', Β', Γ', Δ', Ε'), εκτός από πολυτελείας, γεγονός που αποδεικνύει ότι ο Νομός μπορεί να δεχτεί τουρίστες, τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού, όλων των οικονομικών δυνατοτήτων. Επίσης ένα άλλο στοιχείο που εκπορεύεται από την παρακάτω μελέτη είναι ότι η τουριστική προσφορά σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι σχετικά μικρή , ενώ σε πολλές περιοχές – Δήμους η ξενοδοχειακή προσφορά είναι εντελώς μηδενική. Το θετικό στοιχείο είναι

ότι σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες ο αριθμός των ξενοδοχειακών καταλυμάτων αυξήθηκε, ενώ και η ποιότητα τους βελτιώθηκε αισθητά.

6.1.1 ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ (πίνακας 6.1 και διαγράμματα 6.1 & 6.3)

Συνολικά σήμερα στον Νομό Αρκαδίας λειτουργούν 57 ξενοδοχειακές μονάδες όλων των τάξεων. Δηλαδή από το 1998 (που λειτουργούσαν 51 μονάδες) έχουμε μία αύξηση της τάξεως του 11,76% που ισοδυναμεί σε 6 νέες ξενοδοχειακές μονάδες. Οι 57 αυτές ξενοδοχειακές μονάδες που λειτουργούν σήμερα στην Αρκαδία διακρίνονται σε τάξεις ως εξής:

- 4 μονάδες Α΄ Κατηγορίας που ισοδυναμεί σε 7,02% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.
- 5 μονάδες Β΄ Κατηγορίας που ισοδυναμεί σε 8,77% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.
- 32 μονάδες Γ΄ Κατηγορίας που ισοδυναμεί σε 56,1% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.
- 15 μονάδες Δ΄ Κατηγορίας που ισοδυναμεί σε 26,32% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.
- 1 μονάδα Ε΄ Κατηγορίας που ισοδυναμεί σε 1,80% του συνόλου των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Όπως παρατηρούμε το μεγαλύτερο ποσοστό ξενοδοχειακών καταλυμάτων στην Αρκαδία, ανήκουν στην Γ΄ Κατηγορία που φτάνει περίπου το 56% του συνολικού δυναμικού ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού. Μετά τα ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας, σε αριθμό ακολουθούν εκείνα της Β΄ Κατηγορίας, που αντιστοιχούν σε 26,32% του συνολικού δυναμικού των ξενοδοχείων. Μαζί οι 2 κατηγορίες ξε-

νοδοχείων (Β' και Γ') αντιστοιχούν στο 82,32% του συνολικού δυναμικού των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού.

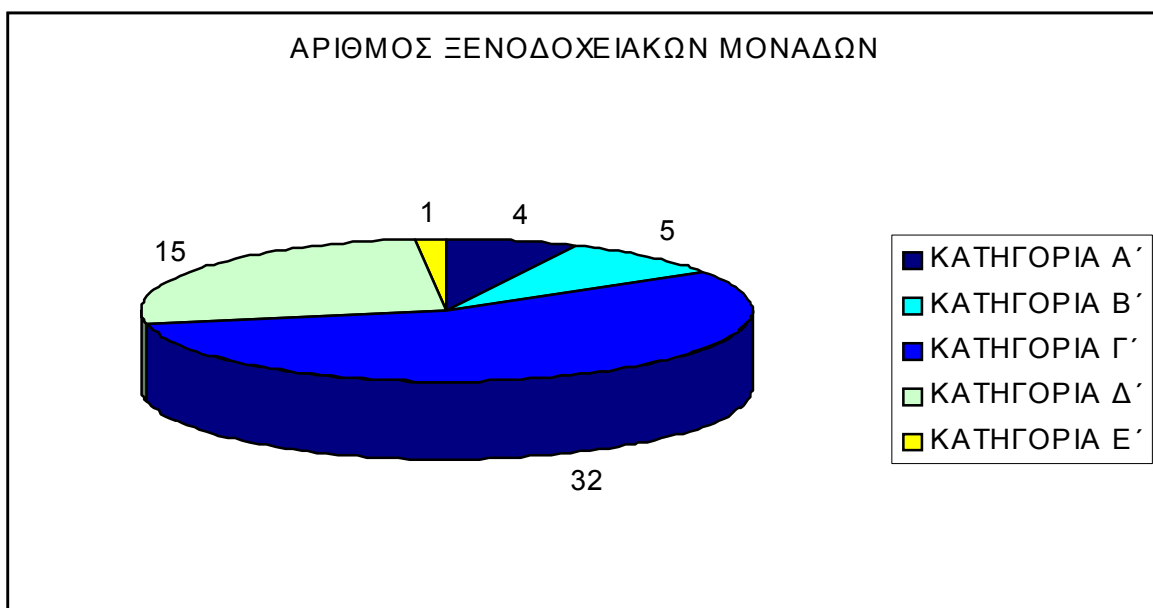
ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ
1998 – 2001

Έτος	Αριθμός ξενοδοχειακών καταλυμάτων	Ποσοστό μεταβολής
1998	51	-
1999	52	1,96 %
2000	52	-
2001	57	9,62 %

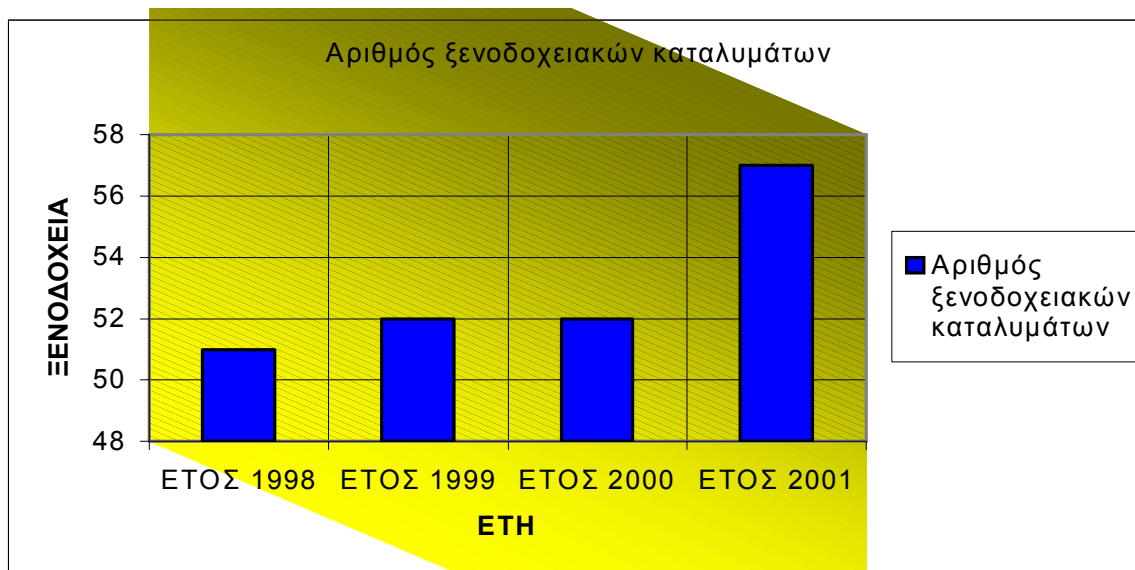
Όσον αφορά τα ξενοδοχεία της Α' Κατηγορίας, αυτά αντιστοιχούν μόνο στο 7,02% των ξενοδοχείων του Νομού, που αντιστοιχούν σε 4 μονάδες από μία μόνο που λειτουργούσε στις αρχές της δεκαετίας του '90 στον Νομό. Τέλος από τους 22 Δήμους και την μία Κοινότητα που υπάρχουν στον Νομό, τα ξενοδοχειακά καταλύματα μοιράζονται μόνο σε 14 Δήμους. Στους υπόλοιπους 8 Δήμους και την μία κοινότητα δεν υφίσταντο καθόλου ξενοδοχειακά καταλύματα, αποδεικνύοντας ότι σε πολλές περιοχές του Νομού η τουριστική προσφορά σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι ανύπαρκτη. Όπως θα δούμε και θα αναλύσουμε παρακάτω, ξενοδοχειακά καταλύματα συναντάμε στους εξής Δήμους του Νομού:

- 1) στον Δήμο Τριπόλεως
- 2) στον Δήμο Απόλλωνος
- 3) στον Δήμο Βόρειας Κυνουρίας
- 4) στον Δήμο Βυτίνας
- 5) στον Δήμο Δημητσάνας
- 6) στον Δήμο Ηραίας

- 7) στον Δήμο Κοντοβάζαινης
- 8) στον Δήμο Λαγκαδίων
- 9) στον Δήμο Λεβιδίου
- 10) στον Δήμο Λεωνιδίου
- 11) στον Δήμο Μεγαλόπολης
- 12) στον Δήμο Τρικολώνων
- 13) στον Δήμο Τροπαίων
- 14) στον Δήμο Φαλαισίας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1: ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ

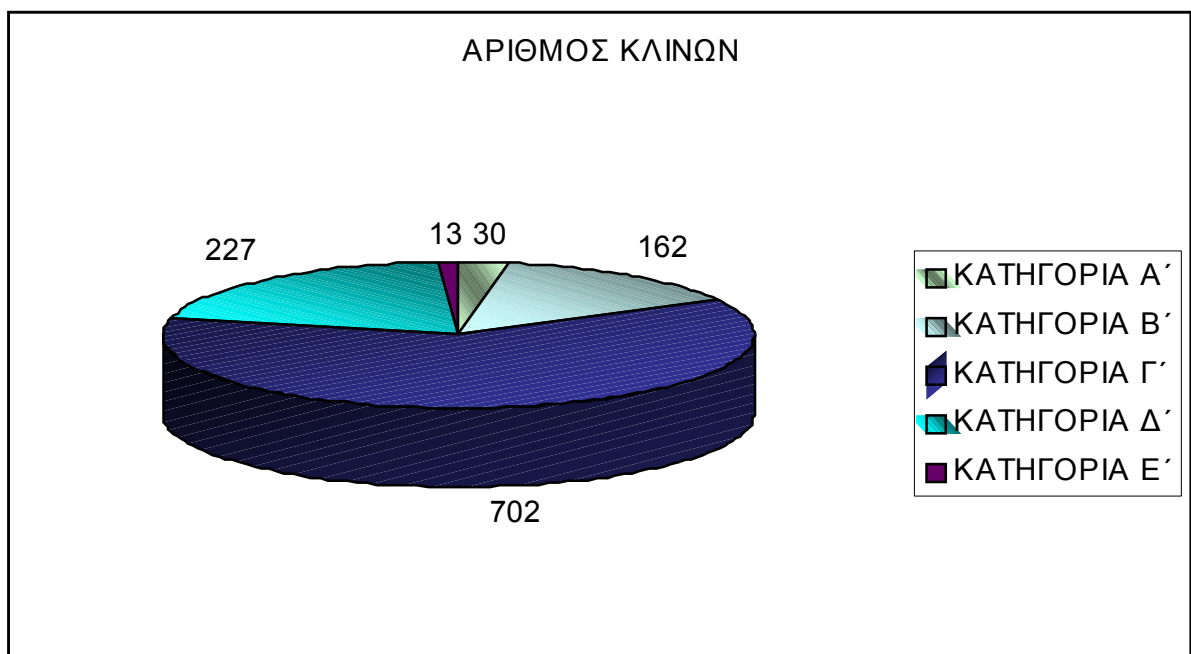
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.3: ΑΡΙΘΜΟΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1998 – 2001

6.1.2 ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΔΩΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΚΛΙΝΩΝ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ (πίνακας 6.2 και διαγράμματα 6.2 & 6.4)

Στις 57 ξενοδοχειακές μονάδες που υπάρχουν στον Νομό Αρκαδίας αντιστοιχούν συνολικά 1.134 δωμάτια, όλων των κατηγοριών. Τα 1.134 αυτά δωμάτια, όσον αφορά τις κατηγορίες των ξενοδοχείων, διακρίνονται ως εξής:

- 30 δωμάτια που ανήκουν σε ξενοδοχεία Α΄ Κατηγορίας ήτοι 2,65% του συνολικού αριθμού δωματίων.
- 162 δωμάτια που ανήκουν σε ξενοδοχεία Β΄ Κατηγορίας ήτοι 14,29% του συνολικού αριθμού δωματίων.
- 702 δωμάτια που ανήκουν σε ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας ήτοι 61,90% του συνολικού αριθμού δωματίων.
- 227 δωμάτια που ανήκουν σε ξενοδοχεία Δ΄ Κατηγορίας ήτοι 20,01% του συνολικού αριθμού δωματίων.
- 13 δωμάτια που ανήκουν σε ξενοδοχεία Ε΄ Κατηγορίας ήτοι 1,14% του συνολικού αριθμού δωματίων.

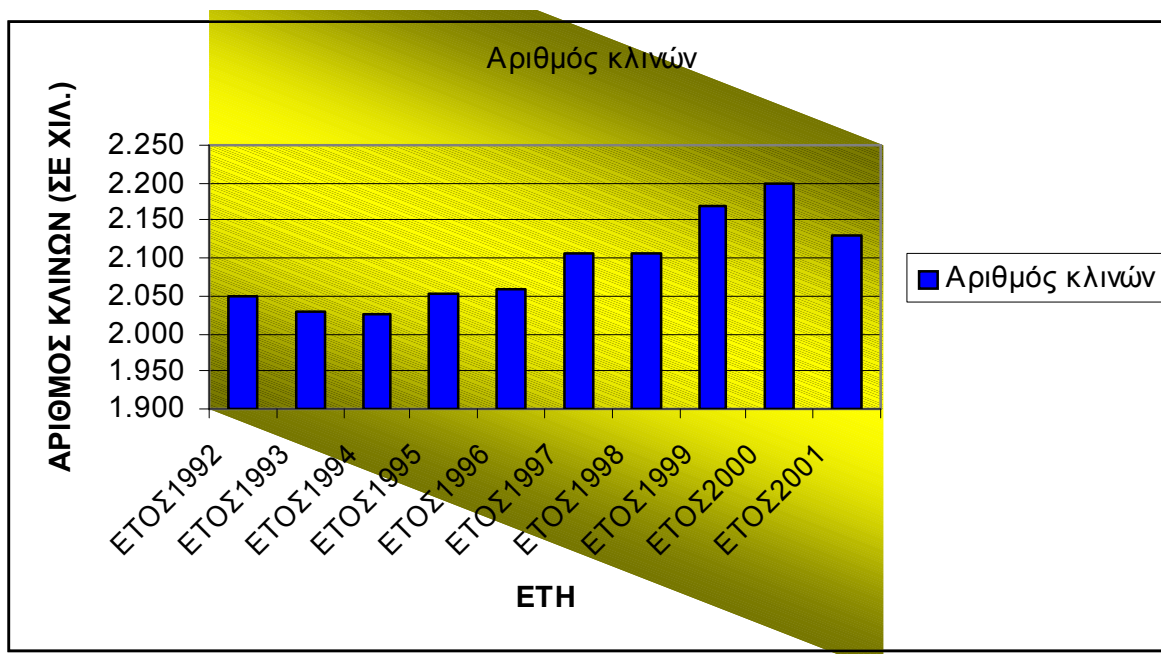
Όπως και στον αριθμό των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, έτσι και στα δωμάτια βλέπουμε ότι αυτά που ανήκουν στα ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας υπερिशύουν συντριπτικά έναντι όλων των υπολοίπων. Το 61,90% του συνόλου των δωματίων του Νομού ανήκει σε ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας, αποδεικνύοντας την συντριπτική ισχύ σε ποσότητα, των ξενοδοχείων αυτής της κατηγορίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.2: ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2 :
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡ-
ΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2001

Έτος	Αριθμός κλινών	Ποσοστό μεταβολής
1992	2.049	-
1993	2.028	-1,025 %
1994	2.026	-0,099 %
1995	2.053	1,33 %
1996	2.060	0,34 %
1997	2.107	2,28 %
1998	2.105	-0,095 %
1999	2.168	2,99 %
2000	2.199	1,43 %
2001	2.131	-3,09%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.4: ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΛΙΝΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1992 – 2001

6.1.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΑΝΑ ΔΗΜΟ (πίνακας 6.3)

Όπως ειπώθηκε πιο πριν μόνο στους 14 από τους 22 Δήμους και την μία Κοινότητα του Νομού Αρκαδίας, συναντάμε ξενοδοχειακά καταλύματα. Στους υπόλοιπους Δήμους υπάρχει παντελής έλλειψη ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Βέβαια η τουριστική προσφορά σε ξενοδοχειακά καταλύματα δεν είναι το ίδιο σε όλους τους Δήμους. Σε ορισμένους Δήμους η τουριστική προσφορά σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι πολύ έντονη π.χ. στον Δήμο Απόλλωνος, ενώ σε άλλους είναι μικρή και υποτυπώδης όπως για παράδειγμα στον Δήμο Ηραίας. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι ανά Δήμο παρατηρούμε σχετική έλλειψη ποικιλίας ως προς τις κατηγορίες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, γεγονός που αποτυπώνεται και στην συνολική τουριστική προσφορά των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του Νομού. Οπότε η τουριστική προσφορά σε ξενοδοχειακά καταλύματα ανά Δήμο έχει ως εξής:

- Δήμος Τριπόλεως (πίνακας 6.4)

Εύλογα στον Δήμο Τριπόλεως λόγω του ότι περιλαμβάνει την Τρίπολη που είναι η πρωτεύουσα του Νομού, είναι έντονη η τουριστική προσφορά ως προς τα ξενοδοχειακά καταλύματα. Έτσι σε αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων κατατάσσεται τρίτος Δήμος σε προσφορά, ενώ κατατάσσεται πρώτος σε αριθμό κλινών. Τα ξενοδοχειακά καταλύματα του Δήμου είναι 6 και φυσιολογικά βρίσκονται όλα στο Δημοτικό διαμέρισμα της Τριπόλεως. Στα υπόλοιπα Δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου Τριπόλεως δεν υπάρχουν ξενοδοχεία. Με τις 6 αυτές ξενοδοχειακές μονάδες, η Τρίπολη συγκεντρώνει το 10,5% του συνολικού αριθμού ξενοδοχει-

ων στην Αρκαδία που όμως αντιστοιχεί στο 25% περίπου του συνολικού αριθμού των κλινών σε όλο τον Νομό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3 :
ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΔΗΜΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ & ΤΩΝ ΚΛΙΝΩΝ

A/A	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΔΗΜΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔ.ΜΟΝΑΔΩΝ(ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ ΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ % ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΗΝ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ)	ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΔΗΜΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΚΛΙΝΩΝ(ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ ΤΟ ΕΠΙ ΤΗΣ % ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΗΝ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ)
1	ΔΗΜΟΣ Β.ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ (19,30%)	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ (24,92%)
2	ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ (15,79%)	ΔΗΜΟΣ Β.ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ (17,13%)
3	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ (10,53%)	ΔΗΜΟΣ ΒΥΤΙΝΑΣ (14,55%)
4	ΔΗΜΟΣ ΒΥΤΙΝΑΣ (10,53%)	ΔΗΜΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ (12,39%)
5	ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ (10,53%)	ΔΗΜΟΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ (8,45%)
6	ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ (10,53%)	ΔΗΜΟΣ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ (7,88%)
7	ΔΗΜΟΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ (5,26%)	ΔΗΜΟΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ (3,89%)
8	ΔΗΜΟΣ ΛΕΒΙΔΙΟΥ (5,26%)	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ (2,86%)
9	ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ (3,51%)	ΔΗΜΟΣ ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ (1,92%)
10	ΔΗΜΟΣ ΦΑΛΑΙΣΙΑΣ (1,75%)	ΔΗΜΟΣ ΛΕΒΙΔΙΟΥ (1,78%)
11	ΔΗΜΟΣ ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ (1,75%)	ΔΗΜΟΣ ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ (1,69%)
12	ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΠΑΙΩΝ (1,75%)	ΔΗΜΟΣ ΤΡΟΠΑΙΩΝ (1,22%)
13	ΔΗΜΟΣ ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ (1,75%)	ΔΗΜΟΣ ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ (0,70%)
14	ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΙΑΣ (1,75%)	ΔΗΜΟΣ ΗΡΑΙΑΣ (0,61%)

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι στον Δήμο Τριπόλεως υπάρχουν μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες. Στις ξενοδοχειακές μονάδες και κλίνες όσον αφορά την κατηγορία τους, εντονότερη είναι η παρουσία των ξενοδοχείων Γ΄ Κατηγορίας με 5 στον αριθμό, ενώ υπάρχει και μία μονάδα Β΄ Κατηγορίας. Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι στον Δήμο Τριπόλεως που είναι το κέντρο του Νομού δεν υπάρχουν καθόλου ξενοδοχεία Α΄ Κατηγορίας, πράγμα που αποδεικνύει την έλλειψη ποικιλίας ξενοδοχειακών μονάδων όσον αφορά τις κατηγορίες των καταλυμάτων. Τέλος όσον αφορά την ποιότητα των δωματίων των ξενοδοχείων

της Τριπόλεως, αυτή μπορούμε να πούμε ότι δεν είναι σε όλες τις μονάδες στην καλύτερη κατάσταση. Σε 2 – 3 ξενοδοχεία όμως η ποιότητα των δωματίων καθώς και των υπηρεσιών μπορούμε να πούμε ότι βρίσκονται σε πολύ ικανοποιητικά επίπεδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΤΡΙΠΟΛΗ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	5			6
	ΔΩΜΑΤΙΑ		45	247			292
	ΚΛΙΝΕΣ		85	446			531

- Δήμος Απόλλωνος (πίνακας 6.5)

Ο Δήμος Απόλλωνος όσον αφορά τις ξενοδοχειακές μονάδες κατατάσσεται ως ο δεύτερος Δήμος μετά τον Δήμο Τριπόλεως, ενώ αντιθέτως στην προσφορά όσον αφορά τον συνολικό αριθμό κλινών, κατατάσσεται μόλις στην τέταρτη θέση. Όλα τα ξενοδοχειακά καταλύματα του Δήμου Απόλλωνος συγκεντρώνονται στο ένα από τα 2 Δημοτικά διαμερίσματα που έχει, σε αυτό των Τυροσαπουνακαίκων. Ο εν λόγω Δήμος παρόλο την μικρή έκταση που καταλαμβάνει (περιλαμβάνει μόνο 2 Δημοτικά διαμερίσματα), και τον λίγο σχετικά μόνιμο πληθυσμό, διακατέχεται από αξιόλογη τουριστική προσφορά και εξελίσσεται σε έναν από τους ισχυρότερους πόλους έλξης τουριστών στην Αρκαδία. Έτσι εξηγείται

το γεγονός ότι ο Δήμος αυτός συγκεντρώνει σημαντικό αριθμό μονάδων και κλινών, συμβάλλοντας στην τουριστική προσφορά ξενοδοχειακών καταλυμάτων στον Νομό Αρκαδίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΥΡΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ		4	5			9
	ΔΩΜΑΤΙΑ		74	65			139
	ΚΛΙΝΕΣ		142	122			264

- Δήμος Βόρειας Κυνουρίας (πίνακας 6.6)

Ο Δήμος της Βόρειας Κυνουρίας αποτελεί τον πιο σημαντικό Δήμο από πλευράς προσφοράς ξενοδοχειακών καταλυμάτων, καθώς με 11 μονάδες που αντιστοιχεί στο 19,30%, κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των Δήμων του Νομού όσον αφορά αυτόν τον τομέα. Από πλευράς προσφοράς κλινών δεν κατέχει ανάλογη θέση παρά καταλαμβάνει την δεύτερη, με ποσοστό 17,13% επί της συνολικής προσφοράς κλινών, πίσω από τον Δήμο Τριπόλεως. Το γεγονός ότι ο Δήμος της Β.Κυνουρίας κατέχει τόσο σημαντική θέση από πλευράς τουριστικής προσφοράς οφείλεται σε δύο γεγονότα: πρώτον στο γεγονός ότι αποτελεί τον μεγαλύτερο από πλευράς έκτασης Δήμο, και δεύτερον λόγω της γεωγραφι-

κής θέσης καθώς καταλαμβάνει μεγάλο μέρος της Ανατολικής ακτής του Αιγαίου,

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6:
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					ΑΘΡΟΙΣΜΑ
		Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	
• ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			4			4
	ΚΛΙΝΕΣ			8			8
• ΑΣΤΡΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ				2		2
	ΔΩΜΑΤΙΑ				30		30
	ΚΛΙΝΕΣ				55		55
• ΚΑΣΤΑΝΙΤΣΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1					1
	ΔΩΜΑΤΙΑ	5					5
	ΚΛΙΝΕΣ	15					15
• ΚΑΣΤΡΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ				1		1
	ΔΩΜΑΤΙΑ				8		8
	ΚΛΙΝΕΣ				13		13
• ΠΑΡΑΛΙΟ ΑΣΤΡΟΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ			5	1		6
	ΔΩΜΑΤΙΑ			129	23		152
	ΚΛΙΝΕΣ			230	44		274
ΣΥΝΟΛΑ ΔΗΜΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1		6	4		11
	ΔΩΜΑΤΙΑ	5		133	61		199
	ΚΛΙΝΕΣ	15		238	112		365

γεγονός που συμβάλει στην τουριστική ανάπτυξη και συνεπώς στην αύξηση της προσφοράς και μέσω της δημιουργίας ξενοδοχειακών μονάδων. Όσον α-

φορά τις κατηγορίες των καταλυμάτων, συναντάμε μονάδες Α΄, Γ΄, Δ΄ Κατηγορίας, ενώ απουσιάζουν καταλύματα Β΄ και Ε΄ Κατηγορίας. Στον Δήμο Β. Κυνουρίας συναντάμε μία από τις 4 μονάδες ξενοδοχείων Α΄ Κατηγορίας που συναντάμε σε ολόκληρο τον Νομό. Η μονάδα αυτή βρίσκεται στον πανέμορφο οικισμό της Καστανίτσας (ο οποίος έχει ανακηρυχτεί ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους) η οποία περιλαμβάνει όμως 5 δωμάτια με 15 συνολικά κλίνες με εξαιρετική όμως υποδομή και ποιότητα εξυπηρέτησης. Οι υπόλοιπες 10 μονάδες διαιρούνται σε 4 από τα συνολικά 25 Δημοτικά διαμερίσματα που έχει ο Δήμος, με 6 από αυτά να βρίσκονται στο Παράλιο Άστρος, γεγονός που το εξελίσσει σε ένα από τα σημαντικότερα τουριστικά κέντρα του Νομού. Οι 274 κλίνες που συναντούνται στο Δημοτικό διαμέρισμα του Παράλιου Άστρους, το κατατάσσουν στην δεύτερη θέση μεταξύ των υπολοίπων Δημοτικών διαμερισμάτων από πλευράς συγκέντρωσης ξενοδοχειακών κλινών στον Νομό, μετά την Τρίπολη. Οι υπόλοιπες 4 ξενοδοχειακές μονάδες του Δήμου Β. Κυνουρίας βρίσκονται στα Δημ. Διαμερίσματα του Άστρους, του Καστρίου, και του Αγ. Ιωάννη.

- Δήμος Βυτίνας (πίνακας 6.7)

Ο Δήμος Βυτίνας αποτελεί τον σημαντικότερο ορεινό τουριστικό πόλο του Νομού Αρκαδίας, καταλαμβάνοντας την τέταρτη θέση με 6 μονάδες σε αριθμό ξενοδοχείων που αντιστοιχεί στο 10,53% επί της συνολικής προσφοράς, και την τρίτη θέση σε συγκέντρωση κλινών με ποσοστό 14,55% επί της συνολικής προσφοράς. Οι ξενοδοχειακές μονάδες βρίσκονται σε 2 από τα 7 Δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου, στην Βυτίνα και στα Μαγουλιανά. Όσον αφορά τις κατηγορίες των ξενοδοχείων που βρίσκονται στον Δήμο Βυτίνας, συναντάμε Α΄, Β΄ και Γ΄ Κατηγορίας, με αυτή της Γ΄ Κατηγορίας να υπερτερεί έναντι των άλλων με

3 μονάδες, που ισοδυναμεί με το 50% επί των συνολικών μονάδων. Μονάδες Α΄ Κατηγορίας συναντάμε μία στα Μαγουλιανά, γεγονός που τα καθιστά σε ένα από τα 4 Δημοτικά διαμερίσματα του Νομού που έχουν ξενοδοχεία Α΄ Κατηγορίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.7:
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΒΥΤΙΝΑΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΒΥΤΙΝΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ		2	2			4
	ΔΩΜΑΤΙΑ		98	30			128
	ΚΛΙΝΕΣ		188	51			239
• ΜΑΓΟΥΛΙΑΝΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1		1			2
	ΔΩΜΑΤΙΑ	14		22			36
	ΚΛΙΝΕΣ	29		42			71
ΣΥΝΟΛΑ ΔΗΜΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	2	3			6
	ΔΩΜΑΤΙΑ	14	98	52			164
	ΚΛΙΝΕΣ	29	188	93			310

- Δήμος Δημητσάνας (πίνακας 6.8)

Ο Δήμος Δημητσάνας με 3 ξενοδοχειακές μονάδες και με 83 συνολικά κλίνες, κατατάσσεται στην έβδομη θέση τόσο στην συνολική προσφορά επί των ξενοδοχειακών μονάδων, όσο και στον συνολικό αριθμό των κλινών. Ο Δήμος Δημητσάνας ολοένα εξελίσσεται σε σημαντικό τουριστικό πόλο έλξης τουριστών

λόγω κυρίως του Λούσιου ποταμού, και των αρκετών μνημείων που υπάρχουν εκεί. Όσον αφορά την κατηγορία των ξενοδοχείων του Δήμου Δημητσάνας, αυτά ισοκατανέμονται στις 3 πρώτες κατηγορίες. Έτσι η μία μονάδα ανήκει στην Α΄ Κατηγορία (πρόκειται για μία από τις 4 ξενοδοχειακές μονάδες Α΄ Κατηγορίας που υπάρχουν στον Νομό, και η οποία στεγάζεται σε μία παραδοσιακή κατοικία εξέχουσας αρχιτεκτονικής, ηλικίας τουλάχιστον 3 αιώνων), η δεύτερη στην Β΄ Κατηγορία και υπάρχει και μία Γ΄ Κατηγορίας. Όσον αφορά τις κλίνες, από τις 83 συνολικά, οι 50 ανήκουν στην ξενοδοχειακή μονάδα της Γ΄ Κατηγορίας, που αντιστοιχεί στο 60% της προσφοράς κλινών του Δήμου. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, όσον αφορά την ξενοδοχειακή προσφορά, ότι ο Δήμος Δημητσάνας αποτελεί μια μέτρια δύναμη όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχείων και κλινών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.8 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΔΗΜΗΤΣΑΝΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1	1	1			3
	ΔΩΜΑΤΙΑ	5	9	26			40
	ΚΛΙΝΕΣ	15	18	50			83

- Δήμος Ηραίας (πίνακας 6.9)

Ο Δήμος Ηραίας πρόκειται για έναν Δήμο με μικρή συγκέντρωση ξενοδοχειακών μονάδων και κλινών, καθώς με μία μονάδα και 13 κλίνες, κατατάσσεται στην τελευταία θέση τόσο στην κατάταξη του συνόλου ξενοδοχειακών μονάδων, όσο και στην συνολική προσφορά επί των κλινών. Η μία αυτή μονάδα ανήκει στην Γ΄ Κατηγορία και οι 13 κλίνες του μοιράζονται σε 7 δωμάτια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.9 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
ΜΟ ΗΡΑΙΑΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΛΟΥΤΡΑ ΗΡΑΙΑΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			7			7
	ΚΛΙΝΕΣ			13			13

- Δήμος Κοντοβάζαινης (πίνακας 6.10)

Πρόκειται για έναν Δήμο με μικρή ξενοδοχειακή συγκέντρωση καθώς με μία ξενοδοχειακή μονάδα και 15 κλίνες, κατατάσσεται στην προτελευταία θέση μεταξύ των Δήμων του Νομού που έχουν ξενοδοχειακά καταλύματα. Η μία αυτή μονάδα βρίσκεται στο Δημοτικό διαμέρισμα της Δήμητρας. Το αξιοσημείωτο είναι ότι παρόλο που ο Δήμος Κοντοβάζαινης έχει μία μόνο ξενοδοχειακή μονάδα αυτή ανήκει στην Α΄ Κατηγορία, πράγμα που ισοδυναμεί με το 25% της προσφοράς ξενοδοχειακών καταλυμάτων Α΄ Κατηγορίας στον Νομό Αρκαδίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.10 :
 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
 ΜΟ ΚΟΝΤΟΒΑΖΑΙΝΗΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΔΗΜΗΤΡΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ	1					1
	ΔΩΜΑΤΙΑ	6					6
	ΚΛΙΝΕΣ	15					15

- Δήμος Λαγκαδίων (πίνακας 6.11)

Ο Δήμος Λαγκαδίων με μία ξενοδοχειακή μονάδα (που υπάγεται στα ξενοδοχεία Γ΄ Κατηγορίας), και με 36 κλίνες, κατατάσσεται στην 11 θέση (επί συνόλου 14), μεταξύ των Δήμων του Νομού που έχουν ξενοδοχειακά καταλύματα. Η μία και μοναδική ξενοδοχειακή μονάδα του Δήμου Λαγκαδίων, βρίσκεται στην ομώνυμη έδρα του Δήμου και οι 36 κλίνες που έχει μοιράζονται σε 20 δωμάτια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.11 :
 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
 ΜΟ ΛΑΓΚΑΔΙΩΝ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΛΑΓΚΑΔΙΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			20			20
	ΚΛΙΝΕΣ			36			36

- Δήμος Λεβιδίου (πίνακας 6.12)

Πρόκειται για μια μέτρια δύναμη όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχειακών καταλυμάτων, καθώς με 3 μονάδες και 38 κλίνες κατατάσσεται στην 8^η θέση όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχειακών μονάδων μεταξύ των Δήμων της Αρκαδίας, και στην 10^η θέση όσον αφορά την προσφορά κλινών. Όλες οι μονάδες βρίσκονται στην ομώνυμη έδρα του Δήμου και ανήκουν στην Γ΄ Κατηγορία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.12 :
 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
 ΜΟ ΛΕΒΙΔΙΟΥ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΛΕΒΙΔΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ			3			3
	ΔΩΜΑΤΙΑ			20			20
	ΚΛΙΝΕΣ			38			38

- Δήμος Λεωνιδίου (πίνακας 6.13)

Ο Δήμος Λεωνιδίου με 6 μονάδες και με 168 κλίνες βρίσκεται στην 6^η θέση μεταξύ των Δήμων που έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν ξενοδοχειακά καταλύματα. Οι 6 αυτές μονάδες βρίσκονται οι 4 στην ομώνυμη έδρα του Δήμου και οι υπόλοιπες 2 στην κοινότητα των Πουλίθρων. Οι κατηγορίες που ανήκουν τα ξενοδοχεία του Δήμου Λεωνιδίου, ανήκουν στην Γ΄, Δ΄ και στην Ε΄ Κατηγορία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχουν καθόλου μονάδες Α΄ και Β΄ Κατηγορίας, ενώ η μοναδική μονάδα Ε΄ Κατηγορίας που υπάρχει στην Αρκαδία βρίσκεται σε αυτόν τον Δήμο. Παρόλο που πρόκειται για μια σχετικά ανεπτυγμένη τουριστική περιοχή, με αρκετές ομορφιές για να προσελκύει τουρίστες ειδικά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, εντούτοις ο αριθμός των ξενοδο-

χείων που βρίσκονται εκεί είναι σχετικά μικρός για να αξιοποιηθεί τουριστικά περαιτέρω η περιοχή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.13:
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
ΜΟ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΛΕΩΝΙΔΙΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ			2	1	1	4
	ΔΩΜΑΤΙΑ			32	16	13	61
	ΚΛΙΝΕΣ			60	30	23	113
• ΠΟΥΛΙΘΡΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1	1		2
	ΔΩΜΑΤΙΑ			11	20		31
	ΚΛΙΝΕΣ			17	38		55
ΣΥΝΟΛΑ ΔΗΜΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ			3	2	1	6
	ΔΩΜΑΤΙΑ			43	26	13	82
	ΚΛΙΝΕΣ			77	68	23	168

- Δήμος Μεγαλόπολης (πίνακας 6.14)

Ο Δήμος Μεγαλόπολης, όπως και πριν ο Δήμος Λεωνιδίου αποτελεί μια μέτρια δύναμη όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχειακών καταλυμάτων. Με 6 μονάδες και με 180 κλίνες βρίσκεται στην 5^η θέση μεταξύ των Δήμων του Νομού

Αρκαδίας που έχουν την δυνατότητα να προσφέρουν ξενοδοχειακά καταλύματα. Από τις 6 αυτές μονάδες οι 2 ανήκουν στα καταλύματα Γ΄ Κατηγορίας και οι 4 στα καταλύματα Δ΄ Κατηγορίας, ενώ εκλείπουν εντελώς οι υπόλοιπες κατηγορίες ξενοδοχείων. Οι 5 μονάδες βρίσκονται στην ομώνυμη έδρα του Δήμου και η μία που απομένει βρίσκεται στο Δημοτικό διαμέρισμα του Ίσαρη και ανήκει στην Γ΄ Κατηγορία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.14:
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1	4		5
	ΔΩΜΑΤΙΑ			14	65		79
	ΚΛΙΝΕΣ			24	136		160
• ΙΣΑΡΗΣ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			10			10
	ΚΛΙΝΕΣ			20			20
ΣΥΝΟΛΑ ΔΗΜΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ			2	4		6
	ΔΩΜΑΤΙΑ			24	65		89
	ΚΛΙΝΕΣ			44	136		180

- Δήμος Τρικολώνων (πίνακας 6.15)

Ο Δήμος Τρικολώνων με 2 ξενοδοχειακές μονάδες και με 61 κλίνες, κατατάσσεται στην 9^η θέση όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχειακών μονάδων μεταξύ των Δήμων της Αρκαδίας, και στην 8^η θέση όσον αφορά την προσφορά κλινών. Η μία ξενοδοχειακή μονάδα Γ΄ Κατηγορίας βρίσκεται στην έδρα του Δήμου την Στεμνίτσα, και η άλλη Β΄ Κατηγορίας βρίσκεται στο Δημοτικό διαμέρισμα του Ελληνικού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.15:
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
ΜΟ ΤΡΙΚΟΛΩΝΩΝ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			20			20
	ΚΛΙΝΕΣ			38			38
• ΕΛΛΗΝΙΚΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1				1
	ΔΩΜΑΤΙΑ		10				10
	ΚΛΙΝΕΣ		23				23
ΣΥΝΟΛΑ ΔΗΜΟΥ	ΜΟΝΑΔΕΣ		1	1			2
	ΔΩΜΑΤΙΑ		10	20			30
	ΚΛΙΝΕΣ		23	38			61

- Δήμος Τροπαίων (πίνακας 6.16)

Ο Δήμος Τροπαίων με 1 μονάδα Γ΄ Κατηγορίας και με 26 κλίνες βρίσκεται στην 12^η θέση μεταξύ των Δήμων του Νομού που έχουν ξενοδοχειακά καταλύματα. Το μοναδικό ξενοδοχειακό κατάλυμα του Δήμου βρίσκεται στο Δημοτικό διαμέρισμα του Σταυροδρομίου και οι 26 κλίνες του μοιράζονται σε 17 δωμάτια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.16 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
ΜΟ ΤΡΟΠΑΙΩΝ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			17			17
	ΚΛΙΝΕΣ			26			26

- Δήμος Φαλαισίας (πίνακας 6.17)

Τελειώνοντας με τους Δήμους του Νομού Αρκαδίας που έχουν ξενοδοχειακά καταλύματα, βρίσκουμε τον Δήμο Φαλαισίας ο οποίος με μία ξενοδοχειακή μονάδα Γ΄ Κατηγορίας και με 41 κλίνες βρίσκεται στην 10^η θέση όσον αφορά την προσφορά ξενοδοχειακών μονάδων των Δήμων του Νομού και στην 9^η θέση

όσον αφορά την προσφορά συνολικού αριθμού κλινών. Αυτή η μονάδα βρίσκεται στην έδρα του Δήμου την κοινότητα του Λεονταρίου και είναι ανοιχτό όλο τον χρόνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.17 :
Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΔΗ-
ΜΟ ΦΑΛΛΙΣΙΑΣ

		ΤΑΞΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ					
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΔΕΔΟΜΕΝΑ	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
• ΛΕΟΝΤΑΡΙΟ	ΜΟΝΑΔΕΣ			1			1
	ΔΩΜΑΤΙΑ			19			49
	ΚΛΙΝΕΣ			41			41

6.2 ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΑ

Στον Νομό Αρκαδίας εκτός από τα ξενοδοχειακά καταλύματα, είναι ιδιαίτερα σημαντική η προσφορά σε ενοικιαζόμενα δωμάτια, χωρίς παροχές ξενοδοχείου. Τα καταγεγραμμένα δωμάτια στον Νομό Αρκαδίας ανέρχονται περίπου σε δυναμικότητα περίπου 3.000 κλινών, με κάποιες αυξομειώσεις αφού ο ακριβής τους αριθμός δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί μιας και πολλά από τα ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν δηλώνονται πουθενά, κυρίως για λόγους φοροδιαφυγής ή για την αποφυγή επιβολής εισφορών από διάφορα ξενοδοχειακά ταμεία και οργανισμούς. Η παρουσία των ενοικιαζομένων δωματίων εύλογα είναι πιο έντονη κατά μήκος της παραλιακής ζώνης του Νομού Αρκαδίας, και στους Δήμους Β. Κυνουρίας, Απόλλωνος, Λεωνιδίου που αποτελούν πόλο έλξης κατά τους θερι-

νούς μήνες. Έτσι λόγω της παραλιακής ζώνης, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια κά-
νουν εκεί πιο αισθητή την παρουσία τους, και ταιριάζουν πιο πολύ με το πρό-
τυπο των οικογενειακών διακοπών του Νομού Αρκαδίας. Ειδικά στην παραλια-
κή ζώνη του Νομού Αρκαδίας η παρουσία των ενοικιαζομένων δωματίων είναι
πολύ πιο έντονη από την παρουσία ξενοδοχειακών μονάδων όλων των κατη-
γοριών, γεγονός που προδιαθέτει τον τουρίστα – επισκέπτη για ένα χαμηλό
ποιοτικά προσφερόμενο τουριστικό προϊόν. Οι σημαντικότερες συγκεντρώσεις
ενοικιαζομένων δωματίων στον Νομό Αρκαδίας εμφανίζονται στις εξής
περιοχές:

- Στα Τυροσαπουνακαίικα, έδρα του Δήμου Απόλλωνος, 960 κλίνες ποσοστό που αντιστοιχεί με το 32% του συνόλου των κλινών ενοικιαζομένων δωματίων του Νομού.
- Στο Παράλιο Άστρος του Δήμου Β. Κυνουρίας 550 κλίνες που αντιστοιχεί στο 18% του συνόλου των κλινών ενοικιαζομένων δωματίων.
- Στο Ξηροπήγαδο του Δήμου Β. Κυνουρίας 510 κλίνες που αντιστοιχεί στο 18% περίπου της δυναμικής της Αρκαδίας σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.
- Στα Πούλιθρα του Δήμου Λεωνιδίου συγκεντρώνονται 320 κλίνες που αντιστοιχεί στο 11% του συνόλου των κλινών που βρίσκονται σε καταλύματα τύπου ενοικιαζομένων δωματίων.
- Στην πρωτεύουσα του Νομού Αρκαδίας υπάρχουν 150 κλίνες που αντιστοιχεί σε ποσοστό 5% της δυναμικής του Νομού σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.
- Το υπόλοιπο 16% των ενοικιαζομένων δωματίων μοιράζεται στις περιοχές της Βυτίνας του ομώνυμου Δήμου, των Λουτρών Ηραίας του Δήμου Ηραίας, στον Άγιο Ανδρέα του Δήμου Β. Κυνουρίας, στην Δημητσάνα του ομώνυμου

Δήμου, στα Λαγκάδια του ομώνυμου Δήμου, στο Λεωνίδιο του ομώνυμου Δήμου και στο Λεβίδι και αυτό του ομώνυμου Δήμου.

6.3 ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Εκτός από τα ξενοδοχειακά καταλύματα και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, η τουριστική προσφορά σε μία περιοχή επηρεάζεται και από άλλα είδη καταλυμάτων που ξεφεύγουν από την στενή έννοια της “ενοικιαζόμενης στέγης”. Τέτοια είδη καταλυμάτων – πόρων είναι τα κάμπινγκ, τα ορεινά καταφύγια, καθώς και τα αγκυροβόλια – μαρίνες τα οποία έχουν την υποδομή προκειμένου να δεχτούν σκάφη αναψυχής. Τα καταγεγραμμένα αυτά είδη τουριστικής προσφοράς στον Νομό Αρκαδίας περιγράφονται παρακάτω.

6.3.1 ΚΑΜΠΙΝΓΚ

Στον Νομό Αρκαδίας υπάρχουν 6 καταγεγραμμένα κάμπινγκ, σχετικά ικανοποιητικός αριθμός μονάδων για όσους επιθυμούν να κάμουν διακοπές στον Νομό διαλέγοντας αυτό τον τρόπο διαμονής. Και οι 6 μονάδες κάμπινγκ ανήκουν στην Γ΄ Κατηγορία. Τα περισσότερα βρίσκονται σε παραθαλάσσια περιοχή. Σε μερικά η ποιότητα των εγκαταστάσεων είναι αρκετά καλή, ενώ σε άλλα η υποδομή τους δεν είναι και η καλύτερη δυνατή. Τα κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας που είναι καταγεγραμμένα είναι τα εξής:

- Κάμπινγκ Άστρος στον Δήμο Β. Κυνουρίας

Το κάμπινγκ Άστρος βρίσκεται πολύ κοντά στο κέντρο του Δήμου Β. Κυνουρίας. Βρίσκεται σε παραθαλάσσιο μέρος ανήκει στην Γ΄ Κατηγορία, και έχει 69 θέσεις για κατασκηνώσεις. Οι εγκαταστάσεις του είναι αρκετά καλής ποιότητας, ενώ από πλευράς υποδομών και εξυπηρέτησης, είναι πλήρως εξοπλισμένο. Η περίοδος λειτουργίας του είναι από τις 15/5 – 15/10.

- Κάμπινγκ Θηρέα στον Δήμο Β. Κυνουρίας

Το κάμπινγκ Θηρέα βρίσκεται κοντά στο Δημοτικό διαμέρισμα της Μελιγούς στον Δήμο Β. Κυνουρίας, 1 χιλιόμετρο από το Παράλιο Άστρος. Βρίσκεται και αυτό σε παραθαλάσσιο μέρος και η έκταση που καταλαμβάνει είναι περίπου 8.500 m². Η περίοδος λειτουργίας του είναι από 1/5 - 30/9. Έχει 60 θέσεις για κατασκηνώσεις είναι πλήρως εξοπλισμένο, και έχει τις περισσότερες υποδομές από τα υπόλοιπα κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας.

- Κάμπινγκ Μητρόπουλος στον Δήμο Λαγκαδίων

Το κάμπινγκ Μητρόπουλος βρίσκεται πάνω στο Όρος Μαίναλο στο 55^ο χιλιόμετρο της Εθνικής Οδού Τριπόλεως – Πύργου. Έχει χωρητικότητα για 300 άτομα και για 70 θέσεις κατασκηνώσεων. Είναι πλήρως εξοπλισμένο και η περίοδος λειτουργίας του είναι από 1^η Απριλίου μέχρι 30 Σεπτεμβρίου.

- Κάμπινγκ Ρεποντίνη στον Δήμο Β. Κυνουρίας

Βρίσκεται στη θέση Μικρή Νεροποντίνη του Δήμου Β. Κυνουρίας και είναι σε παραθαλάσσιο μέρος. Έχει θέσεις για 100 κατασκηνώσεις και είναι μερικώς εξοπλισμένο.

- Κάμπινγκ Τσέρφος στον Δήμο Λεωνιδίου

Το κάμπινγκ Τσέρφος βρίσκεται σε παραθαλάσσιο μέρος κοντά στο Λεωνίδιο του ομώνυμου Δήμου. Έχει θέσεις για 45 κατασκηνώσεις και είναι πλήρως εξοπλισμένο.

- Κάμπινγκ Ζαρίτσι στον Δήμο Απόλλωνος

Βρίσκεται σε παραθαλάσσιο μέρος κοντά στο Δημοτικό διαμέρισμα των Τυροσαπουνακαϊκών. Έχει θέσεις για 76 κατασκηνώσεις και είναι πλήρως εξοπλισμένο. Η περίοδος λειτουργίας του είναι από τον 4^ο – 9^ο μήνα.

6.3.2 ΟΡΕΙΝΑ ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ

Τα ορεινά καταφύγια με δυνατότητες φιλοξενίας επισκεπτών στον Νομό Αρκαδίας είναι δύο. Το ένα βρίσκεται στον Πάρνωνα και το δεύτερο στο Μαίναλο. Και τα 2 είναι πλήρως εξοπλισμένα και αν το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες είναι επισκέψιμα όλη τη διάρκεια του χρόνου. Παρακάτω αναλύονται λεπτομερέστερα τα ορεινά καταφύγια του Νομού Αρκαδίας:

- Καταφύγιο “George Pierce” Όρους Πάρνωνα

Το καταφύγιο του Πάρνωνα βρίσκεται στην τοποθεσία Αρνομούσσα σε υψόμετρο 1.400 μέτρων, μέσα σε ένα πανέμορφο τοπίο από έλατα. Βρίσκεται 56 χιλιόμετρα από την Τρίπολη, εκ των οποίων τα 17 είναι δασικός δρόμος και 76 χλμ. από την Σπάρτη, εκ των οποίων τα 26 είναι δασικός δρόμος. Για να το επισκεφτεί κανείς μπορεί να πάει από τον Άγιο Πέτρο του Δήμου Β. Κυνουρίας ή μέσω της κοινότητας Βαμβακού του Νομού Λακωνίας. Η ονομασία του είναι “George Pierce” και

είναι χωρητικότητας 35 – 40 ατόμων. Είναι πλήρες οργανωμένο, με θέρμανση, υδροδότηση και κουζίνα. Το καταφύγιο μπορούν να το επισκεφτούν ορειβάτες – πεζοπόροι όλο το χρόνο, εάν η χιονόπτωση δεν έχει αποκλείσει την πρόσβαση σε αυτό.

- Καταφύγιο Όρους Μαίναλο

Το ορεινό καταφύγιο του Όρους Μαίναλο βρίσκεται στο Οροπέδιο της Οστρακίνας κοντά στο ομώνυμο χιονοδρομικό κέντρο. Βρίσκεται 27 χιλιόμετρα από την Τρίπολη, εκ των οποίων τα 3,5 είναι χωμάτινος δρόμος. Η προσπέλαση γίνεται μέσω του Δημοτικού διαμερίσματος Καρδαρά του Δήμου Λεβιδίου, ενώ κοντά περνά το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι Μεγάλων Διαδρομών E4. Το καταφύγιο είναι χωρητικότητας 40 κλίνων, και είναι πλήρες εξοπλισμένο με υδροδότηση, ηλεκτρικό σε όλους τους χώρους, θέρμανση και κουζίνα.

6.3.3 ΑΓΚΥΡΟΒΟΛΙΑ – ΜΑΡΙΝΕΣ

Οι μήκους 95 χιλιόμετρα ακτές του Νομού Αρκαδίας διαθέτουν αρκετές μικρές μαρίνες, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αγκυροβόλια από σκάφη αναψυχής τα οποία κάνουν διαδρομές περιήγησης κατά μήκος των ακτών. Οι σημαντικότερες μαρίνες – αγκυροβόλια του Νομού είναι της Πλάκας Λεωνιδίου, του Παράλιου Άστρους και της παραλίας Τυροσαπουνακαΐικων. Δευτερευούσης σημασίας είναι τα αγκυροβόλια των Κούτρουφων του Δήμου Β. Κυνουρίας, του Λιβαδίου του Δήμου Απόλλωνος, των Πουλίθρων, της Σαμπατικής και του Φωκιανού του Δήμου Λεωνιδίου. Από αυτές τις μαρίνες – αγκυροβόλια μόνο αυτή της Πλάκας Λεωνιδίου διαθέτει σταθμό ανεφοδιασμού.

6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παραπάνω ανάλυση που έγινε όσον αφορά την τουριστική προσφορά του Νομού Αρκαδίας κυρίως σε κλίνες, το πρώτο συμπέρασμα που εκπορεύεται είναι ότι η σημαντικότερη προσφορά σημειώνεται κυρίως στα αστικά κέντρα του Νομού, καθώς και κατά μήκος της παραθαλάσσιας ζώνης των Δήμων Β. Κυνουρίας, Απόλλωνος, Λεωνιδίου. Όσον αφορά τα ξενοδοχειακά καταλύματα τον πρώτο λόγο σε προσφορά κλινών έχουν τα μεγάλα αστικά κέντρα με πρώτη την Τρίπολη. Η τουριστική προσφορά στους κατεξοχήν κλασικούς τόπους προορισμού, όπως είναι οι παραθαλάσσιες περιοχές, γίνεται κυρίως από ενοικιαζόμενα δωμάτια και σε δεύτερο λόγο από ξενοδοχειακά καταλύματα. Έτσι οι παραθαλάσσιοι Δήμοι της Β. Κυνουρίας, Απόλλωνος, Λεωνιδίου εξυπηρετούν τους τουρίστες με ενοικιαζόμενα δωμάτια, γεγονός που τα αναγάγει ως τον εν δυνάμει τουριστικό προσφερόμενο πόρο στην Αρκαδία. Όσον αφορά την προσφορά κλινών στις ορεινές περιοχές όπως ο Δήμος Λεβιδίου, ο Δήμος Δημητσάνας, ο Δήμος Βυτίνας, ο Δήμος Λαγκαδίων και ο Δήμος Γορτύνης, αυτή γίνεται κυρίως με μικρές ξενοδοχειακές μονάδες οι οποίες έχουν το πλεονέκτημα της λειτουργίας τους όλο τον χρόνο, με πιο δυναμικούς μήνες όσον αφορά την ζήτηση, τους χειμερινούς. Τέλος τα 6 καταγεγραμμένα κάμπινγκ του Νομού αυξάνουν την τουριστική προσφορά του Νομού, και αποτελούν σημαντικούς πόρους τουριστικής προσφοράς, για όσους επιθυμούν να χρησιμοποιούν τον συγκεκριμένο τρόπο για τις διακοπές τους. Σε γενικά επίπεδα το μοντέλο των τουριστικών καταλυμάτων που επικρατεί στον Νομό, ενισχύει το πρότυπο των οικογενειακών διακοπών κατά τους θερινούς μήνες, καθώς και των ολιγοήμερων διακοπών κατά τους χειμερινούς, στους ορεινούς προορισμούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση "Οι Νομοί της Ελλάδος", σελ. 202
- 2) Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Κατάλογος "Greek Hotels", Αθήνα 2003, σελ. 415 – 422
- 3) Τουριστικός Οδηγός "Νησιά, Ετήσιος οδηγός διακοπών 2003 – 2004", Αθήνα 2003, σελ. 469 – 470
- 4) Ε.Ο.Τ. , Στατιστική μελέτη και Έρευνα "Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομού Αρκαδίας", Αθήνα 2003, σελ. 2 – 4
- 5) www.eot.gr
- 6) www.inarcadia.gr
- 7) www.arcadianet.gr
- 8) www.arkadians.gr
- 9) www.spitia.gr
- 10) www.poa.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο της μελέτης θα εξετάσουμε την τουριστική ζήτηση στον Νομό Αρκαδίας κυρίως στο σύνολο του Νομού. Λέγοντας τουριστική ζήτηση εννοούμε κατά κύριο λόγο τις αφίξεις τουριστών, πόσοι δηλαδή επιλέγουν έναν συγκεκριμένο τόπο για τις διακοπές τους, τόσο ημεδαπών όσο και αλλοδαπών, στον Νομό αλλά και την πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων κατά τη διάρκεια του έτους. Λόγω της φυσιογνωμίας του Νομού, σε ορεινό και παραθαλάσσιο, καθώς και λόγω της σχετικά κοντινής απόστασης του από την περιοχή της πρωτεύουσας, μπορούμε να πούμε ότι επιλέγεται κυρίως ως τόπος προορισμού διακοπών για 2 – 3 ημέρες κάτι το οποίο συναντάται κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες. Η ύπαρξη ορεινών προορισμών διευρύνει το διάστημα επισκεψιμότητας στο Νομό, το οποίο περιλαμβάνει όλους τους μήνες. Έτσι ένα αρκετά θετικό στοιχείο για τον Νομό, το οποίο οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ποικίλη μορφολογία του, παρουσιάζει τουριστική κίνηση κατά την διάρκεια όλου του χρόνου, σε διαφορετικούς προορισμούς, ανάλογα με την εποχή. Επίσης ως προορισμός διακοπών κατά την διάρκεια του καλοκαιριού επιλέγεται για μεγαλύτερη χρονική περίοδο, από εβδομάδα και περισσότερο, περισσότερο από οικογένειες. Έτσι ο Νομός της Αρκαδίας προβάλλεται ως τόπος διακοπών οικογενειακού μοντέλου. Τέλος άλλο ένα βασικό γενικό στοιχείο που αξίζει να αναφερθεί, είναι ότι από το σύνολο των τουριστών που επισκέπτονται τον Νομό Αρκαδίας, αλλοδαπών και ημεδαπών, στην συντριπτική τους πλειονότητα είναι Έλληνες επισκέπτες, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνουν το 90%, αν μά-

λιστα σε αυτούς προστεθεί και ο πολύ σημαντικός αριθμός, ο οποίος δεν καταγράφεται στατιστικά των διανυκτερεύσεων σε ενοικιαζόμενα δωμάτια όπου η διαμονή καλύπτεται στο συντριπτικό της μέγεθος από Έλληνες, τότε η τουριστική κίνηση του Νομού ενισχύεται ακόμα περισσότερο υπέρ του Ελληνικού στοιχείου.

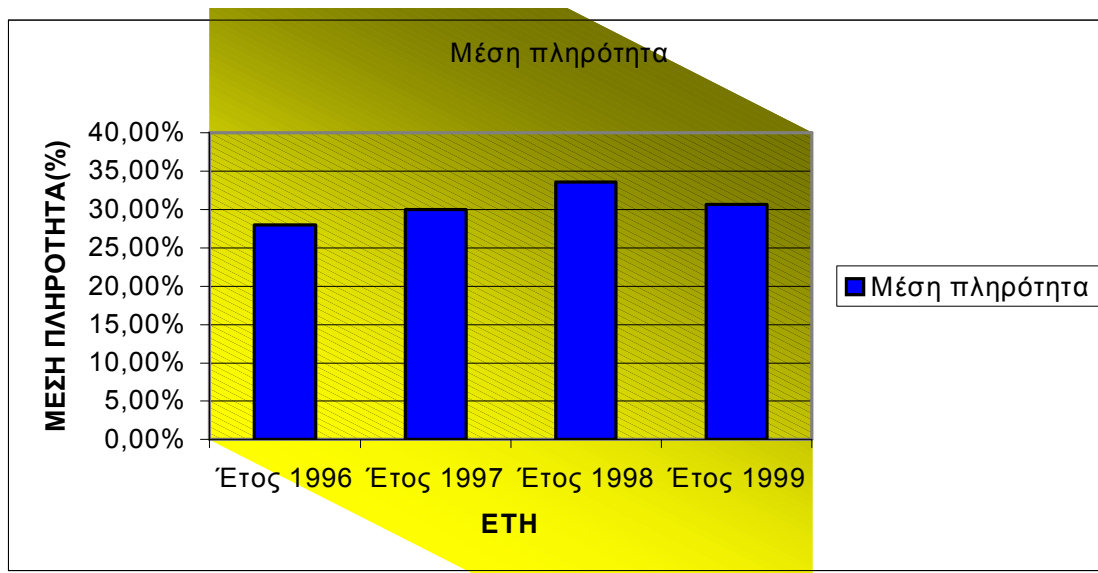
7.1 ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ (πίνακας

7.1 και Διάγραμμα 7.1)

Σε ετήσια βάση η πληρότητα του Νομού Αρκαδίας, κατά την εξεταζόμενη περίοδο 1996 – 1999 βρίσκεται σε χαμηλά σχετικά επίπεδα, με μικρότερη τιμή το 27,94% της μέσης ετήσιας πληρότητας το 1996 και την αντίστοιχη μεγαλύτερη τιμή το 33,64% του 1998. Κατά το τελευταίο έτος για το οποίο έχουμε στοιχεία, για το 1999 η μέση ετήσια πληρότητα για τα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού Αρκαδίας ήταν 30,70% σημειώνοντας πτώση -2,87% σε σύγκριση με το 1998. Η μέση πληρότητα από τα λίγα στοιχεία που έχουμε στην διάθεση μας, δεν έχει μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ όλων των μηνών του έτους, απόρροια των πολλών προορισμών που έχει ο Νομός Αρκαδίας, θερινών και χειμερινών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1 :
ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Μέση πληρότητα	Μεταβολή ανά έτος
1996	27,94%	-
1997	30,02%	2,08%
1998	33,64%	3,62%
1999	30,70%	-2,87%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.1: ΜΕΣΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 - 1999

7.2 ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Με τον όρο σύνολο διανυκτερεύσεων εννοούμε το σύνολο εκείνο που εκπορεύεται από τις συνολικές αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα και στα κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας. Δυστυχώς η έλλειψη στατιστικών στοιχείων για τις διανυκτερεύσεις σε ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν μας επιτρέπει να έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της έρευνας όσον αφορά την τουριστική ζήτηση, γεγονός που την αφήνει ημιτελή, μιας και οι διανυκτερεύσεις σε ενοικιαζόμενα εκτιμάται να είναι μεγαλύτερη από τις αντίστοιχες των ξενοδοχειακών καταλυμάτων και των κάμπινγκ. Για καλύτερη παρουσίαση της έρευνας θα εξετάσουμε τις διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα και στα κάμπινγκ χωριστά.

7.2.1 ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

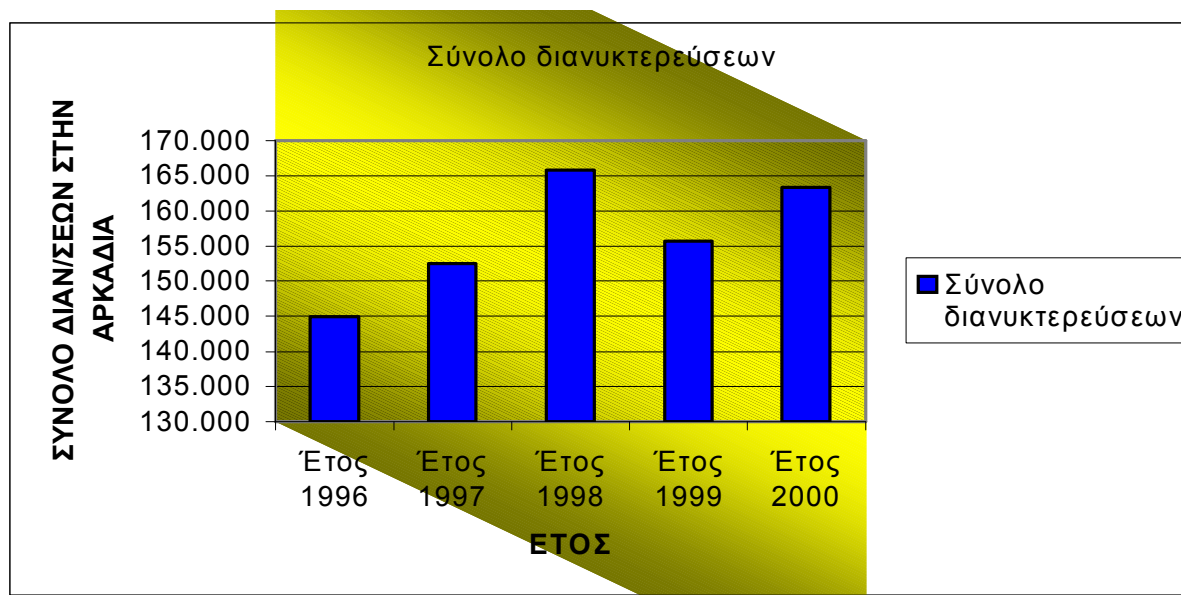
(πίνακας 7.2 του και Διάγραμμα 7.2)

Η τουριστική ζήτηση, αλλοδαπών και ημεδαπών, στα ξενοδοχειακά καταλύματα κατά την περίοδο 1996 – 2000, για την οποία εξετάζουμε τις διανυκτερεύσεις σε αυτά, χαρακτηρίζεται από σχετική αύξηση των διανυκτερεύσεων. Κατά την περίοδο που εξετάζουμε εάν εξαιρεθεί το έτος 1998 - 1999, σε όλα τα άλλα έτη παρουσιάζεται αύξηση των διανυκτερεύσεων των τουριστών στον Νομό, με μεγαλύτερη την αύξηση που παρουσιάστηκε από το 1997 στο 1998 που έφτασε στο 8,70%. Για το τελευταίο έτος της περιόδου που εξετάζουμε παρουσιάστηκε αύξηση της τάξεως που πλησίασε το 5%. Σε γενικά επίπεδα, εξετάζοντας τις διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού Αρκαδίας, βλέπουμε ότι αυτές αυξάνονται σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, γεγονός θετικό για την τουριστική ζήτηση του Νομού, αφού αποδεικνύει ότι οι τουρίστες που επισκέπτονται τον Νομό ή προτιμάνε την Αρκαδία και στις επόμενες περιόδους ως τόπος των διακοπών τους ή τον συνιστούν και σε άλλους για τον ίδιο λόγο. Εδώ θα σημειώσουμε ότι οι διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού, δεν γίνονται κατ' ανάγκην για τουριστικούς λόγους, αλλά και για επαγγελματικούς. Απόδειξη ως προς αυτό είναι η συγκέντρωση πολλών ξενοδοχειακών μονάδων και η αυξημένη ζήτηση τους στην Τρίπολη και στην Μεγαλόπολη, οι οποίες δεν αποτελούν προορισμούς με τουριστικό ενδιαφέρον, παρά μάλλον για επαγγελματικό. Όμως επειδή οι στατιστικές έρευνες δεν διαχωρίζουν τους λόγους των αφίξεων τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα, θεωρούμε ότι όλες οι διανυκτερεύσεις ανεξαρτήτως λόγου, θεωρούνται αφίξεις γενικότερου τουριστικού ενδιαφέροντος. Σε μέσο όρο διανυκτερεύσεων ανά μήνα, αυτές περιστρέφονται περίπου στις 13.000. Τέλος το ποσοστό αύξησης των διανυκτε-

ρεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα κατά την περίοδο 1996 – 2000 λαμβάνοντας υπόψη το έτος βάσης (1996), ήταν της τάξεως του 12,66% γεγονός που αποδεικνύει μια δυναμική του Νομού ως προς την τουριστική ζήτηση που αυτός έχει. Παρακάτω εξετάζουμε τις διανυκτερεύσεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού τόσο των αλλοδαπών όσο και των ημεδαπών ξεχωριστά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.2 :
ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ
ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Σύνολο διανυκτερεύσεων	Μεταβολή ανά έτος
1996	144.946	-
1997	152.510	5,22%
1998	165.777	8,70%
1999	155.684	-6,10%
2000	163.300	4,91%

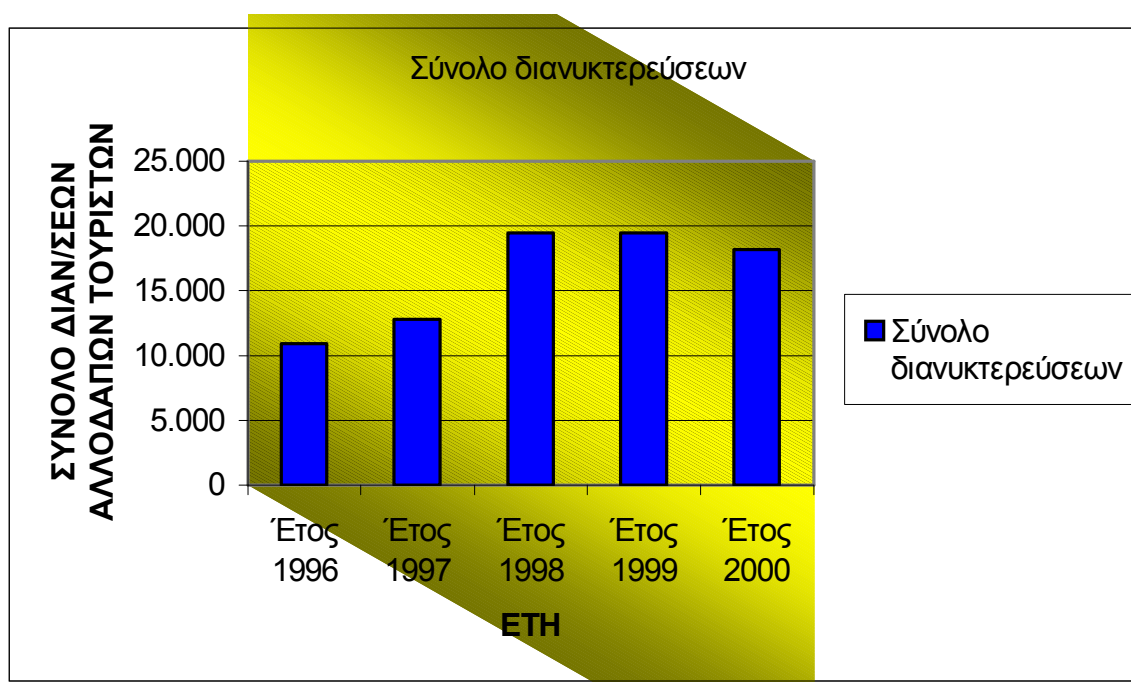
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.2: ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 - 2000

- Σύνολο διανυκτερεύσεων αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα (πίνακας 7.3 και διαγράμματα 7.3 & 7.5)

Όπως ειπώθηκε στην αρχή αυτού του κεφαλαίου της μελέτης, οι αφίξεις – διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών τουριστών στον Νομό Αρκαδίας δεν είναι πολλές και κυμαίνονται στο 10 – 12% του συνόλου των διανυκτερεύσεων του Νομού. Οι περισσότεροι από τους αλλοδαπούς τουρίστες, προέρχονται κατά κύριο λόγο, όπως και στους υπόλοιπους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου, από Ευρωπαϊκές χώρες και ειδικότερα από την Γερμανία, την Γαλλία, την Αγγλία και την Ιταλία, ενώ παρατηρείται και ένας μικρότερος αριθμός Αμερικανών τουριστών. Εξετάζοντας την περίοδο 1996 – 2000 παρουσιάζεται μια συνεχόμενη αύξηση του συνόλου των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται την Αρκαδία, εάν παρατηρήσει κανείς τον αριθμό των διανυκτερεύσεων. Αν εξαιρεθεί το τελευταίο έτος της περιόδου που εξετάζουμε, κατά τα υπόλοιπα έτη παρουσιάζεται αύξηση των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών τουριστών στα ξενοδοχεία του Νομού. Αξιοσημείωτη ήταν η αύξηση που παρατηρήθηκε μεταξύ 1997 – 1998 που ξεπέρασε το 50%. Επίσης λαμβάνοντας ως έτος βάσης το 1996, μέχρι το 2000 η αύξηση των διανυκτερεύσεων των αλλοδαπών τουριστών έφτασε το 66,97% (από 10.885 το 1996 σε 18.175 το 2000). Από αυτά τα στατιστικά στοιχεία βλέπουμε ότι ο Νομός Αρκαδίας αποτελεί προτίμηση τόπου διακοπών ολοένα και περισσότερων αλλοδαπών τουριστών, ένα αρκετά θετικό στοιχείο που έχει να κάνει με την τουριστική ζήτηση του Νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.3 :
ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟ-
ΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Σύνολο διανυκτερεύσεων	Μεταβολή ανά έτος
1996	10.885	-
1997	12.802	17,83%
1998	19.450	51,93%
1999	19.480	0,15%
2000	18.175	-6,70%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.3: ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 - 2000

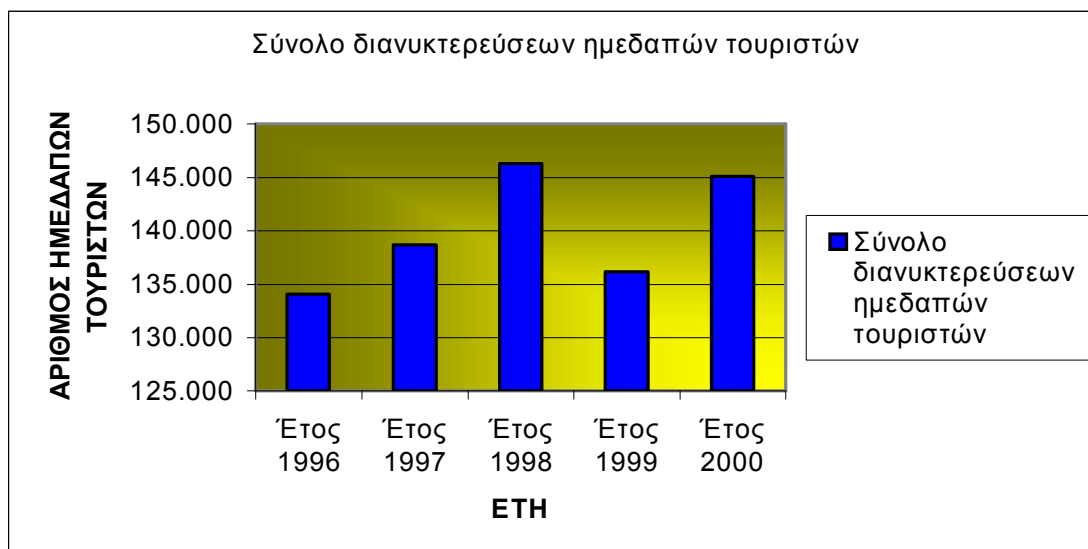
- Σύνολο διανυκτερεύσεων ημεδαπών τουριστών στα ξενοδοχειακά καταλύματα (πίνακας 7.4 και διαγράμματα 7.4 & 7.5)

Οι ημεδαποί τουρίστες που επισκέπτονται τον Νομό Αρκαδίας αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των επισκεπτών του συνόλου των ατόμων που τον επισκέπτονται, πράγμα που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ξεπερνάει καμιά φορά το 90% του συνόλου των επισκεπτών – τουριστών. Οι περισσότεροι ημεδαποί τουρίστες που επισκέπτονται τον Νομό προέρχονται κυρίως από την ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας, ενώ πολλοί αποτελούν μόνιμους κατοίκους της Αρκαδίας, οι οποίοι επιλέγουν έναν κοντινό, στην μόνιμη κατοικία τους προορισμό, για τις διακοπές τους. Επίσης πολλοί άλλοι προέρχονται και από άλλους Νομούς της Περιφέρειας Πελοποννήσου, εξάλλου η ιδανική θέση του Νομού στο κέντρο της Πελοποννήσου, ευνοεί την εύκολη χρονικά πρόσβαση σε αυτόν, από οποιαδήποτε άλλο σημείο της Περιφέρειας. Παρατηρώντας τις διανυκτερεύσεις των ημεδαπών τουριστών κατά την περίοδο 1996 – 2000 που εξετάζουμε, παρατηρούμε ότι η ζήτηση αυτής της ομάδας τουριστών αυξάνεται χρόνο με το χρόνο. Εάν εξαιρεθεί το έτος 1998 – 1999 στα υπόλοιπα έτη υπάρχει αύξηση των διανυκτερεύσεων των ημεδαπών τουριστών στα καταλύματα του Νομού Αρκαδίας, και μάλιστα με αυξητικούς ρυθμούς. Μάλιστα εάν εξετάσουμε την συνολική αύξηση που έχει παρατηρηθεί κατά την περίοδο 1996 – 2000, παίρνοντας ως έτος βάσης το 1996, η συνολική αύξηση που παρατηρήθηκε είναι 8,23% (ποσοστό βέβαια μικρότερο από το αντίστοιχο που παρατηρήθηκε για τους αλλοδαπούς, αλλά αρκετά μεγάλο για να επηρεάσει την συνολική ζήτηση στον Νομό, ημεδαπών και αλλοδαπών, μιας και οι ημεδαποί που επισκέπτονται τον Νομό είναι 700% περισσότεροι από τους αλλοδαπούς). Ειδικά κατά το τελευταίο έτος της έρευνας για το οποίο έχουμε στοιχεία, για το 1999 – 2000 επι-

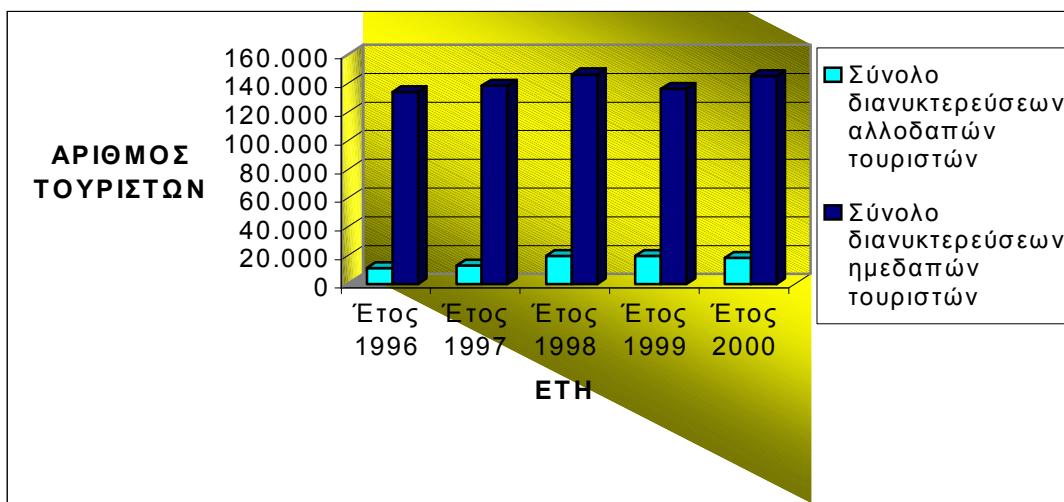
κρατεί η μεγαλύτερη αύξηση των διανυκτερεύσεων των ημεδαπών τουριστών, ξεπερνώντας το 6,50%. Έτσι παρατηρώντας αυτά τα στοιχεία των διανυκτερεύσεων των ημεδαπών τουριστών, βλέπουμε ότι ολοένα και περισσότεροι Έλληνες εμπιστεύονται την Αρκαδία, ως τόπο προορισμού των διακοπών τους, πράγμα το οποίο επιβάλλει μεγαλύτερες τουριστικές δαπάνες και κονδύλια για την βελτίωση του τουριστικού προϊόντος του Νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4 :
ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΕ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Σύνολο διανυκτερεύσεων	Μεταβολή ανά έτος
1996	134.081	-
1997	138.708	4,20%
1998	146.327	4,74%
1999	136.184	-6,93%
2000	145.125	6,57%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.4: ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 - 2000

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.5: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ & ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1996 – 2000

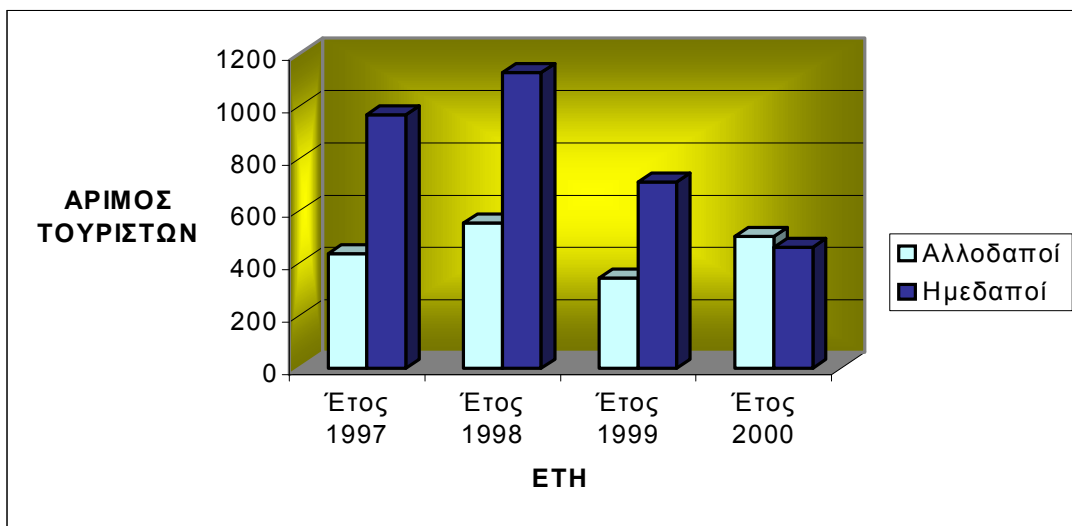
7.2.2 ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΝΓΚ (πίνακας 7.5 και διάγραμμα 7.6)

Εκτός των ξενοδοχειακών καταλυμάτων για τον Νομό Αρκαδίας υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για τις διανυκτερεύσεις στα 6 καταγεγραμμένα κάμπινγκ του Νομού. Βέβαια το σύνολο των διανυκτερεύσεων στα κάμπινγκ της Αρκαδίας είναι σαφώς μικρότερο από ότι στα ξενοδοχειακά καταλύματα. Εκ πρώτης όψεως, βλέποντας τα στατιστικά στοιχεία, διακρίνουμε ότι τα τελευταία χρόνια, μειώνονται αισθητά οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ. Έτσι η μείωση των διανυκτερεύσεων κατά την περίοδο 1997 – 2000 που εξετάζουμε είναι της τάξεως του 32,5%, αποδεικνύοντας ότι η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού, τουλάχιστον στην Αρκαδία, χάνει με τον χρόνο υποστηρικτές, οι οποίοι σαφώς στρέφονται σε άλλου είδους καταλύματα. Τέλος άλλο ένα ενδιαφέρον στατιστικό στοιχείο είναι ότι η αναλογία αλλοδαπών/ ημεδαπών τουριστών που κάνουν διακοπές σε κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας, είναι

σαφώς μικρότερη από την αντίστοιχη στα ξενοδοχειακά καταλύματα, πράγμα που αποδεικνύεται με τον καλύτερο τρόπο από το γεγονός ότι για το τελευταίο έτος που έχουμε στοιχεία για τις διανυκτερεύσεις, αυτές των αλλοδαπών είναι περισσότερες από των ημεδαπών. Έτσι αποδεικνύεται τουλάχιστον από αυτό το μικρό δείγμα που έχουμε για το Νομό Αρκαδίας, ότι οι αλλοδαποί τουρίστες προτιμούν περισσότερο από ότι οι Έλληνες το κάμπινγκ για να κάνουν τις διακοπές τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.5 :
ΣΥΝΟΛΟ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΗΜΕΔΑΠΩΝ & ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΝΓΚ
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Έτος	Αλλοδαποί	Ημεδαποί	Σύνολο αλλοδαπών & ημεδαπών	Μεταβολή ανά έτος (%)
1997	437	967	1.404	-
1998	553	1.126	1.679	19,59%
1999	344	709	1.053	-37,28%
2000	502	460	962	-8,64%

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.6: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ & ΗΜΕΔΑΠΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΣΤΑ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1997 – 2000

- Σύνολο διανυκτερεύσεων αλλοδαπών τουριστών στα κάμπινγκ (πίνακας 7.5 και διάγραμμα 7.6)

Οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών τουριστών στα κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας, διακρίνονται από συνεχείς αυξομειώσεις χρόνο με τον χρόνο. Για την περίοδο 1997 – 2000 για την οποία έχουμε στοιχεία οι διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών στα κάμπινγκ του Νομού αυξήθηκαν 14,9%, γεγονός το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την αντίστοιχη μείωση που παρατηρήθηκε κατά την ίδια περίοδο για το σύνολο των διανυκτερεύσεων, αλλοδαπών και ημεδαπών, που όπως είδαμε έφτασε το 32,5%. Έτσι αποδεικνύεται έμμεσα ότι οι ημεδαποί τουρίστες ευθύνονται για την μείωση των διανυκτερεύσεων στα κάμπινγκ του Νομού. Τέλος η αναλογία των αλλοδαπών τουριστών που μένουν σε κάμπινγκ με αυτούς οι οποίοι μένουν σε ξενοδοχειακά καταλύματα είναι 1/36, αποδεικνύοντας ότι παρόλη την μεγαλύτερη προτίμηση των αλλοδαπών σε σύγκριση με τους Έλ-

ληνες για τα κάμπινγκ, εντούτοις η συντριπτική τους πλειοψηφία προτιμά τα ξενοδοχεία ως τόπο διαμονής τους κατά την διάρκεια των καλοκαιρινών τους διακοπών.

- Σύνολο διανυκτερεύσεων ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ (πίνακας 7.5 και διάγραμμα 7.6)

Τέλος εξετάζοντας τις διανυκτερεύσεις στα πάσης φύσεως καταλύματα, θα αναλύσουμε τις διανυκτερεύσεις των ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ. Αυτές χαρακτηρίζονται από μια σαφή πτώση, σχεδόν κάθε χρόνο, αποδεικνύοντας την μικρή προτίμηση που έχουν οι Έλληνες για αυτού του είδους τα καταλύματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μείωση των διανυκτερεύσεων των Ελλήνων στα κάμπινγκ για την περίοδο 1997 – 2000 είναι της τάξεως του 53%. Από αυτή την μεγάλη μείωση, επηρεάζονται και τα συνολικά μεγέθη των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών στα κάμπινγκ. Άλλο ένα χαρακτηριστικό που αποδεικνύει τον δευτερεύον ρόλο των κάμπινγκ για τους Έλληνες είναι ότι η αναλογία των Ελλήνων που διαμένουν σε κάμπινγκ κατά την διάρκεια των διακοπών τους με την αντίστοιχη των ξενοδοχειακών καταλυμάτων είναι 1/315. Βέβαια ίσως είναι άτοπο να προβούμε σε τέτοιου είδους σύγκριση, γιατί οι καταγεγραμμένες μονάδες κάμπινγκ είναι σαφώς λιγότερες από τις αντίστοιχες των ξενοδοχείων, αλλά το γεγονός της ολοένα και αυξανόμενης μείωσης των διανυκτερεύσεων των ημεδαπών τουριστών στα κάμπινγκ, ίσως αποδεικνύει την χαμηλή ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν τα κάμπινγκ στον Νομό Αρκαδίας.

7.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΠΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΖΗΤΗΣΗ

Λόγω έλλειψης στατιστικών στοιχείων, δεν μπορούν να δοθούν πλήρη εξακριβωμένα στοιχεία για την τουριστική ζήτηση που υπάρχει στα διάφορα τουριστικά μέρη του Νομού. Βέβαια αυτή η έλλειψη στοιχείων, δεν μας εμποδίζει εκ του ασφαλούς και επηρεασμένοι από την συγκέντρωση ξενοδοχειακών καταλυμάτων να καταγράψουμε σε ποιες περιοχές του Νομού υπάρχει η μεγαλύτερη ζήτηση. Σίγουρα λόγω της ποικιλομορφίας του εδάφους του Νομού που βοηθάει στην ύπαρξη τουρισμού κατά την διάρκεια όλου του έτους, υπάρχουν αρκετές καταγεγραμμένες περιοχές της Αρκαδίας στις οποίες παρατηρείται υψηλή ζήτηση. Οι περιοχές στις οποίες παρατηρείται η υψηλότερη ζήτηση είναι η Τρίπολη και η Μεγαλόπολη, οι δύο μεγαλύτερες πόλεις του Νομού, οι οποίες αποτελούν ένα αστικό δίπολο που φαίνεται να κυριαρχεί στην τουριστική κίνηση του Νομού, αν και όπως είχαμε αναφέρει η τουριστική κίνηση στα καταλύματα αυτών των περιοχών έχουν να κάνουν σε μεγαλύτερο βαθμό με επαγγελματικούς λόγους. Ο δεύτερος τουριστικός πόλος στον οποίο παρατηρείται έντονη τουριστική κίνηση περισσότερο κατά την διάρκεια του καλοκαιριού, εκτείνεται κατά μήκος της παραλιακής ζώνης του Νομού και περιλαμβάνει τις τοποθεσίες όπου παρατηρείται η μεγαλύτερη κίνηση οι οποίες είναι τα Τυροσαπουνακαίικα, το Παράλιο Άστρος, το Λεωνίδιο, ο Άγιος Ανδρέας, το Ξηροπήγαδο και τα Πούλιθρα. Όπως είπαμε και σε άλλο σημείο της παρούσας μελέτης στην παραλιακή αυτή ζώνη οι τουρίστες, αλλοδαποί και ημεδαποί εξυπηρετούνται κατά κύριο λόγο από τα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Ο τρίτος τουριστικός πόλος στον οποίο σημειώνεται η μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση, έχει να κάνει κυρίως με τον χειμερινό τουρισμό, και εμφανίζεται ευνότητα στις ορεινές τοποθεσίες του Νομού. Οι

κυριότερες από αυτές στις οποίες παρατηρείται αξιοσημείωτη τουριστική κίνηση είναι η Βυτίνα, η Δημητσάνα, τα Λαγκάδια, το Λεβίδι, ο Ίσαρης, τα Τρόπαια και το Λεοντάρι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 7^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση "Οι Νομοί της Ελλάδος", σελ. 202
- 2) Ε.Ο.Τ., Έκδοση "Δελτίο Τουριστικής Κίνησης – 2002/ 4", Αθήνα 2002, σελ. 8 – 11
- 3) Ε.Ο.Τ. , Στατιστική μελέτη και Έρευνα "Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομού Αρκαδίας", Αθήνα 2003, σελ. 1, 5
- 4) www.eot.gr
- 5) www.seede.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙ- ΡΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ – ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΕΡΑΙ- ΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΝΟΜΟ ΑΡ- ΚΑΔΙΑΣ

Μετά την ανάλυση που επιχειρήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, κατά την οποία επιχειρήθηκε μια όσο το δυνατόν λεπτομερέστερη προσέγγιση του τουριστικού προϊόντος στον Νομό Αρκαδίας, σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τις ευκαιρίες – δυνατότητες που μπορούν να αναδείξουν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν. Με άλλα λόγια θα εντοπιστούν όσο γίνεται καλύτερα οι ευκαιρίες οι οποίες θα βελτιώσουν τον τουρισμό του Νομού Αρκαδίας, τόσο από άποψη υποδομών όσο και από την άποψη της τουριστικής προσφοράς. Ειδικά στον συγκεκριμένο Νομό που εντοπίζονται αρκετές αδυναμίες οι ευκαιρίες εντοπισμού επενδυτικών ευκαιριών είναι αρκετές. Βέβαια οι επενδυτικές προτάσεις που θα κατατεθούν παρακάτω χρειάζονται αρκετό χρόνο και πόρους προκειμένου να επιτευχθούν όσο γίνεται με τον καλύτερο τρόπο. Αξίζει εδώ να σημειώσουμε ότι αρκετές από τις προτάσεις – επενδύσεις που θα κάνουμε έχουν ήδη γίνει εδώ και αρκετά χρόνια και έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες προκειμένου για την υλοποίησή τους, αλλά ανεξηγητάως άλλες έχουν παραμείνει ανολοκλήρωτες και άλλες έμειναν στα πρώτα στάδια μελέτης χωρίς περαιτέρω εφαρμογή.

8.1 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Ο Νομός Αρκαδίας από πλευράς υποδομών μοιάζει σαν ένας από τους πιο ξεχασμένους Νομούς της Περιφέρειας. Τα θετικά βήματα που έχουν γίνει τις τελευταίες δεκαετίες σε αυτό τον τομέα είναι λίγα και αυτά με αρκετές ατέλειες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ως προς αυτό είναι η νέα Εθνική Οδός 0101 Αθηνών – Κορίνθου που από κακοτεχνία υπέστη καθίζηση μέρος του ασφαλτοδρόμου μήκους 5 χιλιομέτρων. Η αξιοποίηση επενδυτικών ευκαιριών στον τομέα των υποδομών έμμεσα συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος, αφού με βάση τις υποδομές αναπτύσσονται ανάλογα και οι δείκτες ανάπτυξης. Οι επενδύσεις στις υποδομές που θεωρούμε ότι μπορεί να συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη και ανάδειξη του τουριστικού προϊόντος του Νομού Αρκαδίας είναι οι εξής :

8.1.1 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ

Όπως ειπώθηκε στο κεφάλαιο 4 της παρούσας μελέτης, στον τομέα των μεταφορών τόσο στο οδικό δίκτυο όσο και στο σιδηροδρομικό, υπάρχουν αρκετές ελλείψεις από πλευράς υποδομών και ποιότητας του προσφερόμενου προϊόντος και διαπιστώνονται αρκετές κακοτεχνίες, πράγμα που αποτελεί τροχοπέδη στην πρόσβαση τουριστών στα διάφορα τουριστικά κέντρα του Νομού. Ειδικά ο τομέας των μεταφορών αποτελεί ίσως τον σημαντικότερο τομέα των υποδομών που συμβάλει στην ανάπτυξη του δείκτη ευημερίας, μιας και από αυτές εξαρτάται η πρόσβαση στους διάφορους προορισμούς και αποτελεί σημαντικό κριτήριο για την επιλογή του τόπου προορισμού των τουριστών. Οι προτάσεις για τις

επενδύσεις που μπορούν να γίνουν στον τομέα των μεταφορών και που θα συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη των υποδομών είναι οι εξής :

➤ Η επισκευή και ανάπτυξη του επαρχιακού οδικού δικτύου Άστρους – Λεωνιδίου

Το επαρχιακό οδικό δίκτυο Άστρους – Κυνουρίας αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια του οδικού δικτύου του Νομού και ίσως αποτελεί το σημαντικότερο από άποψης πρόσβασης στα παραθεριστικά κέντρα του Νομού. Η συγκεκριμένη επαρχιακή οδός ξεκινάει από διακλάδωση της παλαιάς Εθνικής Οδού Αθηνών – Τριπόλεως έξω από την Κοινότητα Μύλων Αργολίδος και αφού διασχίζει ένα μικρό κομμάτι μέσα στον Νομό Αργολίδας, εισέρχεται στον Νομό Αρκαδίας και η πρώτη κοινότητα που συναντά είναι το Δημοτικό Διαμέρισμα του Ξηροπήγαδου του Δήμου Β. Κυνουρίας. Από πλευράς σπουδαιότητας η συγκεκριμένη επαρχιακή οδός είναι, όπως ειπώθηκε, πολύ σημαντική αφού διασχίζει κατά μήκος το μεγαλύτερο μέρος των παραλίων του Νομού Αρκαδίας μήκους 80 χιλιομέτρων. Η επαρχιακή αυτή οδός περνάει από τους Δήμους Β. Κυνουρίας, Απόλλωνος, Λεωνιδίου, στους οποίους ανήκουν τα περισσότερα παραθεριστικά κέντρα του Νομού, όπου συγκεντρώνονται το 80 – 85% των τουριστών κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Επίσης είναι η οδός που χρησιμοποιείται από όσους έρχονται ή που κατευθύνονται προς την Αθήνα, καθώς και από τους μόνιμους κατοίκους του νομού οι οποίοι τον χρησιμοποιούν για να φτάσουν στους παραθεριστικούς τους προορισμούς από την ενδοχώρα. Από αυτά εύλογα γίνεται κατανοητή η σημασία του δρόμου αυτού, αφού αποτελεί την μοναδική οδική αρτηρία της Αθήνας με τους παραθαλάσσιους προορισμούς του Νομού Αρκαδίας.

Δυστυχώς παρόλη τη σπουδαιότητα της συγκεκριμένης επαρχιακής οδού, παρατηρούνται κατά μήκος αυτής, πολλές κακοτεχνίες και έλλειψη ποιότητας του οδοστρώματος. Σε πολλά σημεία του δικτύου αυτού, υπάρχουν λακκούβες, επικίνδυνες και μεγάλης κλίσης στροφές, καθώς και ανομοιόμορφη διαφορά ύψους κατά πλάτος του δρόμου, και γενικά οι κακοτεχνίες είναι πολλές και ποικίλες. Επίσης σε ορισμένα σημεία λείπει η κατάλληλη οδοσήμανση τόσο για πληροφορίες του Κ.Ο.Κ. όσο και για διάφορους προορισμούς. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι λείπουν από πολλά σημεία του οδοστρώματος σήμανση υπόδειξης παρακλαδιών που κατευθύνονται σε παραλίες οι οποίες βρίσκονται κατά μήκος αυτού, γεγονός που αποτρέπει την πρόσβαση προς αυτές. Λόγω της σημασίας της αυτή η οδική αρτηρία θα μπορούσε να αποτελέσει έναν μοναδικό τουριστικό πόρο για τον Νομό Αρκαδίας, καθώς και έναν πλήρη τουριστικό οδηγό προσβάσεων και πληροφοριών. Δυστυχώς η μέχρι τώρα αξιοποίηση της είναι ελλιπέστατη, πράγμα που καθιστά επιτακτική την ανάγκη επένδυσης σε αυτή όπως ειπώθηκε παραπάνω, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί προς όφελος του τουριστικού τομέα του Νομού.

➤ Η μεταπισκευή και ανάπτυξη του επαρχιακού οδικού δικτύου Τριπολέως – Άστρους

Παραπλήσια με το επαρχιακό οδικό δίκτυο Άστρους – Λεωνιδίου όπως αναφέραμε, αλλά έχοντας μικρότερη σημασία είναι και το επαρχιακό οδικό δίκτυο Τριπολέως – Άστρους, το οποίο χρειάζεται σε αρκετά σημεία σημαντικότερες βελτιώσεις και επεμβάσεις. Ο δρόμος αυτός μήκους 45 χιλιομέτρων, ο οποίος ξεκινάει από το Δημοτικό Διαμέρισμα του Δήμου Τεγέας λίγο έξω από την Τρίπολη,

και καταλήγει στο Άστρος που αποτελεί την έδρα του Δήμου Β. Κυνουρίας, διασχίζει το ορεινό δίκτυο του Δήμου αυτού, ο οποίος έχει πολλούς και σημαντικούς πολιτισμικούς – τουριστικούς πόρους όπως αναφέραμε σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσης μελέτης. Επίσης αποτελεί την βασικότερη οδική αρτηρία για τους μόνιμους κατοίκους του Νομού Αρκαδίας οι οποίοι κατοικούν στα ενδότερα, για να φτάσουν στους παραθαλάσσιους προορισμούς του Νομού. Όπως όμως και το επαρχιακό οδικό δίκτυο Άστρος – Λεωνιδίου, στερείται ποιότητας, υπάρχουν πολλές και μεγάλες κακοτεχνίες, ενώ σε πολλά κομμάτια η κατάσταση του οδοστρώματος είναι τουλάχιστον απελπιστική. Επίσης η κατεύθυνση οδικού δικτύου είναι συνέχεια τεθλασμένης μορφής, γεγονός που κουράζει το επιβατικό κοινό που τον χρησιμοποιεί. Στο συγκεκριμένο κομμάτι του επαρχιακού δικτύου του Νομού Αρκαδίας επιβάλλεται να επενδυθούν κονδύλια από τα αρμόδια δημόσια όργανα (π.χ. Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε), προκειμένου να διορθωθούν οι κακοτεχνίες αυτού, ενώ παράλληλα να γίνουν διαπλατύνσεις όπου χρειάζονται, καθώς και επεμβάσεις που θα διορθώσουν την τεθλασμοποιημένη μορφή του. Τέλος επιβάλλεται η οδοσήμανση του να γίνει πιο πυκνή τόσο για κανόνες του Κ.Ο.Κ όσο και για διάφορους τύπους προορισμού πλησίον αυτού. Η μεταπισκευή και βελτίωση του επαρχιακού οδικού δικτύου Τριπόλεως – Άστρος θα βελτιώσει τις συνθήκες ταξιδιού, κυρίως των μόνιμων κατοίκων του Νομού, και θα αναπτύξει περαιτέρω τον εσωτερικό τουρισμό που αφορά τους μόνιμους κατοίκους του Νομού.

➤ Η διάνοιξη της δεύτερης σήραγγας του Αρτεμισίου

Ερχόμενοι από Αθήνα μέσω της νέας Εθνικής Οδού Κορίνθου – Τριπόλεως 0101 στο όρος Αρτεμίσιο, συναντάει κανείς τούνελ μήκους 1400 περίπου μέ-

τρων. Πρόκειται για μία σήραγγα διπλής κατεύθυνσης που επιτρέπει στα εισερχόμενα αυτοκίνητα να κρατάνε μονή λωρίδα κατεύθυνσης προς το ένα ή το άλλο ρεύμα. Το γεγονός αυτό δημιουργεί μμποτιλιάρισμα κυρίως σε περιόδους έντονης κίνησης στις Εθνικές Οδούς (π.χ. Πάσχα, διακοπές Δεκαπενταύγουστου), μιας που πρόκειται για την βασική οδική αρτηρία σύνδεσης όχι μόνο της Αρκαδίας με την περιοχή της πρωτεύουσας, αλλά και των Νομών Λακωνίας και Μεσσηνίας καθώς και μεγάλου μέρους του Νομού Ηλείας. Όταν διανοίχτηκε το τούνελ του Αρτεμισίου το αρχικό σχέδιο ήταν να διανοιχτούν 2 σήραγγες, διπλής λωρίδας η κάθε μία διαφορετικής κατεύθυνσης, γεγονός που θα απέτρεπε το μμποτιλιάρισμα μέσα σε αυτό, κατά την διάρκεια έντονης κίνησης στις Εθνικές Οδούς. Ανεξήγητα όμως ολοκληρώθηκε η διάνοιξη μόνο της μίας σήραγγας, ενώ η άλλη παρέμεινε μισοτελειωμένη. Εδώ και 10 περίπου χρόνια που έχει διανοιχτεί η νέα Εθνική Οδός Κορίνθου – Τριπόλεως, το δεύτερο τούνελ έχει παραμείνει ανολοκλήρωτο. Εδώ θεωρούμε αναγκαίο για καλύτερη και πιο γρήγορη πρόσβαση του τουριστικού κοινού που χρησιμοποιεί την συγκεκριμένη Εθνική οδική αρτηρία, να ολοκληρωθεί η διάνοιξη της δεύτερης σήραγγας του Αρτεμισίου, γεγονός που θα αποτρέψει την έντονη κυκλοφοριακή συμφόρηση σε αυτό που παρατηρείται κατά την διάρκεια μαζικών εξόδων από την περιοχή της πρωτεύουσας. Ειδικά μιας και πρόκειται για μισοτελειωμένη κατασκευή θα είναι πιο άμεση και γρήγορη η διάνοιξη της και θα αποτελέσει άλλο ένα θετικό βήμα για την ενίσχυση του Νομού Αρκαδίας σε επίπεδο υποδομών. Ειδικά στην παρούσα εποχή που δίνονται τεράστια κονδύλια για έργα υποδομής σε όλη την Ελλάδα θα ήταν ευκολότερο να χορηγηθεί και ένα μικρό κονδύλι για την ολοκλήρωση της δεύτερης σήραγγας του Αρτεμισίου.

➤ Η διάνοιξη επαρχιακού οδικού δικτύου Αρκαδίας – Λακωνίας

Η επικοινωνία του Νομού Λακωνίας με την ανατολική πλευρά του Νομού Αρκαδίας και δη με τους Δήμους Λεωνιδίου, Απόλλωνος, Β. Κυνουρίας γίνεται μέσω του επαρχιακού οδικού δικτύου Κοσμά – Λεωνιδίου – Τυροσαπουνακαΐικων – Άστρους ή μέσω του Πελετά – Πουλίθρων – Πλάκας Λεωνιδίου – Λεωνιδίου. Τα δύο επαρχιακά αυτά δίκτυα εκτός του ότι διασχίζουν το δύσβατο όρος Πάρνωνας, στερούνται ικανοποιητικών υποδομών που τα κάνουν ασφαλή και άνετα ως προς την οδήγηση. Όποιοι ενδιαφέρονται να κάνουν την διαδρομή Νομού Λακωνίας – Ανατολική Αρκαδία, είναι αναγκασμένοι να κατευθυνθούν από οδικές αρτηρίες; που στερούνται υποδομών και ασφάλειας. Ειδικά το καλοκαίρι υπάρχουν πολλοί τουρίστες που προτιμούν τον συγκεκριμένο συνδυασμό διαδρομής, αλλά αποτελεί μεγάλο εμπόδιο ώστε να την επιλέξουν η προσπελασιμότητα του επαρχιακού αυτού οδικού δικτύου. Στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν χρήσιμη η διάνοιξη ενός καινούριου επαρχιακού οδικού δικτύου που θα ξεκινάει από το Δημοτικό Διαμέρισμα των Πουλίθρων του Δήμου Λεωνιδίου, που αποτελεί την τελευταία κοινότητα του Νομού Αρκαδίας από την ανατολική πλευρά του, και θα κατευθύνεται νότια προς τον Νομό Λακωνίας κατά μήκος της παραλιακής ζώνης. Ουσιαστικά πρόκειται για προέκταση του επαρχιακού οδικού δικτύου Άστρους – Λεωνιδίου που αναφέρθηκε πιο πάνω, και που θα συμβάλει ενεργά ώστε να βελτιωθεί η προσπελασιμότητα της συγκεκριμένης περιοχής και η περαιτέρω τουριστική αξιοποίησή της. Η διάνοιξη της συγκεκριμένης αρτηρίας θα “ανοίξει” μια νέα “πύλη” εισόδου προς τον Νομό Αρκαδίας και θα φέρει τουρίστες από την νότια Πελοπόννησο. Σε μια περίοδο όπου η διάνοιξη καινούριων δρόμων είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην Ελλάδα, θα ήταν χρήσιμο για μία ξεχασμένη περιοχή της Περιφέρειας να ανοιχτεί μια νέα οδική

αρτηρία, που θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του τουρισμού και στην περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της.

➤ Ο εκσυγχρονισμός του υπόλοιπου επαρχιακού οδικού δικτύου.

Πέραν των 2 βασικών επαρχιακών οδικών αρτηριών του Νομού Αρκαδίας που αναφέραμε πιο πάνω, και το υπόλοιπο επαρχιακό οδικό δίκτυο του νομού χρειάζεται μεταπισκευή, καθώς οι ελλείψεις και οι κακοτεχνίες είναι πάρα πολλές. Κυρίως το επαρχιακό ορεινό δίκτυο χρειάζεται μεταπισκευή γιατί σε αυτό παρουσιάζονται οι περισσότερες ελλείψεις λόγω των παγετών και του χιονιού που παρουσιάζονται τους μήνες του χειμώνα. Έτσι ορεινοί προορισμοί με τουριστικό ενδιαφέρον (π.χ. *Βυτίνα, Λαγκάδια, Δημητσάνα κ.α.*) γίνονται δύσκολα προσβάσιμοι και δύσκολα επιλέγονται από τουρίστες για τόπο προορισμού. Στη συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει οι δρόμοι αυτοί του επαρχιακού δικτύου που στερούνται υποδομών και ποιότητας, να μεταπισκευαστούν και να αποκτήσουν την κατάλληλη οδοσήμανση που σε πολλές περιπτώσεις λείπει ολοσχερώς.

➤ Διάνοιξη αρτηριών πρόσβασης προς τις παραλίες του Νομού

Σε πολλές παραλίες του Νομού Αρκαδίας έχει παρατηρηθεί η έλλειψη οδικών προσβάσεων προς αυτές με αποτέλεσμα να παραμένουν αναξιοποίητοι οι σημαντικοί αυτοί τουριστικοί πόροι. Οι παραλίες αυτές που βρίσκονται στην παραθαλάσσια λωρίδα των Δήμων Β. Κυνουρίας και Απόλλωνος, στερούνται παντελώς οδικών δικτύων ή οι αρτηρίες που οδηγούν σε αυτές πρόκειται για χωματόδρομους που μόνο σε ειδικά οχήματα τύπου τζιπ επιτρέπεται να τις προσεγγίσουν. Η επενδυτική πρόταση αξιοποίησης αυτής της κατάστασης, είναι να δημιουργηθούν οι κατάλληλοι δρόμοι που θα επιτρέπουν την πρόσβαση στις πα-

ραλίες του Νομού όπου είναι αδύνατη, συνοδευόμενοι από την κατάλληλη οδοσήμανση πληροφοριών που θα υποδεικνύουν την θέση τους. Το κόστος διάνοιξης ή μεταπισκευής αυτών των αρτηριών είναι μικρό καθώς πρόκειται για δρόμους μικρών αποστάσεων, αφού βρίσκονται κοντά στην κεντρική οδική επαρχιακή αρτηρία Άστρους – Λεωνιδίου. Με αυτό τον τρόπο το τουριστικό κοινό θα αποκτήσει πρόσβαση σε παραλίες του Νομού που παραμένουν αναξιοποίητες, με άμεσο αποτέλεσμα την περαιτέρω τουριστική αξιοποίηση των περιοχών όπου βρίσκονται αυτές. Τελειώνοντας αυτήν την επενδυτική πρόταση πρέπει να αναφέρουμε ότι ο μικρός αριθμός παράλιων της Αρκαδίας δεν επιτρέπει την μη πρόσβαση τους καθώς και την μη αξιοποίησή τους.

➤ Ο εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού δικτύου του Νομού

Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 4 της παρούσας μελέτης το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας αποτελεί μια πεπαλαιωμένη επένδυση των αρχών του προηγούμενου αιώνα. Το δίκτυο δυστυχώς χαρακτηρίζεται από έντονες ελλείψεις τόσο σε συρμούς όσο και σε υποδομή σιδηρογραμμών καθώς και από πολλά προβλήματα, που κυρίως πηγάζουν από το γεγονός ότι δεν είναι συμβατό με το υπόλοιπο δίκτυο της χώρας, μιας και το πλάτος των σιδηρογραμμών είναι διαφορετικό από αυτό που υπάρχει στο υπόλοιπο δίκτυο της χώρας. Το αποτέλεσμα είναι τα σιδηροδρομικά ταξίδια προς την Αρκαδία να είναι πολύωρα στερουμένων παράλληλα πολλών ανέσεων. Επίσης η μία μόνο γραμμή εύλογα δημιουργεί και πολλά άλλα προβλήματα. Μέσα στο γενικότερο επενδυτικό πλαίσιο εκσυγχρονισμού του τομέα των μεταφορών που προτείνουμε, είναι και ο πλήρης εκσυγχρονισμός του σιδηροδρομικού δικτύου, πρώτα με καινούριες εγκαταστάσεις και μετά με καινούριους, σύγχρονους και γρηγορότερους συρ-

μούς. Ο εκσυγχρονισμός αυτός του σιδηροδρομικού δικτύου είναι ευκολότερος να πραγματοποιηθεί αυτόν τον καιρό, αφού το Υπουργείο Μεταφορών έχει επιδοθεί σε αρκετά έργα βελτίωσης της ποιότητας των μεταφορών σε όλη την Ελλάδα. Με τον εκσυγχρονισμό του σιδηροδρομικού δικτύου σε εγκαταστάσεις και γραμμές καθώς και με την προμήθεια καινούριων συρμών η Αρκαδία θα αποκτήσει μία σημαντικότερη υποδομή πρόσβασης, καθώς οι μεταφορές με τρένα αποτελούν έναν σύγχρονο, άνετο και γρήγορο τρόπο μεταφοράς. Έτσι το τουριστικό κοινό εκείνο που δεν διαθέτει μεταφορικό μέσο, λόγω της ευκολίας πρόσβασης σιδηροδρομικώς, θα επιλέγει πιο εύκολα τους διάφορους προορισμούς της Αρκαδίας που εξυπηρετούνται με τρένο. Το άμεσο αποτέλεσμα είναι η περαιτέρω ανάπτυξη των δεικτών ευημερίας του Νομού, καθώς επίσης και η περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη αυτού. Η επένδυση αυτή θα δώσει σε μεγάλο βαθμό ώθηση προκειμένου τουριστικά να αναπτυχθεί περισσότερο η Αρκαδία και να αξιοποιηθούν κατάλληλα οι διάφοροι πόροι που διαθέτει.

➤ Η αξιοποίηση του αεροδρομίου της Τριπόλεως ως πολιτικό

Το αεροδρόμιο της Τριπόλεως αποτελεί μια πολύ σημαντική, αναξιοποίητη όμως, επένδυση. Όπως ειπώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο της έρευνας το αεροδρόμιο της Τριπόλεως δεν αξιοποιείται ως πολιτικό, αλλά σπανίως χρησιμοποιείται από τον στρατό ενώ συχνότερα χρησιμοποιείται για αεραθλήματα και για αγώνες αυτοκινήτου και μοτοσικλέτας. Για ευνόητους λόγους ένα αεροδρόμιο σε μια περιοχή της Ελληνικής Περιφέρειας αποτελεί ένα σημαντικό πόρο γι' αυτή όταν αξιοποιείται κατάλληλα. Το αεροδρόμιο της Τριπόλεως οφείλουμε να πούμε ότι δεν αξιοποιείται κατάλληλα και γι' αυτό θεωρούμε σκόπιμο να προτείνουμε την αξιοποίησή του, γεγονός που θα ωθήσει σε μεγάλο βαθμό την

τουριστική ανάπτυξη. Έτσι θα πρέπει να γίνουν οι επενδύσεις εκείνες που θα καταστήσουν το αεροδρόμιο της Τριπόλεως λειτουργικό ως πολιτικό. Η επένδυση αυτή θα εξυπηρετεί κυρίως δρομολόγια που θα γίνονται περισσότερο από απομακρυσμένες, από την Αρκαδία, περιοχές π.χ. Θεσσαλονίκη και λιγότερο από κοντινές όπως για παράδειγμα η Αθήνα, ενώ μακροπρόθεσμα θα μπορούσε να αξιοποιήσει και δρομολόγια του εξωτερικού με ανταπόκριση ή όχι με την Αθήνα. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι πολλοί Ελληνοαμερικανοί με καταγωγή την Αρκαδία την προτιμούν ως τόπο για τις διακοπές τους. Βέβαια με την μακροπρόθεσμη επένδυση του αεροδρομίου να εξυπηρετεί και δρομολόγια από το εξωτερικό θα συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό περισσότεροι Έλληνες της διασποράς με καταγωγή την Αρκαδία, να την επιλέγουν ως τόπο διακοπών τους. Εξάλλου η πολιτική αξιοποίηση του αεροδρομίου της Τρίπολης θα αύξανε τις αφίξεις ημεδαπών τουριστών από την ενδοχώρα και περισσότερο από την Βόρεια Ελλάδα και τα νησιά, αφού υπερκεράζονται έτσι τα πολύωρα ταξίδια από αυτές τις περιοχές και το κακό οδικό δίκτυο. Επίσης με αυτό τον τρόπο θα αυξηθούν οι δείκτες ευημερίας και ανάπτυξης του Νομού ενώ η επένδυση για τη δημιουργία αεροδρομίου, οδηγεί σε περαιτέρω αλυσιδωτές επενδύσεις προκειμένου να βελτιωθούν οι υποδομές του Νομού, γεγονός που θα οδηγήσει εύλογα και στην τουριστική ανάπτυξη. Επίσης με βάση το γεγονός ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει μόνο ένα λειτουργικό αεροδρόμιο στην Καλαμάτα, το οποίο βρίσκεται μακριά από πολλές περιοχές της Πελοποννήσου, ενισχύει την αξιοποίηση του αεροδρομίου της Τριπόλεως, μιας και αυτό βρίσκεται στην καρδιά της Πελοποννήσου και σε πολύ πιο κοντινή ακτίνα με τις περισσότερες περιοχές – Νομούς αυτής. Έτσι εξυπηρετώντας και κοντινές, με την Αρκαδία, περιοχές, ενισχύεται ο ρόλος του μελλοντικού πολιτικού αεροδρομίου της Τριπόλεως, αφού θα αυξη-

θούν οι επενδύσεις σε περισσότερες υποδομές π.χ. βελτίωση του οδικού δικτύου, ενώ θα αποτελέσει την “Λυδία λίθο” για την τουριστική προβολή της Αρκαδίας. Το αεροδρόμιο της Τρίπολης και η αξιοποίηση του ως πολιτικού, οφείλουμε να πούμε ότι μπορεί να δώσει το εφιαλήριο να αναπτυχθεί η ερημωμένη περιοχή της Αρκαδίας και να την καταστήσει το κέντρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

8.1.2 ΑΛΛΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ

Πέραν από τις επενδύσεις που επιβάλλονται να γίνουν προκειμένου να βελτιθούν και να εξελιχθούν τα δίκτυα μεταφορών στην Αρκαδία, ο Νομός στερείται και άλλων βασικών στοιχείων που χρειάζονται να γίνουν προκειμένου να βελτιωθούν περαιτέρω οι υποδομές και να συμβάλουν στην τουριστική του ανάπτυξη. Αυτού του είδους οι επενδύσεις που χρειάζεται να γίνουν είναι οι εξής :

➤ Η δημιουργία χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α)

Στον Νομό Αρκαδίας (όπως άλλωστε συμβαίνει και σε πολλές άλλες περιοχές της ευρύτερης Ελληνικής Περιφέρειας), δεν λειτουργούν οργανωμένοι χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.). Το αποτέλεσμα είναι σε πολλά σημεία του Νομού και ιδιαίτερα έξω από τις κοινότητες – και σε κοντινή απόσταση από αυτές – να λειτουργούν αυθαίρετα χωροθετημένες από τους ντόπιους κατοίκους, χωματερές. Το άμεσο δυσάρεστο αποτέλεσμα είναι η προβολή της φυσικής εικόνας και ομορφιάς της Αρκαδίας, με άμεσο αντίκτυπο στον τουρισμό, αφού ένας αυθαίρετα χωροθετημένος σκουπιδοτόπος, να μην αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες. Εξάλλου η έλλειψη υποδομών σε Χ.Υ.Τ.Α. αποτελεί παράγοντα οπισθοδρόμησης και έλλειψης ανάπτυξης δει-

κτών ευημερίας. Για να υπερκεραστεί το φαινόμενο έλλειψης Χ.Υ.Τ.Α. και να βελτιωθεί η αισθητική εικόνα του Νομού προτείνουμε την άμεση επένδυση προκειμένου να δημιουργηθεί χώρος υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, που θα λειτουργεί για τις ανάγκες όλου του Νομού. Με ευθύνη του κάθε Δήμου θα μεταφέρονται με απορριμματοφόρα στην χωροθετημένη Χ.Υ.Τ.Α. τα απορρίμματα όπου θα συνεχίζεται η συγκάλυψη, και με βάση τους θεσμοθετημένους κανόνες, καταστροφή τους. Ως πρώτη επιλογή χώρου, προκειμένου να δημιουργηθεί η Χ.Υ.Τ.Α., προτείνουμε μια ερημική τοποθεσία στο ευρύτερο οροπέδιο της Τεγέας, είτε στον Δήμο Τεγέας είτε στον Δήμο Τριπόλεως, που απαρτίζουν το εν λόγω οροπέδιο. Η επιλογή της συγκεκριμένης περιοχής για την δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. προτείνεται ως η ιδανικότερη για τους εξής λόγους:

1) Η πρόσβαση της περιοχής

Η περιοχή όπως είπαμε βρίσκεται σε χαμηλό υψομετρικό οροπέδιο, γεγονός που θα επιτρέπει στα βαριά απορριμματοφόρα να την προσεγγίσουν και να καταφύγουν στην απόρριψη των σκουπιδιών. Η έλλειψη στενού και δύσβατου οδικού δικτύου στην εν λόγω περιοχή, σε συνδυασμό με την ομαλότητα του εδάφους της, θα επιτρέπει την αμεσότερη και ευκολότερη διεκπεραίωση των καθημερινών εργασιών απόρριψης των σκουπιδιών.

2) Η τοποθεσία – μείωση των λειτουργικών εξόδων

Το οροπέδιο της Τεγέας βρίσκεται στην καρδιά της Αρκαδίας και έχει την μικρότερη ακτίνα απόστασης από όλες τις περιοχές – Δήμους του Νομού, από ότι θα είχε οποιαδήποτε άλλη περιοχή αν επιλεγόταν για τη δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. Έτσι η πρόσβαση σε αυτή θα είναι γρηγορότερη και το λειτουργικό κόστος του κάθε

Δήμου θα είναι πολύ μικρότερο, μιας και το οροπέδιο της Τεγέας βρίσκεται σε κοντινή απόσταση και από την φαινομενικά πιο απομακρυσμένη περιοχή του Νομού. Οπότε η επιλογή της εν λόγω περιοχής λειτουργεί ως η οικονομικότερη λύση για κάθε Δήμο προκειμένου να διεκπεραιώσει τις εργασίες προσκόμισης των απορριμμάτων.

3) Ο χαμηλός δείκτης τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής

Η συγκεκριμένη περιοχή έχει πολύ μικρό δείκτη τουριστικής ανάπτυξης, καθώς δεν θεωρείται από τους εν δυνάμει τουριστικούς Δήμους του Νομού. Οι φυσικοί και πολιτισμικοί πόροι καθώς και η τουριστική προσφορά, είναι συγκριτικά λιγότεροι από άλλους Δήμους – περιοχές του Νομού. Έτσι το όποιο κόστος επιφέρει η δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. σε μια περιοχή, θα είναι μικρό αφού δεν μπορεί να πληγεί ο τουρισμός μιας και στην εν λόγω περιοχή είναι πολύ περιορισμένος.

4) Η μικρή απόσταση από την έδρα του Νομού.

Η Τρίπολη ως έδρα του Νομού και ως εστία μόνιμης διαμονής για ένα σύνολο ισοδύναμο με το $\frac{1}{4}$ του πληθυσμού της Αρκαδίας, σίγουρα αποτελεί την περιοχή από όπου προέρχονται τα περισσότερα απορρίμματα. Η Τρίπολη βρίσκεται στις παρυφές σχεδόν του οροπεδίου της Τεγέας, άρα και σε κοντινή απόσταση από το ενδεχόμενο σημείο του οροπεδίου που θα επιλεγεί για τη δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. Οπότε το γεγονός ότι η Χ.Υ.Τ.Α. θα βρίσκεται πλησιέστερα από την μεγαλύτερη εστία δημιουργίας απορριμμάτων, από ότι θα βρισκόταν οποιαδήποτε άλλη περιοχή επιλεγόταν γι' αυτό το λόγο, βοηθάει στην αμεσότερη αποκομιδή και προσκόμιση των απορριμμάτων, με το μικρότερο κόστος και σε πιο άμεσα και γρήγορα χρονικά διαστήματα. Η κοντινή απόσταση μεταξύ της ενδε-

χομένης περιοχής Χ.Υ.Τ.Α. στο οροπέδιο της Τεγέας και της Τριπόλεως, θα έχει ως αντίκτυπο η έδρα του Νομού να “αδειάζει” γρηγορότερα από τα απορρίμματα και να μένει μονίμως καθαρή γεγονός που θα βελτιώσει την εικόνα της.

Η ενδεχόμενη μελλοντική επένδυση για τη δημιουργία Χ.Υ.Τ.Α. στον Νομό Αρκαδίας, εκτός του ότι θα βελτιώσει τους δείκτες ευημερίας και ανάπτυξης της περιοχής, θα αποτελέσει και ένα έμμεσο βελτιωτικό έργο ανάπτυξης του τουρισμού. Οι αυθαίρετα χωροθετημένες περιοχές ως χωματερές θα εκλείψουν, θα βελτιωθεί η εικόνα πολλών περιοχών που μέχρι σήμερα σπιλωνόταν από τα απορρίμματα, με αποτέλεσμα να αναδειχτούν οι φυσικές ομορφιές πολλών περιοχών του Νομού. Πλέον πολλοί περισσότεροι τουρίστες δεν θα γίνονται “δέκτες” της άσκημης εικόνας, οπότε θα βελτιωθεί σημαντικά η τουριστική ζήτηση και συνεπώς η τουριστική ανάπτυξη του Νομού.

➤ Κατασκευή δεξαμενής νερού στον Δήμο Απόλλωνος

Ο δήμος Απόλλωνος αποτελεί τον δεύτερο, σε κατάταξη Δήμο, στην τουριστική προσφορά ξενοδοχειακών καταλυμάτων, στον Νομό Αρκαδίας. Επίσης αποτελεί έναν από τους βασικότερους τόπους προορισμού διακοπών για τους τουρίστες, από το σύνολο των περιοχών του Νομού Αρκαδίας που επιλέγονται. Παρόλη την τουριστική σημασία της περιοχής, η οποία μάλιστα χρόνο με το χρόνο ολοένα και αυξάνεται, κάθε καλοκαίρι δημιουργείται μείζων πρόβλημα από τις περιοδικές παροχές με νερό, της περιοχής. Τα καλοκαίρια στον Δήμο Απόλλωνος που η ζήτηση νερού λόγω και του τουρισμού είναι αυξημένη, παρουσιάζονται συχνές διακοπές της παροχής νερού, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εύλογα προβλήματα με άμεσο αποδέκτη το πλήγμα του τουρισμού στην περιο-

χή. Η υδροληψία στην περιοχή γίνεται από γεωτρήσεις και πηγές, κατά την περίοδο της τουριστικής αιχμής όμως, παρουσιάζεται αδυναμία κάλυψης των αναγκών. Για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτή η κατάσταση προτείνουμε την άμεση επένδυση προκειμένου να δημιουργηθεί δεξαμενή αποταμίευσης ύδατος που θα επιτρέπει την παροχή του νερού καθ' όλο το 24ωρο. Η δεξαμενή του νερού θα αποταμιεύει τα βρόχινα αποθέματα κατά τους χειμερινούς μήνες, όπου εύλογα η ζήτηση ύδατος είναι περιορισμένη, και θα τα χρησιμεύει κατά τους καλοκαιρινούς μήνες όπου οι βροχοπτώσεις είναι πολύ περιορισμένες και η ανάγκη σε άμεση κατανάλωση ύδατος αυξημένη. Έτσι με αυτό τον τρόπο επιλύεται ένα μείζων πρόβλημα για την περιοχή, το οποίο αποτελεί πλήγμα για τον τουρισμό, και αποτελεί άλλο ένα επενδυτικό έργο υποδομής που ως σκοπό έχει την βελτίωση του συνολικού τουριστικού προϊόντος του Νομού Αρκαδίας.

➤ Στελέχωση των κέντρων υγείας του Νομού με έμπειρο ιατρικό προσωπικό

Ο Νομός Αρκαδίας πέραν από τα 2 νοσοκομεία που διαθέτει στην Τρίπολη, όπως ειπώθηκε στο κεφάλαιο 5 της μελέτης διαθέτει και 5 Κέντρα Υγείας τα οποία χρησιμεύουν προκειμένου να εξυπηρετούν περιστατικά για άτομα που χρίζονται βοήθειας και που διαμένουν μακριά από την Τρίπολη ή ακόμα και από το Άργος του γειτονικού Νομού Αργολίδας, αφού κατά περιστάσεις χρησιμοποιείται και αυτό από κατοίκους της Αρκαδίας προκειμένου να τους παράσχουν οι πρώτες βοήθειες. Τα Κέντρα Υγείας όπως ειπώθηκε είναι τα εξής :

1. Κέντρο Υγείας Μεγαλόπολης
2. Κέντρο Υγείας Λεωνιδίου
3. Κέντρο Υγείας Άστρους

4. Κέντρο Υγείας Δημητσάνας

5. Κέντρο Υγείας Τροπαίων

Αυτά τα Κέντρα Υγείας τα οποία λειτουργούν σε περιφερειακές πόλεις του Νομού Αρκαδίας και παρόλο που δημιουργήθηκαν προκειμένου να εξυπηρετούν έκτακτα περιστατικά και για να αποφεύγεται πολύτιμος χρόνος που ενδεχομένως χάνεται μέχρι να μεταφερθούν άτομα τα οποία έχουν ανάγκη πρώτων βοηθειών, είναι κατά κύριο λόγο στελεχωμένα με άπειρο ιατρικό προσωπικό το οποίο σε πολλές περιπτώσεις αδυνατεί να διαγνώσει και να προσφέρει και την πιο απλή ιατρική φροντίδα. Ειδικά το καλοκαίρι που ο πληθυσμός του Νομού αυξάνεται προσωρινά, λόγω των τουριστών που επιλέγουν την Αρκαδία για τόπο των διακοπών τους, η ανάγκη για έμπειρο ιατρικό προσωπικό στα Κέντρα Υγείας είναι μεγαλύτερη, αφού τα περιστατικά ατόμων που έχουν ανάγκη ιατρικής φροντίδας αυξάνεται σημαντικά. Ο τομέας της υγείας πέραν του ότι αποτελεί δείκτη ανάπτυξης για μια περιοχή, πολλές φορές αποτελεί καταλυτικό παράγοντα επιλογής ενός τόπου για τις διακοπές, κυρίως ευπαθών ομάδων τουριστών. Ειδικά που ο Νομός Αρκαδίας επιλέγεται για τόπος διακοπών από οικογένειες και από άτομα της τρίτης ηλικίας, η ανάγκη για στελέχωση των Κέντρων Υγείας με έμπειρο ιατρικό προσωπικό κατά τους θερινούς μήνες είναι μεγάλη. Αυτή η επένδυση σε ιατρικό προσωπικό και σε ιατρικό υλικό παράλληλα για τα Κέντρα Υγείας του Νομού, κρίνεται ως επιτακτική για να μην αποτελέσει η έλλειψη ιατρικής περίθαλψης τροχοπέδη στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού Αρκαδίας.

➤ Δημιουργία νέων μαρίνων ή επέκταση των ήδη υφιστάμενων

Στην Αρκαδία είναι καταγεγραμμένες 8 μαρίνες, άλλες πρωτευούσης και άλλες δευτερευούσης σημασίας. Όλες οι μαρίνες του Νομού, μπορούν άλλες με περισσότερες υποδομές και άλλες με λιγότερες, να δεχτούν σκάφη αναψυχής – γιουτ κατά τους θερινούς μήνες. Ειδικά τα παράλια του Νομού Αρκαδίας είναι πολύ προσφιλή κατά την διάρκεια του καλοκαιριού για να καταφεύγουν σε αυτά σκάφη αναψυχής, αφού η απόσταση δια της θαλάσσιας οδού είναι σχετικά μικρή από την Αθήνα, από όπου ξεκινάνε τα περισσότερα σκάφη αναψυχής. Από τις 8 καταγεγραμμένες μαρίνες οι 2 από αυτές, της Πλάκας Λεωνιδίου και των Τυροσαπουνακαίικων χρησιμοποιούνται και ως λιμάνια για τα ιπτάμενα δελφίνια που εκτελούν δρομολόγια από και προς τον Πειραιά. Αν εξαιρεθεί η μαρίνα της Πλάκας Λεωνιδίου, η οποία διαθέτει και σταθμό ανεφοδιασμού των σκαφών αναψυχής, όλες οι άλλες μαρίνες στερούνται βασικών υποδομών προκειμένου να είναι πιο προσιτές σε ολοένα και περισσότερα σκάφη αναψυχής και για περισσότερο χρόνο κατά τους θερινούς μήνες. Οι περισσότερες από τις μαρίνες είναι μικρής εκτάσεως, με αποτέλεσμα πολλά σκάφη αναψυχής κατά την διάρκεια του καλοκαιριού να μην βρίσκουν μαρίνα στην Αρκαδία για να αγκυροβολήσουν, ενώ όποιο σκάφος έχει ανάγκη για ανεφοδιασμό σε καύσιμα πρέπει να καταφύγει αποκλειστικά στην Πλάκα Λεωνιδίου. Εάν κάποιος δεν έχει προνοήσει για τα αποθέματα καυσίμων του και βρίσκεται μακριά από την Πλάκα Λεωνιδίου, εύλογα βρίσκεται σε πολύ δυσχερή θέση. Επίσης σε κανένα αγκυροβόλιο – μαρίνα του Νομού δεν υπάρχει σταθμός ανεφοδιασμού σε νερό, οπότε όποιο σκάφος έχει ανάγκη για νερό πρέπει να καταφύγει σε μαρίνες γειτονικών νομών. Φαίνεται ότι οι ελλείψεις σε υποδομές για την φιλοξενία σκαφών αναψυχής στον Νομό Αρκαδίας είναι πολλές και αποτελούν τροχοπέδη προκειμένου να μπορούν σκάφη να αγκυροβολούν άνετα και χωρίς προβλήματα σε αυτά.

Στην προκειμένη περίπτωση προτείνουμε την επένδυση κονδυλίων προκειμένου να βελτιωθούν οι εγκαταστάσεις των ήδη υπάρχουσών μαρίνων, τόσο σε αγκυροβόλια όσο και σε πηγές ανεφοδιασμού των σκαφών. Έτσι προτείνουμε οι 3 βασικές μαρίνες του Νομού - οι οποίες συνάμα βρίσκονται στις περιοχές με την μεγαλύτερη τουριστική ζήτηση στην Αρκαδία - Πλάκας Λεωνιδίου, Τυροσαπουνακαίκων, Παράλιου Άστρους, να επεκταθούν πρωτίστως σε μήκος, προκειμένου να μπορούν να δέχονται περισσότερα σκάφη κατά την διάρκεια του καλοκαιριού. Επίσης λόγω της γεωγραφικής θέσης που καταλαμβάνουν στην παραλιακή ζώνη του Νομού, οι 3 αυτές μαρίνες οι οποίες βρίσκονται ουσιαστικά σε ίσες αποστάσεις η μία από την άλλη, προτείνουμε την δημιουργία εγκαταστάσεων ανεφοδιασμού σε νερό και καύσιμα, ώστε να αποφεύγεται η ταλαιπωρία από τους ιδιοκτήτες των σκαφών αναψυχής της εξεύρεσης πηγών ανεφοδιασμού. Με αυτές τις επεκτάσεις των μαρίνων, ο Νομός Αρκαδίας μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πόλο έλξης για τα σκάφη αναψυχής – γιοτ, που σε συνδυασμό με την μικρή σχετικά απόσταση από την Αθήνα, θα μπορεί να προσελκύσει ολοένα και περισσότερα σκάφη αναψυχής κατά την διάρκεια του καλοκαιριού, ενώ παράλληλα βελτιώνεται η ποιότητα των υποδομών που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με τον τουρισμό, με απώτερη συνέπεια την βελτίωση του τουριστικού προϊόντος του Νομού Αρκαδίας.

8.2 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

Πέραν βέβαια από τις επενδύσεις που χρειάζονται να γίνουν σε διάφορους τομείς των υποδομών, προκειμένου να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες που χρειάζονται ώστε να αναπτυχθεί ο τουρισμός στον Νομό, πρέπει παράλλη-

λα να γίνουν σημαντικότερες επενδύσεις και στον τομέα των τουριστικών πόρων, φυσικών και πολιτισμικών – ιστορικών, προκειμένου να αναδειχτούν καλύτερα και πιο οργανωμένα, από ότι γινόταν μέχρι σήμερα. Οι πόροι αυτοί είναι η “βιτρίνα” της κάθε περιοχής και αναδεικνύουν την τουριστική αξία που έχει. Οπότε είναι σημαντικές οι επενδύσεις που πρέπει να γίνουν. Οι προτάσεις – επενδύσεις που προτείνουμε να γίνουν προκειμένου να αναδειχτούν είναι οι εξής:

8.2.1 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΟΣΤΡΑΚΙΝΑΣ

Το χιονοδρομικό κέντρο της Οστρακίνας (ένα από τα 2 που βρίσκονται στην Πελοπόννησο), αποτελεί έναν πολύ σημαντικό πόρο όχι μόνο για την Αρκαδία αλλά και για ολόκληρη την Περιφέρεια Πελοποννήσου, γι’ αυτό το λόγο κατατάσσεται ως ένας από τους βασικότερους πόρους του Νομού. Το χιονοδρομικό κέντρο από μόνο του, εύλογα αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης τόσο για τους τουρίστες όσο και για τους μόνιμους κατοίκους του Νομού και της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Το χιονοδρομικό κέντρο της Οστρακίνας βρίσκεται στο όρος Μαίναλο, 8 περίπου χιλιόμετρα από το Λεβίδι το οποίο είναι η έδρα του ομώνυμου Δήμου και η προσπελασιμότητά του είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος άριστη, μιας και για να φτάσει κανείς σε αυτό ταξιδεύει μέσω της νέας Εθνικής Οδού Κορίνθου – Τριπόλεως. Επίσης η μικρή σχετικά απόσταση από την Αθήνα (2 ½ περίπου ώρες) το καθιστά πόλο έλξης για τους λάτρεις των χειμερινών σπορ. Ωστόσο σαν ένας από τους βασικότερους τουριστικούς πόρους του Νομού, δεν έχει την κατάλληλη αξιοποίηση και λείπουν αρκετές εγκαταστάσεις που θα το καταστήσουν άρτια οργανωμένο και περισσότερο ελκυστικό για το κοινό. Αυτό

που προτείνουμε και θα συμβάλει στην περαιτέρω αξιοποίηση του είναι να βελτιωθούν οι ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις και να επεκταθούν περαιτέρω. Οπότε για το χιονοδρομικό κέντρο προτείνουμε τα εξής:

- Αλλαγή των ήδη υπαρχουσών εγκαταστάσεων λιφτ (τα *τελεφερίκ που διεκπεραιώνουν τους σκιέρ στην κορυφή του χιονοδρομικού προκειμένου να επιχειρήσουν κατάβαση*) με νέα πιο σύγχρονα και ταχύτερα.
- Απόκτηση μηχανήματος παρασκευής τεχνητού χιονιού, προκειμένου να αυξηθεί η αποδοτικότητα της πίστας ώστε να προσελκύει αθλητές – λάτρεις των χειμερινών σπορ.
- Φώτα – προβολείς και για νυχτερινές αθλητικές δραστηριότητες
- Δημιουργία βοηθητικών εγκαταστάσεων όπως εστιατόριο, σαλέ, καφέ – μπαρ, προκειμένου να είναι προσβάσιμο το κέντρο ακόμα και για αυτούς οι οποίοι δεν ασχολούνται με τα χειμερινά σπορ.
- Δημιουργία εγκαταστάσεων άθλησης για μικρά παιδιά, ώστε το κέντρο να είναι προσβάσιμο σε ακόμα περισσότερους.

Οι προτάσεις αυτές αν πραγματοποιηθούν και αξιοποιηθούν κατάλληλα, θα αναπτύξουν πολύ περισσότερο το χιονοδρομικό κέντρο της Οστρακίνας, το οποίο θα μπορεί να ανταγωνιστεί άλλα οργανωμένα χιονοδρομικά κέντρα π.χ. Παρνασσός, και κυρίως λόγω του μεγάλου κορεσμού που έχουν υποστεί αυτά λόγω της μεγάλης επισκεψιμότητας που έχουν. Όλη η περιοχή θα αναπτυχθεί περισσότερο και θα δημιουργηθούν και άλλες υποδομές που θα συμβάλουν στην βελτίωση όχι μόνο του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος, αλλά και των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων της περιοχής καθώς και των δεικτών ευημερίας. Η συγκεκριμένη επένδυση εάν γίνει σωστά και διατεθούν τα απαιτούμε-

να ποσά, ευελπιστούμε ότι θα αποτελέσει την βάση αφετηρίας για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Αρκαδία.

8.2.2 ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗΣ

Το αρχαίο θέατρο της Μεγαλόπολης βρίσκεται 3 χιλιόμετρα έξω από την σημερινή πόλη της Μεγαλόπολης – έδρας του σημερινού ομώνυμου Δήμου. Σύμφωνα με την μαρτυρία του ιστορικού – περιηγητή της αρχαιότητας Πausανία, αποτελούσε το μεγαλύτερο θέατρο της αρχαιότητας, χωρητικότητας 18.200 θέσεων. Σύμφωνα με τις ανασκαφές που έχουν πραγματοποιηθεί (εδώ αξίζει να αναφέρουμε ότι οι ανασκαφές στον εν λόγω αρχαιολογικό χώρο γίνονται με πολύ βραδείς ρυθμούς) έχουν ανακαλυφτεί η ορχήστρα, το προσκήνιο, μέρος της προεδρίας, οι χαμηλότερες λίθινες κερκίδες, τα επιβλητικά αναλήμματα των παρόδων και τα θεμέλια της σκηνοθήκης.

Το ύψος των κερκίδων που σώζονται σήμερα φτάνουν στις 5 πρώτες σειρές, μιας και οι υπόλοιπες χρησιμοποιήθηκαν για να κατασκευαστούν κτίσματα των πρώιμων – Βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Παρόλο το χαμηλό ύψος των κερκίδων που σώζονται, η κατάσταση των υπόλοιπων εγκαταστάσεων είναι σε αρκετά καλό επίπεδο, γεγονός που ενθαρρύνει ενδεχόμενη ανοικοδόμηση του θεάτρου. Λόγω της σημασίας του όχι μόνο του θεάτρου αλλά και του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου της Μεγαλόπολης που σώζεται, προτείνουμε την επένδυση κονδυλίων τόσο από το Υπουργείο Πολιτισμού, όσο και από το Υπουργείο ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. προκειμένου την αναστήλωση των κερκίδων του θεάτρου και των υπόλοιπων βοηθητικών χώρων αυτού, ώστε το θέατρο να ξαναγίνει λειτουργικό και να μπορούν να πραγματοποιούνται κατά τους θερινούς μήνες αρχαίες παραστάσεις, όπως γίνεται και στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου. Έτσι η

ευρύτερη περιοχή θα αναπτύξει μεγάλη τουριστική σημασία, καθώς είναι γνωστή η αγάπη των Ελλήνων για παραστάσεις με αρχαία θέματα που πραγματοποιούνται σε αρχαία θέατρα όπως για παράδειγμα γίνεται στην Επίδαυρο και στο Ηρώδειο. Μια τέτοια θεμελίωση και ανακατασκευή θα αποτελέσει μια σημαντικότερη επένδυση και όχι μόνο για την περιοχή της Μεγαλόπολης αλλά και για ολόκληρο τον Νομό Αρκαδίας, μιας και θα έχει έναν λόγο παραπάνω να γίνει αντικείμενο επίσκεψης κυρίως από ημεδαπούς τουρίστες, γεγονός που θα αναπτύξει περαιτέρω τον τουρισμό.

8.2.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Στον Νομό Αρκαδίας υπάρχουν 4 καταγεγραμμένες ιαματικές πηγές, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 5 της παρούσης μελέτης. Αυτές είναι των Λουτρών Ηραίας του ομώνυμου Δήμου, τα Λουτρά Οωκνίας και τα Λουτρά Χωρέμη του Δήμου Μεγαλόπολης και τα Λουτρά Μελιγούς του Δήμου Β. Κυνουρίας. Από αυτές αξιοποιούνται τουριστικά μόνο τα Λουτρά Ηραίας, χωρίς όμως η αξιοποίησή τους αυτή να είναι η μέγιστη δυνατή. Οι υπόλοιπες καταγεγραμμένες ιαματικές πηγές μέχρι σήμερα δεν έχουν γίνει αντικείμενο τουριστικής εκμετάλλευσής.

Ο φυσικός πόρος των ιαματικών πηγών όπως είναι γνωστό, όταν γίνονται αντικείμενο τουριστικής αξιοποίησης αποκτούν τουριστική αξία, αφού προτιμούνται ιδιαίτερα από άτομα της τρίτης ηλικίας με κινητικά και άλλα προβλήματα υγείας που απαιτούν θεραπεία σε ιαματικές πηγές. Ειδικά στην Ελλάδα που υπάρχουν αρκετές ιαματικές πηγές, οι περιοχές όπου έχουν αξιοποιηθεί τουριστικά αυτό τον τόσο σημαντικό φυσικό πόρο, έχουν αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό και έχουν

γίνει σημαντικά θέρετρα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα Λουτρά της Ωραίας Ελένης, τα Λουτρά του Καϊάφα και τα Λουτρά της Αιδηψού, τα οποία έχουν γνωρίσει τις τελευταίες δεκαετίες μεγάλη άνθηση και κατακλύζονται από πλήθος κόσμου κυρίως κατά την περίοδο Μαΐου – Οκτωβρίου.

Το γεγονός ότι ο Νομός Αρκαδίας διαθέτει 4 καταγεγραμμένες ιαματικές πηγές αποτελεί από μόνο του αξιοσημείωτο γεγονός, το οποίο εάν γίνουν οι απαιτούμενες επενδύσεις θα επιφέρει μεγάλη τουριστική ανάπτυξη στον Νομό. Έτσι προτείνουμε την επένδυση και την δημιουργία των απαραίτητων εγκαταστάσεων στις αναξιοποίητες ιαματικές πηγές προκειμένου να μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επίσκεψης για βραχυχρόνιο ή και μακροχρόνιο διάστημα από τους ενδιαφερόμενους οι οποίοι έχουν την ανάγκη επισκέψεων σε τέτοιου είδους θεραπευτήρια. Ειδικά για τα Λουτρά της Μελιγούς που βρίσκονται σε ήδη σχετικά τουριστική περιοχή, η επένδυση για την αξιοποίησή τους είναι πιο άμεση, αφού μπορούν να γίνουν πιο εύκολα πόλος έλξης τουριστών οι οποίοι έχουν την ανάγκη των επισκέψεων σε ιαματικές πηγές. Αλλά και στα Λουτρά Οωκνίας και Χωρέμη είναι αναγκαίο να γίνουν οι απαιτούμενες επενδύσεις αφού βρίσκονται σε τουριστικά αναξιοποίητη περιοχή, οπότε η δημιουργία εγκαταστάσεων στις ιαματικές πηγές προκειμένου να δεχτούν τουρίστες που θέλουν να κάνουν λουτροθεραπείες, θα δώσουν την ώθηση και το ερέθισμα που χρειάζεται προκειμένου να αξιοποιηθούν τουριστικά. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε, το γεγονός ότι ο Νομός Αρκαδίας αποτελεί περιοχή που το μοντέλο των διακοπών που αντιπροσωπεύει απευθύνεται σε μεγάλο βαθμό σε άτομα της μέσης και της τρίτης ηλικίας, βοηθάει σε πολύ μεγάλο βαθμό την τουριστική ανάπτυξη και αξιοποίηση των ιαματικών πηγών που διαθέτει. Έτσι τελειώνοντας θεωρούμε να

αναφέρουμε την ανάγκη σε επένδυση των ιαματικών πηγών του Νομού μιας και κάτι τέτοιο εξασφαλίζει εγγυημένη τουριστική ανάπτυξη.

8.2.4 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΨΙΑ

Το σπήλαιο του Κάψια το οποίο βρίσκεται βόρεια του χωριού Κάψια του Δήμου Μαντινείας και 15 χιλιόμετρα από την Τρίπολη αποτελεί ένα πολύ αξιόλογο φυσικό πόρο – σπήλαιο του Νομού. Οι ειδικοί σπηλαιολόγοι που το έχουν μελετήσει θεωρούν ότι αποτελεί ένα από τα 10 πιο αξιόλογα, σε φυσική ομορφιά, σπήλαια της Ελλάδος – συγκρινόμενο ακόμα και με αυτό του Δυρού που βρίσκεται στον γειτονικό Νομό της Λακωνίας. Δυστυχώς αυτό το τόσο αξιόλογο σπήλαιο δεν έχει τις κατάλληλες υποδομές ώστε να μπορεί να γίνει αντικείμενο επίσκεψης με αποτέλεσμα να μην έχει αποδοθεί ακόμα στο κοινό (*εδώ σημειώνουμε ότι το σπήλαιο ανακαλύφθηκε το 1887, και παραμένει αναξιοποίητο εδώ και 115 χρόνια*), στερώντας από τον Νομό άλλον έναν φυσικό πόρο που θα συμβάλει στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής. Έτσι προκειμένου το σπήλαιο του Κάψια να μπορέσει να γίνει αντικείμενο επίσκεψης και να αποτελέσει σημείο αναφοράς στους φυσικούς πόρους της Αρκαδίας προτείνουμε τις εξής επενδύσεις :

1. Ομαλό και άνετο οδικό δίκτυο μέχρι το σπήλαιο, συνοδευόμενο από την κατάλληλη οδοσήμανση τόσο για τους κανόνες του Κ.Ο.Κ., όσο και για την πληροφόρηση για το σημείο της σπηλιάς, προκειμένου να είναι προσβάσιμο στο κοινό που επιθυμεί να το επισκεφτεί.
2. Μεγάλη και άνετη πύλη εισόδου, ώστε να μην παρατηρείται συνωστισμός κατά τους θερινούς μήνες που η επισκεψιμότητά του θα είναι σαφώς μεγαλύτερη. Επίσης προτείνεται και μία δεύτερη πύλη που θα λειτουργεί ως έξο-

δος, ώστε να μην δημιουργείται σύγχυση μεταξύ των επισκεπτών που εισέρχονται και εξέρχονται του σπηλαίου.

3. Φωτισμός σε όλα τα μέρη του σπηλαίου, ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να δουν και να μελετήσουν καλύτερα τις ομορφιές του σπηλαίου.
4. Σήμανση κατευθύνσεων μέσα στο σπήλαιο ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση και ο κίνδυνος να χαθεί κάποιος εντός αυτού.
5. Δημιουργία ομάδας ξεναγών που θα ενημερώνει ανά ομάδες το κοινό που επισκέπτεται το σπήλαιο.
6. Δημιουργία σε παρακείμενο, του σπηλαίου, χώρο, μουσείου όπου θα φυλάσσονται τα ευρήματα αυτού *(εδώ σημειώνουμε ότι τα ευρήματα του σπηλαίου είναι πολλά και βρίσκονται εκτεθειμένα εντός του σπηλαίου)*.
7. Δημιουργία βοηθητικών εγκαταστάσεων, όπως κιόσκια όπου θα λειτουργούν τα ταμεία, καφέ – μπαρ, εστιατόρια, μαγαζιά με τουριστικά είδη προκειμένου την καλύτερη εξυπηρέτηση των επισκεπτών.

Η υιοθέτηση αυτών των προτάσεων θα έχει ως αποτέλεσμα την αξιοποίηση άλλου ένα σημαντικού φυσικού πόρου του Νομού Αρκαδίας που παραμένει ανεκμετάλλευτος, με άμεση συνέπεια την μετατροπή του ως σημείο αναφοράς για όλο τον Νομό και την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη αυτού. Εάν η δημόσια πρωτοβουλία αδυνατεί να αξιοποιήσει τουριστικά το συγκεκριμένο φυσικό πόρο, τότε ίσως θα ήταν καλύτερα να αξιοποιηθεί από ιδιωτικό φορέα ο οποίος θα μπορέσει καλύτερα, ταχύτερα και πιο αξιόπιστα να αποδώσει στο κοινό το συγκεκριμένο σπήλαιο.

8.2.5 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΓΙΑ RAFTING – ΚΑΥΑΚ ΣΤΗ ΣΤΕΜΝΙΤΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΙΤΑΙΝΑ

Η Αρκαδία έχει το προνόμιο να είναι ο μοναδικός Νομός της Περιφέρειας Πελοποννήσου, που διαθέτει ποτάμι που μπορεί να χρησιμοποιείται για καταβάσεις με σκάφη τύπου rafting και kayak. Αυτός ο ποταμός – ο Λούσιος – έχει τις πηγές του κοντά στην Καρίταινα, και πέραν των άλλων λόγων που έχουν να κάνουν με τις φυσικές του ομορφιές, τον επισκέπτονται αρκετοί – λάτρεις των σπορ rafting – kayak. Παρόλο αυτό τον τόσο σημαντικό πόρο για την περιοχή – αυτή δεν έχει τις κατάλληλες υποδομές ώστε να μπορεί να δέχεται περισσότερο κοινό που θέλει να ασχοληθεί με αυτού του είδους τα αθλήματα, ενώ παράλληλα οι εγκαταστάσεις υποδοχής και προμήθειας με το απαιτούμενο υλικό είναι λιγοστές. Έτσι ενώ ο ποταμός Λούσιος θα μπορούσε, αν είχε περισσότερες υποδομές, να δεχόταν περισσότερο κόσμο και πιο οργανωμένα, το αποτέλεσμα δεν είναι το επιθυμητό αφού ελάχιστοι τον επισκέπτονται προκειμένου να επιχειρήσουν κατάβαση με σκάφη τύπου rafting – kayak, εξαιτίας αυτών των ελλείψεων. Προκειμένου ο ποταμός Λούσιος να γίνει ανταγωνιστικός παρομοίων άλλων που χρησιμοποιούνται για τους ίδιους λόγους, προτείνουμε την επένδυση σε υποδομές ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες εγκαταστάσεις υποδοχής του κοινού που εκτός των άλλων, θα έχουν τα κατάλληλα μέσα και εξοπλισμό ώστε να μπορούν να δέχονται πιο οργανωμένα αυτούς που θέλουν να επιχειρήσουν κατάβασή του. Κυρίως πρέπει να δημιουργηθούν περισσότεροι χώροι προμήθειας εξοπλισμού καθώς και βοηθητικοί χώροι που θα χρησιμεύουν για την τροφοδοσία και ανάπαυση του κοινού που επισκέπτεται τον Λούσιο για να κάνει rafting – kayak. Οι περιοχές που προτείνουμε για την δημιουργία αυτών των εγκαταστάσεων είναι η Καρίταινα και η Στεμνίτσα, αφού από αυτές ξε-

κινάνε οι καταβάσεις του Λούσιου, ενώ ήδη υπάρχουν κάποιες υποτυπώδης εγκαταστάσεις εξοπλισμού του κοινού, οι οποίες όμως χρειάζονται όπως είπαμε βελτίωση και ανάπτυξη. Τέλος προκειμένου να μπορέσει η περιοχή να αναπτυχθεί περισσότερο, εκμεταλλευόμενη τα αθλήματα που πραγματοποιούνται στον Λούσιο, επιβάλλεται η διόρθωση και η επισκευή του οδικού δικτύου που καταλήγει στα σημεία του ποταμού από όπου ξεκινάνε οι καταβάσεις, ώστε να γίνουν πιο προσβάσιμα στο τουριστικό κοινό που επιθυμεί να κάνει rafting και kayak σε αυτόν.

8.2.6 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Στην Αρκαδία υπάρχουν 5 αρχαιολογικά μουσεία τα οποία είναι διάσπαρτα σε διάφορα μέρη του Νομού, και βρίσκονται κοντά σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους. Τα μουσεία αυτά, αν εξαιρέσει κανείς μόνο το αρχαιολογικό μουσείο της Τριπόλεως, στεγάζονται σε μικρούς χώρους οι οποίοι δεν έχουν τις δυνατότητες και τις υποδομές να δεχτούν όλα τα ευρήματα των παρακείμενων σε αυτούς, αρχαιολογικούς χώρους. Έτσι σε αυτά παρατηρούνται (*χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το αρχαιολογικό μουσείο της Τεγέας*) πολλές ελλείψεις και υποδομές, προκειμένου να μπορέσουν να στεγάσουν τα ευαίσθητα αντικείμενα των αρχαϊκών χρόνων. Σε πολλά από αυτά παρατηρούνται τα διάφορα ευρήματα, εξαιτίας της έλλειψης χώρων, να εκτίθονται σε ανοικτούς παρακείμενους χώρους, με αποτέλεσμα να βρίσκονται εκτεθειμένα στις διάφορες καιρικές συνθήκες. Έτσι η έλλειψη στεγασμένων χώρων δημιουργεί προβλήματα στα ευρήματα, αφού αυτά δεν έχουν την αντιμετώπιση και την φροντίδα που θα έπρεπε να έχουν. Στην προκειμένη περίπτωση και εξαιτίας της σημασίας και αξίας που έχουν τα πολλά ευρήματα που έχουν ανακαλυφτεί στον Νομό, κρίνεται ως επι-

τακτική ανάγκη να επενδυθούν χρηματικά ποσά από το Υπουργείο Πολιτισμού, προκειμένου να επεκταθούν οι ήδη υπάρχουσες μουσειακές εγκαταστάσεις ή να δημιουργηθούν καινούριες όπου είναι αυτό δυνατό, έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν οι ελλείψεις. Με αυτό τον τρόπο τα αρχαιολογικά μουσεία του Νομού θα γίνουν πιο λειτουργικά και θα μπορούν να δεχτούν περισσότερα ευρήματα σε πιο άνετους χώρους, ενώ θα είναι και πιο ελκυστικά για τους επισκέπτες από ότι ήταν μέχρι σήμερα.

8.2.7 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΗ

Στην Αρκαδία εκτός των άλλων ειδών μουσείων που υπάρχουν, είναι παντελής η έλλειψη μουσείου φυσικής ιστορίας. Στον Νομό Αρκαδίας και ειδικά στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαλόπολης έχουν ανακαλυφτεί κατά καιρούς διάφορα προϊστορικά ευρήματα, όπως κόκαλα και χαυλιόδοντες από μαμούθ, εργαλεία και όπλα, καθώς και κόκαλα από διάφορα άλλα ζώα του προϊστορικού ζωικού βασιλείου. Όλα αυτά τα ευρήματα είναι διάσπαρτα φυλαγμένα σε διάφορα μουσεία φυσικής ιστορίας στην Αθήνα. Έτσι τα ευρήματα αυτά βρίσκονται μαζί με το πλήθος εκατοντάδων άλλων ευρημάτων από τον Ελλαδικό χώρο, με αποτέλεσμα να μην προβάλλονται, όπως ίσως γινόταν αν στεγαζόντουσαν σε ένα αντίστοιχο μουσείο στην Μεγαλόπολη. Ένα μουσείο φυσικής ιστορίας, που θα λειτουργεί σε παρακείμενο χώρο όπου ανακαλύφθηκαν τα ευρήματα της προϊστορικής περιόδου έτσι ώστε να προβάλλεται καλύτερα η περιοχή, θα αποτελούσε έναν πολύ σημαντικό πολιτιστικό πόρο για την Αρκαδία, αφού από την μια δεν λειτουργεί αντίστοιχο μουσείο στην περιοχή ενώ από την άλλη τα ευρήματα αυτά θα μπορούν να επιδεικνύονται καλύτερα στο κοινό, και δεν θα είναι χαμένα στο πλήθος των υπόλοιπων ευρημάτων που στεγάζονται σε μουσεία

της πρωτεύουσας. Επίσης ένα μουσείο φυσικής ιστορίας θα αναδείξει τουριστικά την περιοχή αφού θα υπάρχει σημαντικότερος λόγος προκειμένου να γίνει αντικείμενο επίσκεψης. Οπότε θεωρούμε ότι η επένδυση στην δημιουργία μουσείου φυσικής ιστορίας στην περιοχή της Μεγαλόπολης θα επιδείξει όχι μόνο την αξία και την σημασία των ευρημάτων της προϊστορικής περιόδου, αλλά και τουριστικά την ευρύτερη περιοχή.

8.2.8 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ ΤΟΥ Ε.Ο.Τ. ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗΣ ΠΛΑΖ ΣΤΗΝ ΠΛΑΚΑ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ

Στην Αρκαδία υπάρχουν 16 καταγεγραμμένες παραλίες που εκτείνονται σε μία ακτογραμμή 21,2 χιλιομέτρων (από τα 95 συνολικά χιλιόμετρα της ακτογραμμής του Νομού), οπότε ο μέσος όρος του μήκους της κάθε παραλίας είναι 1.350 μέτρα περίπου. Οι περισσότερες από αυτές τις παραλίες όπως είναι κατανοητό εκτείνονται σε μικρό μήκος ακτογραμμής, με αποτέλεσμα πολλές φορές κατά τους θερινούς μήνες να παρατηρείται σε αυτές συνωστισμός από το πλήθος του κόσμου που τις κατακλύζει. Από αυτές τις παραλίες καμία δεν τελεί υπό την αιγίδα του Ε.Ο.Τ., γεγονός που ενδεχομένως να είχε σημασία ως προς την οργάνωσή τους, οπότε θα ήταν πιο ελκυστικές για τους τουρίστες και τους λουόμενους. Από το σύνολο των παραλιών του Νομού, μία ξεχωρίζει για το μήκος της. Αυτή είναι η παραλία που ξεκινάει από την Πλάκα Λεωνιδίου (η οποία αποτελεί το επίνειο του Λεωνιδίου) και που εκτείνεται σε μήκος περίπου 4 χιλιομέτρων μέχρι τον οικισμό του Λάκκου Λεωνιδίου. Πρόκειται δηλαδή για την μεγαλύτερη σε μήκος παραλία της Αρκαδίας, ενώ και το πλάτος της σε πολλά σημεία εκτείνεται αρκετά μέτρα από την ακρογιαλιά. Επίσης ένα άλλο κύριο χαρακτηριστικό της είναι η ψιλή λευκή άμμος από την οποία αποτελείται, το οποίο είναι ένα πο-

λύ σημαντικό στοιχείο για την οργάνωση της υπό τον Ε.Ο.Τ., μιας και τέτοιου είδους παραλίες είναι οι πρώτες υποψήφιες για να ενταχθούν υπό την επίβλεψη του επίσημου Ελληνικού τουριστικού φορέα. Η παραλία της Πλάκας – Λάκκου κατά τους θερινούς μήνες γίνεται αντικείμενο επίσκεψης χιλιάδων λουόμενων, τόσο τουριστών όσο και μονίμων κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, αφού σε μικρή απόσταση υπάρχει η ομώνυμη έδρα του Δήμου Λεωνιδίου. Όμως παρόλη την σημασία που έχει για τον Νομό, στερείται βασικής οργάνωσης που θα την καταστήσουν ανταγωνιστική και ελκυστικότερη απέναντι σε άλλες παραλίες, κυρίως σε παράλιες περιοχές έξω από τον Νομό Αρκαδίας. Το αποτέλεσμα της έλλειψης οργάνωσης και υποδομής στην παραλία Πλάκας – Λάκκου είναι να επιλέγονται άλλες περιοχές εκτός Αρκαδίας προκειμένου να κάνουν τις διακοπές τους διάφοροι τουρίστες. Μία οργανωμένη παραλία, όταν βέβαια έχει τις κατάλληλες υποδομές και τα κατάλληλα χαρακτηριστικά, αποτελεί πόλο έλξης για την επιλογή μιας περιοχής ως τόπος διακοπών. Η παραλία Πλάκας – Λάκκου συγκεντρώνει, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες παραλίες της Αρκαδίας, για τους λόγους που ειπώθηκαν πιο πάνω, τα περισσότερα χαρακτηριστικά προκειμένου να οργανωθεί υπό την επίβλεψη του Ε.Ο.Τ., πράγμα το οποίο θα την αναδείξει και θα την καταστήσει ελκυστικότερη προκειμένου να την επισκέπτονται περισσότεροι τουρίστες. Η ενδεχόμενη επένδυση υπό την αιγίδα του Ε.Ο.Τ. θα δημιουργήσει διάφορες εγκαταστάσεις όπως, καμπίνες, μπαρ – κυλικεία, εγκαταστάσεις θαλασσίων και παραθαλασσίων αθλημάτων, ομπρέλες και ξαπλώστρες και όλα εκείνα τα υλικά που καθιστούν μια παραλία οργανωμένη. Έτσι με τις επενδύσεις αυτές ο Νομός Αρκαδίας, υπό την επίβλεψη του Ε.Ο.Τ., θα αποκτήσει μια οργανωμένη πλαζ, την οποία έχει ανάγκη ο Νομός και η οποία θα λειτουργήσει ως “κράχτης” προκειμένου να προσελκύσει η περιοχή

περισσότερους τουρίστες. Μια οργανωμένη παραλία πολλές φορές αποτελεί σημείο αναφοράς και λειτουργεί ως βαρόμετρο για την επιλογή μιας περιοχής ως τόπος διακοπών, και στην προκειμένη περίπτωση η επένδυση στην παραλία Πλάκας – Λάκκου θα λειτουργήσει ως παράγοντας ανάπτυξης του τουρισμού τόσο στην ευρύτερη περιοχή όσο και στον Νομό Αρκαδίας.

8.3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Ειδικά στον τομέα της τουριστικής προσφοράς ο Νομός Αρκαδίας παρουσιάζει πολλές ελλείψεις, ιδίως στην ποιότητα του καθαρού τουριστικού προϊόντος που προσφέρει. Δηλαδή οι υποδομές στα πάσης φύσεως καταλύματα που υπάρχουν στον Νομό δεν είναι και από τα καλύτερες δυνατές, ειδικά από άποψη ποιότητας. Έτσι και στον τομέα της αυτού καθεαυτού τουριστικής προσφοράς καθώς και σε αυτών των ειδικών τουριστικών πόρων, πρέπει να γίνουν επενδύσεις προκειμένου να βελτιωθεί κυρίως η ποιότητα του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος. Οι επενδύσεις που προτείνουμε και που θα συμβάλουν στην βελτίωση της ποιότητας είναι οι εξής:

8.3.1 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ – ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΣΤΗΝ ΒΥΤΙΝΑ

Στον Νομό Αρκαδίας λειτουργούν 57 ξενοδοχειακές μονάδες όλων των τύπων, 4 εξ' αυτών ανήκουν στα ξενοδοχεία Α΄ Κατηγορίας. Τα ξενοδοχεία που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι λίγα, ενώ πρόκειται για μικρές ουσιαστικά μονάδες, με λίγα δωμάτια και καταλύματα. Οπότε στον Νομό Αρκαδίας δεν λει-

τουργεί μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα Α΄ Κατηγορίας η οποία θα αποτελέσει σημείο αναφοράς για την περιοχή, και που θα προσελκύσει αρκετούς τουρίστες. Επίσης σε καμία από τις καταγεγραμμένες ξενοδοχειακές μονάδες δεν λειτουργεί συνεδριακό κέντρο, απόρροια της μικρής τους δυναμικότητας. Έτσι το τουριστικό πρόσωπο του Νομού πλήττεται από την έλλειψη μεγάλης ξενοδοχειακής μονάδας στην οποία θα λειτουργεί και συνεδριακό κέντρο. Επίσης η έλλειψη αυτή σε συνδυασμό με την δημιουργία του Πανεπιστημίου της Πελοποννήσου στην Τρίπολη, που απαιτεί οργανωμένο συνεδριακό κέντρο, καθιστά ακόμα μεγαλύτερη την ανάγκη τη δημιουργία συνεδριακού κέντρου. Οπότε προτείνουμε την επένδυση από ιδιωτικό φορέα, προκειμένου να δημιουργηθεί μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα που με την παράλληλη λειτουργία σε αυτή συνεδριακού κέντρου θα συμβάλλει στην αύξηση της ποιότητας της τουριστικής προσφοράς στον Νομό Αρκαδίας, και θα καταστήσει τον Νομό σημείο αναφοράς για ολόκληρη την Περιφέρεια Πελοποννήσου. Ως την καταλληλότερη περιοχή για τη λειτουργία της μεγάλης ξενοδοχειακής μονάδας – συνεδριακού κέντρου, προτείνουμε την ευρύτερη περιοχή της Βυτίνας στο όρος Μαίναλο. Πρόκειται όπως έχει ειπωθεί και σε προηγούμενα σημεία της μελέτης, για έναν ιδεώδη τόπο χειμερινού και θερινού τουρισμού, ενώ η κατάφυτη με έλατα και άλλα είδη δέντρων περιοχή, δημιουργεί ένα εξάισιο σε ομορφιά τοπίο που αποζημιώνει τον επισκέπτη. Επίσης η περιοχή φημίζεται και για το πολύ καλό και υγιεινό της κλίμα, πράγμα που αποδεικνύεται από την λειτουργία μέχρι το 1940 δύο σανατορίων στην περιοχή, τα οποία λειτουργούσαν ως τόποι αποθεραπείας ατόμων με νοσήματα θώρακος. Εδώ σημειώνουμε ότι η λειτουργία τέτοιων ειδών θεραπευτηρίων προϋποθέτουν την ύπαρξη καλού κλίματος, που συμβάλουν στην αποθεραπεία των ασθενών. Έτσι αποδεικνύεται η ύπαρξη του καλού κλίματος στην

περιοχή της Βυτίνας. Επίσης η ησυχία που υπάρχει στην περιοχή, απόρροια της έλλειψης μεγάλων πόλεων, αποτελεί άλλο ένα σημαντικό στοιχείο για την δημιουργία μιας τέτοιας πρότυπης ξενοδοχειακής μονάδας. Ωστόσο και η μικρή σχετικά απόσταση από την Αθήνα (*2 ½ ώρες περίπου*), σε συνδυασμό με το πολύ καλό οδικό δίκτυο εξασφαλίζει και από πλευράς προσπελασιμότητας την δημιουργία ενός τέτοιου μεγάλου ξενοδοχείου. Όσον αφορά το συνεδριακό κέντρο που προτείνουμε να δημιουργηθεί σε αυτή την ξενοδοχειακή μονάδα, θα αποτελέσει άλλο ένα ισχυρό εφόδιο για την προσέλκυση τουριστών και επισκεπτών, αφού τα κατά καιρούς συνέδρια που γίνονται, λαμβάνουν χώρα σε μέρη σε σχετικά μικρή απόσταση από την Αθήνα, και προσελκύνονται εκείνα τα οποία βρίσκονται στα πιο ειδυλλιακά τοπία. Το ειδυλλιακό αυτό τοπίο της περιοχής σε συνδυασμό με την ιστορικότητα που έχει ως καταγεγραμμένος τόπος θεραπευτηρίου, συμβάλει στην διοργάνωση συνεδρίων (*εάν βέβαια υπάρχουν οι ανάλογες εγκαταστάσεις*), όπως για παράδειγμα συνεδρίων ιατρικού χαρακτήρα, που είναι και από τα πιο διαδεδομένα. Οπότε η επένδυση προκειμένου να κατασκευαστεί μεγάλη πρότυπη ξενοδοχειακή μονάδα, σε συνδυασμό με την λειτουργία συνεδριακού κέντρου, θα οδηγήσει στην βελτίωση της ποιότητας της τουριστικής προσφοράς στον Νομό, ενώ από την άλλη θα αναπτυχθεί παράλληλα και ο τουρισμός στην περιοχή. Τέλος αξίζει να αναφέρουμε ότι η ανάληψη μιας τέτοιας επένδυσης θα συμβάλει και στην καταπολέμηση της ανεργίας, που δυστυχώς ελλείψει εργασιών είναι μεγάλη στην ευρύτερη, της Βυτίνας, περιοχής.

8.3.2 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ Γ΄ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΜΠΙΝΓΚ – ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Οι ξενοδοχειακές μονάδες, ειδικά της Γ΄ Κατηγορίας, καθώς και τα κάμπινγκ του Νομού Αρκαδίας, παρουσιάζουν αξιοσημείωτες ελλείψεις σε υποδομές και ποιότητας των εγκαταστάσεων με αποτέλεσμα την παροχή χαμηλής ποιότητας του τουριστικού προϊόντος του Νομού. Προκειμένου την βελτίωση των εγκαταστάσεων των καταλυμάτων της Γ΄ Κατηγορίας καθώς και των κάμπινγκ, ο επίσημος φορέας τουρισμού του Ελληνικού Κράτους, ο Ε.Ο.Τ., χορηγεί ποσά στους ιδιοκτήτες ξενοδοχειακών καταλυμάτων και κάμπινγκ, προκειμένου να βελτιώσουν τις εγκαταστάσεις των ιδιοκτησιών τους. Τα προγράμματα αυτών των χορηγιών στα οποία συνεισφέρει ο Ε.Ο.Τ. κυμαίνονται από 40 – 60%, ανάλογα με τις επενδύσεις που επιθυμούν να κάνουν οι ιδιοκτήτες των μονάδων εκείνων, που χρειάζονται βελτίωση. Έτσι με την άρρηκτη συμβολή του Ελληνικού Κράτους προς όφελος του Ελληνικού Περιφερειακού Τουρισμού, δίνεται η ευκαιρία προκειμένου να επενδύσουν οι ενδιαφερόμενοι ώστε να βελτιώσουν τις εγκαταστάσεις τους, πράγμα το οποίο αποβαίνει σε όφελος του τουρισμού στον Νομό Αρκαδίας, αφού βελτιώνεται σημαντικά η εικόνα των καταλυμάτων, που αποτελούν την “βιτρίνα” του τουρισμού για κάθε περιοχή.

8.4 ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Η διαφήμιση προβολής μιας περιοχής αυτού καθεαυτού δεν αποτελεί ευκαιρία επένδυσης για την εν λόγω περιοχή, αλλά αποτελεί το μέσο εκείνο το οποίο μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη, για οποιαδήποτε λόγο, μιας περιοχής. Ειδικά για τον τουρισμό η διαφήμιση με κάθε μέσο, παίζει σημαντικό ρόλο προ-

κειμένου να προβληθούν τα χαρακτηριστικά εκείνα μιας περιοχής που θα λειτουργήσουν ως πόλος έλξης για την προσέλκυση τουριστών. Ειδικά στον ευρύτερο Ελληνικό χώρο η διαφήμιση περιοχών για την προσέλκυση τουριστών, δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη, και κυρίως αυτή περιορίζεται μέσω της προβολής σε έντυπα αυστηρού τουριστικού περιεχομένου. Τα τελευταία χρόνια γίνονται αργά βήματα προβολής περιοχών της Ελληνικής Περιφέρειας για την προσέλκυση τουριστών μέσω των ηλεκτρονικών Μ.Μ.Ε., αλλά έχουν πολύ περιορισμένο χαρακτήρα. Ειδικά για τον Νομό Αρκαδίας η προβολή του μέσω διαφήμισης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, απουσιάζει παντελώς. Η διαφήμιση του Νομού Αρκαδίας μέσω συλλογικής καμπάνιας, θα αποτελέσει επένδυση που θα προβάλλει τις πολλές ομορφιές του Νομού, και θα λειτουργήσει καταληκτικά στην προσέλευση νέων τουριστικών ομάδων, γεγονός που θα συμβάλει στην ανάπτυξη του τουρισμού στον Νομό. Πιο ειδικά προτείνουμε την προώθηση μιας εξειδικευμένης και δυναμικής διαφημιστικής εικόνας του Νομού Αρκαδίας, ώστε να προσελκυστούν ομάδες – στόχοι τόσο του τουρισμού διακοπών όσο και του ειδικού τουρισμού. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της συλλογικής προσπάθειας που μπορεί να αναλάβει για την διεκπεραίωση του η Νομαρχία Αρκαδίας, αν ακολουθήσει τα συγκεκριμένα βήματα ανάδειξης της περιοχής:

- Προβολή της περιοχής στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις τουριστικού και ειδησεογραφικού περιεχομένου.
- Διαφήμιση στα Ελληνικά ηλεκτρονικά Μ.Μ.Ε. της περιοχής ως ιδανικός τόπος διακοπών κυρίως κατά τους ύστερους ανοιξιάτικους (*Απρίλιος – Μάιος*) και πρώιμους θερινούς μήνες (*Ιούνιος*), περίοδος που το μεγαλύτερο μέρος του Ελληνικού πληθυσμού αποφασίζει για τον τόπο επιλογής των διακοπών του.

- Διαρκής παρουσία σε εκθέσεις τουριστικού ενδιαφέροντος, πρωτίστως στον Ελληνικό χώρο και αργότερα εάν είναι οικονομικά εφικτό στο εξωτερικό, της Αρκαδικής Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, με περίπτερα που θα προβάλουν όσο γίνεται καλύτερα το παρεχόμενο τουριστικό προϊόν του Νομού.
- Διαρκής διαφήμιση σε έντυπα τουριστικού και όχι μόνο ενδιαφέροντος, κυρίως των φυσικών ομορφιών του Νομού.
- Προβολή σε όλα τα είδη των Μ.Μ.Ε. του μοντέλου του χειμερινού τουρισμού της Αρκαδίας, που είναι εν πολλοίς αναξιοποίητο.
- Παρουσία σε ηλεκτρονικές διευθύνσεις τουριστικού ενδιαφέροντος στο διαδίκτυο, των τουριστικών περιοχών του Νομού Αρκαδίας.

Η υιοθέτηση αυτών των προτάσεων, καθώς και άλλων πιο εξειδικευμένων, μπορούν να αποτελέσουν την βραχυπρόθεσμη όσο και μακροπρόθεσμη επένδυση προβολής του Νομού Αρκαδίας, μιας περιοχής με άπειρες φυσικές ομορφιές, αλλά με πολλές αδυναμίες κυρίως στον τομέα των υποδομών. Η διαφήμιση, εάν γίνει με σωστά και προσεκτικά βήματα, μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του Νομού, αφού η τουριστική κίνηση που θα αυξηθεί ενδεχομένως εξαιτίας της προβολής, θα επιφέρει την βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, προκειμένου να καλυφθούν οι αυξανόμενες ανάγκες με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 8^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- 1) www.eot.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εγκυκλοπαίδεια ''Για σας παιδιά, Τόμοι 2, 9'', Εκδόσεις Αυλός, Αθήνα 1972
2. Τσικλίδης Μενέλαος, ''Η άγνωστη Πελοπόννησος Τόμος ΙΙ'', Εκδόσεις Αλ-δεβαράν
3. Εφημερίδα ''Πολίτης της Αρκαδίας'', Τρίπολη Οκτώβριος 1998
4. Νατάσσα Σαραντάκη, ''Αρκαδία, τα μοναστήρια και οι εκκλησίες της'', Εκδόσεις Πετρούλια
5. Τουριστικός Οδηγός ''Νησιά, Ετήσιος οδηγός διακοπών 2003 – 2004'', Αθήνα 2003
6. Περιοδική Έκδοση Ε.Σ.Υ.Ε. ''Οι Νομοί της Ελλάδος'', Αθήνα 2001
7. Ε.Σ.Υ.Ε. ''Στοιχεία έκτασης Νομού Αρκαδίας''
8. Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Απογραφή Γεωργίας – Κτηνοτροφίας 1991''
9. Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Ετήσια Γεωργική Στατιστική'' 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001
10. Ε.Σ.Υ.Ε. Επετηρίδα ''Προσωρινά στοιχεία εκτάσεων 2000, 2001, 2002''
11. Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα ''Πληθυσμός ανά Δήμο'', Αθήνα 2001
12. Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα ''Πληθυσμιακά στοιχεία ανά φύλο σε κάθε Νομό''
13. Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση ''Απασχόληση – ανεργία 2001''
14. Ε.Σ.Υ.Ε., Επετηρίδα ''Έρευνα εργατικού δυναμικού'', Αθήνα 2001
15. Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση ''Οι Εθνικοί Οδοί της Ελλάδας'', Αθήνα 2001
16. Ε.Σ.Υ.Ε., Περιοδική έκδοση ''Μεταφορές – Επικοινωνίες'', Αύγουστος 2002

17. Ε.Σ.Υ.Ε., Ειδική ενημερωτική έκδοση “Πολιτιστικές Στατιστικές”, Αθήνα 2003
18. Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Κατάλογος “Greek Hotels”, Αθήνα 2003
19. Ε.Ο.Τ. , Στατιστική μελέτη και Έρευνα “Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νομού Αρκαδίας”, Αθήνα 2003
20. Ε.Ο.Τ., Έκδοση “Δελτίο Τουριστικής Κίνησης – 2002/ 4”, Αθήνα 2002

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. www.arkadians.gr
2. www.arcadia.gr
3. www.asda.gr
4. www.inarcadia.gr
5. www.mfa.gr
6. www.arcadianet.gr
7. www.minagric.gr
8. www.thalassa.gr
9. www.pathway.gr
10. www.tripolis.gr
11. www.esye.gr
12. www.uop.gr
13. www.government.gr
14. www.eet.gr
15. www.ose.gr
16. www.dei.gr

17. www.ote.gr
18. www.iatriki.gr
19. www.gnto.gr
20. www.thalassa.gr
21. www.minenv.gr
22. www.culture.gr
23. www.eot.gr
24. www.aktas.gr
25. www.poa.gr
26. www.seede.gr
27. www.spitia.gr

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Φ.Ε.Κ., Φύλλο 594, Δεκέμβριος 1978
2. Φ.Ε.Κ., Φύλλο 908, 13 Νοεμβρίου 1998
3. Φ.Ε.Κ., Φύλλο 1081, 13 Οκτωβρίου 2003

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Στις παραγράφους που ακολουθούν θα επιχειρηθεί ανάλυση στις τεχνικές υποδομές που υπάρχουν στον Νομό Αρκαδίας. Η ανάλυση θα στρέφεται κυρίως γύρω από τους κλάδους των μεταφορών, των τηλεπικοινωνιών, της αποχέτευσης και της ενέργειας.

7.1 ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Πρώτα θα αναλυθούν οι υποδομές που υπάρχουν στον Νομό Αρκαδίας όσον αφορά τις μεταφορές.

7.1.1 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το συνολικό οδικό δίκτυο της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται περίπου σε 6.200. Σε αυτό περιλαμβάνεται τόσο το Εθνικό Δίκτυο όσο και το Επαρχιακό Δίκτυο. Από αυτά τα 1250 περίπου χιλιόμετρα αφορούν το Εθνικό Δίκτυο και τα υπόλοιπα το Επαρχιακό. Το μεγαλύτερο μέρος του εθνικού δικτύου της Περιφέρειας διέρχεται κυρίως μέσα από τους Νομούς Κορινθίας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό του επαρχιακού δικτύου της Περιφέρειας (περίπου 35%) διασχίζει τον Νομό Αρκαδίας, πράγμα ευνόητο μιας και ο Νομός Αρκαδίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση από τους υπόλοιπους.

Το οδικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας διακρίνεται ως εξής:

- Το 16,5% του οδικού δικτύου είναι κύριο.
- Το 7,7% είναι κοινοτικό.
- Το 75,7% είναι αγροτικό / δασικό.

Ο Νομός Αρκαδίας πάλι λόγω του ότι είναι ο μεγαλύτερος Νομός της Περιφέρειας σε έκταση συγκεντρώνει το 34% του συνολικού δικτύου της Περιφέρειας με μακράν δεύτερο τον Νομό Μεσσηνίας με 26,50%.

Η σύνδεση των διαφόρων δημοτικών διαμερισμάτων του κάθε Δήμου γίνεται κυρίως μέσω του επαρχιακού και του κοινοτικού δικτύου το οποίο είναι ο μόνος τρόπος πρόσβασης μέχρι τον πιο απομακρυσμένο προορισμό του Νομού. Όμως το οδικό δίκτυο του Νομού από πλευράς ποιότητας και κυρίως το επαρχιακό και κοινοτικό δίκτυο μπορούμε να πούμε ότι βρίσκεται από μέτρια έως κακή κατάσταση. Σε πολλά σημεία και για αρκετά χιλιόμετρα απαιτούνται ασφαλτοστρώσεις, διαπλατύνσεις του δρόμου, οδοσήμανση και συντηρήσεις των δρόμων. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι οι δρόμοι του επαρχιακού και κοινοτικού δικτύου του Νομού Αρκαδίας είναι από τους χειρότερους που υπάρχουν στην Ελληνική Επικράτεια. Σε πολύ μεγάλο ποσοστό των δασικών και αγροτικών δρόμων απαιτείται άμεση βελτίωση. Λόγω και της εφαρμογής του Προγράμματος "Ιωάννης Καποδίστριας" προέκυψαν ιδιαίτερες ανάγκες σύνδεσης των δημοτικών διαμερισμάτων με τις έδρες των νέων Δήμων, οι οποίες συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο τμήμα των υπηρεσιών. Ήδη σε πολλές περιοχές έχουν καλυφθεί αυτού του είδους οι ανάγκες μέσω του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Αναμένεται σε

δεύτερη φάση οι ανάγκες σε οδικό δίκτυο του Νομού να καλυφθούν στα επόμενα χρόνια με την ολοκλήρωση των χρηματοδοτήσεων για την βελτίωση του οδικού δικτύου μέσω του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Τα θετικά σχετικά με το οδικό δίκτυο είναι ότι την τελευταία δεκαετία δημιουργήθηκε η νέα Εθνική Οδός Αθηνών – Τριπόλεως, η οποία είναι σύγχρονη και έχει μειώσει την απόσταση κατά μία με μιάμιση ώρα περίπου σε σχέση με παλιότερα όπου χρησιμοποιούταν η παλιά Εθνική Οδός. Η νέα Εθνική Οδός χαρακτηρίζεται από το μεγάλο και επαρκές πλάτος της ασφάλτου και την έλλειψη δύσκολων στροφών πράγμα που ευνοεί την ανάπτυξη μεγάλων ταχυτήτων και άρα ταχύτερη διεκπεραίωση στον τόπο προορισμού, ενώ και η οδοσήμανση είναι σε πολύ καλό επίπεδο. Μπορούμε να πούμε ότι η νέα Εθνική Οδός έδωσε νέα πνοή στον Νομό Αρκαδίας αφού η πρόσβαση στον Νομό από την Αθήνα είναι πολύ πιο εύκολη άνετη και ταχύτερη.

Όσον αφορά την πρόσβαση προς τους τουριστικούς προορισμούς έχουν βελτιωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια και η βελτίωση του οδικού δικτύου συνέβαλε πολύ στην ανάπτυξη του τουρισμού στον Νομό Αρκαδίας. Σημαντικό ρόλο έπαιξε βέβαια η δημιουργία της νέας Εθνικής Οδού Τριπόλεως – Αθήνας όπου επέτρεψε την γρηγορότερη διεκπεραίωση στους διάφορους τουριστικούς προορισμούς και δη στους ορεινούς στο όρος Μαίναλο. Επίσης το επαρχιακό οδικό δίκτυο Άστρους – Λεωνιδίου όπου βρίσκονται οι σημαντικότεροι τουριστικοί προορισμοί του Νομού, έχει βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια ενώ οι βελτιώσεις συνεχίζονται

προκειμένου η πρόσβαση στους Δήμους Βόρειας Κυνουρίας και Λεωνιδίου να είναι πιο άνετη, γρηγορότερη και πιο ασφαλής.

Σε γενικές γραμμές η προσπελασιμότητα στους τουριστικούς προορισμούς κρίνεται ως ικανοποιητική, όχι όμως σε όλα τα σημεία αφού η βατότητα του οδικού δικτύου δεν είναι πάντα καλή, και κυρίως στο επαρχιακό / κοινοτικό δίκτυο του Νομού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ορεινοί προορισμοί του όρους Μαινάλου όπου το οδικό δίκτυο έχει πολλές κακοτεχνίες γεγονός που καθιστά δυσπρόσιτους αρκετούς εν δυνάμει τουριστικούς προορισμούς του Νομού.

Η απόσταση Αθήνας – Τριπόλεως είναι 194 χλμ. Εάν δεν προτιμηθεί αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσεως τότε μπορεί να χρησιμοποιηθούν τα λεωφορεία των Κ.Τ.Ε.Λ. που ξεκινάνε από τον υπεραστικό σταθμό λεωφορείων του Κηφισού. Υπάρχουν πυκνά δρομολόγια όλο το χρόνο ανά μία ώρα περίπου για Τρίπολη, ενώ υπάρχουν και απευθείας συνδέσεις και με άλλους προορισμούς του Νομού Αρκαδίας από την Αθήνα όπως το Άστρος, το Λεωνίδιο και την Μεγαλόπολη, ενώ από αυτούς τους προορισμούς μπορεί να χρησιμοποιηθούν τοπικά λεωφορεία για άλλους επαρχιακούς προορισμούς.

7.1.2 ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Οι μεταφορές μέσω θαλάσσης στον Νομό Αρκαδίας είναι ιδιαίτερα περιορισμένες λόγω των ιδιομορφιών της γεωμορφολογίας της περιοχής και απευθύνονται σε περιορισμένο αριθμό προορισμών. Οι θαλάσσιες μεταφορές γίνονται κυρίως μέσω

των λιμανιών του Παράλιου Άστρους, του Τυρού και του Λεωνιδίου. Το σύστημα των λιμανιών του Νομού εντάσσεται σε ένα δίκτυο θαλασσίων μεταφορών σε διαπεριφερειακή – εθνική κλίμακα το οποίο προσλαμβάνει και έντονο τοπικό χαρακτήρα. Τα τρία αυτά λιμάνια, τα οποία βρίσκονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους (περίπου 30 χλμ. το ένα από το άλλο) εξυπηρετούνται κυρίως με ιπτάμενα δελφίνια από τον Πειραιά κατά τους θερινούς μήνες τα οποία τα χρησιμοποιούν αρκετοί παραθεριστές για τους προορισμούς τους. Επίσης η τοπικότητα που εκλαμβάνουν οι θαλάσσιες μεταφορές διακρίνεται από την σύνδεση των λιμανιών αυτών με κοντινούς προορισμούς όπως π.χ. με το Πόρτο Χέλι και το Τολό του Νομού Αργολίδας, με τον Γέρακα και την Μονεμβασιά του Νομού Λακωνίας κ.α.

Οι συνδέσεις του συστήματος λιμένων του Νομού σε διαπεριφερειακή κλίμακα είναι περιορισμένες και σχεδόν μηδαμινές σε αριθμό. Σε γενικές γραμμές οι θαλάσσιες μεταφορές στον Νομό Αρκαδίας παίζουν δευτερεύον ρόλο και στο μεγαλύτερο τους ποσοστό χρησιμοποιούνται σχεδόν κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

7.1.3 ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Στον τομέα των αερομεταφορών ο Νομός Αρκαδίας εξυπηρετείται, αλλά σε πολύ μικρή κλίμακα, από το αεροδρόμιο της Τριπόλεως. Το αεροδρόμιο της Τριπόλεως είναι στρατιωτικών συμφερόντων και χρησιμοποιείται κυρίως για μεταφορές και για αεροαθλήματα. Το αεροδρόμιο της Τρίπολης δεν χρησιμοποιείται για μεταφορά επιβατών ούτε σε εθνικό ούτε και σε διεθνές επίπεδο.

7.1.4 ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας έχει ως κύριο χαρακτηριστικό ότι διατηρείται ακόμα έτσι όπως δημιουργήθηκε, δηλαδή βρίσκεται στην ίδια κατάσταση όπως ήταν από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Το δίκτυο εγκαινιάστηκε το 1891 και έκτοτε ελάχιστες κινήσεις βελτίωσης του έχουν γίνει. Το δίκτυο δυστυχώς χαρακτηρίζεται από έντονες ελλείψεις τόσο σε συρμούς όσο και σε υποδομή σιδηρογραμμών καθώς και από πολλά προβλήματα, τα οποία συνίστανται στο ότι δεν είναι συμβατό με το υπόλοιπο Εθνικό σιδηροδρομικό δίκτυο (επειδή τις δύο βασικές σιδηροδρομικές γραμμές της χώρας, αυτές των Αθήνας – Καλαμάτας και Αθήνας – Θεσσαλονίκης, τις διαχειριζόντουσαν στον προηγούμενο αιώνα διαφορετικές εταιρείες με έντονο ανταγωνισμό μεταξύ τους, είχαν διαφορετικό πλάτος γραμμής έτσι ώστε να μην μπορούν οι συρμοί της μίας γραμμής να χρησιμοποιηθούν στην άλλη), οι γραμμές έχουν όπως ειπώθηκε διαφορετικό πλάτος, είναι μονής κατεύθυνσης οπότε δημιουργείται εύλογα συνωστισμός, δεν υπάρχουν ανισόπεδες διαβάσεις και έχει κακή χάραξη. Έτσι το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας είναι μονής κατεύθυνσης με 25 περίπου σταθμούς. Το γεγονός ότι χρησιμοποιούνται συρμοί παλιάς και παρωχημένης τεχνολογίας καθιστά το ταξίδι στον Νομό Αρκαδίας αρκετά χρονοβόρο και επίπονο, ενώ και η γραμμική χάραξη καθώς και η έλλειψη πλέγματος περιορίζει την πρόσβαση σημαντικών πληθυσμιακών ενοτήτων του Νομού σε αυτά. Όλα αυτά καθιστούν το σιδηροδρομικό δίκτυο του Νομού Αρκαδίας μακράν δεύτερη επιλογή για το επιβατικό κοινό μετά το οδικό δίκτυο.

Το μόνο θετικό είναι ότι έχει ανακοινωθεί πρόγραμμα εξυγίανσης και εκσυγχρονισμού του σιδηροδρομικού δικτύου Αθηνών – Πελοποννήσου κατά τα επόμενα χρόνια, το οποίο θα έχει ολοκληρωθεί έως το 2010. Η Τρίπολη καθώς και άλλοι ενδιάμεσοι σταθμοί του Νομού Αρκαδίας συνδέονται καθημερινά με την Αθήνα 2 – 3 φορές.

7.2 ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Η τηλεπικοινωνιακή υποδομή μιας περιοχής εκτός από δείκτη ανάπτυξης αποτελεί σημαντικό στοιχείο τόσο για την επιχειρηματική δραστηριότητα και εξέλιξη της εν λόγω περιοχής όσο και για την τουριστική δραστηριότητα και ταυτόχρονα για την εξέλιξη της περιοχής σε τουριστικό πόλο.

Ο Νομός Αρκαδίας έχει οργανωθεί με δικό της τηλεπικοινωνιακό διαμέρισμα, ενώ το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο του Ο.Τ.Ε. και των θυγατρικών του (ΟΤΕΝΕΤ & COSMOTE) καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων σε 8 κύρια σημεία τα οποία βρίσκονται στα μεγάλα αστικά κέντρα του Νομού: στην Τρίπολη, στην Μεγαλόπολη, στο Άστρος, στο Λεωνίδιο, στην Δημητσάνα, στο Λεβίδι, στα Τρόπαια και στην Βυτίνα.

Το Τηλεπικοινωνιακό Διαμέρισμα του Νομού Αρκαδίας εκμεταλλεύεται δίκτυο επικοινωνιών όπως είναι το Τηλεφωνικό Δίκτυο, το δίκτυο ISDN, το Νοήμον δίκτυο, το δίκτυο Hellas Pac και το δίκτυο Hellas Com. Ο Νομός καλύπτεται από 48 τηλεφωνικά κέντρα, ενώ το δίκτυο έχει ψηφιακοποιηθεί σε ποσοστό 100% σε ότι

αφορά τις ζεύξεις μεταξύ των κέντρων και σε ποσοστό 90% σε ότι αφορά τις τηλεφωνικές παροχές. Προκειμένου την καλύτερη εξυπηρέτηση των πιο απομακρυσμένων χωριών ή οικισμών έχουν εγκατασταθεί τα λεγόμενα Συνδρομητικά Αγροτικά Ραδιοδίκτυα, τα οποία ως σκοπό έχουν να συνδέουν ασυρματικά τα χωριά και τους οικισμούς με τα τηλεφωνικά κέντρα. Επίσης στην Τρίπολη είναι εγκατεστημένο ένα από τους 3 κόμβους σύνδεσης με το διαδίκτυο που υπάρχουν στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η ποιότητα των τηλεπικοινωνιών στον Νομό Αρκαδίας είναι ανεπτυγμένη σε αρκετά ικανοποιητικό επίπεδο, γεγονός που συμβάλει στη ανάπτυξη του τουρισμού, ενώ δημιουργεί και τις προϋποθέσεις εκείνες για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού, όπως για παράδειγμα ο συνεδριακός.

7.3 ΥΔΡΕΥΣΗ

Όσον αφορά τον τομέα της ύδρευσης μπορούμε να πούμε ότι η πλειονότητα των κοινοτήτων και των οικισμών του Νομού Αρκαδίας διαθέτει πόσιμο νερό κατά την διάρκεια όλου του χρόνου. Εξάλλου τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά έργα προκειμένου το υδρευτικό δίκτυο να μπορεί να φτάσει και στον πιο απόμακρο οικισμό του Νομού. Χαρακτηριστικό ως προς αυτό είναι το φράγμα της λίμνης του Λάδωνα το οποίο μαζεύει το νερό του ομώνυμου ποταμού το οποίο πέραν του ότι χρησιμοποιείται για την κίνηση του υδροηλεκτρικού εργοστασίου του Λάδωνα, χρησιμεύει και για την άρδευση της περιοχής για όλο τον χρόνο. Επίσης στην λίμνη

Τάκα γίνονται έργα προκειμένου να ολοκληρωθεί ο ταμιευτήρας της λίμνης και να εξασφαλιστεί η άρδευση τριάντα χιλιάδων περίπου στρεμμάτων της περιοχής.

Όσον αφορά την εξυπηρέτηση του κοινού αυτή μπορεί να γίνει από τα καταστήματα της Ε.Υ.Δ.Α.Π. στα μεγάλα αστικά κέντρα. Βέβαια το αρδευτικό δίκτυο του Νομού χρειάζεται κάποιες βελτιώσεις και επεκτάσεις λόγω των έντονων πληθυσμιακών πιέσεων που υφίσταται η περιοχή κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, προκειμένου να ικανοποιήσει τις αυξημένες ανάγκες της εποχής.

7.4 ΕΝΕΡΓΕΙΑ